

/2010

BÉRES TAMÁS –
KODÁCSY-SIMON ESZTER –
RÉZ-NAGY ZOLTÁN

Közelebb az Élethez

Evangelikus hittankönyv
17-18 évesek számára

THE JOURNAL
OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

Volume 100, Part 1, 2000

BÉRES TAMÁS –
KODÁCSY-SIMON ESZTER –
RÉZ-NAGY ZOLTÁN

Közelebb az Élethez

Evangélikus hittankönyv
17–18 évesek számára

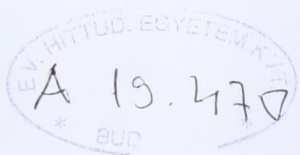

BUDAPEST, 2010

A könyv a Magyarországi Evangélikus Egyház támogatásával jelent meg.

Lektorálta
MESTERHÁZY BALÁZS
SÁNDOR ÉVA
SZABÓNÉ MÁTRAI MARIANNA

LELTAR
2013

EHE Könyvtára

Minden jog fenntartva. Bármely másolás, sokszorosítás,
illetve adatfeldolgozó rendszerben való tárolás
a kiadó előzetes írásbeli engedélyéhez van kötve.

© Béres Tamás, 2010
© Kodácsy-Simon Eszter, 2010
© Réz-Nagy Zoltán, 2010
© Luther Kiadó, 2010

TARTALOM

	Előszó	7
✓ 1	ÚT	
	Hol van Isten?	9
✓ 2	HARANG	
	Titkos vágyak forrása	21
3	LÉPCSŐ	
	Előkészület a szenttel való találkozásra	33
4	KAPU	
	A kinyilatkoztatás	47
5	OSZLOP	
	A jó, a rossz és a kérdőjelek	63
6	PAD	
	Mire jó a társadalom?	79
7	SZÓSZÉK	
	Valóságbeszéd	95
8	OLTÁRTÉR	
	Úton az oltárhoz	109
9	OLTÁR	
	Az Út és Élet igazsága	123
10	KERESZT	
	Hogyan jelenik meg a végtelen a végesben?	137

✓11	BIBLIA	
	Az írott ige	151
✓12	VIRÁG	
	A másik könyv	163
✓13	GYERTYA	
	Fény és árnyék	177
14	ABLAK	
	Kiterítenek úgysis?	191
15	KERESZTELŐMEDENCE	
	A talpraállás művészete	205
16	ZÁRÓKŐ	
	Határkérdések	219
17	PERSELY	
	Szabadság és tartozás	233
18	KINTI ÚT	
	Másként	247
	A könyvben előforduló legfontosabb fogalmak mutatója	257

ELŐSZÓ

A 12. évfolyamnak szóló hittankönyvvvel olyan lelki és szellemi sétára hívjuk az Olvasót, amelyen nemcsak újabb ismereteket szerezhetsz, hanem tanítványi életed is formálódhat.

Sétánk során a poros, zajos utcáról betérünk egy templom jólesően hűvös falai közé, ahol a berendezési tárgyak és szimbólumok vezetnek el a legfontosabb kérdésekhez: Honnan jövünk és hová tartunk? Milyen felszereléssel vághatunk neki a világ alaposabb felfedezésének? Van-e értelme az istenkeresésnek; hogyan fogadjuk Isten emberkeresésének hírért? Szabadok vagyunk-e erkölcsi döntéseinkben? Milyen kapcsolatban áll a hit az értelemmel, a jelen a jövővel, a bűn a megbocsátással, Isten az emberrel? Mit tehetünk egyénileg és közösségben a világért és a holnapért? Kérdéseink megválaszolásában a kereszténység kimeríthetetlenül gazdag tanítása és hagyománya lesz segítségünkre, és saját belátásunkkal, felelősségünkkel, osztálytársaink, tanárunk társaságában keressük majd a válaszokat.

Templomi körutunk célja, hogy rövid időre kikapcsolódjunk megszokott világunkból, majd nem sokkal később ismét bekapcsolódhassunk oda letisztultabb gondolatokkal, pontosabb célokkal és nagyobb elhatározásokkal. Eközben végiggondoljuk eddigi ismereteinket, újakat helyezünk melléjük, és keressük majd a továbbvezető utakat. Találkozni fogunk első látásra zavarónak ható szempontokkal is. Ezeknek az is a feladatuk, hogy nyugtalanítsanak, mert csak azon az áron juthatunk el mélyebb igazságokra épülő, stabilabb válaszokhoz, ha kimozdulunk féligazságaink köréből.

Tankönyvünket kegyességi irányzattól és teológiai nézettől függetlenül minden tanárnak és diáknak jó szívvel ajánljuk, abban a tudatban, hogy ez a könyv nem önmagát akarja megtanítani. Megírásakor arra törekedtünk, hogy a közölt alapösszefüggések, információk és szempontok keretei között elsősorban a közösségi munka számára feldolgozható módon vezessen be az evangélikus dogmatika és etika sokrétű kapcsolatrendszerének világába, és közben lehetőséget adjon a helyi vagy egyéni hangsúlyok kiemelésére.

A fejezetek felépítése azonos és átlátható. A *bevezető* gondolatok célja, hogy

egy-egy szimbólum segítségével lelkünket is előkészítsék a fejezet témájának feldolgozására. Nem mindenben tipikus benyomások rögzültek bennük, de gondoskodnak a témakörök tapasztalati megközelíthetőségéről. A következő rész a könyv *főszövege*, amely elengedhetetlen szintű és mennyiségű szókinccsel vezet be a fejezet témáiba. Az itt szereplő latin és görög kifejezések kedvet adhatnak egy-egy kérdés elmélyültebb tanulmányozására is a hittanár segítségével fellelhető irodalomban. A főszöveghez didaktikai rész kapcsolódik. Ebben legtöbbször bibliai és hitvallási iratokból származó idézeteket találunk *forrásanyagként*. A *szómagyarázatban* megjelenő szó vagy kifejezés abban az esetben is a fejezet tartalmi elmélyítését szolgálja, ha nem szerepel közvetlenül a szövegben. A *teológia* címszó alatt ismét egy idézet található, amely használat közben mutatja be a fejezethez tartozó gondolatok egyikét. A következő egység a *kérdéseket és feladatokat* tartalmazza. Átfogóbb anyagot tartalmaz annál, mint amit egyetlen óra keretében feldolgozhatnánk, de a tanári kézikönyv útmutatása alapján kedvünkre válogathatunk az eltérő típusú, különféle módszereket alkalmazó anyagban.

A könyv fejezetein végighaladva visszaérkezünk a kiindulópontra, a templom előtti zajos és poros útra, mindennapi életünk színtereire. Itt dől el, hogy milyen tanítványok vagyunk: miben erősödtünk meg, mit kezdünk gyengeségünkkel, milyen messzire merünk előrenézni, és mely erőforrásokból merítünk ehhez. Reméljük, a könyv hozzájárulhat ahhoz, hogy az érettségi előtt álló középiskolások megtalálják saját kérdéseiket és az ezekre adható legjobb válaszokat Jézus követésében, és felismerjék a teológia tudományának szépségét.

A szerzők

1

ÚT

Hol van Isten?

ÚT

Időnként nekem szegezi valaki a kérdést: Szerinted van Isten? Te hiszel benne? Van, hogy nem kérdeznek, csak állítanak, vagy burkoltan provokálnak, és fél szemmel sandítanak rám...

Kérdezőimben, provokálóimban közös a vágy, hogy valami újat halljanak, valami olyat, amire eddig nem gondoltak.

Olyan ez, mint amikor egy erdőben járunk, az ösvény bizonytalan, a jelzések kétértelműek, és félünk, hogy eltévedünk, elvétjük az utat. Néhány társam tőlem kérdezi, hogy szerintem merre vezet az út tovább.

Tévelygés – milyen jó ez a szó az utat vesztett emberekre!

Tudom az utat? Nem tudom én sem, hogy is tudnám? Nem tudom, merre jó elindulni, nem tudom, hogyan lehet az eltévedést megúszni. Kockáztatni

kell, de ezt csak a saját felelősségemre tehetem, a többieknek pedig csak azt mondhatom: én erre fogok menni, nem vagyok biztos benne, hogy jól döntök, de nekem ez az útvonal a meggyőzőbb. Ők pedig maguk kell hogy eldöntsék, arra jönnek-e, amerre én, vagy nem.

Te hiszel Istenben?

Többször csak bizonytalan mondatokat tudok erre mondani. És mialatt fogalmazom magamban a választ, úgy érzem, hogy szavaim csak nagy vonalakban, alig-alig fedik azt, amit mondani szeretnék.

Úgy gondolom, nehéz dolga van annak, aki ma akar beszélni Istenről. Hiszen olyan korban élünk, amikor bárhol is induljunk el – bármilyen egyháztól, hitről vallott nézettől, véleményről –, előbb vagy utóbb megérkezünk ahhoz a kérdéshez: van Isten, vagy nincs?

A szüleim meséltek egy számukra nagyon emlékezetes kiállításról, amelyet Peter Greenaway angol filmrendező rendezett két évtizeddel ezelőtt ezzel a címmel: „Száz tárgy, amely reprezentálja a világot.” A kiállítás világunk legjellemzőbb elemeit igyekezett bemutatni. A tárgyak között szerepelt láncfűrész, kitömött ló, tárgyalóasztal, halottaskocsi, nagy térkép, egy házilégyműködés modellje, toloszék, por, útipoggyász és nem utolsósorban egy sima fehér fal, amelyre három kérdés volt felírva nagy vörös betűkkel:

**KIK VAGYUNK?
HOVÁ MEGYÜNK?
MIRE JÓ EZ AZ EGÉSZ?**

Isten bemutatására ennél aligha tehetünk jobbat – vallotta a rendező, Peter Greenaway.

Miért éppen így? Miért kérdések formájában? Szerintem azért, mert Isten titok. Egyre mélyebbre hatolunk az ismeretlenbe, miközben azt hisszük, hogy a kétségeinket majd eloszlatja a tapasztalat, amelyet megszerzünk. De szerintem Isten nem olyan, mint egy fehér folt a térképen, amelyet előbb-utóbb majd felfedezők járnak be, és adatokat szolgáltatnak róla, hogy kitölthessük az üres foltot, megrajzolhassuk a térképét. Isten nem ott van, amit még nem ismerünk. A lényeg nem is az, hogy mit TUDUNK róla.

Tetszik, amit Bertolt Brecht mondott ezzel kapcsolatban. Ő ugyanis arra a kérdésre, hogy van-e Isten, visszakérdezett: „Változtatnál-e az életeden, ha azt a választ kapnád, hogy van?” Ha nem változtatnál, akkor nincs értelme beszélni róla, de ha változtatnál, akkor azt már leszögezhetjük, hogy neked szükséged van Istenre.

Minden kétség és bizonytalanság között, vagy éppen minden bizonyosságunk

ellenére sem szabad elfeledkeznünk arról, hogy Isten végső soron kiismerhetetlen.

Luther szerint a kijelentett Isten kijelentettségében is elrejtett Isten marad. Én ezt úgy értem, hogy Isten megmarad titoknak, még akkor is, ha felfedi magát.

HOL VAN ISTEN?

I.

Utak hálózák be bolygónk felszínét földön, vízen, levegőben, de átvitt értelmű **utak hálózák be mindennapi életünk világát** is. Aki megszületik: megkezdí földi útját. Aki meghal: nagy útra indul. A kettő között naponta sokféle utat járunk. Sokan a magánéletben és a társas kapcsolatokban egyaránt a kitaposott ösvényeket szeretik (járt utat járatlanért el nem hagynak), mások mindennap új utakat keresnek. Mehetünk ezeken magányos farkasként, csak néha-néha keresztezve egymás útját, de lehetünk útitársak is életutunk hosszabb-rövidebb szakaszán. Aki bajban van, összekuszálódottak útjai. Aki megtalálta a megoldást, egyenesbe kerül, rendeződnek útjai. Rázós utakat simák követhetnek, kereshetünk érvényesülést hivatalos vagy kerülő utakon. Vég nélkül sorolhatnánk az úttal kapcsolatos kifejezéseket egyéni életünkre alkalmazva és társadalmi létünkre vonatkoztatva, de nem kellene megállnunk ezek határán sem. Minden módszer egyben út is (módszer, metódus, *methodosz* = út mentén). Beszélhetünk a meggyőzés, a gyógyulás, a szabadság, a békesség, sőt technikai értelemben még a házépítés útjairól is. Az ember által beláthatatlan távolságok különös régióiba vezető utak pedig maguk sem hétköznapiak. *Belső utainkon* a lélek mélységeibe ereszkedhetünk le, *a tudomány útjai* a még ismeretlen felé vezetnek, *a vallás útjain* a teljesen soha meg nem ismerhető felé fordulhatunk. Az út mint szimbólum kimeríthetetlen gazdagsággal utal az ember **hely-, igazság- és célkeresésére**, emiatt gyakori nyelvi eszköze a vallási tanításoknak.

II.

A **hinduizmus** egyik legfontosabb könyve, a *Bhagavad-gítá* szerint a tettek következménye alóli felszabadulás három „úton” valósulhat meg: a kötelesség, a tudás vagy az érzelmi odaadás útján (*marga*). Az ősi **kínai vallást** jellemző *tao* szó is utat jelent a kozmikus törvény értelmében. A **buddhizmus** a *Nemes Nyolcrétű Ösvény* keretében foglalja össze a bölcsesség, az erkölcs és a koncentráció szerepéről szóló tanítását. Az **iszlám** vallás egyik központi jelentőségű kifejezése, a *sharia* szó szerint utat, vízhez vezető ösvényt jelent.

A vallásjog, a helyes életmód és a világegyetem rendjét meghatározó törvények is a *sharia* jelentéskörébe tartoznak. A **zsidó** kabbalában kiemelkedő szerepet tölt be a *tóra útja*, de a zsidó vallásban meghatározó *tóra* szó maga is törvényt, útmutatást jelent. A **kereszténység** esetében már a legalapvetőbb elemeket is nehéz volna felsorolnunk az út képének felhasználása nélkül. Keresztelő János Ézsaiás próféta szavait idézi igehirdetésében: „*Készítsétek az Úr útját, tegyétek egyenessé ösvényeit!*” (Mt 3,3) Saul, a későbbi Pál apostol azért indul Damaszkuszba, hogy megtalálja és megkötözve Jeruzsálembbe vigye az Úr útjának híveit, azaz a keresztényeket (ApCsel 9,2). Jézus magáról mondja: „*Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis én általam.*” (Jn 14,6) Jézus halála után a világban helyüket, feladatukat kereső tanítványokat az Emmaus felé vezető úton kíséri el a Mester (Lk 24,13–35), és ez a találkozás döntő hatással van az egyház kialakulására.

III.

A vallásokon kívül más utai is vannak Isten keresésének. Ilyen út lehet egy-egy kultúrán belül például a művészet, a filozófia vagy az erkölcs. Ezek azonban valamilyen formában szintén vallási előzményekhez kapcsolódnak, ezért a következetes istenkeresés előbb-utóbb a vallások megalapozásához, az élet és az igazság utainak eredetéhez, a kinyilatkoztatás kérdéséhez vezet.

IV.

Könyvünk fejezetei úgy épülnek egymásra, ahogy egy forgalmas utcáról a templomba betérő ember meglátja az épület szokásos berendezési tárgyait és szimbólumait, végiggondolja rendeltetésüket, mérlegeli az életére gyakorolt hatásukat. Mindegyik állomás kapcsolatban van életével, bármelyik akár jelentős hatást is tehet rá. A templomi körút után visszatér eredeti útjára. Látszólag nem változott, mégis más emberként folytatja útját, mert sok új ismeret és felfedezés született meg benne a Jézushoz tartozás örömeiről.

Források

„*Melyik út visz a világosság lakóhelyéhez, és hol a helye a sötétségnek? Vissza tudod-e vinni határai közé, ismered-e a házába vezető ösvényt?*” (Jób 38,19–20)

„*Ha igaz a te hited és a te bizalmaid, igaz a te Istened is; ahol viszont téves és hamis a bizodalom, ott nincs az igaz Isten sem. Mert e kettő: hit és Isten összetartozik. Mondom tehát: amire szívedet hagyod és bízod, valójában az a te istened.*” (Nagy káté, Tízparancsolat, az első parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

teológia: *theosz* (isten/ség) + *logosz* (szó, beszéd). A kifejezés az ókori görögöknél az istenekről szóló szövegek ismeretét, a skolasztikában az Istenről megszerezhető ismeretek tudományát jelentette. Luther felfogása szerint Isten szaván keresztül akarja magát megismertetni, ezért a protestáns szemléletben ez a kifejezés az Isten ígéről szóló beszédet vagy tudományt jelenti. Napjainkban többen az Istenről szóló beszéd tudományaként értik.

A **dogmatika** szó magját képező *dogma* szó eredetileg véleményt, nézetet, rendeletet jelentett, később egy közösség véleményének összességét (*dogmata*), majd az egyház tanítását.

A **morál** eredetileg a közös lakhelyen élők szokásrendszerét fejezi ki, napjainkban inkább a kultúrákra jellemző közös szokásokat.

Az **etika** mint tudomány az egyént és közösséget érintő kérdésekre adható morális válasszok érvényességét, helyességét vizsgálja. Jézus bibliai szavait figyelmesen olvasva megláthatjuk, hogy bennük dogmatika és etika nem válik ketté: az Isten iránti érdeklődés és az emberek élete iránti felelős érzékenység egyaránt Isten szeretetének a következménye.

Teológia

„...ha nem is emberi testünk alakjában, de mégis úgy kellett elképzelnem Téged, hogy valamiféle test vagy a közties terekben, e világot kitöltő, és azon kívül is végtelen terekre szerteömlő, ámde romolhatatlan, sérthetetlen és egyben változhatatlan, amit előbbre valónak gondoltam a romló, sérthető és változó valóságnál. Téged is, életem élete, ilyennek gondoltalak, hogy [...] a föld magába zár, az égben benne vagy, és ott vagy minden másban, és benned mindennek van, neked azonban sehol sincs határod. [...] Ha így volna, a föld nagyobb része nagyobb részedet fogadná magába, és a kisebbik rész kisebbet belőled. A mindenség úgy töltkeznék veled, hogy több jutna belőled az elefántba, mint a veréb porcikáiba. Annnyival több, amennyivel nagyobb az egyik, s amennyivel tágabb helyet foglal el a másiknál. Vagyis darabonként jelenítenéd meg a világ részeiben részeit, a nagyobb darabban nagyobb, a kicsinyben kisebb részed. Nem így van ez. Csak még nem világosítottad meg az én sötétségemet...” (Aurelius Augustinus: *Vallomások*, VII. könyv, 1.)

FELADATOK

1. (I.)

Adjatok címeket az alábbi képeknek!

Melyik kép fejezi ki számotokra leginkább az útkeresést?

2. (I.)

Mit gondoltok, mit jelentenek az alábbi szólások, közmondások?

Beszélgessetek arról, melyiket milyen szituációkban tartjátok hasznosnak!

- Keskeny az út neki. *(szólás)*
- Ha útra kapsz, ösvényt ne keress. *(közmondás)*
- Nincsen olyan hosszú út, amelyiknek vége ne volna. *(közmondás)*
- Nincs veszedelmesebb a közeli útnál. *(szólás)*
- Az egyenes út is lehet örvényes. *(szólás)*
- Görbe úton jár. *(szólás)*
- Ha útnak indultál, törd, ahol csoportos. *(közmondás)*
- Jobb az útnak feléről visszatérni, mint rossz helyre menni. *(közmondás)*
- Rossz útról nehéz visszatérni. *(szólás)*
- Jobb az úton járni sánta lábbal, mint az úton kívül futni. *(közmondás)*
- Legjobb az egyenes út. *(közmondás)*
- Néha út mellett is eljár az ember. *(közmondás)*

3. (I.)

☐ diplomát szerezni	☐ jó módban élni
☐ családot alapítani	☐ vezető beosztásba kerülni
☐ híressé válni	☐ az élet minden pillanatát kiélvezni
☐ biztos egzisztenciát teremteni	☐ elégedettnek lenni
☐ boldognak lenni	☐ jól érezni magam
☐ értelmes életet élni	☐ életcél nélkül élni
☐ mások számára hasznossá válni	

Állítsátok sorrendbe a fenti életcélokat aszerint, hogy nektek melyik a legfontosabb, és melyik kevésbé fontos. Melyek a leginkább és a legkevésbé népszerű életcélok csoportotokban? Vajon miért?

Milyen további, számotokra fontos célokat tudtok megfogalmazni?

4. (B)

A bevezető szöveget elolvasva, beszélgetsetek az alábbi kérdésekről:

- Mit jelent számotokra Peter Greenaway három kérdése?
- Mit válaszolnátok Greenaway kérdéseire?
- Ha ti rendeznétek a kiállítást, milyen három kérdést írnátok fel erre a fehér falra?

5. (II., F)

Az út számos hasonlat és metaforikus kép alapja a Bibliában.

Az alábbi idézetekben milyen jelentéssel, milyen vonatkozásban fordul elő az út képe?

- „Mert ismeri az Úr az igazak útját, a bűnösök útja pedig semmibe vész.” (Zsolt 1,6)
- „Őket pedig figyelmeztess a rendelkezésekre és utasításokra, és ismertesd meg velük az utat, amelyen járniuk kell, és azt, hogy mit kell cselekedniük.” (2Móz 18,20)
- „Fiai azonban nem az ő útján jártak, hanem a maguk hasznát keresték; megvesztegetésre szánt ajándékot fogadtak el, és elferdítették az igazságot.” (1Sám 8,3)
- „Én most már elmegyek azon az úton, amelyen minden földi ember elmegy.” (Józs 23,14a)
- „Tudom, Uram, hogy az ember nem ura élete útjának, és a rajta járó nem maga irányítja lépéseit!” (Jer 10,23)
- „Mert én újat cselekszem, most kezd kibontakozni, majd megtudjátok! Már készítem az utat a pusztában, a sivatagban folyókat fakasztok.” (Ézs 43,19)
- „Jól láthatja utaimat Isten, és számon tarthatja minden lépésemet.” (Jób 31,4)
- „Menjetek be a szoros kapun! Mert tágas az a kapu, és széles az az út, amely a kárhozatba visz, és sokan vannak, akik azon járnak.” (Mt 7,13)

Fritz von Uhde:
Az emmausi úton (1891)

- „Ő az, akiről meg van írva: Íme, én elküldöm előtted követemet, aki elkészíti előtted az utat.” (Mt 11,10)
- „De törekedjetek a fontosabb kegyelmi ajándékokra. Ezenfelül megmutatom nektek a legkiválóbb utat.” (1Kor 12,31)

6. (II.)

Mi az alapvető különbség Jézusnak az útról szóló tanítása és a II. pontban felsorolt többi vallás tanítása között?

„Én vagyok az út, az igazság és az élet; senki sem mehet az Atyához, csakis én általam.” (Jn 14,6)

7. (II., T)

Ha a Jézus Krisztusba vetett hitre gondoltok, akkor az első feladatban bemutatott képek közül melyik fejezi ki számotokra legjobban az útkeresést?

Hogyan írnátok le a következő fogalmakat a hit összefüggésében: emelkedő, lejtő, elágazás, alagút, útkereszteződés, labirintus, zsákutca, autópálya, ösvény, haza vezető út?

Korábbi tanulmányaitok alapján beszélgetsetek arról, hogy a kereszténység tanításában melyek azok a témák, amelyekben biztos tudással rendelkeztek, s melyek azok, amelyek kérdést jelentenek számotokra. Van-e olyan kérdés, amely felé valamilyen (pozitív vagy negatív) előítélettel fordultok?

8. (II–III.)

Az utóbbi évek statisztikai felmérései szerint ma Magyarországon a következőképpen oszlik meg a vallásosság aránya a válaszolók saját bevallása szerint:

- a megkérdezettek 13%-a mondja azt, hogy valamely nagy keresztény egyházhoz tartozik (ebből körülbelül 8% katolikus, 2% református, 1% evangélikus, 1% egyéb felekezethez tartozó, 1% felekezet nélküli);
- több mint 50% a „maga módján vallásos”;
- 25% állítja magáról, hogy nem vallásos.

Hazánk példája jól mutatja a mai tendenciákat: a legerősebb és legkedveltebb álláspont a nyugati kultúrákban a „maga módján vallásos” embereké. Ezen csoportnak körülbelül a fele saját bevallása szerint valamilyen laza formában kötődik valamely egyházhoz, a másik része azonban a „barkácsolt vallásosság” (*bricolage*- vagy *patchwork*-vallásosság) követője.

Mit jelenthet ez a fogalom?

Vajon miért ilyen népszerű ez az álláspont?

Mi lehet a kritikája? Mi lehet a Jézus tanításán alapuló kritikája?

9. (IV.)

A könyv egyes fejezetei a templomban és a templom körül található szimbólumok kérdései köré épülnek.

- Hogyan fogalmaznátok meg a szimbólum jelentését? Mit gondoltok, mi lehet a különbség egy jel (például egy KRESZ-tábla) és egy szimbólum (például egy kereszt) között?
- Vajon az alább felsorolt dolgok közül melyek szimbólumok, és melyek jelek? Mire mutatnak? Az egyes szimbólumok mikor válnak jelekké? rózsza, szőlő, zászló, szív, kard, gyűrű, hajó, kör, trón, tűz, alma, mérleg, körző, kígyó, három, fonál
- Tudtok-e olyan szimbólumot mondani, amely csak a keresztény hagyomány alapján értelmezhető? Létezik-e olyan szimbólum, amelynek egyetlen vallási hagyománnyal sincs semmilyen kapcsolata?

Filmajánló

Stalker – Rendezte: Andrej Tarkovszkij, 1979

A film a Sztrugackij testvérek regénye alapján készült, de a történet a filmvásznon az is-tenkeresés metaforájává és az Istennel való kommunikáció, a „belső szoba” parabolájává válik. A szereplők, a mérnök és az író jelképes figurák, a reál és a humán értelmiség tipikus megismerőit, akik vezetőjükkel, a sztalkerrel eljutnak a célig, de ott nem képesek belépni a szobába, mert rájönnek, hogy a legbelsőbb vágyaikat nem ismerik. Tapasztalataik mégis új világot nyitnak meg számukra. Utazásuk tértől és időtől független parabolává teljesedik ki a hit nagy ugrásának lehetőségéről és lehetetlenségéről.

A tejút – Rendezte: Luis Buñuel, 1969

A film kerettörténete a pikareszk regények hagyományát idézi. Két csavargó Párizsból Compostelába, az úgynevezett Szent Jakab-zarándokútra indul. Vándorlásuk közben múltbéli alakokkal találkoznak, az egyház tanításának alapkérdéseivel és a felmerülő ellentmondásokkal szembesülnek. Az ő történetükkel párhuzamosan járja a maga útját az evangéliumok Jézusa is, helyenként ellenpontozva, máshol kiegészítve a csavargók történetét.

Közelkép

Katharina von Bora életútja

Katharina von Bora elszegényedett szász nemesi családban született 1499-ben. Hatévesen zárdába adták. 1517-ben a reformáció eszméi alapjaiban megrendítették Katharina és

apácatársai értékrendjét. A szüzességi fogadalom és a szerzetesi életvitel értelme és célja megkérdőjeleződött számukra. Kilencen – köztük Katharina is – a zárdából való szökést tervezték. Egyetlen ember volt, akiről úgy gondolták, örülne annak, ha megtudná, hogy megszöktek: Martin Luther, aki ezeket a szavakat vetette papírra: „A léleknek semmit sem segít, ha a test szent ruhákat hord, vagy ha szent helyeken van, vagy szent dolgokkal foglalkozik, böjtöl, zarándoklatot tesz, és csupa jót cselekszik. Hiszen ezek csak testben történnek. Hanem történnie kell még valami egész másnak, ami a lélekben megy végbe, kegyességet és szabadságot adva annak...”

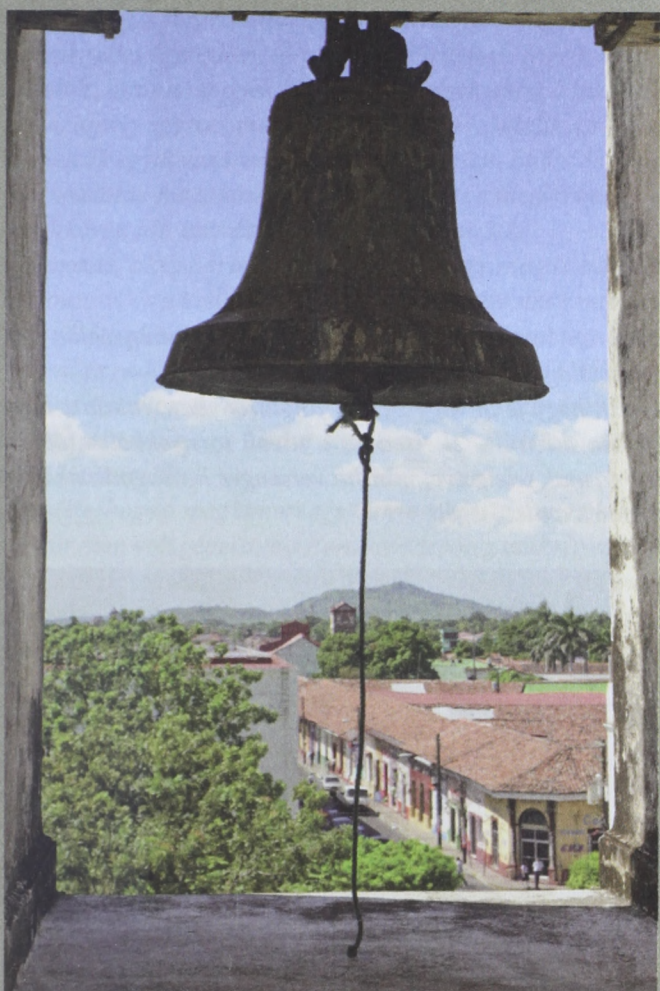
A reformátor valóban nagy örömmel fogadta őket, ugyanakkor reá hárult a feladat, hogy a polgárok között találjon olyanokat, akik befogadják a kilenc fiatal nőt. A huszonnégy esztendőös Katharina von Bora az akkori viszonyok szerint már vénlánynak számított. Meglehetősen határozottan kijelentette: nagyon szeretne férjhez menni, és ha Nikolaus von Amsdorf vagy doktor Luther kérné meg a kezét, igent mondana. Amsdorfnak, Luther egyetemi docens kollégájának más tervei voltak. Így Katharina Martin Lutherrel kötött házasságot 1525-ben.

Katharina ezután nekiállt, hogy berendezze háztartását a fekete kolostorban, amelyet János választófejedelem adott nekik nászajándékként: fürdőszobát építtetett, az épületet alapincéztette, virágoskertet telepített, sertéseket tartott, földet bérelt. Férje a maga szokott csípős humorú módján mondta róla: „prédikátorné, sörfőzőnő, kertésznő, és ami még lehetséges.” Katharina a kolostor sörfőzési jogát is átvette. Hajnali négykor kelt, hogy el tudja látni háztartási teendőit.

Szabályos időközökben hat gyermeket hozott a világra, közülük két kislány korán elhunyt. Luther nőtestvérei is korán meghaltak, és a tizenegy árvát Katharina fogadta magához, így összesen tizenhat gyerekről kellett gondoskodnia. Ezenkívül Katharina kosztos diákokat is tartott a házban; Luther 1546-ban bekövetkezett halála után is jórészt ebből élt. Egy fejedelmi személyt, aki Luther házában szándékozott megszállni, jóakarói előre így figyelmeztették: „A doktor házában fiatalemberek, diákok, fiatal lányok, özvegyek, öregasszonyok és gyermekek szerfölkött vegyes csapata lakik.”

Legidősebb fiuk, Johannes volt az egyetlen gyermek, akinek révbe érkezését – diplomaszerezését és házasságkötését – az anya, Katharina még megélhette. 1552 nyarán pestisjárvány miatt az egyetemet is bezárták, így Katharina elvesztette kosztos diákjait és szűkös megélhetését. Torgauba menet tüdőgyulladást kapott, amely végzetesnek bizonyult. Halálos ágyán arról beszélt, hogy bojtortárként szeretne csüngen a Krisztus ruháján.

Luther gyakran nógatta, hogy szorgalmasabban olvassa a Bibliát, főleg a zsoltárokat. Egy ilyen alkalommal Katharina asszony megjegyezte, hogy eleget olvasott már: „Adja Isten, hogy aszerint éljek!”

2

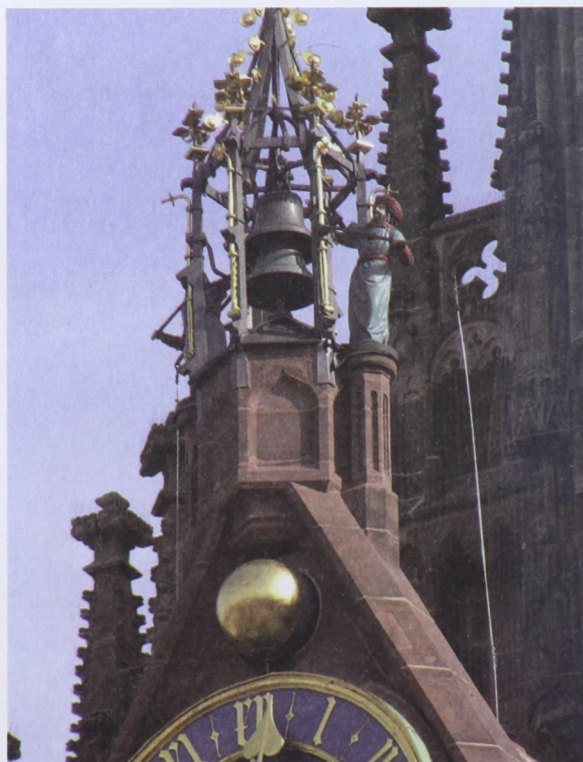
HARANG

Titkos vágyak forrása

HARANG

A harangok toronyban laknak. Egy önálló világban, magasan a miénk fölött, távol az embervilág zajos forgatagától.

Átélted már, hogy fenn vagy egy harangtoronyban, mialatt megszólalnak a harangok közvetlenül melletted, és a távoli tornyokból a többi harang is rákezd, egymásnak felelgetve, mintha versengve harsognák a világba az idő urának, Istennek a dicsőségét?

Fönn a magasban, a forgalomtól nyüzsgő utcák felett, egy magasabb szférában a harangok teljes egységben, újra és újra felzúgnak. Mérik az időt, minden egyes óra elteltét, mint a cseppek hullását, amelyek abba a bizonyos pohárba hullanak bele, amely egyszer majd betelik. „Bizony, betelik az idő, és Isten fia eljő...” – énekeltük egyik vasárnap az istentiszteleten. Eljön, és végül majd kiderül, hogy a sok lőtás-futás közepette ki mit épített a meglévő alapra: aranyat, ezüstöt, drágakövet, fát, szénát vagy szalmát (1Kor 3,12).

Irigylem azokat, akik bármikor felmehetnek egy magas harangtoronyba, kinézhetnek onnan, és a széles világ felett szemlélődve akár nap mint nap átélhetik, hogy rálátnak saját világukra; az utcára, a házra, az abban megbúvó aggodalmakra, és rádöbbennek azok parányiságára és jelentéktelenségére.

Eddig ahány templomtornyot csak megmásztam, mindegyik tele volt galambokkal. De jól van ez így, hiszen a galamb a Szentlélek jelképe; lakjanak csak együtt a harangokkal.

Apám mesélte, hogy ő még ismert egy harangozót, hiszen néhány évtizeddel ezelőtt, amikor nem volt gépesítve a harangozás, még szükség volt rájuk. A harangozóra úgy emlékszik vissza, hogy kerek arcú, derűt sugárzó ember volt; sosem látta haragosnak vagy rosszkedvűnek, mindig mosolygott a gyerekekre, és volt hozzájuk egy-két kedves szava. Talán azért volt ilyen az a harangozó, mert neki naponta fel kellett másznia a templomtoronyba, ahonnan a világot más perspektívából, bizonyos távolságból, némileg talán kívülállóként láthatta. Képzeld el: úgy élt, hogy két világhoz is tartozott; ahhoz is, ahol a családja volt, a felettesei, a papok vagy lelkészek, egyéb egyházi alkalmazottak, önkéntesek, és neki mindegyik parancsolt, ő pedig rangban mindenki alatt... Ugyanakkor nap mint nap mindenki fölé emelkedett, fel abba a másik, felső világba, hogy harangokkal és a Szentlélek szárnyas lényével ossza meg gondolatait, és talán azok is vele az övéket.

Luther úgy gondolta, kereszténynek lenni azt jelenti, hogy egyszerre két világhoz is tartozunk. Lehet, hogy a mai világunkat jellemző problémák egy része abból fakad, hogy az emberek elfelejtették, hogy nem csak e világnak a polgárai?

TITKOS VÁGYAK FORRÁSA

I.

A harang hangszer, időjelző eszköz, tájékozódási, üzenetközvetítő és biztonságtechnikai berendezés, vallási jelkép, és hangja hazánkban emellett még történelmi emlékeztető is. Mivel a felsorolt funkciók nagy része mostanában jobb technikai eszközökkel is kiváltható, a harangzúgás egyik legfontosabb

feladata mára a vallási üzenet közvetítése maradt. Egymásba folyó felhangjaival és a köré fonódó legendákkal olykor mélyen szunnyadó vágyakat kelt az emberben a **szent** világának megismerése és átélése iránt.

II.

Lényünknek az a része, amelyből ezek a vágyak fakadnak, sokszor önmagunk előtt is ismeretlen. A 21. századra az ember jelentősen átalakította környezetét, ezzel azonban nem haltak ki belőlünk az ősi ösztönök, csak nem annyira szembeötlően határozzák meg cselekvésünket. Társas viselkedésünk, élelemhez jutásunk, szabadidős szokásaink eredetét több tudományág is kutatja, és néha meglehetősen meglepető eredményeket tesznek közzé. Legalább ennyire érdekesek és váratlanok azok a kutatási eredmények is, amelyek mindennapi szokásaink vallási gyökereit tárják fel. Nem nagy eséllyel jutna eszünkbe magunktól, hogy párhuzamokat keressünk a gótikus katedrálisok és a bevásárlóközpontok építészeti megoldásai, a világ teremtése és a társasjátékok szabályai, a futball és az Éden kertje vagy a parfümök és a Szent Grál között. Az ehhez hasonló kutatásokból nyilvánvalóvá válik, hogy az emberi létből nem számítható a vallási elem. Az ember eredendően vallási beállítódású lény, *homo religiosus*. Mircea Eliade (1907–1986), a múlt század nagy hatású chicagói vallástudósa kimutatta, hogy bár a szent és a profán világ élesen elhatárolódik egymástól a legősibb kultúrákban, a szent megnyilvánulásai mégis jelentős változásokat idéznek elő a profán világban. A szent helyek és szent idők megérzésére ugyanis az ember vallási szokások, rítusok kialakításával válaszol, és ezek segítségével lassanként egész környezetét vallási tapasztalatának megfelelően alakítja ki.

III.

A szent lenyűgöző világához való vonzódás azonban veszélyes útra vezet, és kiszolgáltatottá tesz. *Rudolf Otto* (1869–1937) marburgi evangélikus teológus és vallástudós 1917-ben kiadott könyvében úgy ír az embernek a szenttel való találkozásáról, mint ami *mysterium tremendum et fascinans*, vagyis lenyűgöző, egyszerre vonzó és megrettentő, titokzatos esemény. Otto ennek átélésére a **teremtényérzés** kifejezést használta. Az emberi képességeket meghaladó, idegen világban szükség van jó vezetőre. A különféle vallásokban ilyen szerepet tölt be a biztos, de sokszor többértelmű jóslatot adó *orákulum*, a misztériumvallásokba bevezető *mystagogos*, a bölcs tanító (*guru*) vagy a *sámán*.

IV.

A magyarok ősvallásában is fontos szerepet játszó sámán a révülésben bejárt útját szent útmutatásként használta fel vagy adta elő a hozzá fordulóknak. A

révülést a tudatmódosítás technikáival idézte elő, vagyis tiszta tudatát, a valós világgal való kapcsolatát *áldozta fel* azért, hogy egyéni vallási tapasztalatát a közösség szolgálatába állítsa. A tudatmódosítás vágyának tehát szintén vannak vallási gyökerei, de a mai szekularizálódott és individualizálódott társadalmakban **a tudatmódosítás technikái a valós élet *pótszerei***. Használatuk sem a közösség, sem az egyén érdekeit nem szolgálja, mert az általuk megszerezhető különlegesen mély élménynek már nincs meg a természetes közösségi beágyazódása. A drogok által okozott maradandó fizikai elváltozások és pszichés sérülések így nem válnak magasabb szempontokért hozott *áldozattá*, hanem megmaradnak a menekülés vagy a kilátástalan önrombolás szintjén.

V.

A harangszó az egyik legegyszerűbb konkrét példája annak a komplex törekvésnek, amelyet **művészetnek** hívunk. Az eddig megtalált legrégebbi műalkotások is természetesen vallási eredetűek. A vadászjeleneteket ábrázoló barlangrajzok és a kövér női szobrocskák használatával a sikeres vadászat, a termékenység vagy a ház védelmének mágikus előidézése volt a cél. A mai művészetre is igaz, hogy még abban az esetben is lehet vallási szerepe vagy indítéka, ha készítője, szerzője nem annak szánja. Műalkotásnak nevezhetünk minden olyan szándékosan létrehozott eszközt, amelynek segítségével az emberek helyesebb képet alkothatnak másokhoz és a környező világhoz fűződő kapcsolataikról. Mivel a világban való tájékozódás, a mikrokozmoszbeli otthonteremtés a legrégebbi történelmi koroktól vallási funkció, a művészet vallási gyökerei is kitapinthatók.

Források

„KérjeteK, és adatik nekteK, keresseteK, és találtok, zörgesseteK, és megnyittatik nekteK. Mert aki kér, mind kap, aki keres, talál, és a zörgetőnek megnyittatik.” (Mt 7,7–8)

„Egyedül Istenben kell bízunk, és csupa jót kell tőle remélnünk és várunk, mert ő adja testünket, életünket, ételünket, italunkat, megélhetésünket, egészségünket, oltalmunkat, békességünket – és mindazt a mulandó és örök jót, amelyre szükségünk van.” (Nagy káté, Tízparancsolat, az első parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

vallás: A latin *religio* (angolul *religion*) szót fordítjuk így. Ennek eredete nem tisztázott, etimológiailag legtöbbször az *újraolvasni* vagy a *visszakötni* igékhez társítják. A *religio*

ebben az értelemben köteléket, fontos normához való kötődést, az eredeti igazsághoz való visszatalálást, annak újraérvényesítését jelenti. A magyar nyelv egyedülálló módon adja vissza a *religio* jelentését a *vallomás*ra utaló szóval (vö. Augustinus: *Vallomások*).

Teológia

„Mégis mi ez, hogy mi, szegény, nyomorult emberek Isten kikutathatatlan fenségén töprengünk, noha hitünkkel még az isteni ígélet sugarait sem tudjuk megragadni? Mégis elragad minket [...] és meg akarjuk érteni az isteni csoda megközelíthetetlen fényének megközelíthetetlen fenségét! Talán nem tudjuk, hogy ő olyan fényben lakik, ahova nem juthatunk el? És ha oda is jutunk, micsoda merészség odamenni! – Mit csodálkozunk hát azon, hogy a fenség ránk tör és beborít minket, ha a fenséget kutatjuk? Tanítanunk kell ugyan Isten kikutathatatlan és felfoghatatlan akaratáról. De ha arra vetemedünk, hogy azt hisszük, meg is értjük, az nagyon veszélyes, és ezen kitörhetjük a nyakunkat.” (M. Luther: WA 6,6561)

FELADATOK

1. (I., B)

Mit szimbolizálnak számotokra az alábbi harangok? Vajon kikhez szólnak a képeken szereplő harangok? Mi lehet az üzenetük? Mi lehet a valóságnak az a mélyebb rétege, amelyet a harangszó felidéz?

2. (I., F)

Olvassátok el Pál apostol elhívásának történetét (ApCsel 9,1–22)!

Játsszátok el a történetet! Mindenki válasszon egy tetszőleges szerepet magának.

Figyeljétek meg, majd beszéljétek meg az alábbi kérdéseket:

- Milyen testtartást vesznek fel a szereplők? Milyen tulajdonságokat közvetít testhelyzetük?
- Milyen szavakat használnak? Milyen magatartást tükröz mondataik tartalma, beszédük hangsúlya?
- Milyen érzések ébredtek az egyes szereplőkben?
- Kinek milyen (akár a történetől független) gondolat jutott eszébe játék közben?

A játék kapcsán beszélgetsetek az elhívás kérdéséről. Vajon mikor vált egyértelművé az egyes szereplők számára Pál elhívásának ténye? Hogyan válhat nyilvánvalóvá mások számára is valakinek az elhívása?

3. (II., M, T)

Képzeljétek el, hogy a fejezet első oldalán (21. o.) látható harangot halljátok megszólalni.

Milyen érzéseket kelt bennetek ez a harangszó?

Milyen gondolatok ébrednek bennetek a harang hallgatása közben?

Véleményetek szerint a felsorolt érzések és gondolatok közül mi az, ami az ember *homo religiosus* voltahoz, vagyis az ember lényegi vallási beállítódottságához tartozik?

Az első feladatban szereplő képek közül mely harangok szava tudná még számotokra az ember *homo religiosus* voltát felidézni?

4. (III.)

A „teremtényérzést” tartalmilag több kifejezésünk is megőrizte. Például „futkos a hátán a hideg”, „iszonyatosan szép”, „földbe gyökerezett a lába az álmétkodástól”, „beleborzongtam”. Milyen hasonló kifejezéseket találtak még a teremtményérzés leírására?

Hogyan írnátok körül azt, ami az emberben történik a teremtményérzés átélésekor?

Keressetek olyan újságcikkeket, híreket, írásokat vagy filmeket, amelyekben az ember teremtményérzése szerepet kap!

5. (IV.)

A Biblia lapjain többször is olvashatunk a révületbe esés jelenségéről és eksztatikus állapotokról, ám ezek a különböző korokban más-más tartalmat hordoztak. Olvassátok el az alábbi bibliai részeket, s beszéljétek meg, mi a különbség Izrael korai történetében a próféták révületbe esése, később a nagy-próféták elhívásélménye, majd Pál apostol álláspontja között!

- *„Azután eljutsz az Isten halmára, ahol a filiszteusok oszlopai vannak. Mihelyt bemész az ott levő városba, egy csapat prófétára bukkansz, akik az áldozóhalomról jönnek lefelé. Lant, dob, fuvola és citera lesz náluk, ők maguk pedig prófétai révületben lesznek. Akkor megszáll téged is az Úr lelke, velük együtt prófétai révületbe kerülsz, és más emberré leszel.”* (1Sám 10,5–6)
- *„Uzzijjá király halála évében láttam az Urat, magasra emelt trónon ülve. Palástja betöltötte a templomot. ... Ekkor megszólaltam: Jaj nekem! Elvesztem, mert tisztátalan ajkú vagyok, és tisztátalan ajkú nép között lakom. Hiszen a Királyt, a Seregek Urát látták szemeim!”* (Ézs 6,1,5)
- *„Ha ugyanis révületbe estünk, Istenért történt, ha pedig józanok vagyunk, értetek van.”* (2Kor 5,13)
- *„Hálát adok az Istennek, hogy mindnyájatoknál jobban tudok nyelveken szólani, de a gyülekezetben inkább akarok öt szót kimondani értelemmel, hogy másokat is tanítsak, mintsem tízezer szót nyelveken.”* (1Kor 14,18–19)

A mai eksztatikus mozgalmak magatartása melyik leíráshoz van közelebb? Hogyan fogalmaznátok meg ezen mozgalmak kritikáját?

6. (IV.)

Figyeljétek meg a reklámokat abból a szempontból, hogy az adott árucikk (különösen a szeszesitalok és a ciga-

retták) népszerűsítése során próbálnak-e a vallásos felemelkedést helyettesítő szerepre építeni.

Mit válaszolnátok ezekre a reklámokra?

7. (V.)

Geertgen tot Sint Jans *A Szűz és a Gyermek* című festményén három szférában jeleníti meg az angyalokat Szűz Mária és a gyermek Jézus körül. A belső körben kerúbok és szeráfok jelennek meg, a középsőben azok az angyalok, akik a keresztfeszítés egyes elemeit tartják, míg a külsőben a festő korában ismert hangszereken játszó angyalok zenélnek, akik közül egy a kis harangokat tartó gyermek Jézussal néz szembe.

Vajon miért pont harangokat tart a kezében a gyermek Jézus?

8. (V.)

Már a Szentírás legkorábbi könyvei is tanúskodnak arról, hogy a bibliai emberre is jellemző a szép iránti érzék. Gyakran találkozunk azzal a megállapítással is, hogy aki a különböző művészeteket (képzőművészet, építészet, költészet) műveli, az isteni elhívásban részesült, és isteni Lélekkel telt be.

*„Lásd, **név szerint elhívtam** Becalélt, Húr fiának, Úrának a fiát a Júda törzsből. **Betöltöttem őt isteni lélekkel, bölcsességgel, értelemmel és képességgel mindenféle munkálatra**, hogy terveket készítsen az arany, az ezüst és a réz feldolgozására.”* (2Móz 31,2–4)

Vajon a vastag betűvel szedett mondatrészek szerepelhetnének-e Pál apostol elhívásában is, vagy ott másfajta elhívásról lehet szó?

Sem az Ószövetség, sem az Újszövetség nem kifogásolja sehol sem a szép iránti törekvést. Az alábbi igeversek alapján beszéljete azokról a situációkról, amelyekben a próféták mégis kifogást emelnek a művészetek ellen:

- *„Jaj annak, aki nem igaz úton építi házát, és felső szobáit jogtalan módon, ingyen dolgoztatja embertársát, és a munkájáért nem fizet bért! De ezt mondja: hatalmas palotát építék, tágas felső szobákat! Ablakokat vágat rá, cédrusfával burkolja, és vörösre festeti!”* (Jer 22,13–14)
- *„Hát annak itt van az ideje, hogy ti magatok faburkolattal díszített házakban lakjatok, amikor a templom még romokban hever?”* (Hag 1,4)

9. (V.)

Karl Barth (1886–1968) református teológus alábbi idézete alapján mit gondoltok, Barth számára hogyan kapcsolódik össze az Isten tisztelete és a szépség?

„Ha szabad és kell arról beszélnünk, hogy Isten szép, az azért van, mert így fejezhetjük ki, hogy miként világosít meg, változtat meg, győz meg bennünket. Mint valóság és mint erő jelenik meg oly módon, hogy Isten tetszésre talál, vágyat ébreszt és gyönyörűséggel tölt el, és pedig azáltal, hogy ő maga vonzó, vágyat ébresztő és gyönyörűsége: ő maga a vonzalom, a vágy, a gyönyörűség. Isten úgy szeret bennünket, hogy ő maga mint Isten szeretetreméltó. Erről beszélünk, ha azt mondjuk, Isten szép.”

Filmajánló

Trainspotting – Rendezte Danny Boyle, 1996

Irvine Welsh azonos című könyvének megfilmesítése. A történet Mark Rentonról és barátairól szól, akik láznak, és sehogy sem tudnak beilleszkedni a társadalomba. A valóság elől és problémáik elől a kábítószerhez menekülnek, ám ezzel az önpusztítás ösvényére léptek. De Mark még kap egy esélyt, hogy visszafordulhasson a lejtőn.

A parfüm – Rendezte Tom Tykwer, 2006

Patrick Süskind regényének adaptációja. 1766-ban, a franciaországi Grasse városában a parfümkészítő Jean-Baptiste Grenouille-t halálra ítélték tizenhárom nő meggyilkolásáért. Az ifjú huszonkét évvel korábban egy halpiacon született. Árvaházban nő fel, más, mint a többi gyerek, háromévesen se járni, se beszélni nem tud, a szagokon keresztül próbálja megismerni a világot. Felnöve cserzőüzemben dolgozik, így jut el Párizsba. A városban magával ragadja egy lány gyönyörűsége illata. Véletlenül megöli, majd próbálja magába szívni elhalványuló illatát. Grenouille minden vágya, hogy az illatot újból érezhesse. Így határozza el, hogy megörökíti a leány illatát, és attól kezdve illatgyűjtő lesz; így létrehozza a tökéletes illatot, amellyel emberfeletti hatalomra tesz szert.

Közelkép

Egy ópiumevő vallomásai

Thomas de Quincey ópiumfüggőségéről és arról való gyötrelmes leszokásáról írt vallomása révén vált ismertté. Négy éven keresztül volt ópiumélvező, és ennek az időszaknak az eseményeiről részletes beszámolót írt.

Az ópiumhoz jutását az ördöggel kötött paktumhoz hasonlítja: hazafelé tartva váratlanul útjába akadt egy gyógyszerész. „A gyógyszerész nyomott és kedélytelen arccal ült az üzletben, mint valószínűleg minden más patikus is ül vasárnap, s amikor ópiumtinktúrát kértem, úgy adta oda, mint akárki más... Mégis, számos emberi tulajdonsága ellenére, úgy él ma emlékezetemben, mint valami üdvözítő látomás egy nem e világi patikusról, aki különleges megbízással, az én kedvemért szállt le a földre.” Quincey soha többé nem talált rá a boltra, hiába kereste később.

Az ópiumra való rászakás nagyon könnyű, hiszen az olyan, mint „...egy panacea minden emberi fájdalomra, itt az emberi boldogság titka, melyen a filozófusok oly sok századon át vitakoztak; a boldogság egy pennyért megvásárolható, és mellényzsebbe tehető; a gyönyört pintes üvegben magánál hordhatja az ember.”

De könyvében nem csupán a gyönyörökről, hanem az ópium okozta kínokról is ír még behatóbb és részletesebb módon. Quincey a kezdetektől készült arra, hogy csak saját akaraterejére számíthat. De a gyötrelmek, amelyekre előzetesen próbált felkészülni, felülmúlták minden képzeletét: „Biztosíthatom az olvasót, hogy számtalan erőfeszítést tettem, csak hogy valamiképp csökkenthessem az adagokat; hozzá kell tennem azonban mindjárt, hogy maguk azok, akik a szörnyű küzdelemnek közeli szemtanúi voltak, kérték arra, hagyjak fel a reménytelen viaskodással.”

Quincey beszámol arról, hogy az elvonás következtében szörnyű hallucinációk gyötörték: „Éjjelente, amikor ébren feküdtem ágyamban, végtelen menetben, komor pompába öltözve vonultak el előttem az árnyalakok, majd végeérhetetlen történetek képei következtek egymást szakadatlanul [...]. Álmaimat mélységes szorongás és mélabú kísérte, amit szóval leírni szinte lehetetlen.” Az idő és a tér érzékelése rendkívül erősen megváltozott. Épületek és tájak iszonyatos nagyságban jelentek meg előtte, de ez nem nyugtalanította annyira, mint az idő hallatlan arányú megváltozása: „Olykor úgy éreztem, mintha egyetlen éjszakán hetven, vagy akár száz évet éltem volna. Néha az volt az érzésem, mintha ezer

év is eltelt volna. Legalábbis annyi idő, amennyi az emberi tapasztalás határait messze meghaladja." Végül képes volt felidézni gyermekkorá legjelentéktelenebb eseményeit is igen nagy részletességgel. „A Szentírásban említett félelmetes könyv, melybe minden feljegyeztetik, és mindenért számadás következik – írja Quincey –, maga az emberi elme...”

A leszokás végső fázisát így jellemzi: „Az ópium befolyása már régóta nem a varázshatalmán nyugodott, hanem sokkal inkább a kínokon, melyeket ki kellett állnom, miközben igyekeztem leszokni róla [...]. Rájöttem ugyanis, hogy meg kell halnom hamarosan, ha hű maradok az ópiumhoz.”

3

LÉPCSŐ

Előkészület
a szenttel való
találkozásra

LÉPCSŐ

Miért építették régen magaslatokra a templomokat? A maja piramisok éppen annyira voltak magasak, hogy a dzsungel fölé emelkedjenek, hogy kilátást adjanak az erdő fölött. A távlat élménye, úgy látszik, hozzátartozik a valláshoz. A jeruzsálemi templom is dombra épült, bizonyára sok lépcsőfok vezetett fel ahhoz a bizonyos Ékes-kapuhoz.

A templomok szinte elképzelhetetlenek lépcsők nélkül.

Állok a lépcső alján. Elöttem a fokok hosszú sora. Lépek egyik fokról a másikra: szürkéek, egyformák, unalmasak. Kettesével, hármásával, ugrálva szedem őket, közben eszembe jut, hogy az életben megléphető lépcsőket nem nagyon lehet kettesével, hármásával venni. Az érettségi egy újabb lépcsőfok lesz, a diploma

– ha eljutok odáig – a következő, aztán az első munkahely, majd házasság, gyerekek... A számléltra kifejezés jut eszembe – nem tudom, pontosan mit jelent, vajon ki és mikor találhatta ki. Segít kicsit kívülről látni a pozícióért folyó – néha elég kegyetlen – harcot.

Nagyszüleim azt mondják, szeretnék, ha vinném valamire az életben. Ha rákérdezek, hogy mit értenek ezalatt, bizonyos foglalkozásokat neveznek meg, amelyek egykor magas társadalmi státusszal jártak; igen, hajdanán... Nem tudom, mire viszem az életben, de valamire azért szeretném.

Létezik egy másik „lépcsősor” vagy „létra”, amely nem azon méri az élet értékét, hogy mire vitte valaki az életben. Weöres Sándornak van egy kétsorosos: „Egyetlen ismeret van, a többi csak toldás:

Alattad a föld, feletted az ég, benned a létra.”

Sokat gondolkodtam már ezen a pár szón, barátaimmal is beszélgettem erről. Többnyire úgy szokták érteni, hogy ha valaki magas szinten művel valamit – rajzol, fest, verset vagy novellát ír, ruhát vagy programot tervez, vagy valamilyen hangszeren játszik –, akkor adott számára a lehetőség a kiteljesedésre.

De nemcsak erre vonatkozhat a bennünk lévő létra képe: jelentheti az Istenhez való felemelkedés lehetőségét is. Ebben is léteznek fokozatok, ráadásul mindenki számára ugyanúgy adott, nem függ tehetségtől vagy más adottságtól. Bárki elindulhat Isten felé a saját belső létráján.

A fokok azonban nem szabályok vagy törvények, még csak nem is a Tízparancsolat – bár a parancsolatok áthágása gúzsba kötné és fogollyá tenné a lelkiismeretemet. De a fokok mégsem ezek, hanem saját magam egyre biztosabb, realisabb ismerete: mert minél jobban megismerem magamat, annál jobban fogom érteni Istent; annál inkább belátom, hogy mi múlik rajtam és mi nem. Hiszen az a bizodalom képes csak kivezetni engem saját belső labirintusomból, hogy Isten maga készít fel engem a vele való találkozásra és közösségre.

ELŐKÉSZÜLET

A SZENTTEL VALÓ TALÁLKOZÁSRA

I.

A bibliai történetek olvasásakor feltűnő, hogy Isten legtöbbször olyan embereket szólít meg, akik nem pont az ő keresésével vannak elfoglalva. Ábrahám hetvenöt évesen a családi gazdaságot igazgatja, Mózes apósa juhait terelgeti a pusztában, Jeremiás látomást lát. Jézus tanítványai elhívásukkor halásznak, Pál a keresztyények elfogására siet. Hosszan folytathatnánk a sort. Jézus így mutat rá arra, hogy Isten és ember kapcsolatában kicsoda a kezdeményező

fél: „*Nem ti választottatok ki engem, hanem én választottalak ki... titeket.*” (Jn 15,16) Ezekben a példákban az Úr a legrövidebb úton keresi fel azt, akivel dolga van. Mivel azonban nem mindenkit egyformán rövid úton és ugyanabban a pillanatban talál meg, az ember is elkezdheti keresni őt azokkal a teremtésben kapott képességeivel, amelyekkel a világ más dolgait is megismeri. Igaz, hogy egy ilyen keresés elvileg sem vezethet tökéletes eredményre, mégis jelentős hagyománya van az emberiség történelmében.

II.

A görög filozófia minden szellemi vizsgálódása mögött az a szemlélet állt, hogy a világnak valamiképpen köze van az istenekhez, illetve az egyetlen Istenhez (például Xenophanész Isten egyedüli voltát hirdette). A teológia és a filozófia görög mintára felépülő kapcsolata a **teizmus** keretei között él tovább mind a mai napig. A teizmus az a filozófiai felfogás, amely vallja, hogy létezik egy, a világot teremtő és fenntartó isteni lény, aki végtelen és örökkévaló, mindenütt jelen lévő, mindenható és mindentudó, valamint erkölcsileg tökéletes. Az **ateizmus** sokféle filozófiai, világnézeti és gyakorlati felfogás gyűjtőfogalma, amely tagadja Isten létét. Az **agnoszticizmus** csupán azt tagadja, hogy a vallásos hittel összefüggő állítások igazolhatóak volnának. A **deizmus** követői hisznek a személyes Istenben és abban, hogy ő teremtette a világot, de tagadják, hogy folyamatosan gondoskodna fenntartásáról. A deizmus a természettudósok körében népszerű, akik úgy tekintenek a természeti törvényekre, mint amelyekkel Isten a teremtéskor ellátta a világot, hogy helyette azok kormányozzanak tovább.

III.

Az alábbi ószövetségi idézetek Isten megközelítésének három különböző módját mutatják be:

- „*A bölcsesség kezdete az Úrnak félelme, és a Szentnek a megismerése az értelmet.*” (Péld 9,10)
- „*Mert amennyivel magasabb az ég a földnél, annyival magasabbak az én utaim a ti utaitoknál, és az én gondolataim a ti gondolataitoknál.*” (Ézs 55,9)
- „*Meghamisítja-e Isten a jogot, elferdíti-e a Mindenható az igazságot? Ha fiaid vétkeztek ellene, hibájukért fizetett meg nekik. Ha te az Istent keresed, és a Mindenhatóhoz könyörögsz, ha tiszta és becsületes vagy, bizonyosan örökös föltetted, és békés otthont ad igazságodért.*” (Jób 8,3–6)

Az első a Gondviselőbe vetett hit és a bölcsesség szoros kapcsolatára utal. A második a Teremtő és a teremtmény közti hatalmas különbségre hívja fel a

figyelmet, ebből alakítja ki mondanivalóját. A Jób könyvéből származó harmadik idézet Isten erkölcsi tökéletességét emeli ki. E három különböző megközelítés a **klasszikus teizmus három útjára** szolgál példával, amelyet az *okság útja*, a *tagadás útja* és a *kiválóság útja* elnevezéssel ismerünk (*via causalitatis*, *via negationis*, *via eminentiae*). Az első elismeri az értelem létjogosultságát a kérdésben, a másik ennek korlátaira utalva például a misztikus tapasztalás irányában nyitja meg az utat, a harmadik a véges tulajdonságok abszolúttá fokozásának formájában jelenik meg.

IV.

A teista törekvések egyik legnehezebb feladata Isten igazolása, a **teodícea**. Ez a műfajteremtő eljárás az emberi élet tapasztalatainak legmélyebb ellentmondásaira keres elméleti választ. Alapkérdése az, hogy hogyan engedheti meg a jó Isten a rossz létét a világban (lásd még 5. fejezet). És ha meg is engedi, hogyan lehet, hogy a jó emberek is a gonoszság áldozatává válhatnak? Jób könyve azt mutatja be, hogy az Istenben hívő, becsületes életet élő embert is érheti tragikus szenvedés, mert Isten bármilyen, számunkra ismeretlen okból is utat engedhet a rossznak. A 18. század végi Európa – főként Newton és Leibniz felfedezései alapján – nagy összhangot látott a természet racionális törvényei és Isten bölcs világkormányzása között. Az Úr gondos előrelátásának egyik legnagyobb csodálója és hirdetője Voltaire volt. Az 1755-ös lisszaboni földrengés után négy évvel írta meg a *Candide*-ot, amely a nagy kozmikus harmóniáról szóló felfogás végét harangozta be. A teodíceának nem az az egyetlen megoldása, hogy Istennek mindig igaza van. A hívő, Isten akaratát kereső ember életében a szenvedés nehéz körülmények között születő, de lényeges felfedezések forrásává válhat. Amíg a teodícea kérdéseit feloldani kívánó filozófus törekvése az, hogy két egymásnak ellentmondó elméletet és/vagy tapasztalatot békítsen ki egymással az ész ítélőszéke előtt, addig a szenvedésekben Isten arcát kereső ember önmaga megbékélését keresi Isten színe előtt.

V.

A kereszténység célja röviden összefoglalható Kempis Tamás könyvének címeivel: **Krisztus követése** (*Imitatio Christi*), még ennél is rövidebben Dietrich Bonhoeffer művének címeivel: *Követés*. A cím alapját Jézusnak a két halászhoz intézett szavai nyújtják: „Jöjjetek utánam, és én emberhalászokká teszek titeket. Ők pedig azonnal otthagyták hálójukat, és követték őt.” (Mt 4,20) Jogos kérdés, hogy hogyan lehet ehhez hozzáfogni. Luther a személyes gyónással kapcsolatban írja egy helyen, hogy az egyik ember a másiknak legyen „mintegy Krisztusa”. Ezzel az emberek közti különleges és nélkülözhetetlen kap-

csolatra utalt, amely abban nyilvánul meg, hogy nemcsak meghallgatják és megértik a másik ember gondját, hanem átérzik annak súlyát, és az általuk ismert végső (és az egyetlen igazán cselekvőképes) fórum, Isten színe elé viszik azt. Mivel a saját szenvedésünk minden formáját (testi, lelki, értelmi) egyben istenkérdésként éljük meg, a mások szenvedésében való részvállalás, részvét is állandó alkalom a keresztény hit mélységeinek megélésére (lásd 10. fejezet). Ebben a helyzetben, feladatban van otthon az ember leginkább a világban, itt jár közel a Teremtőtől kapott feladatának elvégzéséhez. Innen nézve lehet komolyan végiggondolni a szenvedés különböző formáinak egyedi és általános szempontjait, és saját képességeinket meghaladó válaszokat keresni azokban az esetekben, amikor sem a hitelesség, sem az együttérzés, sem a spirituális felkészültség önmagában nem segít. Jézus követésének ezekben a mélységeiben valósulhat meg a másik ember iránti szeretet.

Források

„Így szólt hozzám az Úr igéje: Mielőtt megformáltalak az anyaméhben, már ismertelek, és mielőtt a világra jöttél, megszenteltelek, népek prófétájává tettelek. De én ezt válaszoltam: Ó, Uram, Uram! Hiszen nem értek a beszédhez, mert fiatal vagyok! Az Úr azonban ezt mondta nekem: Ne mondd, hogy fiatal vagy, hanem menj, ahova csak küldelek, és hirdesd, amit csak parancsolok!” (Jer 1,4–7)

„Mert mindez azt jelenti, hogy nevét az igazságért említjük és üdvösségünkre használjuk: így szenteltetik meg az ő neve, ahogyan a Miatyánkban imádkozzuk.” (Luther Márton: Nagy káté, Tízparancsolat, az első parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

teodícea = istenigazolás. A görög *theosz* és *dikaiósizsz* (igazolás) szavak összetételéből. Törekvése, hogy Isten létét és teológiai tulajdonságait igazolja, megvédje azokkal a tapasztalatokkal szemben, amelyek ellentmondani látszanak e tulajdonságainak. Ezek közt is annak a kérdésnek van a legnagyobb jelentősége, hogy hogyan egyeztethető össze Isten jósága és a szenvedés léte a világban. A szót sokszor a filozófiai istentan cserefogalmaként is használják. Leggyakrabban Jób könyvével és Leibniz filozófiájával kapcsolatban említik.

Teológia

„A keresztény vallás két tételből áll; az emberek számára egyaránt fontos az ismeretük, és egyaránt veszedelemes a nem ismerésük; és egyformán Isten irgalmasságának köszönhető, hogy mind a kettőről jeleket adott nekünk. És mégis okot találnak maguknak rá, hogy az

egyik nemlétére következtesse abból, amiből pedig a másakra kellene következtetniük. A bölcseket, akik azt mondták, hogy csak egy Isten van, üldözték, a zsidókat gyűlölték, de még náluk is jobban a keresztényeket, mert ők természetes eszükkel meglátták, hogy ha létezik a földön igazi vallás, akkor mindennek feléje kell törekednie, mintegy a középpont felé. Dolgainkat úgy kell intéznünk, hogy ennek egyetlen célja a vallás megalapozása és nagysága legyen; magukban az emberekben kell a vallás tanításainak megfelelő érzelmeknek élniük; és, végezetül, a vallásnak olyannyira minden törekvésünk céljának és középpontjának kell lennie, hogy aki ismeri alaptételeit, megértse belőle mind az emberi természetet, mind pedig általában a világ folyását.” (Blaise Pascal: *Gondolatok*)

FELADATOK

1. (B)

A bevezető elolvasása után beszélgetsetek arról, mit jelent számotokra a lépcső!

Mit jelent erre nézve az alábbi gondolat?

„Hittel tedd meg az első lépést! Nem kell hozzá látnod az egész lépcsőt, csak az első lépcsőfokot.” (Martin Luther King)

2. (I, F, T)

Milyen jeleket láthatjuk mai kultúránkban annak, hogy Isten keresése általános jelenség az emberiség körében?

Mit mondanak az istenkeresésről az alábbi bibliai mondatok?

- „De ha keresni fogod ott az Urat, a te Istenedet, megtalálod, ha teljes szíveddel, lélekkel keresed.” (5Móz 4,29)
- „A rossz emberek nem értik meg a törvényt, de akik keresik az Urat, egészen megértik.” (Péld 28,5)
- „Támolyognak majd tengertől tengerig és északtól keletig. Bolyonganak, és keresik az Úr igéjét, de nem találják.” (Ám 8,12)
- „Megkereshettek volna, de nem kérdeztek, megtalálhattak volna, de nem kerestek. Itt vagyok, itt vagyok! – mondtam a népnek, amely nem hívta segítségül nevemet.” (Ézs 65,1)
- „Mert aki kér, mind kap, aki keres, talál, és a zörgetőnek megnyitják.” (Mt 7,8)

Fekete bőrű Jézus-arc
egy régi ikonon

3. (II.)

„(Lám csak) a négernek fekete s laposorrú [az isten] (s közben) a thrákoknál ime kékszemű, rőt (valamennyi). Ám ha a lónak, ökörnek, oroszlánnak keze volna, s festeni tudna kezük, s vele azt tennék, mit az ember, akkor a ló is a lóra, ökör meg ökörré hasonlón mintázná meg az isteneket, testük meg olyannak alkotná, amilyen formát épp önmaga hordoz.” (Xenophanész, B 13. töredék)

Mit gondoltok, a keresztény vallás istenképe milyen antropomorfizmusokat hordoz?

4. (II.)

Az alábbi mondatokról állapítsátok meg, hogy a teizmus, az ateizmus, az agnoszticizmus vagy a

deizmus követői mondják-e! Ha egy állítást több felfogás is képviselhet, akkor mindet jelöljétek meg!

- a) Isten aktívan beavatkozik a világ menetébe.
- b) Isten csak az emberek képzeletében létezik.
- c) A transzcendensről gondolkodni és beszélni felesleges, mert úgysem tudhatunk meg erről a fogalomról semmit.
- d) „Be van fejezve a nagy mű, igen. / A gép forog, az alkotó pihen.” (Madách Imre: *Az ember tragédiája*, első szín)
- e) Van Isten.
- f) Isten végtelen és örökkévaló, a világ véges.
- g) Amint a világ létrejötté is véletlen események sorozata, úgy életünk célja is véletlenszerű.
- h) Lehet, hogy van Isten.
- i) A természeti törvények írják le az Isten által teremtet és fenntartott világ működését.
- j) A világban fellelhető legnagyobb érték és legfontosabb szempont az ember maga.
- k) „Intellektuális kérdésekben ne vedd biztosnak azon konklúziókat, amelyeket nem bizonyítottak vagy nem bizonyíthatóak.” (Thomas Henry Huxley)
- l) Isten és a világ kapcsolata hasonlítható az órásmester és az óra viszonyához.

Válasszátok ki, hogy az adott kérdések közül melyikre ad legnehezebben választ a teizmus, az ateizmus, az agnoszticizmus és a deizmus!

A) Mit jelent Isten gondviselése?

B) Hogyan képzeljük el Isten közreműködését a világban?

- C) A 21. században állíthatunk-e bármiről is valóban biztosat?
 D) Nem helyezi-e másba ugyanazt a hitet, amitől Istent megfosztja?

5. (III.)

Beszélgessetek arról, hogy a III. pontban felsorolt öszövétségi igék mit jelenthetnek egy istenkereső ember számára!

6. (IV., M)

Hans Küng kortárs tübingeni teológus szerint a teodícea kérdése „az ateizmus alapköve”, hiszen ez az a kérdés, amely a lépcsőn való haladás során a legnagyobb akadályt jelentheti gondolkodásunk számára, és sokakat vissza is fordíthat.

Az alábbiakban azt soroljuk fel, milyen válaszok fogalmazódtak meg a teodícea problémájának megoldási kísérleteként, s mi ezek kritikája. Az egyes álláspontokat s a velük szemben támasztott érveket minden esetben további pro és kontra állítások követik, viták hosszú sorát hozva így létre.

Mit gondoltok, mennyiben állják meg a helyüket az egyes magyarázatok és a kritikáik? Mivel tudnátok kiegészíteni vagy megcáfolni a kritikákat?

Keressetek egy személyes történetet vagy egy leírást (például Elie Wiesel *Éjszaka* című műve vagy beszámoló az 1755-ös lisszaboni földrengésről), amelynek alapján megvizsgáljátok az itt felsorolt magyarázatokat és kritikákat.

Válasszatok ki egy-egy érv-ellenérv párt, és pár perc készülés után érveljete a választott álláspont mellett vagy ellen.

Álláspontok	Ellenérvek
1 Ahogyan a fényhez hozzátartozik az árnyék, úgy a jóhoz a rossz. Ahhoz, hogy érzékeljük a jót, szükség van a rossz meg tapasztalására is (dualizmus).	Gyakran aránytalanul sok rossz található a világban, de legalábbis egyenlőtlen a rossz eloszlása: úgy érezzük, hogy van, akinek csak a rossz jut, míg másoknak csak a jó.
2 A rossz nem más, mint Isten büntetése (bölcsességirodalom, például Jób három barátja: Elifáz, Bildád, Cófár).	Tapasztalataink szerint a szenvedés mértéke nem arányos a véték mértékével. Illetve bibliai ellenvetés erre például a vakon született ember meggyógyítása (Jn 9,1–3).
3 A rosszra nem tudunk választ adni, mert tudásunk csak töredékes (Jób 38–41: Isten útjai felfoghatatlanok).	A kérdést próbálja elkendőzni, s ez ellenkezik a bibliai szemléletmóddal is, amely kérdezésre és őszinteségre buzdít (lásd például Isten Jóbna adott választát).

4	Isten majd a túlvilágon kárpótol minden rosszért.	A túlvilág nem hasonlítható e világhoz, a túlvilág nem azt jelenti, hogy eddigi életünk folytatódik, csak jobb minőségben.
5	Isten más értelemben jó, mint ahogy mi ezt a fogalmat használjuk.	Egy ismeretlen tulajdonságokkal rendelkező Istennek hogyan tarthatunk engedelmességgel?
6	A rossz nem más, mint a teremtés és a teremtettség korlátozottságának következménye (Aquinoi Szent Tamás).	A rossz nem úgy van jelen az életünkben, mint egy minőség hiánya, hanem mint aktív tényező.
7	A rosszból fakadó szenvedés olyan értéket hoz létre az emberben, amelyeket más körülmények nem tudnának kialakítani (Pál apostol szerint a szenvedés Isten nevelő eszköze; John Keats angol költő megfogalmazásában e világ a „lélekformálás völgye”).	Ezek a „szerzett” jó dolgok nem érik meg azt a szenvedést, amellyel járnak, mert a szenvedés arányaiban sokkal nagyobb.
8	A rossz az emberek szabad akaratából, szabad döntési helyzetéből következik. Így még mindig kisebb rossz ér minket, mint ha „bábu-emberek” lennénk (Augustinus).	Egyrészt a szabad akarat fogalmáról sok teológiai vita folyik. Másrészt nem ad választ arra a kérdésre, amelyre a problémát visszavezetik, hogy miért választotta az ember a bűnbeesés történetében a rosszat.
9	A heroikus emberi erények nem bontakozhatnak ki akkor, ha nem lenne például természeti rossz (John Hick).	Ezt megcáfolja a szülők gondoskodása vagy például a sportolók teljesítménye, amely anélkül is „hősiessé” teljesítmény, hogy bármilyen rossz motiválná.
10	A világban található rossz nem mond el lent Isten mindenhatóságának és jóságának, hiszen ezek épp abban mutatkoznak meg, hogy Isten a bűnöst pusztán kegyelemből megigazítja (reformátorok).	Ez nem válasz például a természeti rossz (katasztrófák, betegségek) kérdésére.
11	A természeti rossz azért kell, hogy mi valamilyen módon jobbá tehesük a világot (Richard Swinburne).	Egyrészt ehhez túl sok a természeti rossz mennyisége, másrészt az Isten nem játszadozhat így az emberekkel. Éppen az ilyen típusú gondolkodás tenné igazságtalanná Istent.

12 A világban található rossz és szenvedés megtapasztalásakor a Jézus szolgálatából, keresztjéből és feltámadásából fakadó szeretet és munka erejére kell a hangsúlyt tenni. A világ minden szenvedését összefoglalja az Atya fájdalma, a Fiú nyomorúsága és a Szentlélek vigasztalása (Jürgen Moltmann).

Ennek a magyarázatnak az elfogadása igényli a Szentháromságban való hitet.

7. (IV–V.)

Az előző feladatban felsorolt álláspontok mennyiben veszik figyelembe a Krisztus megváltói művében megmutatkozó isteni szeretetet? (Lásd még 10. fejezet.)

Az V. bekezdésben olvasható szempontok (a kegyelem megtapasztalása, mások szenvedéséből való részvállalás, Jézus követésében megmutatkozó szeretet) és Luther gondolata milyen vigaszt nyújthatnak a teodícea kérdését átélő és felvető embernek?

„Ebből ismét látod: Isten elvárja, hogy imádkozzunk, ha bármiféle testi baj tör ránk, és ne kérjünk és ne várjunk segítséget soha máshonnan, csak tőle. Ezt azonban a végére hagyta. [...] Isten tehát így tárta elénk egészen röviden mindazt a nyomorúságot, amely szüntelenül szorongat minket, annyira, hogy sohasem lehet kibúvónk az imádkozás elől. Itt azonban azon van a hangsúly, hogy megtanuljunk áment is mondani rá, vagyis, hogy ne kételkedjünk abban, hogy meghallgatja és teljesíti.” (Luther Márton: *Miatyánk*, utolsó kérés)

8. (IV.)

„Az Isten itt állt a hátam mögött
s én megkerültem érte a világot.

.....

.....

Négykézláb másztam. Álló Istenem
lenézett rám és nem emelt föl engem.
Ez a szabadság adta értenem,
hogyan lesz még erő, lábraállni, bennem.

Ugy segített, hogy nem segíthetett.
Lehetett láng, de nem lehetett hamva.
Ahány igazság, annyi szeretet.
Ugy van velem,
hogy itt hagyott magamra.”

József Attila: *Az Isten itt állt
a hátam mögött...* (részlet) (1937)

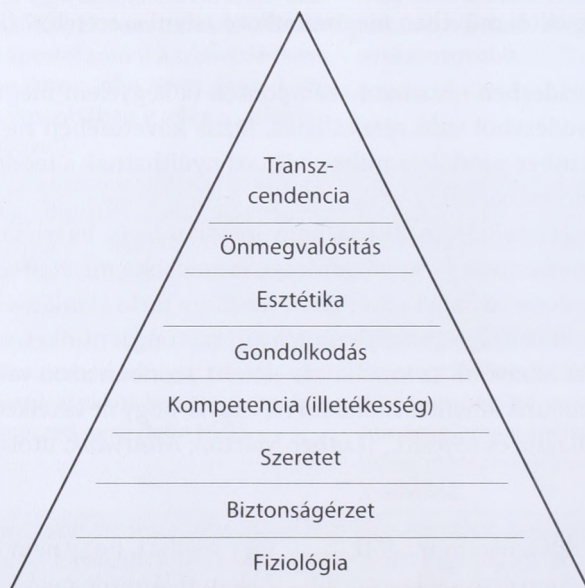
Mit mond József Attila verse az istenkeresésről és a teodícea kérdéséről?

9. (V.)

Abraham Maslow szerint az emberi szükségleteket hierarchikusan lehet rangsorolni: a piramis alján az alapszükségletek, a létfenntartáshoz kapcsolódó szükségletek helyezkednek el; míg a piramis csúcsán az önmegvalósítás és a transzcendenssel való kapcsolat igénye áll, amelyre az embereknek csak egy része érez késztetést, s amely nem elengedhetetlen a mindennapi létfenntartáshoz.

Vitassátok meg, hogy szerintetek a szent világába felemelkedni vágyó ember útját hogyan befolyásolja Maslow piramisa!

És fordítva: Maslow piramisát hogyan befolyásolhatja az útkeresés?

10. (V.)

A lépcsőn való feljutásnak fizikai akadályai is lehetnek. A Magyarországi Evangélikus Ifjúsági Szövetség (Mevisz) 2003-ban készített egy felmérést a budapesti templomok akadálymentességéről. Ezek szerint ma Budapesten a templomoknak mindössze harminc százaléka akadálymentes – a fővárosi evangélikus templomok közül pedig összesen 7 felel meg a követelményeknek. Más településeken még rosszabb az akadálymentes templomok aránya. A legtöbben úgy vélekednek, hogy a segítségre szoruló embereket a többiek segítik a lépcsőkön. A megkérdezett kerekesszékes hívők 41 százaléka állította,

Andorka Eszter rajza a Mevisz említett kiadványának borítóján

hogy ha akadálymentes lenne a közlekedés, rendszeresen járna istentiszteletre, így azonban el sem mer indulni otthonról.

Nézz körül saját gyülekezetedben, környezetedben, mit lehetne tenni ennek javítására!

Filmajánló

Világok arca: Baraka – Rendezte: Ron Fricke, 1992

Ron Fricke filmje egy utazás: egyrészt időben, az ősi, tiszta értékeket hordozó vallásoktól a modern kor megkérdőjelezhető nihilizmusáig, másrészt térben, Egyiptomtól az Amazonas esőerdeiig, Angkorvat gigantikus templomvárosától New York felhőkarcolóiig. Láthatunk benne szárd halászokat és balinéz kecaktáncosokat, szufi kerengő derviseket, ortodox papokat és zen buddhista szerzeteseket. A film korunk és civilizációnk kritikája mellett arra is keresi a választ, hogy mi a közös a vallásokban.

Árnyékország – Rendezte: Richard Attenborough, 1993

C. S. Lewis életének azt az időszakát eleveníti fel a film, amikor az oxfordi tanár – a népszerű mesekönyvíró és professzortársai által gúnyolt neofita – környezete megütkezésére feleségül vesz egy elvált amerikai nőt, hogy így segítse áttelepülését, majd egyre erősebb rokonszenv, végül szerelem szövődik köztük. Az asszonyon időközben elhatalmasodik betegsége, és halála elkerülhetetlen lesz. A film a szenvedés problémájára keresi a választ egy hívő ember szemszögéből.

Anatole France *Boldogasszony zsonglőrje* című novellájának főszereplője Barnabás, aki szegény, de megelégedett vásári komédiásként járja a városokat. Vasárnaponként leteríti a piactéren egy kopott szőnyeget, hogy azon mutassa be különleges mutatványait. A köré seregülő bábésműködők körében különösen nagy sikert arat, amikor két kezén tótágast állva, lábával a levegőbe dob és újra elkap hat, napfényben csillogó rézgömböt, vagy amikor tarkóját sarkához érintve, testét tökéletes körré formálva tizenkét kést dobál egyszerre, s egy sem hullik le közülük a szőnyegre. Egyik este, ahogy Barnabás szállásnak megfelelő helyet keres az országút mentén, egy kolostor perjelével találkozik, aki a jámbor komédiásban felébreszti régi vágyát, hogy a világ legszebb hivatását válassza: szerzetes legyen. Hetek és hónapok múltával a kolostori életet élő Barnabás egyre idegenebbül érzi magát, mert körülötte mindenki megtalálta már az istendicséret hozzá illő módját. A perjel tudós könyveket ír, a testvérek finom miniatűröket festenek rá, lemásolják azokat, sőt van, akinek haja és arca állandóan fehérlik a kőportól, mert szobrokat farag a paradicsom királynéjáról. Csak mutatványosunk nem találja meg az istendicséret megfelelő módját, amellyel kifejezhetné tiszteletét a Szentséges Szűz iránt.

Hosszú aggodása után egy nap derült arccal ébred, a kápolnába siet, és bezárkózva tölti el ott az egész napot. Megmagyarázhatatlan tettét napról napra megismételve felkelti társai kíváncsiságát, akik képviselőjében a perjel és két társa egy napon meglesik, mivel tölti az időt a bezárt ajtók mögött. Az ajtó hasadékan át benézve látják: „Barnabás a Szent Szűz oltára előtt fejjel lefelé, tótágast állva hat rézgömbbel és tizenkét késsel zsonglörködik. Isten szent anyjának tiszteletére végezte mindazokat a mutatványokat, amelyek annak idején a legtöbb elismerést hozták számára.” Miután a testvérek istenkáromlást emlegetnek, a novella a következő szavakkal ér véget: „Már mind a hárman nekikészültek, hogy gyorsan kivonszolja a kápolnából, amikor meglátták, hogy a Szent Szűz lelépeget az oltár fokain, és kék palástja szárnyával letörli zsonglőrje homlokáról a csepegő izzadságot. Akkor a perjel leborult, és homlokával a kőlapon e szavakra fakadt:

– Boldogok az együgyűek, mert ők meglátják Istent!

– Ámen! – felelte a két öreg, és megcsókolta a földet.”

4

KAPU

A kinyilatkoztatás

KAPU

Az ajtók és a kapuk némán irányítják életünket.

Láttam már rosszul záródót és magától kinyíló. Olyat, amelyet becsapott a huzat, és olyat is, amelybe beletört a kulcs. Láttam már párnázottat, sötét titkokat őrzőt. Próbáltam nyikorgó ajtón bemenni, nehogy felébresszem a már alvókat, és láttam ajtót, amelyet alul cipőtálpak nyomai csúfítottak el.

Az ajtóknak külön nyelve van – már gyerekkoromban megtanultam ezt: ha tárva-nyitva van, az nyílt felhívás arra, hogy bátran bemehetek; ha csak félig van nyitva, az várakozást fejez ki. Ha pedig zárva találok egy ajtót, megtorpanok előtte: be merjek nyitni?

Volt, hogy tárt kapukkal fogadtak, és volt, hogy nem tartoztam a várva várt vendégek közé. Volt, ahol jegyet kellett váltanom egy bejárat előtt, volt, ahol igazolványt kellett felmutatnom, és voltak szabadon nyitva állók, ahol minden feltétel nélkül beengedtek.

Ahogy közeledem a templom kapujához, két világ határához érek: a mindennapi, profán világ és az Isten jelenlétével telt, szakrális világ határához. A külső világot elhagyom, és belépek egy másikba, amely csak a kapun belül tárulhat fel számomra.

Fel vagyok készülve a belépésre? Kész vagyok arra, hogy a kapun kívül hagyjam mindazt, ami nem méltó az Istennel való találkozásra? Levett sapka, elnémított telefon és megtörölt cipőtálp nem elég. Itt a szív tisztaságára van szükség. A szívnek arra a fajta tisztaságára, amely képes arra, hogy levesse előítéleteit, birtokolni akarását, és helyette a várakozást válassza. Lelkileg magamban egy részt sivataggá, üressé kell tennem annak, aki most még nincs itt teljes valójában, csak jelképekben, szövegekben, történetekben. De készen kell lennem arra, hogy egykor majd eljön, és ő maga tölti ki azt az űrt bennem, amelyet neki már itt és most szabaddá próbálok tenni... Ez a gondolat új elszántsággal tölt el. Igen, most már tudom, mit akarok itt, és immár nyugodtabb lélekkel, kétségeimet némileg hátrahagyva léphetem át a templom ajtaját. Már tudom, hogy van itt keresnivalóm. Tudom, hogy miért vagyok itt. De mi a helyzet a többiekkel? Hiszen mások is jönnek rajtam kívül a templomba,

és belépnek annak ajtaján. Oly sokféle embert látok itt, hogy egészen össze-zavarodom. De ki vagyok én, hogy megítéljem, másnak van-e joga belépni a templomba? Ilyen helyzetekre is igaz kell hogy legyen: „Ne ítélj, hogy ne ítéltess!”

Mialatt lenyomom a vaskos rézkilincset, azon gondolkodom, hogy milyennek is kéne lennie egy templom kapujának vagy ajtajának. Csak feltételesen nyitva lévőnek, amely csak meghatározott embereknek, bizonyos feltételek mellett nyílik ki, vagy olyannak, amely mindig mindenki számára nyitva áll? A válasz szerintem elég egyértelmű: az utóbbi.

Miért? Jézus soha senkit nem küldött el magától, és senkinek nem mondta, hogy forduljon máshoz segítségért.

Az ajtó két világ határa. Ahhoz, hogy átjussak egyikből a másikba, be kell lépnem rajta. Jézus önmagát ajtónak nevezte, amelyen keresztül átléphetünk a mi világunkból Isten világába (Jn 10,6–9).

Jézus az ajtó. Ez kétértelmű kép. Jézus összeköthet minket Istennel, de el is zárhat tőle: vagy átenged, vagy kizár, és ezt ő dönti majd el... Kyrie eleison!

A KINYILATKOZTATÁS

I.

A **kinyilatkoztatáson** alapuló vallásokban feltáruló igazság mindig azzal az igénnyel lép fel, hogy meghaladja az emberi bölcsességet. Ahogyan a kapu elválasztja, de egyben össze is köti a világot a templom meghitt belső terével, úgy köti össze a kinyilatkoztatás is a világ „színét és alapját”. A világ megismerésének olyan kipróbált eszközei, mint például a tudományok vagy az egyénileg megszerzett tapasztalat, részleteikben is igaz, használható felismerésekhez vezethetnek a teremtetett világ összefüggéseinek feltárásában. Az így megszerzett tudás azonban arra nem terjed ki, hogy választ adjon az ember végső kérdéseire. E végső távlatokat a kinyilatkoztatás ismeretében kereshetjük tovább. A kinyilatkoztatás kétféle formája: az általános (egyetemes, univerzális) és az igei (különleges, különös). Az **általános kinyilatkoztatás** az istenismeret természetes emberi eszközökkel megismerhető részét fedi le, kitüntetett területei: *a teremtetett világ, a történelem és a lelkiismeret* (lásd 12. fejezet). Az innen származó ismeretek részleteikben helytállóak lehetnek ugyan, de önmaguk helyes értelmezésének kulcsát nem adják kezünkbe. Ezt a szerepet az **igei kinyilatkoztatás** tölti be (lásd 9–10. fejezet), azaz *Jézus Krisztus és a róla szóló igaz beszéd* (a Biblia [lásd 11. fejezet] és az igehirdetés [lásd 7. fejezet]). Jézus személye és szavai arra tanítanak, hogy hogyan élhet az ember rendeltetésének megfelelő életet. Erre a legmegfelelőbb kifejezés a *boldogság* szó szentimentális és énközpontú felhangoktól megtisztított változata lenne.

II.

A **kereszténység** többjelentésű szó. Jelenthet világvallást, kultúrkört és életformát. Világvallásként a kereszténység a legelterjedtebb vallás; a Föld lakosainak csaknem harmada, körülbelül 2,25 milliárd ember tartozik a keresztény egyházhoz. Legfontosabb ágai az ortodoxia, a neoprotestantizmus (pünkösdizmus), a katolicizmus és a protestantizmus, de ezek mellett sok kisebb-nagyobb irányzat is létezik. A zsidó és az iszlám vallással együtt a monoteista „ábrahámi vallások” közé szokták sorolni.

Ábrahám Sárától született fián, Izsákon keresztül Izrael népének ősatyja, Hágártól született gyermekén, Izmaelen át pedig Mohamed próféta őse. Pál apostol úgy ír Ábrahámról, mint aki engedelmes hite révén minden hívő lelki ősatyja lett (például Gal 3,7).

A kereszténység alaptanítását a három „egyetemes” vagy „ökumenikus” hitvallás foglalja össze: a *Nicea-konstantinápolyi hitvallás, az Apostoli hitvallás*

és az Athanászioszi hitvallás. E hitvallások azért ökumenikusak (*oikoumené* = a lakott földre kiterjedő), mert a bennük kifejtett hitnek minden ember számára jelentősége van.

III.

A kereszténység szó kulturális és egyéni jelentését *hit és kultúra*, illetve *hit és vallás* kapcsolata felől közelíthetjük meg. **Inkulturációnak** nevezzük azt a folyamatot, amikor egy eredetileg nem a kultúra részét képező jelenség beépül a kultúrába, és tartósan megmarad benne. A kifejezést általában a római katolikus teológiában találjuk meg abban az értelemben, hogy a keresztény hit és tanítás a keresztények élete és munkája nyomán részévé válik az általános szokásoknak, ismereteknek, művészetnek és bölcseletnek. A protestáns teológia ezzel a felfogással szemben sokszor szívesen utal a **hit** önállóságára, konkrét kulturális formáktól való szabadságára. Karl Barth (1886–1968) neves református teológus az Isten és ember közti végtelen minőségi különbségre hivatkozva úgy értelmezi az igei kinyilatkoztatást, mint amely szemben áll a világgal, a vallással és a kultúrával. E végtelen különbséget már Søren Kierkegaard (1813–1855) dán gondolkodó is hangsúlyozza, aki gondosan szétválasztja a vallási értelemben vett kereszténységet (*Christenheit*) és a kitartó Jézus-követő életformát (*Christentum*).

Richard Niebuhr (1894–1962) amerikai társadalometikus a kereszténység és a kultúra kapcsolatának öt típusát különbözteti meg.

- Két szélsőséges eset az, amikor Krisztust szembeállítják a kultúrával,
- és amikor alárendelik neki.
- Ezek között három átmeneti megoldás található Niebuhr értelmezésében. Az első, amikor a kultúra minden lényeges elemét Istenből vezetik le (Krisztus a kultúra felett).
- A másodikban a kettő állandó feszültségben áll egymással (Krisztus és a kultúra mint paradoxon – Niebuhr ide sorolta Luther és saját felfogását is).
- Végül amikor a kultúra elemeit megkísérlik átformálni a kereszténység képére (Krisztus, a kultúra átalakítója – a szerző szerint ez jellemezte Kálvin erőfeszítését, amikor Genf polgárainak életét alárendelte az egyház szabályainak).

IV.

A kereszténység egyik jellemző tanítása az Atya, a Fiú és a Szentlélek sajátos kapcsolatáról szól. A **szentháromságtan** teljes kifejtését nem találjuk meg a bibliai iratokban, hanem a bibliaértelmezés közösségi folyamatának eredményeként alakult ki az ókori zsinatokon. Sok eltérő tanítás (herezis, heterodoxia)

jött létre ezzel kapcsolatban, amelyek mögött rendszerint az a szándék állt, hogy megóvják az Isten egyedüliségéről szóló tanítást. Főként *Tertullianus* (160–220 k.) és a 4. századi *kappadókiai atyák* munkája nyomán született meg a széles körben elfogadott meghatározás: Isten „egy lényeg három személyben”.

V.

Ennek következtében külön is beszélhetünk az Atyáról, a Fiúról és a Szentlélekről, különösen amiatt, hogy a Bibliában és az Apostoli hitvallás *hitágazataiban* vonásaikkal, a személyükhöz társuló legfontosabb hatásaikkal együtt ismerjük meg őket. A mindenható **Atya** teremti és fenntartja a világot. Őt Istennek nevezni ugyanabban az értelemben helyes, ahogy a Fiút és a Szentlelket, a gyakorlatban mégis az ő nevét használják legtöbbször az „Isten” szóval megegyező értelemben. A zsidó hitnek megfelelően őt megismerni, „arcát meglátni” nem lehetséges (ezért ábrázolni sem szabad, mert csak rossz eredmények születhetnének), azonban több kitüntetett jele és formája is van jelenlétének (dicsősége, hatalma, az uralkodók bölcsessége, a vele kötött szövetség tárgyai stb., lásd még 12. fejezet). Ezek közül is kiemelkedik Lelke, amelyet a héber nyelvben a nőnemű *rúah* szó fejez ki. Többek közt ez a tény is arra hívja fel a figyelmet, hogy az Atya személyét a társadalmi nemi szerepeken felül tekintsük. Jelenléte épp annyira megnyilvánul például az anyasághoz köthető életadásban vagy táplálásban, mint az apa szerepköréhez kapcsolható oltalmazásban vagy – ókori keleti értelemben – az uralkodásban. Az Atyát Anyának szólítani ezért nem feltétlenül tárgyi tévedés, hanem a jelenlegi társadalmi viszonyainknak megfelelő kísérletezés a teológiai nyelvvel.

VI.

A **Fiú**isten egy valóságos történelmi személyben, a Názáreti Jézusban vált megismerhetővé. Jézus története és szavai jelölik ki a kereszténység legfontosabb tájékozódási pontjait. Szavai alapján nevezhetjük Atyját Atyánknak és a Szentlelket Pártfogónknak. Jézus Krisztus személyéről és tetteiről folyamatosan szó esik könyvünkben (lásd 9–10. fejezet).

VII.

A Fiú születése, halála, feltámadása és mennybemenetele mellett a **Szentlélek** eljövetele az az esemény, amelyből a kereszténység legjelentősebb ünnepeinek egyike született. A Szentlélekről nagyon sokféleképpen ír a Biblia. Benne él az újonnan született emberekben, elvezet a bűn felismerésére, az Írásokon keresztül szól, közbenjár értünk, és általában nagyon sok személyes vonása van (például akar, ismer, szeret, és ezeket az emberben is előidézi).

Források

„Az Úr Jézus Krisztus kegyelme, az Isten szeretete és a Szentlélek közössége legyen mindnyájatokkal!” (2Kor 13,13)

„Az isteni természet mindenható, öröktől fogva létező, végtelen, természetéből fakadóan mindenütt jelen levő és mindent tudó stb. E tulajdonságok nem sajátjai az emberi természetnek, és nem is lesznek azok soha. Az emberi természet tulajdonsága, hogy teremtett, testből és vérből álló, véges és behatárolt, szenvedő, halandó, földmenő és leszálló, helyét változtató, éhező, szomjazó, fázó, izzadó, és ezekhez hasonló. Ezek nem isteni tulajdonságok, és nem is lesznek soha azok.” (*Formula Concordiae*, Epitomé, VIII.)

„Egy isteni lényeg van, neve szerint is, valósággal is Isten, örökkévaló, test nélküli, részekre oszthatatlan, végtelen hatalmú, bölcsességű és jóságú, mindeneknek – láthatóknak és láthatatlanoknak – teremtője és megtartója; és mégis három személy van, egyenlő lényegű és hatalmú, együtt örökkévaló: az Atya, a Fiú és a Szentlélek.” (Ágostai hitvallás, I. cikk)

Mit jelent?

Szentháromság: A latin *trinitas* szót Tertullianus (160 k. – 220 k.) képezte a *tria* (három) és az *unitas* (egység) szavakból, az elterjedt magyar fordításból tehát hiányzik az egységre történő utalás. A leginkább *háromság-egység*ként visszaadható szó szétfeszíti a logikai kereteket, ezzel a feszültséggel önmagában is dinamikus, valóságalapozó értelmet hordoz.

kinyilatkoztatás: *revelatio*, *apokalüpszis*, magyarul: a fátyol (*velum*) eltávolítása, leleplezés. Így nevezi a teológiai nyelv Isten önközlésének, bemutatkozásának, megnyilvánulásának eseményét, illetve a természetes megismerés elől elzárt ismeretek felfedését. Magyarul kijelentésnek is szokták nevezni, de ebben a szóban kizárólagosan érvényesül az esemény nyelvi jellege. Evangélikus szóhasználatban a kinyilatkoztatás szerepel helyesen, utalva ezzel nyelven kívüli megnyilvánulásainak valóságos voltára is.

Teológia

„Amilyen az Atya, olyan a Fiú, olyan a Szentlélek is: nem teremtetett az Atya, nem teremtetett a Fiú, nem teremtetett a Szentlélek. Végtelen az Atya, végtelen a Fiú, végtelen a Szentlélek. Örökkévaló az Atya, örökkévaló a Fiú, örökkévaló a Szentlélek – de mégsem három az örökkévaló, hanem egy az örökkévaló. Ugyanígy nem három a nem teremtetett, s nem három a végtelen, hanem egy a nem teremtetett és egy a végtelen. Hasonlóképpen: mindenható az Atya, mindenható a Fiú, mindenható a Szentlélek; de mégsem három a mindenható, hanem egy a mindenható. Ugyancsak: Isten az Atya, Isten a Fiú, Isten a Szentlélek, de mégsem három az Isten, hanem egy az Isten. Ugyanígy: Úr az Atya, Úr a Fiú, Úr a Szentlélek, de mégsem három az Úr, hanem egy az Úr. Mert amiképpen a

keresztény igazság arra késztet, hogy mindegyik személyt külön-külön Istennek s Úrnak is valljuk, ugyanúgy az egyetemes keresztyén hit nem engedi, hogy három Istenről vagy Úrról beszéljünk." (Athanászioszi hitvallás, 7–19.)

FELADATOK

1. (B, I.)

Az alábbi képek alapján írjátok le a legfontosabb gondolataitokat és kérdéseiteket a kinyilatkoztatás különböző formáira vonatkozóan!

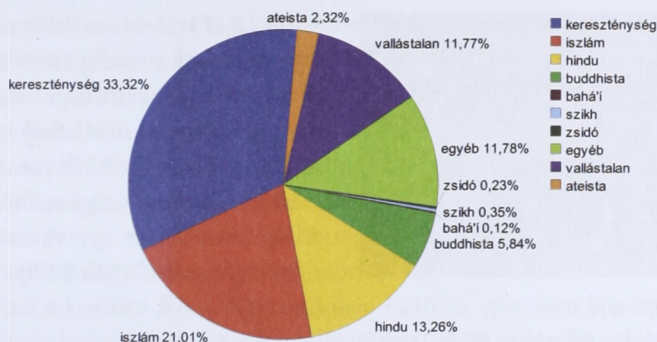

2. (II.)

Az alábbi diagramokon és táblázatokon 2005-ben készült statisztikák eredményeit ábrázoljuk.

Mit gondoltok ezekről az adatokról?

Melyek a leginkább meglepőek számotokra?

A kereszténységen belüli egyházak és felekezetek körülbelüli megoszlása:

katolikus:	54,8%
ortodox:	12,5%
pümkösi:	5,5%
református:	3,9%
anglikán:	3,8%
baptista:	3,6%
metodista:	3,6%
lutheránus:	3,3%

A legnagyobb keresztény népességgel rendelkező országok:

Ország	Keresztények száma	A lakosság százalékában
1 Amerikai Egyesült Államok	224,457,000	85%
2 Brazília	139,000,000	93%
3 Mexikó	86,120,000	99%
4 Oroszország	80,000,000	60%
5 Kína	70,000,000	5.7%
6 Németország	67,000,000	83%
7 Fülöp-szigetek	63,470,000	93%
8 Egyesült Királyság	51,060,000	88%
9 Olaszország	47,690,000	90%
10 Franciaország	44,150,000	68%

Rafaello (1515–1516):

Krisztus megbízza Pétert (vö. Mt 16,13–20)

3. (II., F, T)

A hitvallások mindig Isten kérdésre adott válaszként fogalmazódnak meg. Krisztus a következőképpen teszi fel kérdését tanítványainak: „*Hát ti kinek mondotok engem?*” (Mk 8,29) A kérdésre Péter így válaszolt: „*Te vagy a Krisztus.*” (Mk 8,29)

Lehet-e Péter apostol hitvallásánál átfogóbb érvényű hitvallást megfogalmazni?

Hogyan befolyásolják a hitvallásokat az alábbi tényezők: történelem, földrajzi hely, kultúra, nyelv, felekezeti megoszlás, egy vitát okozó kérdés (és további tényezők)?

Mit gondoltok, miért fontosak a hitvallások?

Szükséges-e, hogy ma is szülessenek hitvallások?

4. (II., F, T)

Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek teremtőjében. És Jézus Krisztusban, az ő egyszülött Fiában, a mi Urunkban, aki fogantatott Szentlélektől, született Szűz Máriától, szenvedett Poncius Pilátus alatt; megfeszítették, meghalt és eltemették. Alászállt a poklokra, harmadnapon feltámadt a halottak közül, fölment a mennybe, ott ül a mindenható Atyaisten jobbján; onnan jön el ítélni élőket és holtakat.

Hiszek Szentlélekben. Hiszem az egyetemes anyaszentegyházat, a szentek közösségét, a bűnök bocsánatát, a test feltámadását és az örök életet. Ámen.

(Apostoli hitvallás)

A hitvallás szövegében húzzátok alá azokat a szavakat, amelyek nehezen érthetőek számotokra!

Fogalmazzatok meg a hozzájuk kapcsolódó kérdéseiteket!

Próbáljátok meg úgy átfogalmazni vagy körülírni ezeket a szavakat, hogy egy mai fiatal számára könnyebben érthetőek legyenek!

5. (III.)

Krisztus és a kultúra kapcsolatának kérdése azért olyan nehezen megválaszolható, mert maga Jézus Krisztus is egy bizonyos kor kultúrájának részese, s

az egyház földi működése is a kultúrába ágyazódik, például egyetlen vallásos gondolatot sem lehet a kultúra szavai nélkül formába önteni.

- Krisztus a kultúrával *szemben*: dualista világképre épít, mert a világot – s így a kultúrát – a gonosz hatalmában lévőnek tartja, amellyel Krisztus szemben áll. Ebből következően a hívők nem foglalkoznak a művészetek, a tudományok és a politika kérdéseivel, nem vesznek részt ezekben.
- Krisztus *azonos* a kultúrával: lehetséges a keresztény alapokra épített kultúra, keresztény elvek alapján működhet egy társadalom.
- Krisztus a kultúra *felett*: Krisztus és a kultúra igazságai között kapcsolódási pontok vannak, így a világvallások tanításai is összhangba hozhatóak Krisztus tanításával.
- Krisztus a kultúra *mellett*: a hívő ember mindkettőnek részese, mert Krisztus részese kegyelemből, a kultúra részese szükségszerűségből. Krisztus és a kultúra között a természetükből adódó feszültség van. Amíg Krisztus vissza nem jön, két királyság van a földön egymás mellett.
- Krisztus *átformálja* a kultúrát: Krisztus a bűnbeesés után is ura a világnak, így a kultúrának is. A hívők ismerik Isten üzenetét, amelyet képviselniük kell a kultúra minden területén.

Gondoljátok végig, hogy az egyes álláspontok hogyan viszonyulnak az alábbi jelenségekhez: színházi előadás, népszavazás, hazugság, korrupció, vasárnap megünneplése, templomépítészet.

6. (IV–VII., M, T)

A keresztény hagyományban Istent megnevező férfinek (és a legtöbb idegen nyelvben szükségszerűen használt hímnemű személyes névmások) számos kritika tárgyát képezték az utóbbi évtizedekben. A feminista teológusok a változtatást igénylő kritikájukat bibliai példákkal is alátámasztják: hivatkoznak többek között az elveszett drachma példázatára (Lk 15,8–10), amelyben az asszony ugyanabban a gazdaszerepben jelenik meg, mint az ezt követő tékozló fiú példázatában (Lk 15,11–32) szereplő atya. Az Atya-Fiú-Szentlélek megnevezések kapcsán azt javasolják, hogy vagy egyszerre jelenítsük meg a női megfelelőket, vagy használjunk nemi megkülönböztetést nem tartalmazó, semleges kifejezéseket, mint például Teremtő, Megváltó, Fenntartó.

Az erre a törekvésre érkező reakció rendkívül sokszínű:

- Egyesek szerint azok, akik a hagyományos Atya-Fiú-Szentlélek szavakat lecserélik vagy kiegészítik, egyenesen az egyház ellenségeinek számítanak.

- Mások toleránsabbak: ha a hagyományos helyeken megtartjuk az eredeti szóhasználatot – így például a liturgiában és a hitvallásokban –, akkor esetenként újabbak használatát is bevezethetjük.
- A feminista teológusok pedig azt hangsúlyozzák, hogy akármikor beszélünk Istenről, mindig meg kell fogalmaznunk a női megközelítést is, különben az eredeti tartalomnak csak a töredéke jut el hozzánk, hiszen a teljes képet akkor kapjuk, ha a férfi és a női értékek komplementaritását kifejezésre juttatjuk.

Rendezzettek vitaforumot, amelyben a három álláspont értékeit és veszélyeit ütköztetitek!

7. (VII.)

Mit tanítanak az alábbi bibliai szakaszok a Szentlélekről?

- „A föld még kietlen és pusztá volt, a mélység fölött sötétség volt, de Isten Lelke lebegett a vizek fölött.” (1Móz 1,2)
- „Engem Isten Lelke alkotott, a Mindenható lehelete éltet.” (Jób 33,4)
- „Végül kiárad ránk a lélek a magasból. Akkor majd a pusztá kertté válik, a kert pedig erdőnek látszik.” (Ézs 32,15)

- „Ez a Dániel kiemelkedett a főkormányzók és a kormányzók közül, mivel rendkívüli lélek volt benne; ezért a király őt akarta az egész ország élére állítani.” (Dán 6,4)
- „Ne vess el orcád elől, szent lelkedet ne vedd el tőlem!” (Zsolt 51,13)
- „A szél arra fúj, amerre akar; hallod a zúgását, de nem tudod, honnan jön, és hova megy: így van mindenki, aki a Lélektől született.” (Jn 3,8)
- „...és kérem, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus Istene, a dicsőség Atyja adja meg nektek a bölcsesség és a kinyilatkoztatás Lelkét, hogy megismerjétek őt” (Ef 1,17)
- „A Pártfogó pedig, a Szentlélek, akit az én nevemben küld az Atya, ő tanít majd meg titeket mindenre, és eszetekbe juttat mindent, amit én mondtam nektek.” (Jn 14,26)
- „...leszállt rá a Szentlélek galambhoz hasonló testi alakban, és hang hallatszott a mennyből: »Te vagy az én szeretett Fiam, benned gyönyörködöm.«” (Lk 3,22)
- „Mindnyájan megteltek Szentlélekkel, és különféle nyelveken kezdtek beszélni; úgy, ahogyan a Lélek adta nekik, hogy szóljanak.” (ApCsel 2,4)

- „Az egyháznak tehát egész Júdeában, Galileában és Samáriában békesége volt: eközben épült, az Úr félelmében járt, és a Szentlélek segítségével számban is gyarapodott.” (ApCsel 9,31)
- „Ezért tudtokra adom, hogy senki sem mondja: »Jézus átkozott«, aki Isten Lelke által szól; és senki sem mondhatja: »Jézus Úr«, csakis a Szentlélek által.” (1Kor 12,3)

8. (I–VII., F, T)

A 70-es években John Robinson, Woolwich anglikán püspöke ezzel a címmel adott ki könyvet: *De én ezt nem hiszem*. E könyv bevezetőjében Robinson püspök azt írja, hogy az emberek közfelfogása az, hogy kereszténynek lenni annyit tesz, mint bevenni bizonyos állításokat, azok egész csokrát. Robinson püspök ezt írja:

„Mikor például azt kérdezik tőlem, hogy hiszel-e a szüztől születésben, akkor tisztában vagyok azzal, hogy az igen válasz számára azt jelenti, hogy elfogadom ezt a kijelentést szó szerint. A nemleges választ pedig úgy fogja érteni, hogy nem vagyok keresztény. Sokan gondolják azt, hogy hinni azt jelenti, mint bevenni bizonyos kijelentéseket, mint a keserű pirulát.”

Robinson szerint sokan mindmáig meg vannak győződve arról, hogy hinni azonos azzal, hogy a józan eszüket a sutba vagy a szemétkosárba kell dobniuk a hit érdekében. Ott él az emberekben az a meggyőződés, hogy hinni valami-féle intellektuális becsstelenséget jelent. Mintha hívőként arra lenne az ember felszólítva, hogy a képtelenségeket válassza a valószínűségek helyett.

Milyen példákat tudtok említeni az embereknek a kereszténységről kialakított téves közfelfogására?

9. (I–VII., F, T)

Egyetértesz-e az alábbi gondolkodók valamelyikével? Te hogyan fogalmaznál meg a hit és a tudás különbségét és kapcsolatát?

- „Hiszek, hogy értsek.” (Augustinus)
- „Minden, amit megtanultam és megismertem, lépésről lépésre közelebb vitt Istenhez. Ma már megingathatatlan meggyőződésem, hogy létezik Gondviselő. Csak abban hiszek, amit biztosan tudok. Ez kiküszöböli a hit szükségességét. Ezért nem azt mondom, hogy hiszek Isten létezésében – tudom, hogy ő létezik.” (Carl Gustav Jung)
- „Hit és megismerés a belső bizonyosság két fajtája, de a hit régebbi, és behatárolja a mégoly biztos tudás minden feltételét. És éppen a teóriák, nem a pusztá számok a hordozói minden természetismeretnek. Magukért a számokért egyetlen ember sem hozott volna valaha is áldozatot.” (Oswald Spengler)

- Az emberi tudást olyan tényezők is befolyásolják, amelyeket nem kognitív ismeretként (az észlelés, emlékezés és információfeldolgozás agyi folyamataival) szerzünk, hanem olyan „nyomravezető jelek”, amelyek „tudatküszöb alattiak”. (Polányi Mihály)

10.

„Az ember él, s csak annyit tud Istenről, mint egy távoli, nagyon hatalmas uralkodóról, akit tisztelni tartozik ugyan, de nincsen hozzá személyes köze. Egy napon megismerkedik Vele. A mi civilizációnkban ez a találkozás néha útszéli körülmények között is történhet, egy kávéházban vagy a földalatti vasúton, mert Isten a profán helyeken talán gyakrabban jelenik meg, mint a templomban.” (Márai Sándor)

Elfogadjátok-e az idézett gondolatot?

Mit jelent ez a kapu szimbólumára nézve?

Filmajánló

Ádám almái – Rendezte Andres Thomas Jensen, 2005

Az újnáci Adamot 12 hét közmunkára ítélik. A büntetést egy gyülekezetben, az evangélikus lelkész, Ivan irányításával kell letöltenie. A csupa furcsa alakból álló társaság kíváncsian tekint a jövevényre, akinek célja felforgató jellegű – a paplak kertjének büszkeségét, az almafát veszi célba, almatortát akar sütni. Ám hiába Adam eltökéltsége, az almafa termése ki van téve a madarak és a kukacok támadásainak, ráadásul villám is sújtja. Ivan úgy véli, az ördög packázik velük, Adam szerint viszont mindez Isten műve, hiszen a gonosz talán nem is létezik.

A film indirekt módon, jelképek és emberi sorsok, sorscsapások segítségével közelíti meg a kereszténység tanításának lényegét. Egyben nem más a film, mint egy abszurd, de hitelesnek tűnő megtéréstörténet.

A karácsonyi parti – Rendezte David Wall, 2007

Egy fiatal katolikus pap az egyházmegye megbízásából járja az országot, hogy bezárassa azokat a plébániákat, amelyek fenntartása nagy terhet ró a községházra, és további munkódtetésük is kérdéses. Küldetése a Szent Szív kápolna plébániájára viszi, ahol érkezése után sok szokatlan és váratlan dolog történik, amelyek nyomán újragondolja szerepét az egyházban, majd kilép a papi hivatásából, és elveszi a megesett könyvtárosnőt. A kirúgásra ítélt, alkoholista kolléga körül pedig újraéled a gyülekezet. A film arra keresi a választ, mi is a konkrét gyülekezetben megjelenő Egyház valódi szerepe.

Alister E. McGrath anglikán lelkész, az oxfordi egyetem teológiaprofesszora számos könyvet írt a kereszténység tanításáról. Kevebben tudják róla, hogy doktori címét molekuláris biofizikából szerezte, és sokáig Richard Dawkins követőjének tartotta magát. Dawkins *Az önző gén* című könyvéhez írott válaszában a következőképpen emlékszik vissza saját álláspontjának fejlődésére:

„Amióta csak az eszemet tudom, mindig szerettem a természettudományokat. Tízéves korom körül kis tükrös távcsövet építettem magamnak, hogy azzal vegyem szemügyre az égbolt csodáit. [...] Tizenhárom éves koromra rabul ejtett az élővilág. Immár egy percig sem volt kérdéses, hogy életem további részében mivel akarok foglalkozni. A természet csodáit akartam tanulmányozni. [...] Ebben az időszakban magától értetődően igaznak találtam, hogy a természettudományok Isten helyére lépnek, és a vallásos hitet egy tovatűnt kor meglehetősen céltalan maradványává teszik. [...] A természettudományok azt sugallták, hogy Istenre a világ egyetlen aspektusának megmagyarázásához sincs szükség. Sőt, mint oly sokan az optimizmusnak és a forradalmi hevületnek azokban a mámorító napjaiban, magam is mélyen beleittam magam a marxizmus kútjába, ennél fogva a vallást veszedelmes tévhitnek láttam. [...] A vallás csupán ostoba »középkori babona« volt, amelyet az igazság szerelmesei vagy az erkölcsileg komoly emberek aligha tolerálhattak.”

Miután elkezdte egyetemi tanulmányait Oxfordban, és a választott biológiai témájával kapcsolatos irodalmat már végigolvasta a könyvtárban, rábukkant egy olyan polcra, amely addig számára érdektelennek tűnt: *A tudományfilozófia története*. Az e cím alá sorolt könyveket azért hagyta figyelmen kívül, mert úgy vélte, a filozófia – csakúgy, mint a teológia – nem más, mint céltalan spekuláció. Ám miután a polcon található egyik könyvbe mégis belenézett, majd elolvasta, megváltozott a véleménye: „A tudomány története és filozófiája távolról sem bizonyult a céltudatos tudományos haladás útjában álló elkerülhetetlen akadályoknak, ehelyett inkább megfogalmazta a természettudományos ismeretek megbízhatóságára és korlátaira vonatkozó, teljességgel helyénvaló kérdéseket. [...] Kiderült, hogy a dolgok sokkal bonyolultabbak, mint ahogy korábban gondoltam. Kinyílt a szemem, és rájöttem, hogy már nincs visszaút ahhoz a természettudományról alkotott egyszerű képhez, amelyet korábban elfogadtam. Sokakhoz hasonlóan az oktatás egy bizonyos szintjén én is élveztem a természettudományok gyermeki megközelítésének szépségét és tisztaságát, titokban pedig arra vágytam, hogy sokáig megmaradjak ebben a biztonságos környezetben. Valójában úgy gondolom, lelkemnek ez a része őszintén kívánta, hogy bárcsak sohase vettem volna a kezembe azt a könyvet, sohase tettem volna fel azokat a feszélyező kérdéseket, és sohase vontam volna kétségbe tudományos ifjúkorom egyszerűségét. Innen azonban már nem volt visszaút. Beléptem egy kapun, és attól kezdve már nem menekülhettem abból az új világból, ahová bejuttattam. [...]”

Amit korábban a tudomány és a vallás közötti nyílt háborúnak hittem, arról kiderült, hogy kritikus, ám mégis alkotó szinergiát jelent, amely a szellemi gazdagodás óriási lehetőségeit hordozza magában. Rádöbbentem, hogy azon töprengek, miként lehetne a természettudomány kutatási módszereit és feltevéseit felhasználni egy szellemileg jól megalapozott, erőteljes keresztény teológia kidolgozására.”

5

OSZLOP

A jó, a rossz és
a kérdőjelek

OSZLOP

„Aki győz, azt oszloppá teszem Isten templomában” (Jel 3,12) – olvasom a Jelenések könyvében. Vajon milyen lehet oszlopnak lenni, egy templom oszlopának? Csak állni, és tartani a fölötted magasodó, irtózatossá terhet... Nem túl vonzó életcél... De ha erre gondolkodom, rögtön eszembe jut az is, hogy voltaképpen milyen sokan teszik ezt, mindenfajta hősiesség nélkül. Biztos pontok mások számára, bizonyos értelemben olyanok, mint az oszlopok, akik terheket cipelnek, csendben, zokszó nélkül.

Lehet, hogy egyszer majd én is olyan biztos támasz leszek valakinek, esetleg valakiknek, mint egy tartóoszlop, amely alatt nyugodtan megállhatnak, és ámulva nézhetik a fölöttük magasodó, rettentő kupolát? Hogyan válhat az ember mások számára olyan biztos támasszá, mint egy oszlop?

Ilyen változások egyik pillanatról a másikra nem történnek az emberrel.

Aztán eszembe jut, hogy az első oszlopok építői a fáktól kapták az ihletet. Karnak döbbenetes méretű oszlopai hatalmas fatörzseket, pálmafákat mintáznak. A fa pedig egy apró magból fejlődik ki, és hosszú évek alatt fejlődik vastag törzsű, erős fává.

A lélektan egyik úttörője, Carl Gustav Jung az embert fához hasonlította: egy apró magból szökken szárba, mint a fa, majd egyre határozottabb és karakteresebb formát ölt, hogy kiterjessze, megvalósítsa magát, azt a tervet, amely ott rejtőzött már az apró magban.

Végső soron ez egy nagyszabású életprogram: mások számára olyan biztos ponttá válni, mint egy oszlop (Gal 2,9). Innen nézve már nem is hangzik olyan rosszul, hogy aki győz, azt Krisztus oszloppá teszi Isten templomában.

„A kevésen hű voltál, sokat bízik rád ezután” (Mt 25,21.23) – hangzik el a talentumok példázatában.

Egyre nagyobb és nagyobb megbízatásokat kap az ember, és úgy kell helytállnia, hogy közben tudja: az iránta megnyilvánuló bizalom az egyre növekvő feladatokban mérhető.

Vannak, akik visszautasítják ezt az oszlopszerepet. De mi történik akkor, amikor néhány oszlop kidől? A terhet, amelyet cipeltek, a többieknek kell átvenni. A súly, amely rájuk esett, a többiekre, a maradókra hárul.

Ezért sem mindegy, hányan vannak olyanok, akik elkötelezték magukat arra, hogy biztos támasszá legyenek mások számára.

A JÓ, A ROSSZ ÉS A KÉRDŐJELEK

I.

A templomba lépőt kétoldalt általában oszlopok fogadják. Több helyen faragtak az egyik oszlopra kedves, bátorító, védelmező, a másokra csúf és zavaró alakokat vagy fejeket. Ezek a feltűnő figurák néha az erőnyeket és a főbűnöket, máskor csak jó és rossz tulajdonságokat személyesítettek meg, vagy azokat a mitikus erőket, amelyeknek segítő vagy akadályozó szerepet tulajdonítottak abban a korban. Bármennyire is túlzók, kifacsartak az alakok mozdulatai, vonásai, a legreálisabban fejeződik ki rajtuk az emberi élettel együtt járó erkölcsi-etikai kettősség: **a jó és a rossz.**

II.

A teremtéstörténetben szereplő Éden közepén álló fa a jó és a rossz tudásának fája volt. Nem egyszerűen a tudás fájáról van szó, vagyis a leírás szerint nem az okosság megszerzését tiltotta meg Isten. A jó és a rossz ismeretének megszerzésével az ember is erkölcsi lénné válhatott, olyanná, akinek nemcsak tudatában kell lennie, hogy mi a különbség jó és rossz között, hanem alkalmaznia is kell ezt a különbségtételt, és hozzá kell férnie a jó és a rossz mértékéhez ahhoz, hogy alkalmazni tudja. Ilyen végső mérték helye nem lehet az ember. Gőgös nagyravágásával önmaga jövőjéről döntött. Saját önállóságának nagyságát akarta élvezni, de a parancs megszegésével állandó Istenre utaltságát készítette elő. Erkölcsi lény lett – erkölcsi mérték hiányában. Azaz *majdnem erkölcsi lény*, aki tudja, hogy létezik jó és rossz, és hogy végső soron az ezek

közti döntéstől függ az élet sikere. Egyedül, külső segítség nélkül azonban nem tudja biztosan eldönteni, hogy mi a jó és mi a rossz. Az erkölcsi lényként élhető élet egyértelműségei helyett erkölcsi mérlegelésre, **etikai döntéseinkre** vagyunk utalva a helyes cselekvés kiválasztásakor. A helyes választás nem fakad természetünkől, hanem már a normákért is meg kell küzdenünk.

III.

A helyes normákért, becsületes döntésekért, az élet teljességét szolgáló szemlélet kialakításáért vívott küzdelemben nélkülözhetetlen segítséget nyújt a **teremtéstörténet**, mert örök érvényességgel beszél arról, hogy az élet ajándék, amely Isten szeretetének a jele. Ez a szeretet ad erőt négyirányú kapcsolatrendszerünk (magunkkal, másokkal, a természettel és Istennel való kapcsolatunk) megbecsüléséhez és feladataink elvégzéséhez. Az életben betöltött szerepünkre vonatkozóan világossá teszi, hogy a) az ember Isten képét és hasonlatosságát hordozza, b) a bűn a legváratlanabb és legmegmagyarázhatatlanabb módon tör be az életünkbe; c) eredendően közösségi lények vagyunk.

IV.

Tudnunk kell arról, hogy gondolataink, szavaink és tetteink egységében megjelenő munkánkkal a Teremtő munkatársai vagyunk; „teremtett társteremtők” az élet fenntartásában és továbbadásában. Ez **istenképűségünk** tartalma. Emellett azt is tudnunk kell, hogy a gonoszság minden ember lényében jelen van, néha nyíltan, néha alig láthatóan, de reális erővel. A **bűn** lényege az ember bizalmatlansága Teremtője (szava) iránt. Mivel az ember nemcsak egyén, hanem az emberi nem tagja is, az emberre jellemző vonások mindegyikében is részesül. Ez vonatkozik Ádám bűnének továbböröklésére is az öröklődő, vagy más néven **eredendő bűn** esetében. A reformátori felfogás szerint nem vagyunk szabadok a bűntől, nem dönthetjük el, hogy jók vagy rosszak kívánunk-e lenni, hanem lényegileg bűnösök vagyunk. A keresztség nem szünteti meg bűnös állapotunkat, hanem érvényteleníti következményeit.

V.

Közösségi lényként különféle közösségekben élünk. A legalapvetőbb közösség a férfi és nő kapcsolatának keretét adó **család**, amely abban az esetben is teljes értékű, ha nem születnek benne gyerekek. A **házasság** bibliai értelemben egy férfi és egy nő életkapcsolata, amelyben a következő nemzedék tagjai megfelelő védettségben nőhetnek fel. A mózesi törvények által lehetővé tett válás a hűtlenség, megcsalás esetére vonatkozott. Jézus azért szól az elválás ellen, mert a hűtlenségnek még a gondolatát sem látja indokoltnak ott, ahol

a felek szabad elhatározásukból választhatnak házastársat, ráadásul még a szeretet megújuló ereje is rendelkezésükre áll. A család hozzátartozik a földi lét rendjéhez. Sok eltérő szokással ugyan, de a világ minden kultúrájában megtalálható. A család az életút megélésének olyan alapképlete, amely legalább mintaként szükséges az emberi élet beteljesedéséhez. A magányos életforma vagy a házasságon kívüli kapcsolatok is a család mintájából merítik erejüket különleges szempontok, például a lemondás kihangsúlyozásával (szerzetesek), más esetekben a bátortalanság, döntésképtelenség, esetleg az anyagi érdekek túlhangsúlyozása miatt (élettársi kapcsolatok).

VI.

A **szexualitással** való kapcsolatunk születésünktől kezdve mélyen érinti személyiségünk fejlődését, egyéni és társadalmi életünk egészét. Az emberi szexualitás összetett kulturális jelenség, messze nem korlátozódik az ösztönéletre. Sajátos mikroklimáját az érett személyiségű emberek egymás iránti mély bizalma és közös jövőkeresése határozza meg. Ahol megvalósulását önzésnek, részleges céloknak rendelik alá vagy elválasztják az élet kiteljesedésének igényétől, ott ez gyakran személyiség- és közösségromboló következményekkel jár.

VII.

Az azonos neműek közti szexuális kapcsolatot a Biblia több helyen tiltott tevékenységként nevezi meg, de ahol a szöveg rendelkezik is más értelmezési lehetőséggel, ott sem abban a kiemelkedően elismerő értelemben beszél róla, ahogy ezt a férfi és nő házasságában megvalósuló „lesznek ketten egy testté” esetében látjuk. A **homoszexualitás** napjainkban rendkívül sok szempontból kutatott jelenség (genetika, jog, valláslelektan, pedagógia, médiatudomány stb.). Magyarországon 2009-től hivatalosan „bejegyzett élettársi kapcsolatban” élhetnek homoszexuális párok. Ez kiterjed a közös anyagi ügyekre, de nem terjed ki az örökbefogadásra és a közös névhasználatra. A jelenség megítélését a hazai teológiai vitákban elsősorban az a kérdés határozta meg eddig, hogy a homoszexuális kapcsolatot bűnnek kell-e tekinteni, és ha igen, különbözik-e lényegileg más bűnöktől.

Források

„Mert tudom, hogy én bennem, vagyis a testemben nem lakik jó, minthogy arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs. Hiszen nem azt teszem, amit akarok: a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok: a rosszat. Ha pedig azt teszem, amit nem akarok, akkor már nem én teszem, hanem a bennem lakó bűn. Azt a törvényt találok

tehát magamban, hogy – miközben a jót akarom tenni – csak a rosszat tudom cselekedni. Mert gyönyörködöm az Isten törvényében a belső ember szerint, de tagjaiban egy másik törvényt látok, amely harcol az értelmem törvénye ellen, és foglyul ejt a bűn tagjaiban lévő törvényével. Én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?” (Róm 7,18–24)

„...A bűn okáról azt tanítják, hogy bár Isten teremti és tartja fenn a természetet, a bűn oka mégis a gonoszok, vagyis az ördög és az »istentelenek« akarata. Ez – Isten segítsége nélkül – elfordult Istentől. Amint Krisztus mondja: »Mikor hazugságot szól, a sajátjából szól« (Jn 8,44).” (Ágostai hitvallás, XIX. cikk)

Mit jelent?

istenképűség: A tereméstörténetben olvashatunk arról, hogy Isten az embert saját képére és hasonlatosságára teremtette (*imago et similitudo Dei*). A két szó értelmezéséről hosszú vita folyt a teológiatörténetben. A megértéshez érdemes észrevennünk, hogy a bibliai szöveg nem elvont, elméleti problémaként kezeli a kérdést, hanem a szöveg egységén belül. A következő versek az ember felelősségéről szólnak a teremtett világban, az istenképűség tehát azzal valósul meg, hogy az Úr munkatársul hívja az embert a Föld őrzésében és művelésében.

szabad akarát: Az akarat szabadságáról két, egymással szemben álló felfogás létezik (*liberum/servum arbitrium* – szabad/szolga akarat), amelyek arra a kérdésre adnak választ, hogy hozzájárulhat-e az ember önjelöléséből üdvössége eléréséhez vagy nem. Az akarat-szabadság irodalmának nagy fejezetei közé tartozik Augustinus erről szóló könyve, illetve Luther Márton és Rotterdami Erasmus vitája. Luther *De servo arbitrio* (A szolgálai akaratról) című művében amellet érvel, hogy bár szabadok vagyunk minden tőlünk függő választásban, az üdvösség fölött mégsem rendelkezünk, még saját esetünkben sem.

Teológia

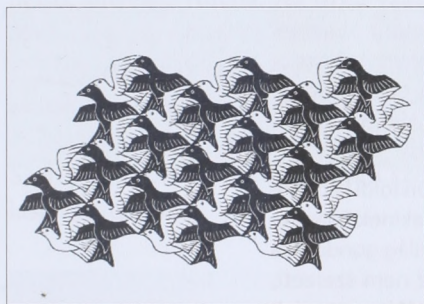
„Azért tudjuk vállalni a szeretettel járó kockázatokat, mert keresztyénekként a feltámasztott Úrhoz fordulunk. Ez az Isten uralmával összefüggő szeretet csak olyan nép számára lehetséges, amelynek megbocsátottak, amely megtanulta, hogy nem kell rettegni egymástól. A szeretet a másik másikként való elfogadásának erőszakmentes formája. A másik másikként való elfogadása azonban szorongással jár, mert arra kényszerít, hogy önmagam legyek, éppen akkora mértékben, amennyire a másik különbözik tőlem. Csak akkor leszek tisztában a másik embertől való félelmem alaptalanságával, ha éneket Isten szeretete járja át.” (Stanley Hauerwas: *Boldogok a békességszerzők*)

Feladatok

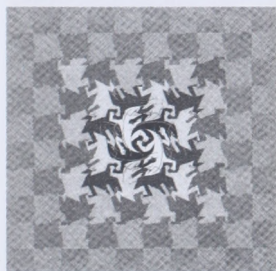
1. (I–H.)

A jó és rossz kérdéséről mit mondanátok az alábbi idézetek és M. C. Escher képei alapján?

Mit jelent ez az etikai döntéseinkre nézve?

Találkozás I.

Fejlődés I.

„Gyümölcsseikről ismeritek meg őket. Tüskebo-
korról szednek-e szőlőt, vagy bogáncskóróról fügét?
Tehát minden jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa
pedig rossz gyümölcsöt terem.” (Mt 7,16–17)

„A hitnek jó gyümölcsöket kell teremnie. Az Is-
ten parancsolatába foglalt jó cselekedeteket azért
kell megtennünk, mivel Isten ezt kívánja; nem
pedig abban bizakodva, hogy ezekkel a cseleke-
detekkel lehetünk Isten színe előtt érdemessé a
megigazulásra.” (Ágostai hitvallás, VII. cikk)

2. (III–IV., M)

A Biblia első fejezeteiben szereplő leírások több lényeges üzenetet is hordoz-
nak életünkre nézve, amelyeket sajnós gyakran tévesen értelmeznek vagy
egyes célok érdekében eltorzítanak. Az alábbiakban felsorolunk néhány fontos
üzenetet és tulajdonságot. Foglalmazzátok meg ezek lehetséges félreértelme-
zéseit!

137

Bibliai rész	Az adott rész üzenete	Téves értelmezés
A világ, az állatok és az ember teremtése (1Móz 1).	Az adott kor tudományos ismereteinek felhasználásával történő leírása annak, hogy az egész világ Isten teremtménye, tőle függ és hozzá tartozik.	A világ, az állatok és az ember keletkezésének modern természettudományos leírása.
„Akkor ezt mondta Isten: Alkossunk embert a képmásunkra, hozzánk hasonlónak...” (1Móz 1,26a)	A képmás fogalma az ember megkülönböztetett helyzetét jelenti: az ember méltóságot kapott, de feladatot és felelősséget is.	
„...uralkodjék a tenger halain, az ég madarain, az állatokon, az egész földön és mindenben, ami a földön csúszik-mászik.” (1Móz 1,26b)	Az ember Isten földi képviselőjévé válik, akinek feladata a teremtett világ gondozása és őrzése. Ez nem szerzett, hanem Istentől kapott tulajdonsága, s ettől ugyanúgy egy teremtmény a többi között.	
„Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.” (1Móz 1,27)	Isten teremtése folytán eredendően közösségi lények vagyunk; a férfi és a nő egyformán Isten képmása.	
A bűnbeesés (1Móz 3).	A bűn egész életünket áthatja.	
„Ádám százharminc éves volt, amikor fiút nemzett, magához hasonlót, a maga képmására, és elnevezte Sétnek.” (1Móz 5,3)	A bűneset után az istenképesség átmegy a következő nemzedékekre is.	

3. (IV.)

Hermann Hesse Nobel-díjas író *Demian* című regényében a főhős, egy tízéves fiú hazugságba keveredik, majd hazugsága miatt megszarolják, ezért pénzt lop az apjától, hogy mentse magát. A bűn miatt rászakad az idegenség érzése:

„Az üvegajtó mellett a fogason lógott apám kalapja és anyám napernyője; az otthon gyöngédségét árasztották felém. De mindez nem tartozott már hozzám. Apa és anya fénnel teli világa volt, én pedig, a vétkes, már mélyen belesüllyedtem az idegen áradatba. Kalandba és bűnbe keveredtem, ellenség

és veszélyek fenyegettek, félelem és szégyen várt rám. Cipőmre mocsok tapadt, melyet nem lehetett ledörzsölni a lábtörlőn. Árnyékot hoztam magammal, melyről az otthoni világ mit sem tudott.”

Aztán Hesse még hozzáteszi, mintegy már kiszólva a történetből: „Csapás a gyermekéletem tartó oszlopokra, melyeket minden embernek, aki valaha önmaga akar lenni, le kell döntenie. Ezekből az élményekből alakul ki sorsunk belső, lényeges vonala. Az ilyen vágás összeforr, a seb begyógyul, elfelejtjük őket, de a legrejtettebb kamráinkban élnek és véreznek tovább.”

Milyen szavakkal és érzésekkel jellemeznétek a bűn fogalmát, valamint az annak következtében kialakuló állapotot?

Írjatok egy képeslapot az alábbi képek által bemutatott valamelyik helyről! Szerepeljen benne a forrásokban szereplő idézetekből egy tetszőlegesen választott mondat.

Hároméves oltár

*Ókeresztény templom oszlopai
(A kép annak a templomnak a romjait mutatja, ahol a hagyomány szerint az egyik oszlophoz kötözve megkorbácsolták Pál apostolt.)*

*Középkori város
templomához vezető út*

4. (IV.)

Figyeld meg, egy hét alatt hányszor jelenik meg a tévében, rádióban, interneten a *bűn* kifejezés! Jegyezd fel, milyen értelemben, milyen tartalommal használták ezt a szót.

Egy számítógépen helyrehozhatatlan problémákat más, külső gépekről is lehet okozni. A *Denial of Service (DoS)* jelentése, hogy az interneten és/vagy helyi hálózaton keresztül elérhető informatikai szolgáltatásokat teljesen vagy részlegesen megbénítják, helyes működési módjától eltérítik. A kiterjedt, központilag vezérelt számítógép-hálózatról megosztottan történő támadás a támadón és a támadotton kívüli, összehangolt *botnet*ként működő számítógépekben rejlő erőforrásokat hasznosítja. A történelem egyik legnagyobb ilyen típusú számítógép-támadása 2004 januárjában történt, amikor a vírus néhány nap alatt megfertőzte a világ internetre kötött számítógépeinek csaknem 20%-át.

Hogyan befolyásolja ez a tény számodra az elidegenedés és a bűn fogalmát?

5. (V–VII.)

Milyen sztereotípiákat ismertek az alábbi fogalmak elítélésére vagy támogatására: házasság, család, válás, szexualitás, homoszexualitás?

Az alábbi igeversek milyen választ adnak ezekre a kérdésekre?

- „Megteremtette Isten az embert a maga képmására, Isten képmására teremtette, férfivá és nővé teremtette őket.” (1Móz 1,27)
- „Azután ezt mondta az Úristen: Nem jó az embernek egyedül lenni, alkotok hozzáillő segítőtársat. Formált tehát az Úristen a földből mindenféle mezei állatot, mindenféle égi madarat, és odavitte az emberhez, hogy lássa, minek nevezi; mert minden élőlénynek az a neve, aminek az ember nevezi. Így adott az ember nevet minden állatnak, az égi madaraknak és minden mezei élőlénynek, de az emberhez illő segítőtársat nem talált. Mély álmot bocsátott azért az Úristen az emberre, és az elaludt. Akkor kivette az egyik oldalbordáját, és húst tett a helyére. Az emberből kivett oldalbordát asszonnyá formálta az Úristen, és odavitte az emberhez. Akkor ezt mondta az ember: Ez most már csontomból való csont, testemből való test. Asszony-ember legyen a neve: mert férfiemberből vétetett.” (1Móz 2,18–23)
- „Az asszonynak ezt mondta: Igen megnövelem terhedet fájdalmát, fájdalommal szülsz gyermeket, mégis vágyakozol férjed után, ő pedig uralkodni fog rajtad.” (1Móz 3,16)
- „Azután Ádám a feleségével, Évával hált, aki terhes lett, megszülte Kaint, és azt mondta: Fiút kaptam az Úrtól.” (1Móz 4,1)

- „Férfival ne hálj úgy, ahogyan asszonnyal hálnak. Utálatosság az.” (3Móz 18,22)
- „Ha rajtakapnak valakit, hogy férjes asszonnyal hál, mindkettőjüknek meg kell halniuk: a férfinak is, aki az asszonnyal hált, meg az asszonynak is. Így takarítsd ki a gonoszságot Izráelből!” (5Móz 22,22)
- „Ha valaki feleségül vesz egy lányt, és férje lesz annak, de később nem találja kedvére valónak, mert valami ellenszenveset talál benne, akkor írjon válólevelet, adja azt az asszony kezébe, és úgy küldje el a házából.” (5Móz 24,1)
- „Ha valaki új házast, ne vonuljon hadba, és ne vessenek rá semmiféle terhet. Maradjon otthon kötelezettség nélkül egy évig, és örüljön feleségével, akit elvett.” (5Móz 24,5)
- „Amilyen irgalmas az apa fiaihoz, olyan irgalmas az Úr az istenfélőkhöz.” (Zsolt 103,13)
- „Bizony, az Úr ajándéka a gyermek, az anyaméh gyümölcse jutalom.” (Zsolt 127,3)
- „Megfeledkezik-e csecsemőjéről az anya, nem könyörül-e méhe gyermekén?” (Ézs 49,15a)
- „Ezt kérdezték: Miért nem? – Azért, mert az Úr a tanúja annak, hogy hűtlen lettél ifjúkorodban elvett feleségedhez, pedig ő a társad, feleséged, akivel szövetség köt össze.” (Mal 2,14)
- „Farizeusok is mentek hozzá, és megkérdezték tőle, hogy szabad-e a férfinak elbocsátania a feleségét: ezzel kísértették Jézust. Ő azonban visszakérdezett: »Mit parancsolt nektek Mózes?« Azok ezt mondták: »Mózes megengedte a válólevél írását és az elbocsátást.« Jézus erre így szólt hozzájuk: »Szívetek keménysége miatt írta nektek Mózes ezt a parancsolatot, mert a teremtés kezdete óta az embert férfivá és nővé teremtetten az Isten. Ezért elhagyja az ember apját és anyját, és lesznek ketten egy testté, úgyhogy ők többé már nem két test, hanem egy. Amit tehát az Isten egybekötött, ember el ne válassza.« Otthon ismét megkérdezték őt erről a tanítványai. Ő ezt mondta nekik: »Aki elbocsátja feleségét, és más vesz el feleségül, házasságtörést követ el ellene; és ha az asszony bocsátja el férjét, és máshoz megy férjhez, szintén házasságtörést követ el.«” (Mk 10,2–12)

Jézus a kánai menyegzőn
(Jn 2,1–12)

- „Engedelmeskedjete egymásnak, Krisztus félelmében. Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, mint az Úrnak; mert a férfi feje a feleségnek, ahogyan Krisztus is feje az egyháznak, és ő a test üdvözítője is. Férfiak! Úgy szeressétek feleségeteket, ahogyan Krisztus is szeretete az egyházat, és önmagát adta érte... Hasonlóképpen a férfiak is szeressék a feleségüket, mint a saját testüket. Aki szereti a feleségét, az önmagát szereti... De ti is, mindenki egyenként úgy szeresse a feleségét, mint önmagát, az asszony pedig tisztelje a férjét.” (Ef 5,21–25.28.33)
- „Gyermekek! Engedelmeskedjete szüleiteknek az Úrban, mert ez a helyes... Ti apák pedig ne ingereljétek gyermekeiteket, hanem neveljétek az Úr tanítása szerint fegyellemmel és intéssel.” (Ef 6,1.4)

6. (V.)

Beszélgessetek a házasság kérdéseiről!

- Mit neveznétek jó házasságnak?
- Tegyétek fontossági sorrendbe az alábbi szempontokat aszerint, hogy mennyire szükségesek egy jó házassághoz:

☐ boldogságra törekvés	☐ konfliktuskezelés módjának hasonlósága
☐ önismeret és emberismeret	☐ áldozatkészség megléte
☐ stabilitásra törekvés	☐ vallásosságban összhang
☐ alkalmazkodás	☐ biztos egzisztencia
☐ harmónia megvalósítása	☐ azonos gondolkodás
☐ értékrend azonossága	☐ a gyerekvállalásról és -nevelésről
☐ jó szexuális kapcsolat	

- Mi hiányzik számotokra a felsorolásból?
- Milyen életstílust népszerűsítene a reklámok? Mit gondolsz, miért?
- Mit tanácsolnál a házasság témájában az alábbi embereknek:
középiskolás fiatalok:
házasságra készülő huszonéves pár:
10 éve házas pár:

7. (V.)

Mit gondoltok az alábbi adatokról?

- Ma körülbelül feleannyi házasság kötötték, mint 30 évvel ezelőtt.
 - Az utóbbi években a válások száma dinamikusan emelkedik, évente 5%-kal. A házasságok több mint fele válással végződik.
 - A leggyakoribb válóokok között szerepel a megcsalás és a hűtlenség, az alkoholizmusból eredő problémák, a fizikai erőszak és az unalom megjelenése.
 - 20 évvel ezelőtt a hajadon nők átlagosan 21,5 éves korukban kötöttek házasságot, 10 évvel ezelőtt már átlagosan 25 éves kor felett, ma a legtöbben 25-29 éves kor között mennek férjhez.
 - Napjainkban a gyermekek 37%-a házasságon kívül születik.
 - Minden hatodik családban az anya egyedül neveli gyermekét vagy gyermekeit.
- Készítsetek interjút ezen adatok valamelyikéről egy keresztény emberrel, s jegyezzétek fel, hogy ő mely kategóriába tartozik az alábbiak közül:
- nagycsaládban élő szülő/gyermek,
 - egygyermekes családban élő szülő/gyermek,
 - egyedülálló felnőtt,
 - egyszülős családban élő szülő/gyermek.

8. (VI-VII., T)

Harmonikusan megélt kapcsolataink fontos jellemzője a másik személyére való nyitottság, az ajándékozás öröme, az elfogadás képessége, az együttműködés iránti készség és a szolidaritás.

Diszharmonikus kapcsolatainkat ezzel szemben legtöbbször önzés és féltékenység, ezekből eredően pedig gyűlölet, széthúzás vagy élösködés jellemzi.

Hogyan jellemeznéd ezek alapján a következő társadalmi jelenségeket, struktúrákat, életmódokat?

rasszizmus, szingli életmód, gyermekvállalási kedv, yuppie, gazdasági verseny, társadalmi szerepvállalás, környezettudatos életmód, pornográfia, szerelem, egészséges életmód, nyugdíjrendszer, egészségügyi ellátórendszer, érdekérvényesítés, barátság, (hetero- és homo)szexualitás, zenei fesztivál, istentisztelet, tudományos kutatócsoport, közösségi közlekedés, házassági hűség, mobbing

Ha szükségesnek látod, egészítsd ki a harmonikus és diszharmonikus kapcsolatok fenti jellemzőit!

9. (VI–VII.)

Az ókori görög kultúrában számos szó létezett a szeretet különböző formáinak kifejezésére, amelyek közül négyet felsorolunk:

- *eros*: szenvedélyes szeretet, amely testi kívánsággal és érzéki vágygal fordul a másik ember vagy egy kitűzött cél felé – ilyen lehet a szépség vagy az igazság elérése. Elsősorban a férfi-nő egymás iránti vágyakozására épülő szeretetet jelölték ezzel a szóval. A misztériumvallások egyik gyakori szava, ahol az istenséggel történő egyesülésre való vágyakozást fejezi ki.
- *stergo*: ragaszkodásra és vonzalomra épülő szeretet, amely elsősorban a szülő-gyermek kapcsolatot jelöli, de a nép és a vezetője, vagy akár egy kutya és a gazdája közötti relációt is ezzel a szóval jelölték.
- *phileo*: pártatlan, erkölcsös szeretet, amely hűséggel, lojalitással fordul a másik ember (például *philos* = barát), egy közösség (például a család) vagy egy eszme (*philosophia*) felé. Erkölcsi tisztaságra, erényre, egyenlőségre és bizalomra épülő kapcsolatot jelöl.
- *agape*: a tiszta, ideális szeretet, amellyel a lélek fordul a másik ember felé, amely kifejezi a másik iránti örömet és a másikkal szemben tanúsított tiszteletet. A többi szóval ellentétben sokkal kevesebb jelentésárrnyalattal bír. Az *eros* szóval szemben lényeges különbség, hogy nem az embernek az istenség utáni vágyakozását írja le, hanem az Istennek az adott ember iránt tanúsított szeretetét jelenti.

A szeretet melyik formája és milyen esetben vezethet harmonikus vagy diszharmonikus kapcsolathoz?

Mit jelent a „megtörténik velem” vagy „megteszem” különbsége a négy szeretetfogalom esetében?

10. (V–VII.)

Korábbi bibliaismereti tanulmányaitok alapján beszéljétek meg, hogy József történetében az alábbi személyekkel való kapcsolata a jól vagy a rosszul megvalósuló (harmonikus vagy diszharmonikus) emberi viszonyokra szolgálhat-e példaként!

(Segítségül feltüntetjük a vonatkozó igehelyeket Mózes első könyvéből.)

anyja (30,24), testvérei (37,1–11; 42; 50,15–21), apja (37,3.11.33–35; 46,28–34; 47,29–31), Rúben (37,21–22), Júda (37,26–27), Potifár (39,1–4.19–20), Potifár felesége (39,7–18), a fáraó főpohárnoka (40,9–15.20–23; 41,9–13), a fáraó (41,14–39), édestestvére: Benjámín (45,14–15), fiai: Efraim és Manassé (48,17–19).

Filmajánló

Keserű méz – Rendezte Roman Polanski, 1992

Egy gyermektelen házaspár, Nigel és Fiona hetedik házassági évfordulójuk alkalmából egy Indiába tartó hajóúton vesz részt. A hajón megismerkednek a tolokocsis íróval, Oscarral és feleségével, az érzéki francia asszonnyal, Mimivel. Oscar megkéri Nigelt, hogy hallgassa végig történetüket. Nigel vonakodva bár, de beleegyezik, mire Oscar már-már zavarba ejtő részletességgel meséli el házasságuk történetét, amelyben férfi és nő közötti viszonyok minden elképzelhető – romantikus és elborzasztó – formájára volt példa.

A film megrázó éleslátással mutatja be a különbséget a férfi és a nő kapcsolatán belüli elvárásait illetően.

Bonhoeffer: Isten szolgája – Rendezte Eric Till, 2000

1943–44-ben a berlini katonai börtön 92-es cellájának lakója, a 37 éves teológus és egyetemi tanár, Dietrich Bonhoeffer különleges szerepe a következőkben rejtett: megengedték, hogy tanítson, prédikáljon, és írásait közzélték a náci Németország sajtójában. A Führer elleni összeesküvés gyanújával tartóztatták le. Miután több koncentrációs tábor is túlélte, 1945. április 9-én hajnalban kivégezték, egy hónappal Németország kapitulációja előtt. A film Bonhoeffer életének utolsó hat évébe nyújt betekintést: az elit réteghez való tartozása és előkelő akadémiai karrierje miatt vált gyanússá a hatóságok számára. Miután vizsgatért az USA-ból, a Hitler elleni merénylet megszervezésében való részvétellel vádolták meg. Éppen ekkor találkozott élete nagy szerelmével, Maria von Wedemeyerrel. Hamar egymásba szerettek, sűrűn leveleztek, mígnem Bonhoeffert letartóztatták.

Közelkép

Maria von Wedemeyer 1948-ban, 24 évesen érkezett az Amerikai Egyesült Államokba matematikus hallgatóként, egy ösztöndíj keretében. Később Boston mellett élt, ahol számítógépes rendszerelemzőként dolgozott. Kétszer ment férjhez.

A második világháború utolsó éveiben több mint 40 levelet kapott akkori vőlegényétől, Dietrich Bonhoeffer német evangélikus teológustól, aki a nemzetiszocialista ideológiát ellenző mozgalomban való aktív részvétele miatt 1943-ban börtönbe került.

A levelek, amelyeket Mariának sikerült megőriznie, olyan vonásokat mutatnak meg Bonhoeffer személyéből, amelyek nem annyira a teológust jellemzik, hanem sokkal inkább azt az embert, aki „mély szerelmet élt át életének ebben a fontos szakaszában” – ahogyan a későbbi Mrs von Wedemeyer-Weller megjegyzi.

Maria von Wedemeyer és Dietrich Bonhoeffer barátsága 1942-ben vált szerelemmé. Maria így írt erről: „A harmónia azonnal kialakult köztünk. Dietrich képes volt egy fiatal lány összekavarodott és kiszámíthatatlan érzéseit azzá a kétségtelen bizonyossággá alakítani, hogy ez az érzés saját életét egészíti ki és annak erőforrása.”

Eljegyzésüket követően Bonhoeffer kezdetben elfogadta a hosszú jegyesség ötletét, amelyet próbaként Maria családja szorgalmazott. „De hamarosan – írta Maria – egyértel-

műen, határozottan és ismételten ellenezte. Mire sikerült változtatnunk a megegyezésen, már túl késő volt; bebörtönözték.”

A Harmadik Birodalom ellenségeként Bonhoeffer hetente egyszeri látogatási lehetőséget kapott fogvatartóitól. Maria ilyenkor könyveket, ételeket és ruhát hozott magával. Bonhoeffer kérte, hogy Maria előre jelezze érkezése idejét, hogy legalább „az örömteli várakozási időt is megkaphassa” a Mariával való találkozással együtt: „Várj velem, könyörgök! Hadd öleljelek sokáig és gyengéden, hadd csókoljalak és szeresselek, s hadd töröljem le a fájdalmat a homlokodról.”

Egyik látogatása alkalmával Maria egy hatalmas karácsonyfával érkezett, amely nem kis nevetség tárgyát képezte az örök között. Bonhoeffer „megjegyezte, hogy talán ha az ágyat kitenné a cellájából, és ha ő végigállná a karácsonyi időszakot, akkor kényelmesen el tudná helyezni a fát”.

Bonhoeffer leveleit gyakran egy velük szimpatizáló ör csempészte ki. Ezek a levelek számos érdekes információt tartalmaznak a hitéletéről is. 1943. augusztus 12-én az alábbiakat írta: „Amikor a világ helyzetéről gondolkozom, valamint a személyes sorsunkat és az én bebörtönözésemet érintő teljes sötétségről, nem tudod elképzelni, mit jelent számomra az, hogy vagy nekem. Egyé lételünk csak Isten kegyelmének és jóságának jele lehet, amely hitre indít bennünket. [...] És nem arra a hitre gondolok, amely elmenekül a világból, hanem amely megmarad a világban, szereti a világot, és őszinte marad a világhoz minden benne lévő szenvedés ellenére. Házasságunkkal igent mondunk a földre, amely Istené; s ez megerősíti bátorságunkat, hogy valamit cselekedjünk és véghez is vigyünk a földön. Félek, hogy azok a keresztények, akik csak egy lábbal állnak a földön, a mennyben is csak egy lábon állnak.”

Mariának küldött utolsó üzenetében, kivégzése (Flossenbürg, 1945. április 9.) előtt néhány hónappal ezt írta: „Mi a boldogság? Oly kevésbé függ a körülményektől; valójában csak attól függ, hogy mi történik belül az emberben.”

6

PAD

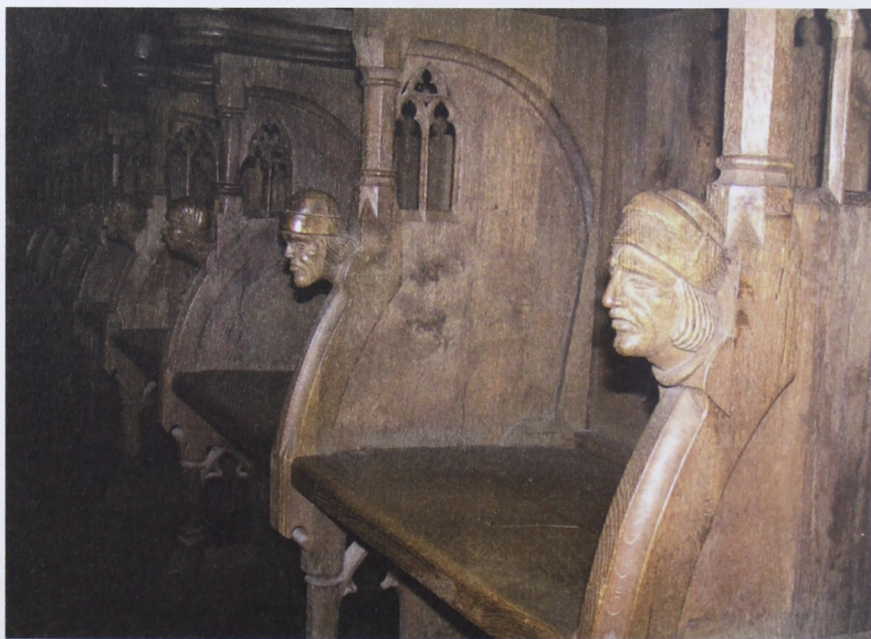
Mire jó a társadalom?

PAD

Ha széken ülök, az egy önálló sziget: mozgathatom, hintáztathatom, szögben elfordíthatom, vagy teljesen megfordíthatom, és a háttámlára könyökölhetek. Kifejezhetem vele a különállásomat.

A pad más, már az iskolapad is: az nem az én egyéni szigetem, összekapcsol valakivel, akire mondhatom, hogy a „padtársam”. A templompad végképp más, mint a szék. Sokan elférnek benne. Akár tízen is, ha összebb húzzák magukat.

Feltűnt, hogy az istentiszteleten egyesek mindig ugyanoda ülnek. Vajon miért teszik ezt, csak megszokásból? Lehet, hogy ezzel ki akarnak valamit fejezni? Az is lehet, hogy nem tudatosan teszik ezt, hanem egyszerűen csak ott érzik jól magukat?

Jézus egyik példázatában is – amelynek „a farizeus és a vámszedő” címet adták (Lk 18,9–14) – fontos szerepet tölt be, hogy hol állt meg a templomban az egyik, és hol a másik: a magával elégedett farizeus elöl, a bűnössége miatt gyötrődő vámszedő pedig hátul.

Erdélyben láttam olyan szász evangélikus templomot, ahol egy-egy padsorban egy-egy céh tagjai ültek. Mindaddig, amíg a cipész fia is cipész volt, volt ennek értelme, de amikor a cipész fia jogász lett vagy könyvelő, akkor vajon átiült egy másik padsorba, a templom másik végébe?

Ha apám cipész lett volna, és én másra adtam volna a fejem, mondjuk zenésznek álltam volna, akkor nem ülhettünk volna többé egymás mellett?

Most, hogy el kellett dönten, hová adom be a felvételi jelentkezésemet, más-hová kerülök a padsoroknak abban a jól elrendezett világában? Vajon előbbre vagy hátrébb kerülnék?

Visszatérve a vámszedőre, ő elvileg elöl állt a társadalom ranglétráján, sok pénzzel, befolyásos emberekkel a háta mögött, mégis hátul állt meg a templomban.

Nekem szimpatikus ez a vámszedő! Fogalmam sincs, hogy mit csinált, milyen ember volt, de életéből ez az egyetlen pillanat elég ahhoz, hogy a lényegét megtudjuk róla. Jézus is ezt gondolhatta, mert nem is mondott róla többet.

Egy ember, aki úgy érzi, egyetlen esélye, ha Isten megbocsát neki. Imája ezt az egyetlen óhaját önti szóba. Csak néhány szó egy töredelmes szívtől (Zsolt 51,19), onnan hátulról.

Isten színe előtt nincs bérelt hely. Az ültetési sorrend – egyelőre – titkos, bár nagy vonalakban sejteni lehet azt, hogy semmi sem úgy lesz, ahogy elképzeljük: „Így lesznek az utolsókból elsők, és az elsőkből utolsók.” (Mt 20,16)

MIRE JÓ A TÁRSADALOM?

I.

Aki helyet választott magának a padokban és leült, az elfoglalta helyét a többi ember közt. Régen a templomi ülőhelyek egyértelműen utaltak az emberek társadalmi rangjára. Ma sem csak a véletlen vagy a gyakorlatiasság irányítja **helyválasztásunkat**, hanem aktuális lelkiállapotunk, alkalmazkodóképességünk és a többi emberhez fűződő kapcsolatunk is tükröződik benne. Hol a helyünk, mi a szerepünk a társadalomban? Erre a kérdésre keresünk válaszokat ebben a fejezetben.

II.

A padba leülő emberek különböző közösségekből jönnek, de a templomban nem közösséget, hanem **gyülekezetet** alkotnak. Ez azt jelenti, hogy mindenki a maga valóságos állapotában teljes értékű résztvevője az istentiszteletnek. A résztvevők között minden társadalmi különbséget (származás, vagyoni helyzet stb.) áthidal Isten igéjének hallgatása és a szentségek kiszolgáltatása. Az emberek Istennel való kapcsolata és annak mélysége sem mérhető látható szempontok alapján. Isten nemcsak minden ember pillanatnyi állapotát, kérdéseit, tépelődéseit, bűneit vagy háláját és örömét ismeri, hanem megelőző és elkövetkező állapotait is, vagyis teljes életét annak végcéljával együtt. Isten nemcsak mindent tud (*omniscientia*), hanem mindenható is (*omnipotentia*), ezért egyedül neki lehet lényeges szerepe az emberek életét befolyásoló tényezők alakulásában (még a sors, véletlen, szerencse stb. esetében is). Ezt a gondolatot foglalja össze sokféle formában az eleve elrendelésről, a **predestinációról** szóló tanítás. A Bibliában visszatérő gondolat, hogy Isten kizárólagos hatalommal irányítja az élet eseményeit, ebben az értelemben az eleve (előre) elrendelés nem is kétséges. *Kegyelmi predestináció*nak Istennek azt a döntését nevezzük, hogy megajándékoz-e valakit kegyelmével vagy nem. Ez logikailag természetesen súlyos következményekkel jár az illető jövőjére (üdvösségére vagy kárhozatára) nézve, de ebben az esetben mégsem a szigorú logikára, hanem Isten akaratára esik a hangsúly. Ez felel meg Luther felfogásának, ahogy például *A szolgai akaratról* című könyvében látjuk. A logikai következtetés az úgynevezett *kettős predestináció* tanában sújt le teljes szigorával, amelynek értelmében Isten az emberek egy részét az üdvösségre rendeli el, a megmaradtakat pedig a kárhozatra. A predestináció tanának összefoglalásaként kiemelhető, hogy az ember feladata nem az, hogy életében kiválasztását latolgassa, hanem hogy szeresse Teremtőjét, bízson a Megváltóban, és hűséggel végezze feladatait.

III.

A **teremtési rendek** az evangélikus társadalometika egyik sajátosságát jelentik. Azt fejezik ki, hogy milyen alapformák léteznek a társadalomban. Luther három ilyen rendről beszélt: *az egyház, a gazdaság és a politika* rendjéről. A gazdaság alatt elsőként a családi berendezkedést értette, azután az egyre nagyobb társadalmi egységek (uradalom, fejedelemség, királyság, ország) gazdasági tevékenységét. A felsorolt teremtési rendek érdekes módon egybevágóan azzal a megfigyeléssel, hogy a világ meghódítására irányuló természetes emberi törekvés mindenekelőtt a munka, az imádság és a harc formáiban nyilvánul meg. A nyugodtabb, kiszámíthatóbb életmód kialakítása érdekében

a harcot később felváltja az uralkodás, ahogy ezt a *társadalmi szerződésről* szóló elméletek leírják. A három rend közül az egyház kerül az első helyre, mert kizárólag ezen belül lehet megérteni az uralom, uralkodás titkát, ami nem más, mint hogy *minden földi hatalom relatív*. Az képes csak szabadon és helyesen értékelni saját hatalomhoz való viszonyát, aki abból indul ki, hogy a hatalom igazi birtokosa egyedül a világ teremtmője és fenntartója. („*Nincs hatalom mástól, mint Istentől...*” – Róm 13,1)

IV.

Az egyén és a társadalom kapcsolata a legkorábbi időktől kezdve fontos szerepet játszik a kereszténység történetében. Az ellene politikailag terhelő bizonyítékokat gyűjtők kérdésére Jézus ezt válaszolja: „*Adjátok meg a császárnak, ami a császáré, és az Istennek, ami az Istené.*” (Lk 20,25) Azokban az esetekben, amikor a törvényhozó hatalom olyan rendelkezéseket hozott, amelyek teljesítése az Úr megtagadásával járt volna együtt, a keresztények inkább a világi rendelkezéseket tagadták meg. Fontos, hogy emlékezzünk Jézusnak ezekre a szavaira akkor, amikor korunk **szekularizált társadalm**aiban keressük feladatainkat. A szekularizáció eredetileg *egyházi javak kihelyezését* jelentette, vagyis azt a folyamatot, ahogyan az egyház közkinccsá teszi belső értékeit. Erre minden társadalomnak szüksége van, a feudális rendi társadalmak megszűnésével a szekularizáció természetes folyamatnak tekinthető.

V.

A **politikai teológia** vagy más néven az úgynevezett **közteológia** (*public theology*) arra törekszik, hogy társadalmi, szociális, gazdasági, kulturális és politikai kérdésekben is kifejtse és érvényre juttassa a jézusi szeretet igényét. Nem ringatja magát abba a tévhitbe, hogy ez közvetlenül megvalósítható volna, vagy hogy valójában létezhetne olyan társadalom, amelyben a jézusi etika maradéktalanul megvalósul. A Föld sebeinek, a számtalan igazságtalanságnak, kizsákmányolásnak, megaláztatásnak, az élet különböző formáival való visszaélésnek, az esztelen pénzgyűjtésnek, az egyént és közösséget romboló életformáknak azonban olyan sokféle rafinált formája létezik, hogy valamilyen módon mindannyiunkat elérnek. A Föld minden társadalmában helye kell hogy legyen az **emberi méltóság** elismerésének, az emberek közti *kapcsolatok megbecsülésének* és az ember *nem emberi világhoz fűződő egészséges viszonyainak*. A társadalmi igazságosság, az egyenjogúság, az emberarcú gazdaság, az életfeltételekhez való hozzájutás, az egészséges fejlődés feltételei, a művelődés és tanulás lehetősége és a korrupció elkerülése sokkal inkább megfelelnek a Jézus által megélt szeretet kritériumainak, mint ezek ellentéte.

Emiatt a közteológiának nemcsak elméletben, hanem gyakorlatilag is (például társadalmi párbeszédnek formájában) elég erősnek kell lennie ahhoz, hogy tegyen is valamit a rossz társadalmi jelenségek és struktúrák érvényesülése ellen. Mivel az igazságtalanság bármely formájától szenvedő teremtmények (emberek, állatok, természet, vagyis a bioszféra elemei) éppen elnyomásuk miatt legtöbbször nincsenek abban a helyzetben, hogy önmagukon segítsenek, olyanoknak kell rajtuk segíteni, akiknek van erejük és lehetőségük, van elég elköteleződésük és szabadságuk ehhez. Ide természetesen nemcsak a keresztények és nem is csak valamely másik vallás követői tartoznak, hanem számos társadalmi és nemzetközi szervezet tagjai, önkéntesek és politikusok egy része, akiket megindítanak a Föld és a rajta élők szenvedései. A Földön élő minden keresztény ember lehetőségét és felelősségét meghatározza az a tény, hogy a világot Isten eleve jónak és szépnek teremtette, és az embert nem azért rendelte fölé, hogy gátlástalanul kihasználja, hanem hogy értelme és hite segítségével hozzáértően éljen benne.

VI.

A **felszabadításteológia** mozgalma a múlt század 50-es, 60-as éveiben néhány bátor pap kiállása nyomán indult el dél-amerikai katolikus körökből. A mozgalom a szegények életkörülményeinek javítását az evangélium hirdetésével egyenrangú egyházi feladattá tette. A kifejezés jelentése azóta kitágult minden olyan területre, amelyen elnyomás uralkodik (feketéik, nők, természet helyzete), és szerepéről részben a közteológia vette át.

VII.

A keresztények társadalmi aktivitásának és egyéni életének erőforrása az **imádság**. Ez alapvető tájékozódási eszköz, „a lélek lélegztetvétele” (Ole Hallesby). Aki az imádság erejében bíz, az az imádságot meghallgató Isten erejében bíz, „mert az Istennek semmi sem lehetetlen” (Lk 1,37).

Források

„Adjátok meg mindenkinek, amivel tartoztok: akinek az adóval, annak az adót, akinek a vámmal, annak a vámot, akinek a félelemmel, annak a félelmet, akinek pedig tisztelettel: a tiszteletet. Senkinek se tartozzatok semmivel, csak azzal, hogy egymást szeressétek; mert aki a másikat szereti, betöltötte a törvényt. Mert azt, hogy ne paráználkodj, ne ölj, ne lopj, ne kívánd, és minden más parancsolatot ez az ige foglalja össze: »Szeresd felebarátodat, mint magadat.« A szeretet nem tesz rosszat a felebarátnak. A szeretet tehát a törvény betöltése.” (Róm 13,8–10)

„Ahogyan tehát embertársunk szükségét szenved, és a mi feleslegünkre szorul, úgy Isten előtt mi is szükségét szenvedünk, és rászorulunk az ő könyörületére. Hasonlóképpen ahogyan a mennyei Atya nekünk Krisztusban önzetlenül segített, úgy nekünk is önzetlenül kell segítenünk a mi embertársunknak, testünkkel és annak cselekedeteivel, és mindenkinek a másik számára mintegy Krisztussá kell lennie, hogy egymás Krisztusává legyünk, és mindenkiért magává Krisztussá, vagyis igazi keresztyénekké.” (Luther Márton: *Értekezés a keresztyén ember szabadságáról*, 1.)

Mit jelent?

szekularizáció: a latin *saecula* (korszak, e világ) szóból alkotott kifejezés a társadalom elvilágiasodását jelenti. A szekularizáció Nyugat-Európára jellemző folyamatának kísérőjelenségei a társadalom egységességének csökkenése, az emberek értékválasztási lehetőségeinek növekedése és ezzel az egyházhoz kötődő vallásosság csökkenése.

szekularizmus: ideologikus törekvés, amelynek célja a vallás társadalmi nyilvánosságból való kiszorítása.

corpus permixtum: „kevert test”. Az úgynevezett népegyház alapképlete, amely kifejezi, hogy az egyház tagjai közt hívők és nem hívők egyaránt találhatók. Augustinus alkalmazta a kifejezést, újszövetségi alapja a búza és a konkoly példázata (Mt 13,24–30).

Teológia

„A csend gyümölcse az imádság.

Az imádság gyümölcse a hit.

A hit gyümölcse a szeretet.

A szeretet gyümölcse a szolgálat.

A szolgálat gyümölcse a békeesség.”

(Kalkuttai Teréz)

FELADATOK

1. (B, I.)

Képzeld el, hogy az alábbi helyen ülsz a templomban:

- az első sorban,
- az utolsó sor szélén,
- oszlop mögött,
- karzaton,
- az utolsó üresen maradt helyen.

Hogyan éreznéd magad az adott helyen?

Milyen lelkiállapotban, a többi emberre és az istentiszteletre való nyitottságod milyen mértéke szerint választanád az egyes helyeket?

Az alább felsorolt emberek közül kik azok, akik mellé kifejezetten szívesen ülnél, és kik azok, akik mellett semmi esetre sem foglalnál helyet?

jómódúak, rosszul öltözöttek, férfiak, nők, kisgyermekkel jelenlévő szülők, idősek, valamely kisebbséghez tartozók, a gyülekezet vezetői, ismeretlenek, fogyatékkal élők

2. (F, II.)

A „felebarát” görög szava szomszédot, legközelebbi embert jelent.

Milyen gondolatok és érzések fogalmazódnak meg bennetek, ha a forrásokban szereplő két idézetben kicserélitek a felebarát szót az alábbiakra: szomszéd, padtárs, a buszon melletted ülő ember, a szomszédos ország lakosa, házastárs, vitapartner?

Kiről a legnehezebb elfogadni, hogy a felebarátom? Hogyan tehetjük könnyebbé saját magunk számára az elfogadását?

Mit mond a felebarátról az alábbi idézet?

„Egyszer véletlenül jelen voltam, amikor hajóra szállt egy csapat besorozott néger teherhordó, akiket a tengeren át Kamerunba vittek. A bennszülöttek most tudták meg igazán, hogy mi a háború. A gőzös az asszonyok siránkozása közben eltávolodott a parttól. A füstje elenyészett a messzeségben. Az emberek lassan elszéledtek. Egy öregasszony, akinek elvitték a fiát, hangtalan sírással ült egy parti kövön. Megfogtam a kezét, és vigasztalni akartam. Csak sírt tovább, mintha nem is hallaná a szavamat. Egyszerre csak azon vettem észre magam, hogy vele együtt én is sírok,

hangtalanul belesírok a lebukó nap fényébe, mint ő.” (Albert Schweitzer: *Egy orvos az őserdőben*)

Már a mózesi törvények is védik a felebarát életét („*Szeresd felebarátodat, mint magadat!*” – 3Móz 19,18), azonban Jézus még nagyobb hangsúlyt helyez erre a feladatra. Az irgalmas samaritánus példázatában (Lk 10,25–37) pedig ki is tágítja a felebarát fogalmát: mindenki beletartozik, akivel valamilyen kapcsolatba kerülünk, még az ellenség is.

A virtuális világban lehet-e a felebarát fogalmáról beszélni? Ha igen, hogyan lehet itt megvalósítani a felebarát szeretetét?

3. (II.)

A felsorolt lehetőségek közül szerinted melyik áll legtávolabb és legközelebb az igazságtalanságtól/-hoz?

- Mindenki üdvözülni fog.
- Senki sem fog üdvözülni.
- Csak a jó emberek üdvözülnek majd.
- Az összes megtérő bűnös üdvözül.
- Csak a bűnösök üdvözülnek.
- Nem tudjuk, hogy ki üdvözül.

Isten mely tulajdonságát emelnéd ki az igazságosság helyett a teodícea (lásd 3. fejezet) és a predestináció kérdésének pontosabb megértéséhez?

4. (III.)

Én is világot hódítani jöttem
s magamat meg nem hódíthatom,

csak ostromolhatom nehéz kövekkel,
vagy amíthatom és becsaphatom.

Valaha én is úr akartam lenni;
ó bár jó szolga lehetnék!

De jaj, szolga csak egy van: az Isten,
s uraktól nyüzsgő a végtelenség.

(Weöres Sándor: *Rongyszőnyeg*, I. 13.)

Milyen hasonlóságokat lehet felfedezni Luther Mártonnak a teremtési rendről írt gondolatai és Weöres Sándor verse között?

5. (IV., M)

A szekularizáció egyik kísérőjelensége az egyházhoz kötődő vallásosság csökkenése, amelyet jól mutat a templomba járás gyakoriságának megoszlása. Az alábbi táblázat néhány közép- és kelet-európai ország erre vonatkozó 2007-es adatait tartalmazza.

Mielőtt a magyarországi adatokat megnéznétek, tippeljétek meg az eredményeket!

Melyek a legmeglepőbb értékek?

Mit jelentenek a magyarországi egyházak számára ezek az adatok?

Ország	Napon- ta jár temp- lomba (%)	Hetente egyszer vagy többször (%)	Legalább havonta egyszer (%)	Nagy ünne- peken (%)	Nagyon ritkán (%)	Soha nem jár temp- lomba (%)
Lengyel- ország	1,5	51,1	21,9	15	5,9	4,7
Horvát- ország	0,9	22,2	17,1	26,4	15,2	17,4
Cseh- ország	0,3	6,2	4,4	8,9	17,4	62,8
Románia	1,1	26,5	25,7	25,5	16,9	4,2
Magyar- ország	0,3	9,5	8,7	18,4	27,7	34,6

6. (V.)

Beszélgetsetek a kisebbségi témákról!

- Mit gondoltok, honnan származnak az egyes kisebbségi csoportok elleni negatív érzések?
- Alakítsatok csoportokat, s vitassátok meg a különböző oldalak motivációit, céljait, érveit, érzéseit. (Téma lehet például egy erdélyi iskolában tanuló magyarok és romák helyzete, egy futballmeccsen elhangzó rasszista bekibálás vagy egy állásinterjún megjelenő külföldi és magyar pályázó megítélése.)
- Mit gondoltok, milyen mértékben kellene beavatkozni az adott államnak a konfliktusokba?

- Meg kell-e szólalnia e konfliktusok kapcsán az egyházaknak is? Milyen szerepet kellene az egyháznak betöltenie? Mit tehet a helyi gyülekezet a mindennapokban a problémás helyzetek kezelésére és megelőzésére?

7. (V–VI.)

Készítsetek egy posztert, amelyen bemutatjátok az emberi méltóság védelme, a politikai teológia vagy a felszabadításteológia legfontosabb céljait, szempontjait!

8.

A társadalmi berendezkedés mellett mit szimbolizál még számodra a templomi pad?

9. (VII., T)

Jézus a tanítványok kérésére (lásd Lk 11,1) így tanítja őket imádkozni:

*„Mi Atyánk, aki a mennyekben vagy,
szenteltessék meg a te neved,
jöjjön el a te országod,
legyen meg a te akaratod, amint a mennyben, úgy a földön is;
mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma,
és bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk
az ellenünk vétkezőknek;
és ne vigy minket kísértésbe,
de szabadíts meg a gonosztól;
mert tied az ország, a hatalom és a dicsőség mindörökké. Ámen.”*
(Mt 6,9–13)

Luther Márton a *Nagy káté*ban minden kéréshez hosszabb magyarázatot ír. Párosítsátok össze az alábbi idézeteket a Miatyánk egyes kéréseivel (beleértve a megszólítást és a befejezést is)!

- a) „...azt jelenti: »dicsérni, magasztalni, és tisztelni« szóval és cselekedettel.”
- b) „Ennek a kérésnek tehát az az értelme, hogy Isten ne nézze bűneinket, ne is vessen szemünkre azt, amit mindennap megérdemlünk, hanem legyen hozzánk kegyelmes..., ahogyan ígérte, adjon nekünk vidám és bizakodó lelkiismeretet, hogy színe elé járulhassunk, és imádkozhassunk.”
- c) „higgyük, hogy ő igazán atyánk..., ezért bátran és teljes bizalommal kérjük őt...”
- d) „Ezért csak azt tehetjük a földön, hogy szüntelenül imádkozunk e főfő elenség ellen. Mert ha Isten nem oltalmazna, egy óráig sem lennénk tőle biztonságban.”
- e) „Nem is lesz soha másképpen: kísértést kell elszenvednünk, sőt benne kell élnünk. Itt azonban azért könyörgünk, hogy bele ne bukjunk, és meg ne fulladjunk benne. Mert két nagyon különböző dolog: kísértést elszenvedni és beleegyezni, igenelni.”
- f) „...mert arról van szó, hogy szilárdan álljunk és békén tőrjünk, akárhogy is támadnak minket, és lemondjunk arról, amit elvesznek tőlünk.”

g) „Ezért hát jól ereszd meg és szárnyaltasd képzeletedet, ne csak a sütőkemencéig és a lisztesládáig, hanem a széles mezőre és az egész földre... És jóllehet ezt bőségesen adja és megőrzi, még az istenteleneknek és gazembereknek is, mégis azt kívánja, hogy imádkozzunk érte, mégpedig azért, hogy észrevegyük, hogy az ő kezéből kapjuk, és megérezzük benne atyai jóságát.”

h) „Veszedelmesen tévelyegnek tehát azok, akik úgy imádkoznak, hogy nem mernek rá igent mondani szívükben, és nem merik azzal a bizonyossággal zárni, hogy Isten meghallgatja, hanem kételkednek...”

i) „Mindez pedig azt jelenti, mintha ezt mondanánk: »Kérünk, édes Atyánk, add nekünk először ígéretet, hogy az evangéliumot híven hirdessük az egész világon, azután pedig azt, hogy hittel be is fogadjuk, hasson és éljen bennünk...«”

Luther magyarázataiban fontos szerepet kap az a szempont, hogy a Mi-
atyánk egyes kéréseit nem azért kell imádkoznunk, mert Istennek van rá
szüksége, hanem azért, mert nekünk van rá szükségünk. Például Isten neve
anélkül is szent, hogy mi ezt kérnénk, de azért kell imádkoznunk ezt a kérést,
hogy mi magunk is annak tartsuk, és úgy használjuk.

Fogalmazzátok meg, miért van nekünk szükségünk a többi kérésre!

10. (VII.)

- „Ahogyan számtalan imádság is kiszakad az emberiségből, a hívő közösségeken kívül is... Sokan azt hiszik, hogy csak a hívő ember imádkozik, és az imádság a hit felfokozott formája. De fel is adhatjuk ezt a vélekedést, és elgondolkodhatunk azon, hogy az imádság vajon nincs-e jelen az emberek szélesebb körében, mint a hit... Azt is mondhatnánk, hogy az imádsággal az ember Istent kéri Istentől. És, bármennyire is kompetens, ki is vehetné ekkor a bátorságot közölni, hogy meghatározza, hol kezdődik az emberek fiainak nyelve, és hol fejeződik be az az emberi nyelv, amelyen az emberek Istent kérik Istentől?” (Johann Baptist Metz, 1928–, a politikai teológia és a felszabadítóteológia egyik meghatározó teológusa)
- „Nagy szeretettel köszönöm nagy gondoskodását, amiért aludni sem tudott, mert mióta felölünk aggódott, a tűz meg akart emészteni szállásunkon, és tegnap kétség nélkül aggodalma erejéből egy kő csaknem fejemre esett és szétloccsantotta... Katám! Imádkozz inkább, és hagyd Istent aggódni. Nem

adott senki parancsot, hogy értem vagy magadért aggódj!” (Luther Márton levele feleségéhez, Bóra Katához)

Az alábbi két idézet az imádság mely fontos szempontjaira hívja fel a figyelmet?

Mit gondoltok, milyen formái lehetnek az imádságnak? A válaszadáshoz gondoljátok végig, hogy milyen esetekben szoktak az emberek imádkozni!

Mi a véleményetek az alábbi újságcikkről és a kutatás eredményéről?

„Isten létét sokan vitatják, az viszont máris biztos, hogy az imádságtól lemegy a vérnyomás. Nagyjából itt tart a tudomány, de van, akinek ez kevés. Az Egyesült Államokban komoly egyetemi kutatóprogramok próbálják kideríteni, mi történik, ha a beteg maga fohászkodik a Mindenhatóhoz gyógyulásért, illetve, ha tudtával vagy anélkül jó emberek teszik ezt vele.

A Duke Egyetemen négyezer 64 év feletti beteget vizsgáltak, és kiderült, hogy az imádkozóknak alacsonyabb volt a vérnyomásuk. Egy másik, hasonló kutatás egészségesebb immunrendszert mutatott ki. A Miami Egyetemen azt mutatták ki, hogy az AIDS-betegek közül kedvezőbbek azoknak az életkilátásai, akik gyakorolják vallásukat, és önkéntesként

a többieknek is segíteni próbálnak. Az imádság enyhíti az alkoholizmust, a depressziót és a kábítószer-függőséget, segít a csípőműtét vagy az agyvérzés utáni lábadozásban, kifejezetten javallott szívroham után, és különben is csodákra képes.

Azt nem nagyon értik, hogy miért. Egyes feltételezések szerint a lelki béke és a nyugalom jótékony hatással van a szívizmokra és az immunrendszerre. Kimutatták, hogy imádság közben megváltozik az agyi vérkeringés. Egyes orvosok mindebből azt a következtetést vonták le, hogy imádkozniuk kell betegeikért. Mások szerint ez semmiképpen sem árthat, viszont használni is csak akkor tud, ha a beteg tud róla – és maga is hisz.”

(Egészségügyi és szociális információs honlap, 2003. április)

Filmajánló

Amerikai história X – Rendezte Tony Kaye, 1998

„Az én Mein Kampfom” – ezzel a dolgozattal sokkolja tanárait Danny, a kiváló tanuló. Bátyja, Derek apjuk meggyilkolása óta csak a bosszúnak él, és egy brutális faji gyilkosságot követ el, amely a legfelső státuszba emeli neonáci barátai körében. A börtönben azonban – ahol nap mint nap a fekete fiúval kell együtt lennie – Derek fokozatosan ráébred a neonáci ideológia tarthatatlanságára és hazug voltára. Három év múlva kiszabadul, szakít skinhead barátaival, és már csak az érdekli, hogy szeretett öccsét megmentse attól, hogy maga is elkötelezett neonácivá váljék. Csakhogy egykori barátai most már az árulót látják benne.

A film hű képet mutat az ideológiák és eszmék között eligazodni akaró fiatalok nehéz helyzetéről, ugyanakkor azt is reálisan bemutatja, milyen nehezen lehet identitást váltani, és hogy minél elkötelezettebb volt valaki egy csoport felé, annál nehezebben lehet belőle kitörni.

Dogville – Rendzte Lars von Trier, 2003

A történet színtere Dogville, egy kis bányászfalu a harmincas évek Amerikájában. Lakói szegény emigránsok, „jó és becsületes polgárok, akik szeretik városukat” – tudjuk meg a narrátortól, aki az egész film alatt kalauzolja a nézőt. Ebbe a világtól elzárt közösségbe érkezik üldözöi elől menekülve Grace – beszélő név, jelentése kegyelem. A fiatal, csinos nőt a falu lakói egy tanácskozást követően befogadják, és úgy döntenek, menedéket nyújtanak neki az őt üldöző gengszterek elől. Cserében Grace mindenben a segítségükre van.

Ami azonban kezdetben szívességnak indul, később kényszerre, valóságos terrorrá válik. A helyiek megtudják, hogy Grace-t a rendőrség is körözi, így a menedéket egyre súlyosabb áron „kínálják” neki. Grace a falu rabszolgája lesz, kihasználják, rendszeresen megerőszakolják, bilincsbe verik a fiatal lányt. A menedéket kereső nő azonban rejteget még meglepetéseket, így a falu lakóinak van mitől rettegniük, amiért kihasználták a csinos Grace-t, hiszen amikor maffiafőnök apja végre rátalál, és egy hosszú, indulatoktól fűtött beszélgetés után megbékélnek, az apa a lányától megkérdezi: mi legyen a falu lakóival? Grace nem ad számukra kegyelmet.

Közelkép

A Rio Negro felső területe azon kevés helyek közé tartozik, ahol évszázadok óta békében éltek egymás mellett a különféle indián őslakos csoportok. Mára 19 népcsoportnak körülbelül 35.000 leszármazottja él a Kolumbiához és Venezuelához tartozó esőerdőknek ezen a területén. Mintegy ezer évre visszamenőleg kimutatható, hogy az itt élő népek kultúrája és művészete éppoly sokrétű és gazdag volt, mint az őket körülvevő természet. A 17. században több mint 500 nagyobb közösséget alkottak ezek a népcsoportok. Jelenleg minden itt élő ember legalább három nyelvet beszél: az apja és anyja által beszélt nyelvet (ez minden esetben különböző, hiszen a családon belüli házasságok elkerülését

éppen azáltal biztosították, hogy a más nyelvet beszélő közösségből választottak párt maguknak), valamint a 17. századtól kezdődően a portugál kapucinus és karmelita rendi misszionáriusok által bevezetett, egyszerűsített és egységesített nyelvet. Már évszázadokkal ezelőtt fejlett kézművesmesterség épült ki társadalmukban, főként a szövés és a fonás területén, amely mintákban és díszítésekben nagyon gazdag. De széles körű ismeretekre tettek szert a szabad tűzön való főzés technikájában is. Ütemfüggetlen zenei tudományuk kifejezetten összetett, táncművészetük pedig, ahol minden lépésnek önálló jelentése van, egyszerre követeli meg a formához való ragaszkodást és a mély jelentéssel bíró tartalmat. A szigorúság és a pontosság jelenik meg tájékozódási ismereteikben is: a vízeséseken és a zuhatagokon csakúgy, mint a mocsaras területeken vagy az őserdő rengetegében mindig csak egyetlen járható út létezik. Életüket mindig is a folyón történő halászással, valamint növények gyűjtésével és termesztésével tartották fenn. A pontos tudásra és takarékos életszemléletre való törekvést tudták a 17–18. században ide érkező katolikus misszionáriusok ügyesen felhasználni, s erre alapozták tanításukat.

Az utóbbi évtizedekben azonban megváltozott az itt élő népcsoportok helyzete. Míg a fejlett világok országai csak vitatkoznak arról, hogy a klímaváltozásért mennyire okolható az emberiség, s vajon mennyire befolyásolja majd életünket az éghajlat egyes elemeinek megváltozása, addig a dél-amerikai őslakosokat már elérte az a változás, amelynek okához az ő életvitelük semmivel sem járult hozzá. A fakivágás, a szójaültetvények telepítése, az aranyásás, a vízi szállítás megváltoztatja az itt élő népek egész életét: tönkreteszi a földet, elvágja egymástól a közösségeket, megmérgezi a folyókat, megváltoztatja az időjárást.

Pár évvel ezelőtt ezek a népek létrehozták saját, Fekete Folyó elnevezésű érdekvédelmi szervezetüket, amelynek segítségével nagyobb hangsúlyt tudnak fektetni a tanításra és a hagyományörzésre, s elsősorban a klímaigazságosság kérdésének felvetése által környezetük megőrzésére és az élet fenntartásához szükséges körülmények kialakítására. Pár évvel ezelőtt sikerült elérniük többek között azt, hogy mintegy 110.000 km² területet nyilvánítsanak természetvédelmi területté.

Am már ez sem bizonyult elegendőnek ahhoz, hogy visszakapják azokat a körülményeket, amelyek biztosították megélhetésüket. Egyetlen példa is elég ennek az állapotnak a szemléltetésére: ma mesterséges halastavakban nevelnek halakat azért, hogy megfelelő élelemhez jussanak. Régi halászó tevékenységüket nem tudják folytatni, mert a folyón hajózni már nem biztonságos; azok a fajok, amelyekből táplálkoztak, mára szinte teljesen kihaltak a folyóból; és nem tudnak órákat eltölteni a vízen, mert a napsütés, amely korábban nem okozott gondot, ma rövid idő alatt komoly problémát jelent az ő egészségükre nézve is.

A Fekete Folyó szervezet ezért felveti a klímaigazságosság kérdését: ki mennyiben felelős a kialakult helyzetért, s kinek mit kellene tennie a fennálló helyzet javításáért?

De a kérdést úgy is fogalmazhatnánk: ki ül mellettünk a padban?

7

SZÓSZÉK

Valóságbeszéd

SZÓSZÉK

Ülök a templompadban, előttem a szószék. Fel kell emelnem a tekintetem, hogy jól lássam. A szószék tekintélyt parancsoló, szinte rám telepszik. Ott áll rajta az igehirdető. Ő beszél, én hallgatom. Fáradtnak érzem magam, sokszor hallottam már mindezt: Isten, szeretet, Jézusban eljött...

Az igehirdető a gyülekezethez beszél. Szavai nyomán egy körbe kerülünk, idősek és fiatalok. Beszéde a közös emberire próbálja irányítani a figyelmünket. De tényleg, mi is a közös bennünk? Istenre szorultságunk – mondja...

A mellettem ülő a zsebéhez kap, elfelejtette elnémitani a telefonját. Oldalvást rám néz, tekintetünk találkozik, zavartan egymásra mosolygunk. – Mindenkivel előfordul – próbálom tekintetemmel üzeni neki. Igen, így van, de mégiscsak elszalasztottunk néhány mondatot emiatt...

Megannyi esemény történhet körülöttem, amely elvonhatja figyelmemet attól, amire most, itt a templomban figyelni akarok. Megakadhat a szemem az igehirdető vastag szemöldökén, rezgő tokáján vagy félrecsúszott nyakkendőjén, az oltárkép jól vagy rosszul sikerült részletein, ha hagyom... Ha hagyom, hogy elvonják a figyelmemet, ha engedem, hogy eltérítsenek attól, amiért itt vagyok.

Isten és én: mennyire sérülékeny ez a kapcsolat... Milyen könnyen eshet áldozatul az elhangzott ige más történéseknek! Pedig akarom hallani az igehirdetést, és azért jöttem most a templomba, hogy újabb esélyt adjak magamnak és... Istennek.

Esélyt Istennek – nevetséges! Mintha nem én lennék rászorulva... Nem, én itt nem szabok feltételeket. Csak annyit tehetek, hogy idehozom és beültetem magam mellé mindazt, ami én vagyok, vagy ami hozzám tartozik, a maga kétséges voltában. Csak annyit tehetek, hogy minden érzékemmel megnyílok a felé az Isten felé, aki hozzám akar szólni.

Isten a szóban... Isten szól, Isten az igehirdetésben beszél hozzám. Egy konkrét ember beszédhangján, egy tényleges, létező, hús-vér személy élményein keresztül, az ő tapasztalatait felhasználva. Az igehirdető szava egyszerűen élő hang lesz, amely evangéliumot hirdet.

Evangéliumot, mert végre lekerül a vállamról a teher: nem rajtam múlik, nem az én képességeimen, erőfeszítéseimen, hitemen, görcsölésemen... Nem rajtam múlik, hanem Istenen, és azt is hallom, hogy mindez már eldőlt. Nincs benne bizonytalanság, semmi ha és semmi de... Isten feltétel nélkül ígért mondot rám, ahogy ígért mondot a telefonosra, meg a többiekre is.

VALÓSÁG-BESZÉD

I.

A szószékek a kolduló szerzetesrendek templomaiban jelentek meg először a 13. században, kiemelve ezzel az istentiszteleten elhangzó **igehirdetés** jelentőségét. A kolduló rendek – mint például a ferencesek és domonkosok – tagjai számára a koldulás nem egyszerűen csak a radikális szegénység életeszmé-

nyének megvalósítása volt, hanem egyben a középkori egyházi élet leghatékonyabb igehirdetési módszere is. A települések utcáit járó, piactereken gyülekező és az emberek ajándékozó kedvéből élő barátok látványa már önmagában is alkalmas lehetett arra, hogy az élet tágabb összefüggéseire emlékeztesse az arra járókat, de ezen túl beszéltek is nekik a Jézushoz tartozás örömről, tanácsokat adtak hitbeli és erkölcsi kérdésekben, és megismertették őket a keresztény hit megélésének újabb formáival. Az „élő szóval elmondott evangélium” és a közvetlen hangvételű igehirdetés szűk két évszázaddal később a reformáció programjaként ismét az istentisztelet és az egyházi élet középontjába került, és a történelmi protestáns egyházak identitását a mai napig erősen meghatározó törekvés maradt.

II.

Az igehirdetés és a szószék úgy is összetartozik, mint a **nyilvános beszéd** és az ehhez szükséges technikai eszköz. A médium, a közvetítő eszköz szerepét betöltő szószék rendszerint magasan a gyülekezeti padsorok fölött látható. Magasra helyezésének köszönhetően nagyobb tömeg számára is lehetővé teszi a szavak és a mondanivalót kísérő gesztusok követését, a gyülekezeti térbe helyezését pedig a mondanivaló közeli és közvetlen átadásának szándéka indokolja. Új építésű templomok esetében, ahol már nem építenek szószéket, az igehirdetés jelentőségének kiemelése céljából mindig megtalálható az oltárterén kívül elhelyezett felolvasópult vagy a néhány lépcsőfokkal magasabban fekvő ambó (a görög *anabainó* = felmenni szóból). A hatalmas szószékek és a hozzájuk tartozó hangvető feladatát pedig elektromos hangerősítők és projektorok veszik át, vagy más, akusztikailag is átgondolt építészeti megoldások váltják ki.

III.

Az igehirdetés mint nyilvános beszéd felveti a **szó** társadalomban elfoglalt helyének, helyes és helytelen használatának és az ebből eredő lehetőségeknek és veszélyeknek a kérdését. A szóval való visszaélés, a hazugság, a félrevezetés, az üres fecsegés és a szavakkal való előnyszerzés természetesen nem modern találmány, mint ahogy az ellenük való küzdelem, az igazság érvényre juttatása érdekében tett erőfeszítés sem. Legkorábbi irodalmi forrásaink, Homérosz és Hésziodosz művei vagy a Kr. e. 6. században erkölcsi tanítómeséket író Aesopus versei mellett számos bibliai történet is meggyőzhet erről. A Tízparancsolat két helyen is kifejezetten a szó **felelős használatára** figyelmeztet. A 3. parancsolat arról szól, hogy súlyos hiba volna mindenek Teremtőjét mindenféle hétköznapi szövegösszefüggésben emlegetni. Mivel a

Tízparancsolat az emberi élet védelmét szolgálja, észre kell vennünk, hogy itt az értékrend tisztán tartásáról is szó van. („*Ne vedd hiába Istened nevét!*”) A 8. parancsolat a hamis tanúskodást tiltja, de ez egyet jelent a nyilvános beszéd felelősségével a másik ember védelmében. („*Ne tégy felebarátod ellen hamis tanúbizonyságot!*”)

IV.

A nyilvános beszéd ad lehetőséget a jó értelemben vett „**közhelyek**” (közös ügyek) kialakulására, vagyis a társadalom széles körei számára érthető és osztható meggyőződések kifejezésére. Ezek hiányában egy közösség egyetlen tagja sem alkothatna fogalmat egyetlen társadalmilag jelentős értékről sem. Segítségükkel valósulhatnak meg a közösségileg kitűzött célok, jöhetnek létre a **társadalmi igazságosság** különféle programjai. A jelenleg uralkodó társadalomelméletekben kitüntetett szerepe van a közhelyek megvitatásának és az egyéni meggyőződések közzétételének. Ezek háttérben kultúránkban a **Tízparancsolat erkölce** áll, amely vallási eredete ellenére a vallástalan társadalmak számára is nélkülözhetetlen normákat fogalmaz meg, és a világ-vallások követőinek morális törekvéseivel is sok tekintetben összhangban áll. Ahol a társadalmi szokások, a hatalom gyakorlásának módja vagy a közügyek állapota (politika) szemben áll ezzel az erkölcsiséggel, ott az egyházaknak is feladata és felelőssége, hogy fellépjenek a visszaélések ellen. Az egyházi fellépés célja e tekintetben is a nyilvános megszólalás, legfőbb eszközei az igehirdetés és a nyilatkozatok.

V.

Az igehirdetésnek az eddigieknél közvetlenebb, elsődleges és leglényegesebb célja az **üdvösség** közvetítése. (Az üdvösségről lásd még a 8., 9., 13., 15. fejezetet.) Jézus első feljegyzett igehirdetése az Úr kedves esztendejének meghirdetése, az üdvösség földi vetületének ószövetségi törvényére tett utalás volt (Lk 4,18). Később Zákheus azért hallhatta tőle saját házában, hogy „*most lett üdvössége e háznak*”, mert előtte szembenézett addigi gazdagsága kiüresítő hatásával (Lk 19,1kk).

VI.

Pál apostol az igehirdetés egyik lényeges szempontjára világít rá, amikor így fogalmaz:

„*Mivel tehát a világ a saját bölcsessége útján nem ismerte meg Istent a maga bölcsességében, tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívőket.*” (1Kor 1,21)

Az „**igehirdetés bolondsága**” kifejezés szemléletesen érzékelteti, hogy annak meghallgatása nem mindenkinek ugyanolyan élménnyel jár. A különbség nem egyszerűen esztétikai vagy ízlésbeli, ahogy ezt például egy színházi előadás esetében látjuk, és a Jézusról szóló igehirdetés nem is csupán vallási vagy értelmes beszéd, mint egy buzdító szónoklat vagy egy világos előadás, hanem ennél mélyebb, rejtélyesebb okok felé mutat. Jézus és Pál apostol egyértelműen beszél arról, hogy az igehirdetést az érti meg, akit Isten valamiképpen képesé tesz erre, és az ő számukra sem ugyanazt jelenti ugyanaz az igehirdetés, hanem mindenkit saját élethelyzetében, egyéni körülményei közt, a számára lényeges üzenettel ér el a szóval a teremtő szó Ura.

„Isten igéje élő és ható, élesebb minden kétélű kardnál, és áthatol az elme és a lélek, az ízületek és a velők szétválásáig, és megítéli a szív gondolatait és szándékait” – olvashatjuk Zsid 4,12-ben a Teremtő szavának ellenállhatatlan erejéről és személyességéről. Olyan kimeríthetetlen az igehirdetés mélysége azok számára, akik „ráéreznek” lényegére, hogy szavai valóságos erőt adhatnak az élethez. Jézus az Atya szavainak erejéről szóló ószövetségi idézettel válaszol negyvennapos böjtje után akkor is, amikor az ördög a kövek kenyérré változtatásának hatalmára emlékezteti: *„Nemcsak kenyérrel él az ember, hanem mindazzal, ami az Úr szájából származik.”* (Mt 4,4)

Források

„Mert a keresztről szóló beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, akik üdvözülünk, Istennek ereje. Mert meg van írva: »Elvesztem a bölcsék bölcsességét, és az értelmek értelmét elvetem.« Hol a bölcs? Hol az írástudó? Hol e világ vitázója? Nem tette-e bolondsággá Isten a világ bölcsességét? Mivel tehát a világ a saját bölcsessége útján nem ismerte meg Istent a maga bölcsességében, tetszett Istennek, hogy az igehirdetés bolondsága által üdvözítse a hívókat. És miközben a zsidók jelt kívánnak, a görögök pedig bölcsességet keresnek, mi a megfeszített Krisztust hirdetjük, aki a zsidóknak ugyan megütközés, a pogányoknak pedig bolondság, de maguknak az elhívottaknak, zsidóknak és görögöknek egyaránt, az Isten ereje és az Isten bölcsessége. Mert az Isten »bolondsága« bölcsőbb az emberek bölcsességénél, és az Isten »erőtlensége« erősebb az emberek erejénél.” (1Kor 1,18–25)

„Isten igéjének ezért mindig szívedben, ajkadon és füledben kell hangzania. Ha azonban tétlenkedik a szívünk, és nem hangzik az ige, akkor betör az ördög, és kárt tesz benne, mire észrevesszük. Viszont ha komolyan figyeljük, hallgatjuk és magyarázzuk az igét, akkor van ereje arra, hogy sohasem marad meddő, hanem mindenkor új örömet és áhítatot ébreszt, megtisztítja szívünket és gondolatainkat. Mert Isten igéje nem tétlen vagy holt, hanem élő és ható beszéd.” (Luther Márton: *Nagy káté*, a harmadik parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

ige: ahogy a nyelvtanban cselekvést, történést, állapotváltozást kifejező szófaj, úgy a teológiai nyelvben is teremtő erőt, dinamizmust, élet- és világfenntartó eszközt jelent Isten kezében. A Teremtő szavával – igéjével – teremti meg a világmindenséget és a teremtményeket, de az embert nem ily módon teremtette, hanem „a föld porából formálta” (1Móz 2,7). János evangéliumában sokszor találkozunk az ige szó görög megfelelőjével, a logosszal. A logosz itt Jézus Krisztusra vonatkozik, aki részt vett a teremtésben, „általá lett minden” (Jn 1,3).

hirdetett ige: az írott ige (bibliai kánon) és a személyes Ige (Jézus Krisztus) mellett az igehirdetésre vonatkozik, amely nem közvetlenül Isten szava, mégis megvan benne Isten ereje, amelynek nyomán ott és akkor jön létre hit, ahol és amikor ezt ő akarja: *ubi et quando visum est Deo* (Ágostai hitvallás, V. cikk).

viva vox evangelii: élőszóval hirdetett evangélium.

Teológia

„Amikor komolyan vettem a kereszténységet mint tanítást, és azzal kezdtem el foglalkozni, hogy kifejtsem okosan, mélyen, ékesszólóan és nagy képzelőerővel, az emberek nagyon elégedettek voltak, és úgy tekintettek rám, mint komoly keresztyenyre. Abban a pillanatban, amikor elkezdtem magam életközeli kifejezni, és a kereszténységet is reális lehetőségként láttatni, rögtön botrány tört ki.” (S. Kierkegaard)

FELADATOK

1. (B, I.)

Keressétek meg az alábbi festményen Keresztelő János alakját!

Hogyan jellemeznék János igehirdetői alkalmát? Segítségül keressétek meg a Lk 3,1–20 igehelyeket.

- Milyen kapcsolata lehetett a hallgatósággal?
- Milyen üzenetet hirdetett?
- Hogyan jellemeznék a stílusát?
- Mit gondoltok, a bevezetőben megfogalmazott kérdések fakad-

hatnak-e az istentisztelet és a prédikáció mai formájának kötöttségeiből?

Id. Pieter Bruegel: Keresztelő Szent János igehirdetése, 1566

2. (I–VI., M)

„Úgy kell prédikálni, hogy [Krisztus] iránt hit ébredjen, amely szerint nemcsak van Krisztus, hanem érted és értem van Krisztus, és hogy az történjék bennünk, amit róla hirdetnek, és aminek őt nevezik.” (Luther Márton: *Értekezés a keresztyén ember szabadságáról*)

Gyűjtsetek a prédikációra vonatkozó alapvető tulajdonságokat!

3. (I–VI., F)

Hallgassatok meg vagy olvassatok el különböző prédikációkat (különböző gyülekezetekben, több lelkésztől), és elemezzétek azokat az I–VI. pontban említett szempontok szerint, valamint az előző feladat Luther-idézete alapján!

- Mi a fő üzenete az egyes prédikációknak? Kikhez szól?
- Mennyiben töltik be ezek a prédikációk az igehirdetés 13. századi, illetve reformáció korabeli funkcióját?
- Jegyezzétek fel az általánosságokat ezekben a prédikációkban, ha találtatok ilyet! Tegyetek különbséget a pozitív jelentésű közhelyek (IV.) és a negatív jelentésű általánosságok között. Milyen fogalmakkal, mondatokkal tudnátok helyettesíteni ezeket?
- Felelősen használt-e az igehirdető minden szót? Melyekre helyezte a hangsúlyt? Megfelelt-e ez a közvetítendő üzenetnek?
- Érintették-e az igehirdetések a társadalmi igazságosság valamely kérdését? Milyen társadalmi problémákat sorolhatnánk még ezekhez a prédikációkhoz?

4. (II–V., T)

Vályi Nagy Ervin református lelkipásztor írja visszaemlékezéseiben, hogy kezdő lelkészként nem mindig sikerült jó prédikációt mondania. Az őt kedvelő gyülekezet egyik tagjától egyszer megkérdezte, mit gondol a prédikációiról. A következő választ kapta: „Tudod, mások is azt mondják, meg én is úgy gondolom, hogy érteni nemigen értünk, de azért valahogy azt érezzük, komolyan mondog.”

Egy igehirdetés hibái lehetnek a következők: egyoldalú prédikáció, moralizálás, a gyülekezet „kiskorúsítása”, „kánaáni” teológiai nyelvezet, klerikalizmus, sablonos és közhelyszerű fogalmazás, konkrét üzenet hiánya, bibliai alapot nélkülöző beszéd, túl sok vagy túl kevés szemléltetés.

Mondjatok ezekre konkrét példákat! Hogyan lehet ezeket a hibákat elkerülni?

Mondjatok példákat a jó prédikáció jellemzőire!

Mire utalhat József Attila verstöredéke?

„Jaj azoknak, akik az isten

Kinőtt cipőit fényesítik”

5. (II–V.)

Figyeljétek meg, hogy a médiában elhangzó – kulturális, tudományos, politikai vagy más témákat érintő – beszédek milyen hasonlóságot és különbséget mutatnak az igehirdetés eddig tárgyalt tulajdonságaival összehasonlítva!

Mit gondolsz, a prédikáció mely jellemzőit veszik kölcsön a nem egyházi szónokok, hogy beszédük sikeresebb legyen, és nagyobb tömegeket érhesse-nek el?

A népszerű, sikeres és retorikailag jól felépített beszédekből érdemes lehet-e valamit kölcsönözni az egyházak prédikátorainak? Ha igen, milyen feltételekkel?

6. (IV.)

Vizsgáljátok meg a televízióban, interneten, köztereken bemutatott reklámokat! Keressetek olyan reklámokat, amelyek szerintetek jó dolgokat ajánlanak, s amelyek hasznosak! Soroljatok fel olyan reklámokat is, amelyeket kifejezetten károsnak ítélték meg!

Milyen értékeket közvetítenek ezek a reklámok? Mit mondhatunk esetükben a szó felelős használatáról? Hogyan kapcsolnád a reklámok kérdését a társadalmi igazságosság problémájához?

Rendezzetek vitát egy konkrét reklámról egy reklámcég, a reklámcég megbízója és a fogyasztói érdekvédelmi csoportok között! A vitában az említett kérdések mellett kapjanak szerepet az alábbi érveket támogató és elutasító álláspontok is:

- települések utcaképe, út menti tájképek megváltozása,
- a szólás szabadsága vagy szabadságjogaink manipulálása,
- a reklámok valós és állítólagos alapja,
- alternatívák kínálása vagy önpusztításra csábítás,
- a reklámok finanszírozásának a kereskedőre vagy a vevőre történő terhelése.

Készítsetek reklámfilmeket egy olyan dologról, amely fontos és valóban szükséges számotokra!

7. (III.)

„Hozzám már hűtlen lettek a szavak,
vagy én lettem mint túláradt patak
oly tétova céltalan parttalan
s úgy hordom régi sok hiú szavam
mint a tévelygő ár az elszakadt
sövényt jelzőkarókat gátakat
Óh bár adna a Gazda patakom
sodrának medret, biztos úton
vinni tenger felé...”

(Babits Mihály: *Jónás imája*, részlet)

Prédikálószték, Norvégia

Milyen élethelyzetekben éreztétek már aktuálisnak Babits Mihály fenti sorait?

8. (IV.)

A társadalmi igazságosság kérdése a Bibliában is sokszor megjelenik. Az ószövetségi iratok, Pál apostol levelei és Jézus tanításai is gyakran érintik ezeket a kérdéseket. Egyik alkalommal a gazdag ember és Lázár példázatán (Lk 16,19–31) keresztül beszél Jézus a szegénység kérdéséről.

Aktualizáljátok a példázatot a mai élethelyzetre úgy, hogy a gazdag egy „első világbeli” nemzet legyen, Lázár pedig a „harmadik világ” egyik országa!

Ebben az értelmezésben a „harmadik világ” sebei többek között a következők lennének:

- 500 millió éhező ember,
- egymilliárd teljes szegénységben élő személy,
- másfél milliárd alapvető orvosi ellátást nélkülöző lélek,
- félmilliárd olyan ember, akinek nincs munkája, és az évi jövedelme kevesebb, mint 45000 forint,
- 814 millió írástudatlan személy,
- kétmilliárd ember megbízható vízellátás nélkül,
- vagy azok a milliók, akiknek lakóhelye az erdők kiirtása és a talaj eróziója miatt eltűnt.

Hogyan aktualizálnád ebben az esetben a gazdag ember és Lázár életmódjára utaló alábbi kifejezéseket?

bíborba és patyolatba öltözött:

fényes lakomát rendezett:

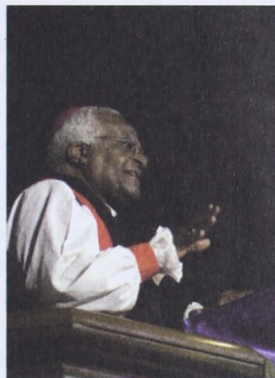
fekélyekkel tele:

morzsák:
kutyák:
testvéreim:

9. (IV.)

Egyetértesz-e Martin Luther King állításával, amely szerint „a bárhol elkövetett igazságtalanság mindenhol az igazság létét veszélyezteti”? Mondj példákat szűkebb és tágabb környezetben az emberi jogok megsértésére!

Desmond Tutu (lásd a képen) dél-afrikai érsek szerint „csak egy evangélium létezik – az, amely az embereket igazságosságra szólítja fel”. Beszéljetelek arról, vajon milyen mértékben kell az igehirdetésnek a társadalmi igazságosság kérdéseit érintenie!

10. (III–IV.)

Írjatok le egy maximum háromperces

- prédikációt,
- iskolai ünnepségre szánt beszédet,
- rádióban elhangzó felhívást,

vagy alkossatok meg egy reklámot a következő témák valamelyikéről:

- Mi karácsony ünnepének valódi üzenete?
- Mit tehetünk a Magyarországon is sok gyermeket érintő éhezés ellen?
- Milyen a nők helyzete a társadalomban?
- Mi az aktualitása a 8. pontban szereplő Martin Luther King-idézetnek?

Törekedjete arra, hogy a szövegben – általánosságoktól mentesen – szerepeljenek az alábbi kifejezések: hit, felelősség, társadalmi igazságosság, a Tízparancsolat etikája.

Filmajánló

Ördögök – Rendezte Ken Russell, 1971

A film Aldous Huxley regényéből és John Whiting színdarabjából készült. A helyszín Franciaország, az 1630-as évek eleje. XIII. Lajos udvari színházának új bemutatója a hugenották feletti győzelmet dicsőíti. Eközben az egyik déli kisvárosban, Loudunban békésen élnek egymás mellett a vallás hívei. Mindez a függetlenségüket jelképező falnak és a város ambiciózus plébánosának, Urbain Grandier-nek volt köszönhető. Ám az Orsolya-rendi apácázárda főnöknője, Johanna, aki titkon szerelmes a plébánosba, annak elutasító ma-

gatartása miatt bosszúból az ördöggel való paktummal vádolja meg a papot. Ez igencsak kapóra jön Grandier atya ellenségeinek, élükön Richelieu bíborossal. Ügye az inkvizíció elé kerül, ahol az igazságot feltáró, a politikai összjátékot leleplező szavait azzal intézi el a bíróság, hogy ez nem világi per...

Végül kínzásoknak vetik alá, hogy vallomásra bírják, de ő inkább elszenvedi a kínzásokat, és végül mártírhálált hal, semhogy soha el nem követett vétkek megvallásával mentse az életét. Máglyahalála bizonyágtétel mellett, hogy hazugság és igazság között igenis van különbség, és azt nem lehet az egyház érdekei szerint változtatgatni. A cselekmény előrehaladtával a nézőben is egyre erősebb lesz a meggyőződés, hogy az sem kérdés, Isten kinek az oldalán áll.

Páratlan prédikátor – Rendezte Richard Pearce, 1992

Jonas, a prédikátor tisztességtelen módon kihasználja az emberek jóhiszeműségét, és megcsapolja pénztárcájukat. Ő és kis csapata városról városra utazgatnak, hogy előadják vallási showműsorukat, és bezsebeljék az adományokat. Egyszer azonban egyik teherautójuk lerobban, s így kénytelenek elfogadni a kihívást, amit egy kis városka adottságai kínálnak. Amikor egy mozgássérült fiú is komolyan veszi Jonas prédikációját, és hitre ér, majd meggyógyul, a prédikátor meghasonlik önmagával. A csodának híre megy, és az emberek elkezdnek özönlenni a táborukba; egyre többen hisznek abban, hogy imájukra Isten véget fog vetni a régóta tartó aszálynak. Jonas nem képes többé csalását folytatni. Elmenekül a helyszínről, de még látja, amint a tábor környékén viharfelhők gyülekeznek, és elered az eső. A film azt a kérdést veti fel, hogy támadhat-e élő hit hamis, hiteltelen prédikáció nyomán.

Közelkép

Jeanne d'Arc találkozása a trónörökösrel

A dauphin némi habozás után szánta rá magát, hogy fogadja a lányt, mivel az udvarban sokan ellenezték, hogy komolyan vegye a látnok parasztlány ügyét.

A találkozó előtt néhány nappal az uralkodó a kápolnájában imádkozva azt a kegyelmet kérte Istentől, hogy ha ő a törvényes örökös, visszaszerezhesse országát, ha pedig nem, akkor ne pusztuljon el, ne essék fogságba, hanem találjon menedékre Spanyolországban vagy Skóciában.

A teremben, ahol a találkozásuk történt, számos főúr és háromszáz lovag tartózkodott. A király szándékosan elvegyült az uraságok tömegében, Jeanne azonban első pillantásra felismerte a dauphint, aki még azzal is össze akarta zavarni, hogy azt mondta neki, nem ő a király. A lányt azonban nem lehetett megfélemlíteni, lehajolt és átölelte a trónörökös térdét, majd így szólt:

– Kegyes dauphin, az én nevem Jeanne, a szüzlány. Az egek Királya tudtodra adja énáltalam, hogy felszentelnek és megkoronáznak Reims városában, és te leszel az egek Urának helytartója, azaz Franciaország királya. – Erre a király félrevonta, és miután egy percre beszélték négy szemközt egymással, a szemtanúknak feltűnt, hogy mindkettőnek megváltozott az arckifejezése.

A szűz kijelentése a teremben lévők között sokakban kétségeket ébresztett, ezért azt vetették a szemére, hogy lehet, hogy ismeri a jövőt, de ez történhet ördögi sugallatra is. Össze is hívtak négy vagy öt püspököt, hogy ezt kivizsgálják. De a helyi püspökök nem akarták magukra vállalni az ügyben a döntés felelősségét, átruházták a vizsgálatot a Poitiers-i Egyetemre.

A vizsgálaton maga a reimsi érsek, Franciaország kancellárja elnökölt. Ő maga bízta meg az egyetem doktorait és professzorait a vizsgálatban való részvétellel. A kihallgatás során Jeanne egyszerűen, de méltóságteljesen beszélt jelenéseiről.

Az egyik dominikánus doktor azt kérdezte tőle:

– Jeanne, te azt mondod, hogy Isten fel akarja szabadítani Franciaország népét; ha valóban ez a szándéka, nincs szüksége katonákra.

De Jeanne-t ilyen közbevetésekkel nem lehetett zavarba hozni:

– Ó, Istenem – mondta –, a katonák majd csatáznak, Isten pedig győzelemre segíti őket.

Ezután egy másik teológiai professzor tett fel neki kérdést, aki a krónika szerint „igen kellemetlen ember” volt, és erős tájszólással beszélt:

– Milyen nyelven beszéltek hozzád ezek az állítólagos égi hangok?

Erre Jeanne kissé élesen válaszolt:

– Szebb nyelven, mint a tied.

A felbosszantott professzor erre így vágott vissza:

– Hiszel te Istenben? Nos, Isten nem akarja, hogy hitelt adjunk a szavaidnak, hacsak nem mutatsz egy jelet nekünk!

Jeanne válasza ez volt:

– Nem azért jöttem Poitiers-ba, hogy jeleket adjak és csodákat tegyek: a jelem az lesz, hogy felszabadítom Orléans-t az ostrom alól. Adjatok nekem katonákat, keveset vagy sokat, és már indulok is.

Ezután még várt rá egy megalázó szüzességi vizsgálat, amelyre azért volt szükség, mert abban az időben úgy hitték, egy szűzzel az ördög nem köthet szövetséget. De azután végre megkapta, amit akart, felszerelték, és indulhatott az angolok által ostromlott Orléans-ba, ahol egy megdöbbentő győzelmi sorozattal megfordította a háború menetét.

A dauphinet a reimsi érsek kente fel VII. Károly néven Franciaország királyává 1429-ben.

The first part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The second part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

The third part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The fourth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

The fifth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The sixth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

The seventh part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people. The eighth part of the paper discusses the importance of the study of the history of the United States. It is argued that the study of the history of the United States is essential for a full understanding of the country and its people.

8

OLTÁRTÉR

Úton az oltárhoz

OLTÁRTÉR

Ahogy az oltártérhez közeledünk, reánk nehezedik az oltár méretével és látványával. Az ember parányinak érzi magát... Az Isten közelsége mintha itt kézzelfoghatóbb lenne. Lenyűgözve állunk, és magunkban azon gondolkodunk, vajon engedjünk-e annak a késztetésnek, hogy lelkünk minden tisztázatlan, rendezetlen dolgát egyszer s mindenkorra odategyük az oltár elé.

A gyónás fogalma ugyan a templomhoz kötődik, de az az esemény, amely a gyónásban megvalósul – hogy valaki elmondja egy másik embernek mindazt,

ami a lelkét terheli –, messze túlmutat templomfalakon, vallások hitvallások keretein, mert egyetemes emberi igény.

Itt ül szemben a barátom. Kérdőn néz rám. Korábban mondtam neki, hogy szeretnék vele beszélni. Nem mondtam meg előre, miről. Most várja, hogy végre elmondjam... Kíváncsivá tettem, de nem tudtam neki semmit mondani előre. Vajon tudja, hogy milyen terhek fognak pillanatokon belül a vállára szakadni? Magatartásomból talán sejti, hiszen hosszan nézek már egy ideje magam elé, néha megköszörülöm a torkom, és belekezdenék, de nem tudom, hogyan...

A barátom nem sürget, érzi rajtam, hogy ez a helyzet mennyire nehéz nekem. Azt is tudja, hogy ha sürgetne, akkor még a végén meggondolnám magam, és nem mondanék semmit.

Valóban, nem vagyok magamban biztos: egyáltalán elmondjam neki? Vajon mi a jobb: ha tud róla, vagy ha nem? Mert ha elmondom, többé már soha nem fog ugyanolyan szemmel nézni rám. Viszonyunk vélhetően megváltozik. Ezt nem szeretném, inkább vágnék arra, hogy a viszonyunk ugyanolyan derűs, önfeledt legyen, mint eddig. De úgy nem tudom az életemet tovább folytatni, hogy nem osztom meg senkivel azt, ami rág ott belül, ami nyomaszt, és nem enged semmi másra gondolni... Őt szemeltem ki arra, hogy megoszsam vele a terhet.

Nézek rá, biztatást várok tőle. Zavarban van, nem tudja, mit tegyen. Valami megváltozhatott a tekintetemben, mert arckifejezése végül határozott lett, és olyasfajta mozdulatot tett, hogy „vágjunk bele...” Belekezdek.

Most, hogy elmondtam neki, én nézek rá kérdőn: mintha helyet cseréltünk volna. A teher rajta van. Jaj, mit tettem!? – villan belém, látva rajta a változást. Még nem néz rám, most még kerüli a tekintetem. Látom, idő kell neki, amíg felfogja, amíg képes ezt a dolgot hozzám kapcsolni, és ez – láthatóan – nagyon nehezen megy neki. De mint aki mély vízben igyekszik a felszínen maradni, zihálva kapkod levegő után.

Vajon meg lehet ezt bocsátani? Szégyen és kétségbeesés kavarg bennem, amikor hallom, hogy végre megszólal... Bárhogy vélekedjen is arról, amit tettem, már tudom, hogy nagy hiba lett volna elhallgatnom, hiszen csak így lehetséges a továbblépés.

ÚTON AZ OLTÁRHOZ

I.

A gyónás a szó legszűkebb értelmében a bűnök megvallása, **bűnvallás**. Mára nehezen érthető szavá vált, mint minden olyan kifejezés, amely köznyelvi, „lebutított” változatában fényévekre van eredeti jelentésétől. A gyónásban mégis az emberi élet kiegyensúlyozott megéléséhez nélkülözhetetlen belső folyamatok zajlanak. Az **önismeret** legfontosabb eszköze, nélküle nincs megbízható alapja a helyes önértékelésnek és társas kapcsolataink pontos felmérésének, de nincs sok esélye tartós életcélok kitűzésének és közösségeink folyamatos, tudatos alakításának sem. Ennek kárát pedig nemcsak az egyéni *életminőség* látja rövid időn belül, hanem ugyanilyen elkerülhetetlen károkat szenved a *társadalom teljesítőképesége* (szociális, gazdasági stb.) is, legfeljebb néhány nemzedéknyi idő alatt.

II.

A társadalomból száműzött gyónás szerepét idővel más, hozzá **hasonló gyakorlatok** veszik át. Az egyéni képességek önálló kifejlesztése helyett sokan kérnek olyan szakemberek segítségét, akiknek tevékenységi köre egybeesik a gyónási gyakorlatban megszerezhető képességek egy-egy területével. Ilyen tevékenységet végez például a mindennapi frusztrációk feldolgozásában segítséget nyújtó pszichológus és pszichiáter, a vitás kérdések jogi útra terelésének megakadályozásában közreműködő mediátor, a másokat is segíteni kész életvezetési tanácsadó. A reális önismeretre épülő közösségi együttműködés formái korunkban a divatos csapatépítő tréningeken sajátíthatók el, lelkünk használható állapotban tartását a mentálhigiénés gyakorlatok biztosíthatják. E tevékenységek keresettsége megmutatja a mai társadalomnak azt az előnyös tulajdonságát, hogy az egyéni gondok közösségi megoldására törekszik. Emellett viszont arra is figyelmeztet, hogy képességeink kifejlesztésére, életünk irányítására végső soron mi magunk vagyunk, volnánk hivatottak.

III.

Az egyéni életvezetés terén mutatott önállóság egyik feltétele az, hogy az ember megtapasztalja saját személyes határait. Erre jó lehetőséget kínál a másik ember társasága. Átléphetetlen határainkról van szó a **bűn** hagyományos egyházi tanításában is (lásd még 5., 14. fejezet). Ennek értelmében az ember teljes életében, még legönzetlenebb szándékaiban és legjobb pillanataiban is úgy van jelen a bűn, hogy ennek az ember nincs közvetlenül tudatában. Nem képes úgy élni, hogy egyszerre felszabadult legyen és mindenkinek javára is legyen.

Alaptermészetünk legjellemzőbb tulajdonsága az önzés, az énközpontúság. Ez sokszor a mások fölött gyakorolt hatalom kiélésének igényében jelentkezik. Pál apostol ezzel a szavakkal rögzíti felismerését arról, hogy minden igyekezete ellenére is tehetetlen a természetében tapasztalt bűnnel szemben: „...arra, hogy akarjam a jót, van lehetőségem, de arra, hogy megtegyem, nincs. Hiszen nem azt teszem, amit akarok: a jót, hanem azt cselekszem, amit nem akarok: a rosszat.” (Róm 7,18–19; bővebben lásd 5. fejezet, források)

Augustinus röviden így összegzi ezt: *az ember csak a rosszat választhatja szabadon.*

IV. T30

Van-e ebben az esetben bármiféle esélye is a jónak? Ez a kérdés elvezet a megváltás és az **üdvösség** (lásd még 7., 13., 15. fejezet) jelentésének legmélyebb rétegéig. Hangsúlyoztuk, hogy az ember *természetes állapotában* nem alkalmas minden rossz leküzdésére. Az emberi lehetőségeket messze meghaladó hatalommal rendelkező Jézus tanításának, igehirdetésének éppen ez az esély állt középpontjában. Rendkívül meglepőek voltak ezek a szavak: „*Nincs senki-ben nagyobb szeretet annál, mint ha valaki életét adja barátaiért.*” (Jn 15,13) Jézus a szeretetnek olyan, mindaddig ismeretlen formáját élte és mutatta meg, amely elég szabaddá teheti az embert arra, hogy az „én vagy a másik” közötti döntésben a másik ember érdekét ugyanolyan komolyan vegye, mint a sajátját. Ugyanakkor ez a szeretet elég erős ahhoz, hogy a másik emberrel való törődést ne vesztessék, hanem gyarapodásként élje meg. Ez az igazság kizárólag Jézussal együtt, a tanításának követése során megszerezhető tapasztalatokkal, vagyis az üdvösség útján nyílik meg és igazolódik.

V.

A gyónással mint bűnvallással tehát nemcsak saját **vétkeink** meglátásáig jutunk el, hanem a bűn jelenlétével, az emberi természethez való makacs kötődésével szembesülünk. Mindennél szomorúbb lenne azonban, ha csak eddig láthatnánk. A bűn természetéhez hozzátartozik a legyőzésének, vagyis legyőzőjének ismerete is, ezért a gyónás két lényeges részből álló folyamat. Az első a bűn őszinte megvallása, a második Jézus Krisztus megbocsátó és biztató szavainak meghallgatása. A **szív töredelme** és a **száj vallomása** után elhangzó jézusi feloldozó szavak katarzisa a gyónást követő úrvacsorában teljesedik ki.

Források

„Erre azonnal felkiáltott a gyermek apja, és így szólt: »Hiszek, segíts hitetlenségemen!«” (Mk 9,24)

„Legyetek egymáshoz jószágosak, irgalmasak, bocsássatok meg egymásnak, ahogyan Isten is megbocsátott nektek a Krisztusban.” (Ef 4,32)

„A gyónásról azt tanítják, hogy a külön feloldozást meg kell őrizni a gyülekezetekben, bár az összes vétkek gyónásbeli felsorolása nem szükséges. Mert a zsoldár szerint ez lehetetlen dolog: Kicsoda ismeri a vétkeket? (Zsolt 19,13)” (Ágostai hitvallás, XI. cikk)

„Jegyezd meg tehát azt, amit gyakran mondtam, hogy a gyónásnak két része van. Az első a mi cselekedetünk és dolgunk: panaszolom bűneimet, és sóvárgok lelki vigasztalásra és felüdülésre. A másik olyan cselekedet, amelyet Isten végez, amikor ember szájába adott ígérel feloldoz engem bűneimtől. Ez a második a legfontosabb és legnemesebb rész, amely a gyónást gyönyörűvé és vigasztalóvá teszi.” (Luther Márton: *Nagy káté*, Rövid biztatás gyónásra)

Mit jelent?

A gyónás formálisan nézve lehet **magángyónás** vagy **nyilvános gyónás**. A magángyónás történhet közvetlenül Istennek vagy egy másik embernek, aki maga is gyakorolja bűnei megvallását. Mivel mindannyian kölcsönösen vétkezünk, ezért nyilvánosan is gyónhatunk – írja Luther a *Nagy káté*-ban. A gyónásnak ez a formája a legelterjedtebb ma az evangélikus egyházban hazánkban. A keresztyén testvérek **vigasztaló beszélgetését** (*colloquium, consolatio*) Luther – az igehirdetés és a két szentség mellett, a kulcsok hatalmával együtt – a negyedik evangéliumnak nevezi.

Bár a gyónást és az úrvacsorát összefoglalóan szokták néha csupán gyónásnak nevezni, a kettő két, jól megkülönböztethető eleme a keresztyének hitéletének. Vallástörténeti párhuzamokat keresve a gyónásnak a megtisztulási szertartások feleltethetők meg, míg az úrvacsora (az igehirdetéssel együtt) a szentség megnyilvánulásának központi eseménye.

kulcsok hatalma: a kifejezés hagyományos értelemben az egyház hatalmát jelenti arra, hogy feloldozást ad-e a bűnök alól vagy nem (oldás és kötés). Mivel a bűnöket teljes részletességgel Istenen kívül senki nem ismerheti, és az egyház nem *adja* a feloldozást, hanem Jézus nevében bűnbocsánatot hirdet, ez a „hatalom” legfeljebb a nyilvánvalóan és durván romboló megnyilvánulások esetén használható. Az ilyen eseteket az egyházi törvénykönyv szabályozza.

Teológia

„– Egek, micsoda fürtelem! Hát lehet az... hát lehet az, hogy én... Eh, ostobaság! Badarság... – mondta meggyőződéssel. – Hogy is férközhetett a fejembe ilyen ocsmányság?! Mennyi mocskot rejt mégis a szívem! Igen, elsősorban mocskos, ocsmány, undok... Ó, milyen undok! És én egy egész hónapja...

De a legindulatosabb szó se fejezhette ki felháborodását. Már az úton, az öregaszonyhoz jövet rettenetes undor szorongatta, marta a szívét, és ez most olyan mértékig fokozódott, hogy azt se tudta, hova legyen kínjában. Támolygott, mint a részeg, nem látta a járókelőket, és beléjük ütközött, csak a másik utcában ocsúdott fel valamennyire.” (F. M. Dosztojevszkij: *Bűn és bűnhődés*)

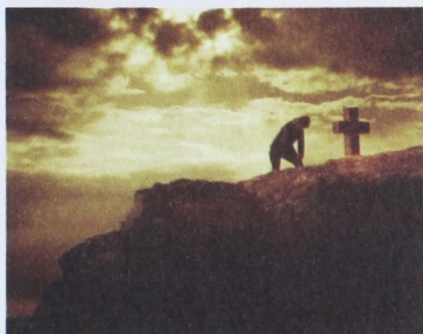
FELADATOK

1. (B, I–II.)

A csoportot két részre osztva rendezetek vitát, amelyben a csoport egyik fele a gyónás valódi értelme és haszna mellett foglal állást, míg a másik csoport a gyónást elutasítja!

Mely érveket érzitek erősnek mindkét oldalon?

Melyek azok, amelyek a téves, felületes értelmezés következményei?

2. (III–IV.)

A kora középkortól kezdve készültek úgynevezett „lelkitükrök” a gyónás gyakorlatához. Ezek célja, hogy a gyónásra készülő embernek segítséget nyújtsanak a lelkiismeret-vizsgálat során.

Készítsétek el saját lelkitükrötöket: a Tízparancsolat pontjaihoz kapcsolódóan gyűjtsetek olyan kérdéseket vagy példákat, amelyek az adott parancsolat számotokra fontos részleteire világítanak rá!

3. (I.)

Nézd végig az alábbi képeket! Ha az Istennel való beszélgetésre, a neki történő bűnvallásra és gyónásra gondolsz, akkor milyen címeket adnál a képeknek?

Rendezd sorba úgy, amint szerinted a gyónás folyamatait jelölhetik!

Olvassátok fel a sorba állított képek mellé az 51. zsoltárt!

Hiányolsz-e valamilyen mozdulatot?

4. (V., M)

Bernhard Häring *A gyónás öröme* című könyvében a következő javaslatokat teszi a gyónás megkezdésére:

- Teremts csendet magad körül, vonulj el, és valamilyen rövid imádság keretében kérd Isten megvilágosító kegyelmét a bűnbánathoz. Törekedj az őszinteségre, és ha ez kellemetlenül érint, akkor se hazudj magadnak!

- Vizsgáld végig az elmúlt időszak fontosabb eseményeit, történéseit, és azt, miként viselkedtél, reagáltál ezekre.
- Nézd végig egy átlagos napodat.
- Gondold végig életed problémás területeit.

Mit gondolsz, a gyónást hogyan határozza meg a fizikai környezet?

Érzelmi és spirituális tekintetben milyen előnyei és hátrányai lehetnek a gyónófülkének?

Készíts rajzot vagy fényképet arról a (képzeletbeli vagy valós) környezetről, amelyben nem éreznéd kényelmetlenül magad egy „testvéri vigasztaló beszélgetés” során.

5. (M)

Az evangélikus liturgia szerint az úrvacsoravételt legtöbbször nyilvános gyónás előzi meg. Ennek részei a következők:

- Gyónási igelvasás: a Tízparancsolat (2Móz 20 és 5Móz 5 alapján), Jézus Krisztus (Mt 22,37–39, Mk 12,29–31) és János apostol (1Jn 1,8–9) tanítása a törvényről, a szeretetről és a bűnvallásról.
- Gyónási kérdések: a gyülekezet tagjai helyükön felállva válaszolnak ezekre a kérdésekre, amelyek a bűnösség megvallásáról, a bűnök megbánásáról, a velünk szemben vétkezőknek történő megbocsátásról, a bűnök elkerülésére való törekvésről és Isten megbocsátó szeretetének elfogadásáról szólnak. Ezután a gyülekezet közös imádságban vallja meg bűneit Istennek.
- Feloldozás: a lelkész, miközben keresztet vet, Jézus szavai nyomán feloldozza a gyülekezet tagjait: *„Akiknek megbocsátjátok a bűneit, azok bocsánatot nyernek, akikéit pedig megtartjátok, azoknak a bűnei megmaradnak.”* (Jn 20,23)

Mit gondolsz, miért választják többen a nyilvános gyónást a magángyónásnál?

Milyen szempontokat lehet nehezebb átgondolni a nyilvános gyónás esetében?

A gyónás során végiggondoljuk az önmagunkkal, embertársainkkal és Istennel való kapcsolatunkat. Véleményed szerint a nyilvános és a magángyónás esetében ugyanolyan mértékben jelennek meg ezek a kapcsolatok?

6. (II.)

„A pszichoanalízis: feloldozás nélküli gyónás” (Gilbert Keith Chesterton).
Mit gondolsz erről a mondatról?

Beszélgessetek arról, hogy a főszövegben említett, gyónáshoz „hasonló gyakorlatok” miben hasonlítanak és miben különböznek a gyónás gyakorlatától!

7. (T, F)

- „Soha nem bocsátom meg neki ezt!”
- „Miért én kérjek bocsánatot?”
- „Ennyiért nem kell bocsánatot kérnem!”
- „Majd ha rászolgál, megbocsátok neki.”

Írjatok további példákat arra, hogy a bocsánatkérés és megbocsátás alól milyen érvekkel mentjük ki magunkat! A mondatokat jelöljétek be aszerint, ki melyiket mondja leggyakrabban és legritkábban.

Beszélgessetek arról, miért jár sok erőfeszítéssel és kényelmetlenséggel a másik embertől való bocsánatkérés és a neki történő megbocsátás!

Mi könnyebb:

- bocsánatot kérni vagy megbocsátani?
- bocsánatot kérni Istentől vagy a másik embertől?
- megbocsátani a másik embernek vagy magamnak?

Miért?

Hogyan befolyásolják válaszaitokat a Forrásban felsorolt idézetek?

8. (III–V.)

Olvassátok el az alábbi két újsághírt!

- Egy egykori német SS-őr unokája bocsánatot kért a holokauszt túlélőitől nagyapja tetteiért – jelentette a *Jediót Ahronót* című izraeli lap. A Frankfurt melletti Reinheimből származó Robin Pfarrkircher elmesélte, hogy még kicsi volt, amikor a nagyapja meghalt. Csak később látott fényképeket az SS-egyenruhát viselő nagyapáról, s kezdett el kérdezősködni. A 27 éves Robin előző nap találkozott egy öregotthonban a 82 éves, magyar származású Lili Kertisszel, aki 1944 augusztusától 1945 márciusáig volt a Bréma melletti tábor foglya. Pfarrkircher nagyapja ebben a táborban volt felügyelő. „Először nem értettem, hogy mit akar” – számolt be a német fiatalemberrel lezajlott találkozásáról Lili Kertis. „Lassanként azonban felfogtam tettének mozgatórugóit, s nagyon közel kerültünk egymáshoz.” (2006. november)
- Ausztrália miniszterelnöke bocsánatot kért a bennszülött lakosságtól, az ország legszegényebb és leginkább hátrányos helyzetű kisebbségétől

„mélységes fájdalomukért”, mindazért a „mél-
tánytalanságért, megaláztatásért, amelyet ko-
rábbi kormányok és parlamentek politikája és
az általuk bevezetett törvények okoztak nekik”.
A miniszterelnök az ausztrál kormány nevében
elsősorban a kormány múltbeli asszimilációs
politikája miatt kért bocsánatot, hiszen 1910 és
1970 között mintegy 100 ezer őslakos gyereket
szakítottak el szüleiktől a szövetségi törvények-
re és a helyi államok jogszabályaira hivatkozva,
hogy fehér családok neveljék fel őket saját kultu-
rális és vallási értékeik szerint. Sokszor ez azzal
járt, hogy megalázták, szolgáskorban tartották, éhezették, megerőszakolták
őket. (2008. február)

Beszélgétek meg, vajon milyen okok vezethetnek valakit arra, hogy bocsá-
natot kérjen az elődei által elkövetett bűnökért! Miért lehet fontos a bocsá-
natkérés a megbántott fél utódai számára?

Játsszátok el a találkozást az unoka és a fogvatartott vagy a miniszterelnök
és a bennszülött csoportok vezetője között! Milyen érzésekkel készülhettek a
találkozóra, és milyenekkel távozhattak a találkozóról a résztvevők?

9. (III–V.)

A jelenleg is érvényben lévő büntetőtörvények szerint a büntetésnek a társa-
dalom védelme érdekében két célja van: a generális és a speciális prevenció.
Az általános megelőzés lényege, hogy visszatartsa a társadalom többi tagját
a bűncselekmény elkövetésétől a büntetés példaértéke által. Az egyéni meg-
előzés mint másik célkitűzés hivatott arra, hogy az egyént visszatartsa újabb
bűncselekmények elkövetésétől. Ennek keretén belül hangsúlyt kap az is, ha az
elkövető elismeri bűnösségét, és megbánást tanúsít. A megbánásnak szerepe

van a büntetés kiszabásánál csakúgy,
mint a büntetés végrehajtásánál. A
bűncselekmény beismerése és meg-
bánása – különösen, ha a megbánás
tettekben is megnyilvánul – enyhítő
körülmény a büntetés kiszabása so-
rán vagy például a feltételes szabad-
lábra helyezésről való döntésnél.

Beszélgessetek arról, vajon lehet-e

egy ígérethez kötött megbánás őszinte, az ígéret tárgyától független bocsánatkérés!

Vajon a büntetésnek valóban lehet nevelő jellege? Előidézhet-e jellemfejlődést a büntetés, amelynek következtében könnyebben tud valaki a megbékélésre törekedni?

A 3. feladatban szereplő képekből felállított sorban hova helyeznétek ezt a képet?

10. (M)

Aquinói Tamás azt tanította, hogy az öngyilkosság a legvégzetesebb bűn, mert azt az ember már nem tudja megbánni halála előtt, pedig – a katolikus egyház tanítása szerint – a bűnöket a másvilágra való távozás előtt kell meggyónni.

A Bibliában azt olvassuk, hogy Isten kegyelme által menekülünk meg, nem tettek révén (Ef 2,8–9), valamint semmi sem választhat el minket Krisztus szeretetétől (Róm 8,37–39).

Aquinóinak a meg nem bánt bűnnel kapcsolatos érvelése helyett soroljatok fel más okokat az öngyilkosság elkövetése ellen! Vitassátok meg az alábbi szempontokat is: értelmes vagy értelmetlen halál, kihasználatlan lehetőségek az életben, egészséges lelkiület, embertársakkal való közösség, Isten terve az életünkkel, Krisztus irántunk tanúsított szeretete.

Mit mutat meg egy ország öngyilkossági statisztikája az ország lakosságának együttműködési képességéről?

Filmajánló

Presszó – Rendezte Sas Tamás, 1990

A film különlegessége, hogy a kamera egyetlen állásból figyeli az eseményeket, akár egy rezzenéstelen szempár. A film egy presszóasztal köré véletlenszerűen csoportosuló emberek történetét mutatja be a párbeszédeken keresztül, majd' egy éven át. A presszó Budapest egyik mellékutcajában van, a VI-VII. kerület környékén. Nyolckor nyit, de akkor zár, amikor az utolsó vendég is távozott. Az asztalnál folyamatosan váltják egymást a vendégek. Egy idő után fedezzük fel az ismétlődéseket, a presszó életének ritmusát. Felismerjük a visszatérő alakokban a történet szereplőit, a törzsvendégeket, az egyszerűnek induló, de egyre bonyolódó történetszövevény összefüggéseit. Az asztal egymást váltó vendégeinek történetei lassanként egyetlen történetté fonódnak össze. Az egymásnak mesélő, egymás felé megnyíló vagy megnyílni csak részlegesen képes, a lényeges kommunikációt a felszínessel felcserélő emberek létük igazi kérdése körül keringenek, és hogy a „ketten vagy hárman összejevők” számára létezhet valami Istentől jövő plusz, azt hol hiszik, hol nem.

Ments meg, Uram! – Rendezte Tim Robbins, 1995

A louisianai apáca, Helen Prejean levelet kap egy halálra ítélt bűnözőtől. Matthew Poncelet hat esztendeje ül a siralomházban, két tinédzser megerőszakolása és meggyilkolása miatt szabták ki rá a legszigorúbb ítéletet. A fiatalember arra kéri az apácát, hogy legyen a lelki tanácsadója. A nővér elhatározza, hogy segít a magát ártatlannak valló férfinak. Mindent elkövet, hogy megmentse a kárhozatra ítélt lelkét, és kieszközölje számára a kegyelmet. Az idő azonban vészesen fog, közeledik a kivégzés napja. Beszélgetéseik lelkigondozói szemszögből is izgalmasan mutatják be a folyamatot, amelybe mindketten, gyónó és gyónatató egyre mélyebben bevonódnak.

A film Helen Prejean igaz történetén alapul.

Közelkép

Hermann Hesse Nobel-díjas evangélikus író *Üveggyöngyjáték* című regényének függelékében szerepel a *Gyóntatóatyja* című írás. A történet valamikor a kereszténység hajnalán játszódik. Főszereplője, Josephus Famulus a remeték életét élte. Idővel ismert gyóntatóvá vált, akihez messze földről is jöttek emberek. Josephus mindenkit fogadott, testvérei meghallgatásával könnyített terhükön, s így segített bűneik hordozásában. Josephus soha nem korholt, nem rótt ki vezeklést, és csak ritkán ejtett el egy-egy intelmet vagy tanácsot. A meghallgatás után elmondta velük a Miatyánkot, majd homlokon csókolta őket – így áldotta meg testvéri módon az embereket.

Am hosszú idő után eljött a pillanat, amikor nem volt képes többé senki gyónását meghallgatni. „Torkig volt már mindennel: a puszta léttel, a lélegzéssel, az éjszakai alvással, a maga életével itt a barlangban a kis oázis szélén [...], s főként azokkal, akiknek jövelele és látogatása neki szólt [...], akik szükségét érezték, hogy elmeséljék neki életüket, bűneiket és félelmeiket, bántalmaikat és önvádjaikat.”

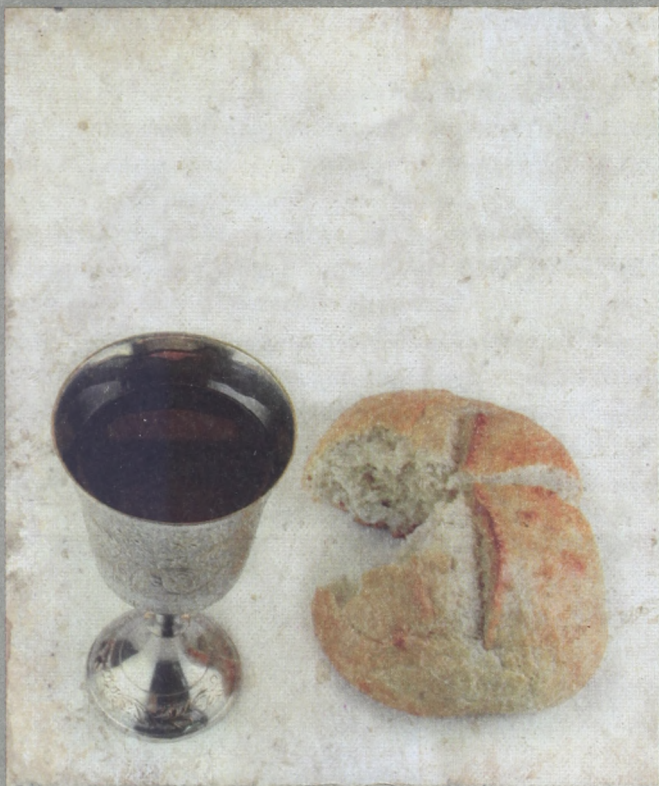
Lelki válságában és kétségbeesésében elhagyta remetelakját, s elindult, hogy megkeresse a messze földön híres gyóntatótyát, Pugil Diont. Annyit tudott róla, hogy másként gyóntat, mint ő. Dion korhol, fedd, tanácsokat oszt, vezeklést ró ki – azaz más módszerekkel él, és ez reményt keltett benne. Remélte, hogy megtalálja nála a szükséges lelki segítséget.

Útja során egy idős remetével találkozott, akinek elmesélte úticélját. Josephus nem tudta, hogy az idős remete valójában nem más, mint Dion, aki szintén hivatásának mélypontjára jutott, s aki azért indult el, hogy megkeressen egy híres gyóntatót, Josephus Famulust, hogy bevallja neki nyomorúságát, hogy vigaszt és erősítést kapjon tőle. Amikor Dion rádöbbsent, hogy Josephus is menekülőben van hivatása és élete terhei elől, akkor először különös csalódást érzett, és elszomorodott. De később így gondolkodott: mihez kezd, ha megtudja, hogy az az ember, akibe reményét vetette, éppúgy szökésben lévő és megtámadott ember? Ezért ezt mondta magában: „Isten küldte őt nekem, hogy megismerjem és meggyógyítsam, s vele együtt magamat is.”

Dion meghallgatta Josephus gyónását, s nem tett mást vele, mint amit Josephus szo-

kott tenni a hozzá fordulókkal. Homlokon csókolta, majd maga mellé vette, és hagyta, hogy segítsen neki ügyes-bajos dolgai végzésében. Később Josephus egyre többször mellé ült és hallgatta, hogyan gyóntat Dion, majd néha helyettesítette is a gyóntatásban. Így Dion szépen lassan Josephust is, de persze önmagát is visszavezette hivatásához.

Dion csak élete végén osztotta meg titkát Josephussal. Utolsó mondataiban ezt mondta Josephusnak: „Az ember furcsa lény, vajmi kevésbé megbízható, ezért nem lehetetlen, hogy egyszer majd újból rád törnek azok a fájdalomok és bánatalkok, s megpróbálnak legyűrni. [...] A kétségbeesést Isten nem azért küldi ránk, hogy megöljön, hanem azért, hogy új életre ébresszen minket. [...] Bár küldene néked akkor a mi Urunk egy éppoly barátságos, türelmes és vigasztaló fiat, nevelt gyermeket, amelyet benned adott nékem!”

9

OLTÁR

Az Út és Élet igazsága

OLTÁR

Vacsora – egy-két elrágott kenyérszelet, megkenve némi vajjal, rádobálva pár szelet felvágott. Vacsora – egy hosszú nap után hazaérve gőzölgő tál kerül elé, és tudom, hogy a kedvenc ételém illatozik benne. A vacsora mindkét változatát ismerem, és e két végpont között léteznek átmenetek, de hogy melyiket nevezném úri vacsorának, az nem kérdés.

Csak hogy az úrvacsora nem úri vacsora. Bár ha nem tévedek, Krisztus is megadta a módját annak a bizonyos utolsó vacsorának: különterem, minden előkészítve... Nem sebtében bekapott falatok, amelyeket sietősen öblít le az ember némi itallal, hanem fekve, könnyökölve, csendben társalogva elfogyasztott étek, míg a hosszú vacsora rendtartásában el nem jutottak a végéig, amikor

is váratlanul azt mondta Jézus a kenyérre: „Ez az én testem!”, és a borra: „Ez az én vérem!”

Hogy tehette ezt?! Ha ott lettem volna, és hallom a saját szájából, biztosan minden alkalommal, amikor kenyeret veszek a kezembe, ő jutna eszembe, lát-nám magam előtt az arcát, ahogy maga elé néz, majd végigfuttatja rajtunk a tekintetét. Igen, ő jutna eszembe...

Még akkor is, ha ez nem hagyományos kenyér volt, hanem kovásztalan. De ez nem változtat a lényegen, főleg, ha az akkori kenyeret próbálom elképzelni; nem lehetett nagyon nagy különbség a kettő között.

Talán ez volt a célja, hogy valahányszor tanítványai kezükbe veszik a kenyeret, ez a pillanat jusson eszükbe. És sikerült is elérnie, hiszen milliók állnak vagy térdelnek mindmáig templomok oltárterében nyitott tenyérrel vagy nyitott szájjal, hogy vegyék a kenyeret és igyák a bort.

Ott térdelnek az oltár előtt, jobbról is, balról is hozzáér a télikabátomhoz egy-egy másik télikabát: úrvacsorát vevő társaimé. Szomszédaim lehelete látszik a hideg templomban. A térdeplő párnázottsága hogy kívánnivalókat maga után, a korlát inog, az oltár falépcsője nyikorog, ahogy a lelkész föl-le lép rajta, de megkockáztatom, ettől talán még szebb, még hitelesebb az egész. Nem kell, hogy tökéletes legyen! Mert ha már-már tökéletes lenne, még a végén elhinnénk, hogy mi vagyunk ebben a történetben a fontosak: mi, akik templomokat építünk, berendezési tárgyakat tervezünk, teszteljük a használhatóságukat, és hála nekünk, olyan gördülékenyen megy az úrvacsoravétel, hogy eltelnénk saját ügyességünk büszke érzésével. Ő pedig csak állna ott az oltártér mellett tanácstalanul, és kérdezné: ki nektek akkor valójában a fontos? Ez az ostya már nem az én testem, és abban a díszes ezüstkehelyben lötyögő bor pedig már nem az én vérem, mert azt nem azoknak adom, akik így el vannak magukkal telve...

Nyomja csak a térdkalácsomat a térdeplő, inogjon csak a korlát és nyikorogjon csak az oltárlépcső, és sípoljon csak fülsértően a harmónium, és lehet koszos a lelkész körme, meg sárgán sáros a cipője, mert akkor legalább tudjuk, hogy most kivételesen nem a mi ügyességünk a fontos. Ott és akkor nem mi vagyunk a központban, hanem ő, aki meghalt értünk, hogy halála és feltámadása által számunkra az élet kenyeire lehessen.

AZ ÚT ÉS ÉLET IGAZSÁGA

I.

Az úrvacsorát Jézus a **szereztetési igékkel** alapította a tanítványaival elköltött utolsó vacsorán. Így őrizte meg ezeket Márk evangéliuma:

„És amikor ettek, vette a kenyeret, áldást mondott, és megtörte, odaadta nekik, és ezt mondta: »Vegyétek, ez az én testem.« Azután vette a poharat, hálát adott, odaadta nekik, ittak belőle mindnyájan, és ezt mondta nekik: »Ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik.«” (Mk 14,22–24)

Lukács evangélista még hozzáteszi: *„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!”* (Lk 22,19) E szavak alapján a keresztények úgy élnek az úrvacsorával, hogy az számukra Jézus jelenlétének különleges alkalmává válik. Nevezik még **eukharisztíának** (hálaadás) is ezt a szentséget. Megbecsüléséhez, ünnepléséhez több egyházban számos szokás (például térdhajtás, körmenet), misztikus gyakorlat, tárolási, felhasználási előírás és különleges tárgyi felszerelés, úgynevezett *kegyszer* tartozik. A protestáns egyházakban elsősorban használatára kerül hangsúly. Luther *Kis kátéjában* ezzel a meghatározással találkozunk: *„Az oltáriszentség Jézus Krisztus Urunk valóságos teste és vére kenyérben és borban, amelyet maga Krisztus rendelt azért, hogy azt mi, keresztyének együk és igyuk.”*

II.

Rendkívül gazdag az úrvacsorával foglalkozó teológiatörténeti hagyomány. Az első századok egyházi írói főként gyülekezeti használatának jellemzőiről írnak. A 9. században már éles vita folyt a kenyérnek és a bornak Jézus testével és vérével való kapcsolatáról. A vita főszereplőit, Radbertust és Ratramnust ekkor elsősorban *valóság és képmás viszonya* érdekelte. A fő kérdés az volt, hogy az úrvacsorai elemek azonosak-e Jézus testi valóságával, vagy inkább jelképei annak.

- Ha azonosak, akkor a kenyérnek és a bornak a mise egy döntő pillanatában anyagában is át kell változnia Jézus testévé és vérévé. Ezt a felfogást nevezték **átlényegülésnek** (*transsubstantiatio*), és alapvetően ma is ez jellemzi az *oltáriszentség* római katolikus értelmezését. Emiatt a katolikus gyakorlatban megkülönböztetett figyelemmel kell bánni az átváltoztatott ostyával. Az átlényegüléstannak idővel több alfaja is létrejött, míg végül Aquinói Tamás, a skolasztikus teológia legjelentősebb alakja az arisztotelészi filozófia eszközeivel rendszerezte ezeket.
- Luther és sok 16. századi evangélikus teológus a filozófia és a teológia szétválasztására törekedett annak érdekében, hogy az elvont filozófiai gondo-

latok ne homályosítsák el a hit sokszor nagyon egyszerű, de üdvösségre vezető igazságait. Az evangélikus felfogás ennek értelmében Jézus Krisztus **valóságos jelenlétét** (*reálprezencia*) vallja az úrvacsora elemeiben, és félrevezetőnek tart minden erre vonatkozó racionalizálást.

- Az evangélikus és református felfogás közti különbség a wittenbergi és helvét teológusok között megtartott marburgi kollokvium (1529) alkalmával vált egyértelművé. Ezen Zwingli, a református teológus a **jelképes jelenlét** felfogását képviselve úgy érvelt, hogy Krisztus teste nem lehet egy időben több helyen. Márpedig ha az Apostoli hitvallásban azt valljuk, hogy Jézus felment a mennybe, és az Atya jobbjára ült, akkor nincs okunk arra gondolni, hogy test szerint is jelen volna az úrvacsorában. Luther erre azt válaszolta, hogy Jézus maga is rendelkezik a mindenütt jelenvalóság isteni tulajdonságával, ezért rá nem érvényes ez az észérv. Később svájci reformátortársához hasonlóan Kálvin sem osztotta a valóságos jelenlét gondolatát, hanem úgy magyarázta, hogy aki hittel veszi az úrvacsorát, az *spirituálisan* él Jézus testével és vérével.

Az evangélikus és katolikus egyház közt hivatalosan még ma sincs **úrvacsorai közösség** (*intercommunio*), de mindkét oldalról egyre többen sürgetik létrejöttét. A református és evangélikus egyházak közt Magyarországon a nagygyerezsdi egyezmény (1833) óta létezik úrvacsorai közösség, nemzetközi szinten pedig az 1973-ban megkötött *Leuenbergi konkordia* óta, amelyhez azóta több mint 80 egyház csatlakozott.

III.

Az evangélikus egyház ragaszkodik az úrvacsora **mindkét színének** (kenyér és bor) kiszolgáltatásához. Vallja Jézus Krisztus valóságos jelenlétét az elemekben, és hogy az úrvacsora valóságos egyesülés az értünk meghalt Jézussal. Hangsúlyozza, hogy ez mindenki számára a bűnbocsánat, az élet és az üdvösség lehetősége.

IV.

Pál apostol arról is tud, hogy nemcsak az üdvösséghez, hanem az ítélethez is közelebb viheti az embert az úrvacsora vétele, ha méltatlanul élünk vele:

„...aki méltatlanul eszi az Úr kenyerét vagy issza az Úr poharát, vétkezik az Úr teste és vére ellen. Vizsgálja meg azért az ember önmagát, és úgy egyék abból a kenyérből, és úgy igyék abból a pohárból. Mert aki úgy eszik és iszik, hogy nem becsüli meg az Úrnak testét, ítéletet eszik és iszik önmagának.” (1Kor 11,27–29)

Két kérdést kell itt feltennünk: ki méltatlan az úrvacsorára, és hogyan válhat az ítéletté? Jézus igehirdetéséből elég egyértelmű, hogy a **méltatlanul evés és**

ivás nem méltatlan embereket jelent, hanem az ember méltatlan hozzáállását. Aki önmaga méltatlansága miatt aggódik, már jó úton jár: ezzel a kétséggel igazolja az úrvacsora iránti megbecsülését. Az ítélet ezzel kapcsolatban nem valamiféle mágikus büntetést jelent, sokkal inkább lélektani magyarázata van. Az úrvacsora „magasfeszültség”, benne az élet és az üdvösség forrása tárul fel. Aki felkészületlenül közeledik jelentős lehetőségekhez, fontos, nagy eseményekhez, rendszerint nemcsak hogy nem tud velük mit kezdeni, hanem előbb vagy utóbb kívülállónak is érzi majd magát. Az Életen kívül állni pedig... több, mint elszalasztott lehetőség.

Források

„Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret, és isszátok e poharat, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön.” (1Kor 11,26)

„Mit használ ez az evés és ivás?

Felelet: Megmutatják azt ezek az igék: »Értetek adatott«, és: »Kiontatott bűnök bocsánatára.« Vagyis ebben a szentségben ez igék által bűnbocsánat, élet és üdvösség adatik nekünk. Mert ahol bűnbocsánat van, ott élet és üdvösség is van.” (Luther Márton: *Az oltárszentségről*)

Mit jelent?

halál: A második századi keresztények már úgy tekintettek az úrvacsorára, mint a „halál elleni orvosságra”. Ez azt jelentette, hogy aki az úrvacsorát felkészülten (a rá vonatkozó ismeretek birtokában és hittel) veszi, azt az elemekben jelenlevő Jézus Krisztus saját életében részesíti. Mivel Jézus maga az élet, az úrvacsorával élő embert így nagyobb erő köti az élet teljességéhez (görögül *dzóé*, „örök élet”), mint amekkora a biológiai élet (görögül *biosz*) végének, a halálnak az ereje. Ez a gondolat jelenik meg Jézus szavaiban már akkor is, amikor Mártáival beszélget Lázár halála után: „*Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz én bennem, ha meghal is, él; és aki él, és hisz én bennem, az nem hal meg soha.*” (Jn 11,26)

pokol: A „halál” és a „pokol” szavak jelentése nagyon széles skálán mozog a bibliai könyvekben. Van, ahol az élők lelki igénytelenségét jelenti, másol a halottak világát jelöli, de a végső szenvedések helyére utaló értelmezés is gyakori.

ítélet: Az ítélet nem azonnali elítélést jelent, hanem „az emberi élet súlyának” megmérését. Annál fajsúlyosabb egy ember élete, minél nagyobb mértékben élt szívében Isten szeretete és az ebből fakadó, mások iránti áldozatkészség. Az Isten igazságával, jelenlétének jeleivel vagy szavával való találkozás minden esetben „kritikus”, vagyis nem múlhat el nyomtalanul az ember életében (krízis = ítélet).

Teológia

„...ahogyan a bűnök bocsánatára ontatott és adatott át, úgy mind a mai napig a bűnök bocsánatára esszük és isszuk, mivel nem tudunk a földön élni mindennapi és könnyű vétkek nélkül, ahogy előbb mondtam, betelve ezzel az étellel és itallal, mentesek legyünk minden szeplőtől és rántól. De nemcsak ezért, hanem hogy elteljünk minden mennyei áldással, ami benne van, és hogy ezáltal egy testté legyünk vele, és benne maradjunk, mivel Krisztust főnek, magunkat pedig mindannyiunkat tagoknak tekintjük.” (Paschasius Radbertus: *Krisztus testéről és vérééről*, 9. sz.)

FELADATOK

1. (B, I.)

Az utolsó vacsora ábrázolása minden korban kedvelt téma volt a művészekben.

Az alábbi képek alapján beszélgetsek arról, hogy szerintetek milyen lehetett az utolsó vacsora környezete, hangulata, eseménye.

Mennyiben változtatja meg véleményeteket Ethelbert Stauffer leírása (lásd a következő oldalon) a húsvéti hagyományról, s így az utolsó vacsoráról?

Fra Angelico, 1442

Pieter Pauwel Rubens,
1631–1632

Harald Duwe, 20. sz.

Este, napnyugta után Jézus egybegyűlt tanítványaival a rítushoz híven előkészített helyiségben. Asztalhoz telepedtek. Jézus a családapa helyét foglalta el, és így szólt tanítványaihoz: *„Vágyva vágytam arra, hogy szenvedésem előtt megegyem veletek ezt a húsvéti vacsorát. Mert mondom néktek, hogy nem eszem többé ebből a húsvéti vacsorából, amíg be nem teljesedik ez az Isten országában.”* (Lk 22,15) Akkor kezébe vette Jézus az első kelyhet, elmondta az ilyenkor szokásos áldást: *„Áldott vagy te, Örökkévaló, világ Ura, hogy megteremtetted a szőlőtő termését.”* Tanítványai ámenje után hozzátette: *„Mondom nektek, hogy nem iszom mostantól fogva a szőlőtő terméséből, míg el nem jön az Isten országa.”* (Lk 22,18) Elfogyasztották a szokásos előételt, egy-egy falat zöld füvet és egy-egy falat keserűfüvet, és mindkettőt belemártották a tálba. Az első falat után szólt Jézus: *„Bizony, bizony, mondom néktek, egy közületek elárul engem.”* (Mt 26,21) Nyugtalan kérdezősködés indult meg, amelyben még maga Júdás is részt vett. Ekkor így szólt Jézus: *„Aki velem együtt nyújtja kezét a tálba, az árul el engem.”* (Mt 26,23) E pillanat kiválasztásával és a keserűfű alkalmazásával egy elátkozó aktusra utalt (5Móz 28,15–26). Júdás megette a keserűfüvet, és tüstént elhagyta a szobát (Jn 13,26).

A zsidó páskárituálé a páska éjszakáján többé-kevésbé szabad asztali beszélgetéseket ajánl Isten kijelentéséről. Az áruló távozása után Jézus magasra emelte a kovásztalan kenyeret, és elmondta az arám magyarázó formulát:

– *Ha lachma anja.* Ez a sanyarúság kenyere (5Móz 16,3), amelyet őseink ettek Egyiptom földjén. Ha valaki éhezik, jöjjön és egyék. Ha valaki szűkölködik, jöjjön és egye velünk a páskavacsorát.

Ekkor a tanítványok vették a második kelyhet, folytatódott a szokásos páskaliturgia, míg a tulajdonképpeni étkezés megkezdődött. Jézus azután kezébe vette az úgynevezett *afikoment*, egy olyan kovásztalan kenyeret, amely a páskabarányt helyettesítette, és eközben elmondott három olyan mondatot, amelyek túlmentek az ismert páskaliturgián: *„Vegyétek, egyétek. Ez az én testem, amely tiértetek adatik. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.”* (1Kor 11,24)

Az étkezés után megtöltötték a harmadik pohár bort, a „megváltás poharát”. Jézus magasra emelte a kelyhet, és a nagy asztali imádságot mondta: *„Az Irgalmas, ő tegyen minket méltóvá a Messiás napjaira és az eljövendő világ életére... Aki békességet szerez az ő mennyei magasságaiban, ő szerez békességet felettünk és egész Izrael felett. Mondjatok áment!”*

A tanítványok közös ámenje után Jézus nekik adja a kelyhet, és megint három olyan mondatot mond, amelyek nincsenek benne a zsidó páskaagendában: *„Igyatok ebből mindnyájan, mert ez az én vérem, a szövetség vére, amely sokakért kiontatik a bűnök bocsánatára.”* (Mt 26,27) Azután Jézus tanítványaival antifónás váltakozással a hallélzoltárokat énekelte.

Aztán elhagyták a házat, és az éjszakai városon keresztül kimentek a Kidrón-patak völgyébe, majd az Olajfák hegyére.

2. (I.)

A Krisztus halálával kapcsolatos eseményeket a *passió* (latinul: szenvedés) elnevezés foglalja egybe. Rakjátok sorba a passiótörténet állomásait!

a) Krisztus megostorozása és tövissel való koronázása	g) Júdás árulása
b) utolsó vacsora	h) levétel a keresztről
c) Krisztus bevonulása Jeruzsálembe	i) Krisztus az Olajfák hegyén
d) sírbatétel	j) Krisztus Pilátus előtt
e) Jézus elfogatása	k) kereszthalál
f) Jézus a nagytanács előtt	l) Péter megtagadja Jézust
	m) Jézus és Barabbás

3. (I., III., IV., F)

Olvassátok el a szövegben már idézett igeverseket: Mk 14,22–24, Lk 22,19 és 1Kor 11,23–29!

Jelöljétek meg azokat a kifejezéseket, amelyek szerintetek a legfontosabbak ezekben a mondatokban!

Jelöljétek meg azokat a kifejezéseket is, amelyek megértése nehézséget okoz!

Páronként válasszatok ki egy-egy kifejezést, és próbáljátok meg leírni saját szavaitokkal a jelentését. Ezután keressétek meg, hogy a főszöveg mit ír az adott kifejezésre vonatkozóan. Magyarazzátok el a többieknek az adott kifejezést!

4. (II.)

Három csoportban olvassátok el a római katolikus, az evangélikus és a református úrvacsora-értelmezés leírását.

Magyarazzátok el saját szavaitokkal egymásnak, melyek az adott egyház tanításának lényeges pontjai az úrvacsora kérdésében!

Az előző feladat tanulságait is figyelembe véve rendezetek „ökumenikus kerekasztal-beszélgetést” a következő címmel: „Mit jelent számunkra ma Jézus utolsó vacsorája?”

Fogalmazzatok meg pár mondatban saját közös álláspontotokat!

5. (II.)

Luther Márton sokszor hangsúlyozta, hogy Isten végső soron kiismerhetetlen, mert Isten kijelentettségében is elrejtett marad: „*A titkok az Úréi*” (5Móz 29,28). A mindent megmagyarázni akaró álteológia könnyen esik a tévedés csapdájába, és csak az Isten titkait tiszteletben tartó teológia válhat igazi hit-ismeretté.

Mit gondoltok, az úrvacsora tanítására ez mennyiben igaz?

6. (III., T)

Az úrvacsorában a közösség (görög: *koinonia*, latin: *communio*) fontos szerepet kap: az úrvacsora vételével a feltámadott és élő Krisztussal való közösségbe lépünk, valamint általa egymással is közösségbe kerülünk. Már az első gyülekezet leírásakor kiemelték a közösség szerepét: „*Ezek pedig kitartóan részt vettek az apostoli tanításban, a közösségben, a kenyér megtörésében és az imádkozásban.*” (ApCsel 2,42)

Pál apostol leírása alapján (1Kor 12,12–31) beszéljeteek arról, hogyan él egy gyülekezet valódi közösségként!

Beszélgessetek arról is, hogy a ti csoportotok egyes tagjainak mely erősségei és gyengéi vannak, s milyen szerepet töltenek be ezek a közösségben.

Olvassátok el, hogyan folytatja Pál apostol a levelét!

7. (III., T)

Az úrvacsorai közösségről írja Willi Marxen német teológus az alábbi gondolatokat:

„A Jézus jelenlétét ünneplő gyülekezet eredetileg nyitott volt – még a vámszedők és bűnösök előtt is. Mindenki meghívottnak számított. Senki sem volt kirekesztve, a részvételnek nem voltak előfeltételei. A helyzet akkor változott meg, amikor az úrvacsora »elemei« mint szent eledel kerültek az érdeklődés középpontjába. Ezeket aztán az ember védeni, óvni szerette volna a profanizálástól. Amit úgy tett meg, hogy limitálta a hozzájuthatók körét. Ez téves útnak bizonyult. Ezért teljes komolysággal állítom: ha valahol úrvacsorai ünneplésre kerül sor, s abból csak egyetlen embert is kizárnak, mert bizonyos előfeltételeknek nem felelt meg, akkor az az úrvacsora egészen biztosan nem

Jézus jelenlétében történik. Egyszerűen azért nincs jelen ezen az alkalmon, mert ő nem zárt ki senkit."

Vajon tényleg nem létezik olyan kikötés, amely az úrvacsoravétel feltételéül szabható?

8. (IV., F)

Beszélgetsetek az „evés” és „ivás” formájának és tartalmának kapcsolatáról, amelyről Luther is ír a *Kis káté*ban! Az alábbi fényképek alapján beszélgetsetek arról, hogyan élünk a szentség külső jegyeivel, hogy az méltóképpen mutasson a tartalomra.

„Add nekem azt a holt hitet,

Istenem,

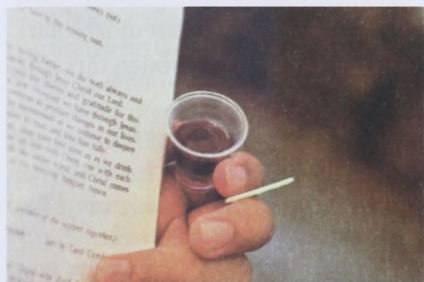
Hogy nem kell ám fenéig inni

S kelyhed szent borából elég

Egy korty: hinni.”

(Ady Endre: *Imádság úrvacsora előtt* – részlet)

Írjatok imádságot az úrvacsoravétel előtti és utáni elcsendesedéshez!

„Úrvacsora borral és ostyával”

„Közösség”

„Rozsdamentes úrvacsora”

„Úrvacsorai bor és keksz”

9.

Az emberi tapasztalat összegzett bölcsességeit megszólaltató népmeséket sok esetben teológiai gondolatok ihlették. Nincs ez másképp *A diákot erővel királlyá teszik* című mesével sem. Hogyan tudnád „visszafordítani” a meserészletben szereplő motívumokat az azok alapjául szolgáló események nyelvére?

„...azt tanácsolom: süttess igen hirtelen egy cipót egymás után hét sütéssel. Ezt a cipót tétess ki a várkapuba, mikor a hétfejű sárkány megérkezik. Tétess csak ki a várkapuba, s az a cipó majd úgy megfelel a sárkánynak, hogy az téged sohasem fog háborgatni, s a vár mindenestől neked marad.

A diák a cipót elkészíttette, s már éjfél után egy órakor a cipót kitették a várkapuba.

Hajnalban, mikor a nap felkelt, jön a hétfejű sárkány a várkapuhoz, de a cipó mindjárt megszólította:

– Hé, itt én vagyok az őrző, ide az én engedelmem nélkül nem mégy be! Ha be akarsz menni, előbb ki kell állanod azt, amit én kiállottam!

– Nekem ide csak be kell mennem! – mondja a sárkány. – Micsoda próbákat állottál ki hát?

A cipó elbeszélte, hogy őt, mikor mag volt, felásott földbe takarták, ott elrothadt, kikölt, felnőtt, sok hideget, meleget, esőt, havat kiállott, mégis termett. Aztán levágták, összekötözték, megcsépezték, összemorzszolták, meggyúrták. Azután hétszer egymás után, mindannyiszor minden társainál előbb, a tüzes kemencébe bevetették.

– Ha ezt mind így kiállod, akkor hiszen beeresztelek, de máskülönben ide nem!

A sárkány tudta, hogy ő mindazt ki nem állhatja, úgy nekiharagudott hát, hogy mérgében kihasadt, és így elpusztult.

A diák pedig aznapról fogva ura lett annak a várnak; ipa s napa halála után két országnak lett királya. S ha meg nem halt, ma is uralkodik.”

10. (M)

Készítsetek felmérést! A környezetekben kérdezzetek meg minél több embert az alábbi fogalmak jelentéséről: halál, ítélet, pokol. A megkérdezettek között legyenek keresztény és nem keresztény emberek is, de jelöljétek meg, hogy melyik válaszadó vallja hívőnek magát, és melyik nem.

Melyik válasz hasonlít az itt írottakhoz leginkább és melyik legkevésbé?
Mire következtethettek a kapott eredményből?

Ismertek-e olyan filmeket vagy regényeket, amelyekben hasonló értelemben szerepelnek ezek a fogalmak?

Filmajánló

Úrvacsora – Rendezte Ingmar Bergman, 1963

A film Svédország egy kis egyházközségének evangélikus lelképásztoráról szól, akit felesége halála óta kínoz a bizonytalanság Isten létezését illetően.

Mi marad hát Tomasnak? Két életfelfogás képviselője figyeli őt a néma templomban a film végén: Märta, a tanítónő anyai-női szerelme, és Algot, a templomszolga egyszerű vallásossága. Nyilvánvaló, hogy a lelkész egyiket sem tudja fenntartások nélkül választani: sem Mártát, sem Algót, mivel mind a kettő egyszerű, triviális, hétköznapi módon tud csak választ adni a kérdésére. Amikor ezek után Tomas megkezd a film végén az úrvacsorás istentiszteletet, egy ateista és egy egyszerű hitű lélek figyeli őt, két bizonyosság, két egyértelműség. Nekik tesz tanúbizonyságot, a maga kényszerű magányában küzd tovább azzal az Istennel, aki nem adott neki jelet arra, hogy e viaskodáson kívül bármi mást is elfogadhasson.

Babette lakomája – Rendezte Gabriel Axel, 1987

Egy tiszteletes lányai minden idejüket és jövedelmüket irgalmassági cselekedetekre fordítják, és apjuk halála után is összetartják a kis közösséget. Az élet lassan elszáll felettük, de ők nem zúgolódnak. Egyszer egy Franciaországból menekült asszony keres náluk oltalmat. Befogadják, és a szegénykonyha vezetésével bízzák meg. A sors úgy hozza, hogy a francia szakácsnő, aki nem más, mint a Moulin Rouge egykori konyhafőnöke, nagy mennyiségű pénzt nyer, ezért búcsúvacsorát ad a falu lakosainak, amely az ízek, az elegancia és a harmónia sajátos remekműve. A fogadás alatt a helyiek fokozatosan újra felfedezik az élet örömet, és egyúttal átértékelik aszkézisről, lemondásról és élvezetről addig kialakult nézeteiket.

Egy vacsora, amely a találás eleganciája és az ízek adta élményeken keresztül emberekben döntő változást indít el: lehetséges ez? Erre ad meggyőző választ a film.

Közelkép

Ifjabb Lucas Cranach előszeretettel örököltette meg Jézus életének eseményeit oly módon, hogy Jézus tanítványi köre vagy a szemtanúk köre az akkor ismert teológusok és protestáns fejedelmek jól felismerhető alakjaiból állt.

Ha az *Utolsó vacsora* című festményen végignézzük a képen látható személyek sorát, Luthert a Jézustól balra ülők sorában másodikként találjuk, vagyis Szent Péter helyén, Melanchthont pedig Jézustól közvetlenül jobbra. Luthertől balra láthatjuk még

Bugenhagent, Justus Jonast és Crucigert. Melanchthontól jobbra pedig Johann Forster, Johann Pfeffinger, Georg Meier és Bartholomäus Bernhardi látható.

Jézustól közvetlenül balra, mintegy kebelén pihenni készülő tartásban egy olyan személy látható, aki Lutherhez és Melanchthonhoz képest szinte alig ismert. III. György dessau-anhalti fejedelemről van szó. Ő foglalja el Jézus szeretett tanítványának, Jánosnak a helyét.

Vajon minek köszönhető, hogy ezt a jelentős helyet kapta a képen? Ő volt a protestáns fejedelmek közül az egyetlen, aki lelkeszi szolgálatot is végzett politikai szerepvállalása mellett, amely alól egy fejedelem abban az időben nem nagyon tudott kibújni. Kortársaitól az „istenes lelkű” melléknevet kapta, amely nyílt, őszinte jellemének és egyszerű, könnyen követhető egyházi beszédeinek volt köszönhető. A schmalkaldeni háborúban a protestánsok jelentős vereségeket szenvedtek, Merseburg környékét újra visszahódították a katolikus rendek, így az „istenes lelkű” György elveszítette gyülekezetét, hivatalát. Ezután visszavonult romos kastélyába, és nőtlenül, utódok nélkül

halt meg mindössze 46 évesen. Sorsa igen megrendítette a reformáció híveit.

Ifjabb Cranach ezt a festményt 1565-ben fejezte be. Luthert ekkor már húsz éve nélkülözte a reformáció tábora, Melanchthont pedig öt éve. A wittenbergi reformáció nagy nemzedékének tagjai, akiket Cranach megörökített, Meiert és Pfeffingert kivéve mind elhunytak 1565 előtt.

A reformáció hívei számára az úrvacsora központi kérdés volt. A reformátorok nagy nemzedékén belül sem volt teljes egység a kérdést illetően, maga a művész is nyilván aggódott a wittenbergi reformáció jövője miatt. Képe figyelmeztetés és egyúttal a remény kifejeződése is: intés az egységre, felmutatva a reformáció nagy generációját egy csodálatos kompozícióban, amint Krisztussal együtt úrvacsoráznak. A festő magát a jobb oldali álló alakban örökítette meg, aki jobb kezében kancsót, baljában vörösboros poharat tart, és nyújtja a tanítványok – a reformátorok – felé, felszólítva és bátorítva őket a kommunióra, a közös úrvacsorára.

10

KERESZT

Hogyan jelent meg
a végtelen a végesben?

KERESZT

A nyakában lógott, aranyláncon, kicsi, mutatós aranykereszt. Máskor átsiklott, ám most megakadt a tekintetem rajta. A kereszt, amely valaha két otromba, gyalultatlan gerendából állt, a két évezred során egyre kisebbedett, finomodott, szépült, míg végül arany ékszer lett belőle, amely arra hivatott, hogy szebbé tegye a külsőt.

Az ormótlan, durva kivégzőeszköztől vezet út az apró, csillogó aranykeresztig. De vajon visszafelé is? Az ékszerré szelídült keresztől vissza lehet találni a kivégzőeszköz véres valóságáig?

Egy vármúzeumban nemrég láttam egy akasztófát és más kivégzőeszközöket: kerékbetöréshez, lefejezéshez használt tárgyakat. Fél évezrede még használták őket, az akasztófát még néhány évtizede is...

Vajon miért a kereszt lett a kereszténység legfőbb jelképévé? Egy kivégzőeszköz... Egy brutális, fuldoklásos szívrohamot előidéző akasztófa-féleség, amely hosszú szenvedésre kárhoztatja az elítéltet?!

Miniatürizálhatjuk, megpróbálhatjuk ékszerre szelídíteni, de sosem lesz teljesen botránymentes jelkép. A rómaiak babérkoszorúval egészítették ki, hogy a kereszthalál általuk még jól ismert borzalmát a sportversenyekből ismert győzelmi jelképpel szelídítsék. Számukra pőrén, minden más kiegészítés nélkül a kereszt botrányos volt.

Egyik templomunkban az oltárteret egy hatalmas fakereszt tölti be. Elképzelem, hogy annak helyén egy ugyanakkora akasztófa áll. Mit szólnának a betévedő emberek, ha meglátnák az oltártérben éktelenkedő akasztófát?

A kereszt ugyanilyen botrányos jelkép volt a maga idejében. Hogy ebben a senki által nem kívánható, leggyalázatosabb halálnemben maga Isten lenne megtalálható?!

Isten ott lett volna a kereszten? Jézus kereszthalálában Isten akarta megmutatni magát? Felfoghatatlan...

A kereszt nem enged nyugodni. Újra és újra megállásra, megtorpanásra készítet.

Ha nem is értem meg, de közelebb jutok hozzá, amikor arra gondolok, hogy nekem is van egy keresztem: egy durva, szálkás, „fogantyú nélküli” keresztem. Hordozom, néha dülöngélve és fel-felbukva, de ott van rajtam, és viszem a magam Koponya-hegye felé.

Remélem, ott majd találkozom azzal, aki azt mondta: ki-ki „vegye fel a kereszjtét, és kövessen engem” (Mk 8,34).

HOGYAN JELENT MEG A VÉGTELEN A VÉGESBEN?

I.

A kereszt az egyik legősibb jelkép, vízszintes és függőleges vonalak találkozása. Az ember világát: véges ismereteit, határtalan vágyait és megváltásra szoruló természetes kapcsolatait jelképező vízszintes szakaszt egyetlen pontban metszi itt az Isten szeretetét jelző függőleges. Ez a pont **az immanens és a transzcendens**, az embervilágnak és Isten világának az egyetlen valódi **találkozási pontja**. A kereszt szárait feszített Jézus ebben a pontban szenved és hal meg értünk, itt nyer értelmet az emberi élettel járó számos végső kérdés, ez a pont jelöli ki a földi élet értelmének origóját. Ami itt történik, egyszerű,

mégis nehezen érthető változás. A két világ „megnyílik” egymás felé. Végre megszűnhet az ember öröklött dühe, szembefordulása Teremtőjével, akit saját belátására hagyatkozva csak hibáztatni tud az életével járó fájdalmakért, annak kilátástalanságáért és saját tehetetlenségéért.

Különös képekkel írja le az evangélium írója a két világ határának átjárhatóvá válását:

„Jézus pedig ismét hangosan felkiáltott, és kilehelte lelkét. És íme, a templom kárpitja felülről az aljáig kettéhasadt, a föld megrendült, és a sziklák meghasadtak. A sírok megnyíltak, és sok elhunyt szentnek feltámadt a teste. Ezek kijöttek a sírokból, és Jézus feltámadása után bementek a szent városba, és sokaknak megjelentek.” (Mt 27,50–53)

II.

Pál apostol az ősi engesztelő áldozatok célját látta végleg beteljesedni Jézus feltámadásában, de egy lényeges változással. Amíg ugyanis az áldozatokat azért mutatják be az emberek, hogy kiengeszteljék velük a haragvó Istent (isteneket), ezt a „tökéletes áldozatot” Isten mutatja be, hogy az embert engesztelje ki vele, és kiemelve félelem és harag diktálta szembefordulásából (vö. 2Kor 5,19).

III.

Ezt a semmi máshoz nem hasonlítható jelentőségű eseményt a kereszténység azzal fejezte ki, hogy megalkotta és – több évszázados teológiai vita után – a 451-ben tartott khalkedóni zsinaton rögzítette a Jézus Krisztus *kettős természetéről* szóló tanítást. Pontosan fejezi ki ezt a kettősséget a Megváltó neve is: a *Jézus* szó történelmi alakjára, a *Krisztus* cím isteni voltára utal.

IV.

A kérdés ezen a ponton persze nem nyugodhatott meg, mert a kettős természetre vonatkozó felfogás ellentmond a hétköznapi tapasztalatnak, sőt a logika szabályainak is. Hogyan lehetne jelen ugyanazon a helyen egyidejűleg két különböző, ráadásul ellentétes természetű valóság? **Hogyan fogadhatná be a véges a végtelent?** Sokakat foglalkoztatott ez a kérdés a teológia történetében. Még a 16. századi reformátorok véleménye is eltért ebben. Luther úgy gondolkodott, hogy ez a merőben szokatlan jelenség megtörtént, mert a valóságot korlátlan szabadsággal irányító Isten ezt az utat választotta a kiengesztelésre. Nem kellett korlátoznia önmagát ahhoz, hogy megjelenjen az embervilágban, hanem az esetleges és szenvedésre képes emberi testben, a názáreti ács családjában felnőtt gyermekben elrejtetten, de valóságosan belépett az emberek közé.

V.

A Jézus-esemény filozófiai magyarázatában elévülhetetlen érdemei vannak a 19. századi dán filozófusnak, Søren Kierkegaard-nak, aki kidolgozta a **paradoxon** hitre alkalmazott fogalmát. Az egzisztencialista filozófus, teológus és irodalmár Kierkegaard kimutatta, hogy a hit szó csakis abban az esetben értelmezhető helyesen a keresztény tanításban, ha racionálisan feloldhatatlan kérdésre vonatkozik. A hit lényegét sem megismerni, sem kifejezni nem lehet az ismeretek közvetítésének megszokott módjain. Nem vezethető le az általános igazságokból, még a gondolkodás igazságaiból, az esztétikai vagy az erkölcsi tájékozódásból sem. A hit önálló tartománya, *stádium* a lehetőségeink közt, amelyet Kierkegaard úgy mutat be, mint ami a sötétbe ugrás bátorságával kezdődhet el az ember életében.

VI.

Az ember világának és a mennyek országának egyetlen találkozási pontját, vagyis a folytathatatlan és megismételhetetlen, mindennapi „csodát”, amelyben a megváltás elsőprő ereje esetleges jelenségekben mutatkozik meg, a teológiatörténetben a **kereszt teológiája** néven ismerik. Ez a felfogás azt hangsúlyozza, hogy Isten igazi nagyságát Jézus életének legmélyebb pontján, a kereszten történt eseményekben láthatjuk meg legvilágosabban. Ami a világban ránézésre is „isteni” (nagy, szép, hatalmas, dicsőséges stb.), az sohasem beszél olyan közvetlen igazsággal róla, mint a kereszt mindennapi eseményei: a kiszolgáltatottság, az igazságtalanság és a szenvedés számos formája. Ebből következik, hogy addig jár valaki Isten megismerésének közelében, amíg el nem felejtkezik a keresztről, azaz a **szenvedés** különféle formáival való közvetlen tapasztalatáról. Az éppen elmúló vagy leküzdhetetlennek látszó szenvedés számos bibliai szerző számára Isten **szeretetének** megtapasztalását jelenti (vö. Zsolt 18; 107; 116; 2Kor 1,7).

Források

„Én azonban nem kívánok mással dicsekedni, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyével, aki által keresztre feszítettetett számomra a világ, és én is a világ számára.” (Gal 6,14)

„Nem az nevezhető méltán teológusnak, aki Isten láthatatlan dolgait az ő teremtetett művében felfogva szemléli. Hanem az... , aki Isten látható műveit, azaz a »hátát« a szenvedésekben és a keresztnél szemlélve fogja fel.” (Luther Márton: *Heidelbergi disputáció*, 1518)

„Hiszem, hogy Jézus Krisztus – az Atyától öröktől fogva született valóságos Isten és a Szűz Máriától született valóságos ember – az én Uram, aki engem, elveszett és megítélt embert megváltott: minden bűntől, a haláltól és az ördög hatalmából megszabadított és magáévá tett, nem arannyal, sem ezüsttel, hanem szent és drága vérével, ártatlan szenvedésével és halálával, hogy egészen az övé legyek, az ő országában őalatta éljek, és őt szolgáljam örök igazságban, ártatlanságban és boldogságban, mert ő feltámadt a halálból, él és uralkodik örökké. Ez így igaz!” (Luther Márton: *Kis káté*, a Hiszekegy második hitágazatának magyarázata)

Mit jelent?

feltámadás: A tényt, hogy Jézust az 1. század harmincas-negyvenes éveiben keresztre feszítették, mint minden történelmi adatot, sokféleképpen lehet érteni. A zelóták politikai reménységüket gyászolhatták, a farizeusok törvényértelmezését immár nem zavarta tovább jelentős belső ellenállás, a rómaiak számára megoldódni látszott egy egyre nehezebben kezelhető hatalmi kérdés. Jézus barátai és értő követői a legnagyobb csalódottságot élhették át, amikor látták az Élet sírba szállását. Ezzel szemben Jézus feltámadása olyan esemény, amelynek nem voltak közvetlen tanúi. A feltámadás túlér a belátható emberi perspektívákon, meghaladja az érzékelés, a történelmi adatok és az emberi tapasztalat határait. A Jézus feltámadásába vetett hit minden történelmi korban *életforma*, amely az élet minden területére kihat.

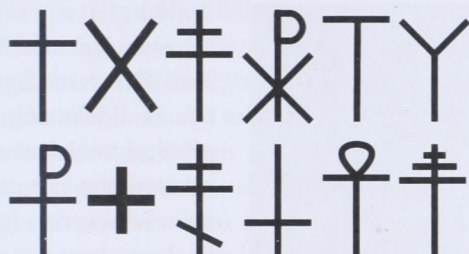
Teológia

„A feltámadás öröme valami olyasmi, aminek megtapasztalását nekünk is meg kell tanulnunk, de amit csak akkor tapasztalhatunk meg, ha először kitanuljuk a kereszt tragédiáját. Ahhoz, hogy föltámadjunk, először meg kell halnunk. Meg kell halnunk az önzés számára, amely minden jóban gátol minket, félelmeink számára, ami a világot oly szűkké, oly hideggé, oly szegénnyé, oly kegyetlenné teszi. Meg kell halnunk, de úgy, hogy lelkünk élhessen, örvendezhessen, felfedezhesse az élet kútforrását. Ha ezt megtesszük, akkor Krisztus feltámadása hozzánk is eljön. A kereszten való meghalás nélkül azonban nincs feltámadás; feltámadás, amely öröm, a visszaszerzett élet öröme, annak az életnek az öröme, amelyet senki sem vehet el tőlünk!” (Anthony Bloom metropolita, 1914–2003)

FELADATOK

1. (I.)

Párosítsátok össze az alábbi keresztformákat a hozzájuk kapcsolódó leírással!

- a) mitikus szimbólum a föld minden táján, a középpont és a négy égtáj jelölése; az egyik legősibb keresztény szimbólum, a körbeírható kereszt
- b) hurkos kereszt (ankh), az ókori egyiptomi világban az élet szimbóluma
- c) latin kereszt, a 3. században még szorosan összefonódott az életfa jelentéssel, a kiterjesztett karú emberre emlékeztet, ezért jelképezi az egész emberiséget is, amelyet Krisztus magához vonz
- d) András-kereszt, eredetileg az ókori tűzoltárok szimbóluma, a hagyomány szerint András apostol keresztjének formája
- e) Péter-kereszt, a hagyomány szerint Péter apostol keresztre feszítésének módját jelöli
- f) monogramként használt kereszt, amelyet a „keresztben az üdvösség” értelemben használtak
- g) a görög Khrisztosz rövidítés monogram formában, a Konstantinus császár látomásában megjelent keresztforma
- h) Tau kereszt, az ókori Keleten és a Kolumbusz előtti Amerikában is ismerték, az ókorban gyakori „kerestcölöp” formára utal; az első századokban gyakoribb, mint a latin kereszt; leggyakoribb értelmezés szerint a karóhoz szögezett kigyó ábrázolása, így a halál feletti győzelmet jelképezi
- i) ortodox kereszt, alsó szárán átlósan helyezett lábtartóval; ez a forma emlékeztet leginkább arra a keresztre, amelyen Jézus meghalt: a felső kisebb ág a Jézus feje fölé helyezett táblát jelöli, az alsó pedig a gyakori lábtámasz, amely a halálraítélt szenvedéseit volt hivatott meghosszabbítani
- j) bíborosi vagy pátriárkakereszt
- k) pápai kereszt

l) villás kereszt, az életfára utal, a középkor szenvedésmisztikájában népszerű keresztábrázolási forma

Vajon az egyes keresztformák többet vagy kevesebbet fejeznek-e ki annál, mint amit a főszöveg első bekezdésében olvashattok?

2. (II.)

Olvassátok el a főszöveg II. bekezdését! Paul Tillich teológus a következőket írja az áldozatról: „Minden áldozat erkölcsi kockázatvállalás, és [...] az erkölcsi élet szüntelen áldozatvállalásra kényszerít. [...] Az egyik nagy kockázat éppen az a döntés, hogy feláldozzuk-e a lehetségest a valóság-

sért, vagy a valóságot áldozzuk fel a lehetségesért. A »szorongó lelkiismeret« hajlik arra, hogy a valóságot részesítse előnyben, hiszen a valóságos legalább ismerős, a lehetséges viszont ismeretlen. De az erkölcsi kockázat, hogy feláldozunk egy fontos lehetőséget, pontosan ugyanolyan nagy, mint az, hogy feláldozunk egy fontos valóságot.”

Az alábbi áldozatokban mi a valóságos, a lehetséges és a kockázat?

Áldozat a hazáért, egy idős beteg ápolásáért, a szegények megsegítéséért, egy hajléktalan befogadásáért, házasságért, szerelemért, gyerekekért, tudományos kutatásért, munkáért, vallásért, ideológiáért, önmegvalósításért, hitért.

Milyen további áldozatokat sorolnál fel?

Krisztus kereszthalálában mint Isten „tökéletes áldozatában” mi a valóságos, mi a lehetséges, és mi a kockázat?

3. (II.)

Az előző feladatban felsorolt esetek közül játsszátok el valamelyiket!

Osszatok ki minél több szerepet. (Például a szegényekért való áldozatvállalás esetében kapjon szerepet egy szegény ember; a rajta segítő; a segítő házastársa; a segítő gyermeke; olyan szegény ember, akin még nem segítettek; a szegény ember élettársa; stb.)

A választott esetet eljátszhatjátok többször is úgy, hogy az egyes szereplők különböző hozzáállást tanúsítanak az áldozatvállalás kérdésében.

Beszélgétek meg, milyen érzések jöttek elő a szereplőkben játék közben, s milyenek a nézőkben!

Mi változott akkor, amikor a mellékszereplők más módon (ellenző vagy támogató magatartással) fordultak az áldozatvállalás kérdéséhez?

4. (III–V.)

Olvassátok el a főszöveg III–V. bekezdését! Döntsétek el, hogy az alábbi állítások igazak vagy hamisak!

- Jézus Krisztus földi életében ember volt, halála után Isten lett.
- Jézus Krisztus földi életében lényegileg ember volt, de elsősorban Isten.
- Jézus testet öltésében félig ember, félig Isten volt. A görög mitológia terminológiáját használva úgy is mondhatnánk, hogy „félsten” volt.
- Jézus Krisztus tökéletes az istenségben és tökéletes az emberi létben.
- Mindennapi logika alapján is igazolható, hogy Jézus Krisztus egyszerre valóságos Isten és valóságos ember.
- Jézus Krisztus valósággal Isten és valósággal ember.
- A „Jézus, a Megváltó” név arra utal, hogy Jézus Krisztus isteni ember volt.
- Jézus Krisztus egylényegű az Atyával istenség szerint, és egylényegű velünk emberi lét szerint.
- A Jézus kettős természetéről szóló állítások csak a bibliai kánon (lásd 11. fejezet) lezáródása után váltak kérdéssé.
- Luther a paradoxon fogalmát nemcsak Jézus Krisztus kettős természetére vonatkozóan fogadja el, hanem olyan tanításokban is alkalmazza, amelyek az emberre vonatkoznak. Ez jelenik meg például a bűnös ember megigazulásának állításában: az ember egyszerre igaz és bűnös (*simul iustus et peccator*).
- Kierkegaard paradoxonfogalma összhangban van a természettudományokban is használt paradoxonértelmezéssel. (Ez utóbbira példa a világegyetem tágulását kutató Olbers-paradoxon vagy a matematikai analízis fejlődéséhez is vezető Zénón-paradoxonok.)
- Kierkegaard paradoxonfogalmára példa a következő kérdés: „Szeressem-e felebarátomat akkor is, ha kárt okoz nekem, esetleg életemre tör?”
- A Kierkegaard által kifejlesztett és a teológiában ma is használatos paradoxonfogalmat nem lehet a logikai ellentmondások szintjén tárgyalni. A paradoxon nem azt kívánja az embertől, hogy az értelmetlen szókombinációk és az „elhíves” oltárán áldozza fel értelmét.
- A hit önálló tartomány, amely nem semmisíti meg és nem is helyettesíti a hétköznapi ész területét.
- A hit felülírja az ész területét, mert az élet mélységeit érintő kérdésekre ad választ.

5. (VI., F)

Beszélgessetek arról a szemléletről, amely a kereszt teológiájának is alapja! Igaz-e az élet más területére is, hogy valaminek a nagyságát annak legmélyebb pontján látjuk meg legvilágosabban?

Tudtok-e olyan szólásokat, közmondásokat vagy bibliai idézeteket mondani, amelyek ezt a felfogást képviselik a hétköznapi életben?

6. (VI., F)

Jézus Jeruzsálem felé vezető utolsó útján háromszor szól szenvedéseiről: „*Ettől fogva kezdte el Jézus Krisztus mondani tanítványainak, hogy Jeruzsálembe kell mennie, sokat kell szenvednie a vénektől, főpapoktól és írástudóktól, meg kell öletnie, de harmadnapon fel kell támadnia.*” (Mt 16,21)

Olvasátok el Ézsaiás próféciját a szenvedő Krisztusról (Ézs 53)!

A Biblia számos helyen ír a szenvedés különböző formáiról:

éhségről, szomjúságról, ruhátlanságról, otthontalanságról, különböző hiányban szenvedőkről, betegségekről, nyomorúságról, gyászról, üldöztetésről, kiszolgáltatottságról, kínokról, bántalmakról, erőszakról, megvetésről, Istentől való elhagyatottságról, gyalázatot és gyötrelmet szenvedőkről.

Gondoljátok végig, hogy ezek közül melyek jelennek meg a keresztre szegezett Krisztus szenvedései között!

Vallásismereti tanulmányaitok alapján beszélgetsetek arról, hogy miben különbözik Jézus tanítása és példája a többi nagy vallás (buddhizmus, hinduizmus, iszlám, zsidó vallás) szenvedésről szóló tanításától!

7. (VI.)

Beszélgessetek arról, hogy milyen kapcsolatban van a szenvedés és a szeretet! Vajon lehet-e azt szeretni, aminek az elvesztése nem okozna fájdalmat, s így szenvedést?

A fájdalom és a szenvedés származik-e a szeretetből, vagy fordítva?

Képes-e az ember áldozatot hozni azért, hogy csökkentse embertársa szenvedését? Mikor igen? Ha nem, miért nem?

Az 5. fejezetben tárgyaltuk a szeretet négy formáját (lásd 5/9.). Melyik szeretetfogalom vonja magával a másik ember megpróbáltatásában és szenvedésében való részesedést?

Mit gondoltok, Jézus mondata hogyan kapcsolódik a szenvedéshez? „Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást: ahogyan én szerettelek titeket, ti is úgy szeressétek egymást! Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.” (Jn 13,34–35)

8. (VI.)

A fénykép egy olyan keresztet ábrázol, amelyet töltényhüvelyből készítettek. A művész célja az volt, hogy megmutassa, az erőszakot és az erőszakból származó szenvedést legyőzheti a Krisztust követő szeretet.

Hogyan tudnátok jelképes módon megjeleníteni a szeretet erejét – tárgyak, szavak, képek segítségével, vagy bármilyen más módon?

9. (M, T)

Beszélgessetek arról, hogyan változtatná meg hitünket és a kereszténység alapjait az, ha Jézus feltámadásának lettek volna közvetlen tanúi!

Mi változna ennek a mondatnak a tartalmában: „A Jézus feltámadásába vetett hit minden történelmi korban *életforma*, amely az élet minden területére kihat”? (Lásd *Mit jelent*, 142. o.)

10. (B)

Mit gondoltok, a mai fogyasztói társadalomban vajon meg tudjuk őrizni a kereszt szimbólumának valódi jelentését, mindazt a tartalmat, amelyet ez a fejezet tárgyal?

Filmajánló

Sommersby – Rendezte Jon Amiel, 1993

Jack Sommersby elmegy harcolni a polgárháborúba. Felesége durva, erőszakos férfiként emlékszik rá, és nem akar ráismerni, amikor hét év után visszatér. És valóban nem ő az, ugyanis a börtönben kivégzésre váró Sommersby összetalálkozott hasonmásával, és átadta neki életének minden titkát. A férfi szabadulása után beáll a hasonmása életébe, eljuttatja, hogy ő Jack Sommersby. A felesége csak ámul tapintatán és gyengeségén, a település lakói is értetlenül szemlélik a változást, de a földbirtokán kezdeményezett reformok, az ehhez szükséges anyagi források megszerzésére tett lépések idővel mindenkit meggyőznek, hogy még ha a férfi nem is azonos az eredeti Jack Sommersbyvel, érdemes mellette kitartani. Csakhogy egyik nap jön a hatóság, és letartóztatja Sommersbyt gyilkosságért. Az ál-Sommersby megmenthetné életét oly módon, hogy felfedi valós személyazonosságát, akkor viszont a falu fog tönkremenni. Ha viszont magára vállalja a bűnt, akkor a falu fejlődése töretlenül folyhat tovább.

A film mintha a jézusi mondat példázata lenne: „*Aki meg akarja tartani az életét, az elveszti, és aki elveszti, az megtalálja.*”

Táncos a sötétben – Rendezte Lars von Trier, 2000

Selma Jezkova, a gyermekét egyedül nevelő cseh bevándorló anya egy Washington állambeli üzemben dolgozik a 60-as évek elején. Konyhai mosogatókat készít, és mellékes munkát is vállal. Selma ugyanis egy örökletes betegség következtében hamarosan meg fog vakulni, s fiára, a tizenkét éves Gene-re is hasonló sors vár, ha az anyának nem sikerül időben elég pénzt összekuporgatnia a költséges műtetre. Selma ezt olyannyira titokban tartja, hogy még fia sem tudja, milyen betegségben szenved. Selma sivár életében az egyetlen menekülést szenvedélyes zeneszeretete jelenti, s azon belül is a hollywoodi musicalek csupa dal, csupa tánc betétszámai.

Bár alig lát, s csöppet sem tehetséges, ő is fellép *A muzsika hangja* helyi színköri előadásán, és rendszeresen arról fantáziál, hogy egyszer ő is egy musicalben szerepelhet. Ám a keserves munkával megkeresett pénzt csődbe ment szomszédja ellopja, Selmának pedig meg kell ölnie a férfit, ha meg akarja műttetni gyerekeit. Selma szeme előtt csak a magasztos cél lebeg, az időközben felmerülő morális és egzisztenciális problémákkal csupán Hollywood segítségével tud szembenézni. De eljön az utolsó, nagy kihívás – halálbüntetésének végrehajtása, és ekkor megkerülhetetlenül szembe kell néznie a valósággal.

Közelkép

1972 októberében az uruguayi Keresztény Öregfiúk rögbicsapata repülőgépen útnak indult Chilébe, hogy néhány meccsen megmérkőzzön az ottani öregdiákok csapatával. A rossz látási viszonyok miatt a gép az Andok egyik csúcsába ütközött, szárnya, farka letört, a roncs megfeneklett a hómezőn. A pilóta és több utas szörnyethalt. Néhányan súlyosan megsérültek. Élelmük mindössze ennyi maradt: pár tábla csokoládé, némi gyümölcsíz és néhány tubus fogpaszta. Vízet a napon olvasztottak a hóból. Túlélésük azon

múlt, hogy képesek-e undorukat legyőzve elhunyt társaik húsából enni, vagy pedig éhen halnak.

Tizenhatan megmenekültek ezen az áron, hetvennapos szörnyű szenvedés után. A páratlan eset híre 1973-ban az egész világot bejárta, és Piers Paul Read regényt írt belőle a résztvevők beszámolóinak alapján *Életben maradtak* címmel.

„...Már csak a két legidősebb társuk, Liliana és Javier nem evett emberhúst, s ahogy múltak a napok, és a huszonöt fiatalember az új táplálékon megerősödött, a házaspár, amely a megmaradt boron, csokoládén és gyümölcszén élt, mind soványabb és erőteljesebb lett.

A fiúk riadtan nézték egyre fokozódó gyengeségüket. Marcelo újból és újból könyörgött nekik, hogy győzzék le vonakodásukat, és egyenek a húsból. Minden érvelt felhasználta, elsősorban Pedro Algorta szavait.

– Gondoljátok, hogy szentáldozás. Gondoljátok Krisztus testére és vérére, hiszen Isten azért adta nekünk ezt a táplálékot, mert azt akarja, hogy életben maradjunk.

Liliana végighallgatta, de közben mindegyre szelíden a fejét rázta.

– Én nem bírom, egyszerűen nem bírom! – Egy ideig férje is követte példáját. Amikor montevideói otthonukról beszélgettek, azon tűnődtek, vajon mit csinálnak ebben az órában a gyermekeik.

Beszélgetésük azonban megrendítette Javier eltökéltségét, hogy nem eszik emberhúst, s így amikor megkínálták egy darabbal, elfogadta, és lenyomta a torkán.

Tehát már csak Liliana tartott ki. Noha nagyon gyenge volt, s életereje egyre apadt, kedélyállapota továbbra is derűs maradt. Egyik este Liliana a férjéhez fordult, s azt mondta neki, ha hazakerülnek, szeretne még egy gyereket. Úgy érzi, Isten azért hagyta életben, hogy ezt tegye.

Javier odavolt az örömtől. Szerette gyerekeit, s mindig kívánta, hogy még több legyen, de amikor most feleségére nézett, könnyein keresztül is látta, milyen megrendítő ez a kívánság.

– Liliana – mondta neki –, szembe kell néznünk a dologgal. Ha nem maradunk életben, ebből semmi sem lehet.

– Tudom – bólintott Liliana.

– Isten azt akarja, hogy életben maradjunk.

– Igen. Azt akarja, hogy életben maradjunk.

– És ennek csak egy módja van.

– Igen. Csak egy módja van.

Javier és Liliana a gyengeségtől botladozva visszamentek a fiúkhoz.

– Meggondoltam magam – szólta oda Liliana Marcelónak. – Eszem a húsból.

Marcelo odament a gép tetejéhez, és leemelt onnan egy kis darab emberhúst, amely a napon száradt. Liliana elvette, s kényszerítette magát, hogy lenyelje.”

The American Medical Association is a national organization of medical practitioners, organized for the purpose of promoting the interests of the medical profession and the public. It is a non-profit corporation, organized under the laws of the United States, and is the largest and most influential of the medical organizations in this country. Its membership is composed of physicians, surgeons, dentists, and other medical practitioners, and it is organized into various branches and sections, each of which is devoted to the study and promotion of a particular branch of medicine. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities.

The American Medical Association is a national organization of medical practitioners, organized for the purpose of promoting the interests of the medical profession and the public. It is a non-profit corporation, organized under the laws of the United States, and is the largest and most influential of the medical organizations in this country. Its membership is composed of physicians, surgeons, dentists, and other medical practitioners, and it is organized into various branches and sections, each of which is devoted to the study and promotion of a particular branch of medicine. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities.

The American Medical Association is a national organization of medical practitioners, organized for the purpose of promoting the interests of the medical profession and the public. It is a non-profit corporation, organized under the laws of the United States, and is the largest and most influential of the medical organizations in this country. Its membership is composed of physicians, surgeons, dentists, and other medical practitioners, and it is organized into various branches and sections, each of which is devoted to the study and promotion of a particular branch of medicine. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities. The Association is also engaged in a wide variety of other activities, including the publication of the *Journal of the American Medical Association*, the holding of annual meetings, and the conduct of various other educational and promotional activities.

11

BIBLIA

Az írott ige

BIBLIA

Ott fekszik az asztalon a Biblia. Föléhajolok, és megérintem. A bőrborításon végigsimítom a kezem, majd kinyitom.

Ekkor, mint felnyitott palackból a bor aromája vagy fedelétől megfosztott burnótos szelencéből a dohányillat, kiszabadul a Biblia illata. Megragad és bővkörébe von ez az apró betűktől hemzsegő, vastag könyv. Szavak tűnnek elő, amelyek figyelmemet magukra vonják: az ÚR – ő a gazdája ennek a könyvnek, ő gondoskodott arról, hogy évszázadokon, évezredekken át felnyissák és olvassák. Az ÚR – ilyen furcsán írva, csupa nagybetűvel: az ő szavait, igéit őrzi és közvetíti nekem a Biblia – legalábbis ezt mondják róla.

*Továbblapozok: megismerte, sötétség, élet, felebarát, gyehenna, új terem-
tés...*

Ebből a szóáradatból hogyan tudom meg, mit akar mondani nekem az Úr? Tudnom kell, hogy mi a legfontosabb ebből a több mint ezer oldalból! Könnyen el lehet tévedni a nemzetségtáblák, királynevek és haragos szavú próféciaák között.

Volt idő, hogy azt gondolták, a Biblia minden lényeges tanítása átkerült az egyház gyakorlatába, ezért nem is olvasták, nem is tanulmányozták egyes könyveit.

Majd eljött a reneszánsz, a humanizmus és a reformáció ideje, amikor újra felismerték a személyes felfedezés értékét.

Így volt lehetséges, hogy a bibliaolvasás élményét Luther Márton ahhoz hasonlította, mint amikor az ember felnéz a csillagos égre: egyre több és több csillagot fog észrevenni.

Az én személyes belső egemen kevés csillag világol. Nem vagyok elég figyelmes? Vagy a sötétség olyan, mint a szálló korom, amely még a fényforrásokat is belepi és elhomályosítja?

Vannak, akik azt mondják, legyek türelmesebb. Mások azt, hogy hagyatkozzam azokra, akik több csillagot látnak, mint én: bízzam magam rájuk, és kövessem az ő útmutatásaikat.

Annyit mindenesetre már megtanultam, hogy az a felismerés és tapasztalat, amelyet én magam szereztem, sokkal biztosabb támasz, mint a másoktól átvett ismeret.

A Bibliát is olyan emberek írták, akik saját belső, lelki tapasztalataik sorát átélve biztos támaszra leltek hitükben. Ez arra tette őket képessé, hogy több bizonytalanságot tudjanak elviselni.

A Bibliámat lapozva sok számomra érthetetlen rész tárul elém, de ez már nem tántorít el, mert tudom, hogy ez a könyv nehezen adja meg magát. Majd amikor színről színre fogunk látni, és úgy ismerni, mint ahogy az Isten ismert meg minket, akkor minden titokra fény derül. És ennek a végső tisztánlátásnak a reménye most elég ahhoz, hogy elfogadjam: fontosabb a felfedő személye, mint maga a felfedett titok, és fontosabb az, akire összességében az egész Biblia mutat, mint maga a könyv.

AZ ÍROTT IGE

I.

Az igei kinyilatkoztatás legkézzelfoghatóbb, anyagi formája az írott ige, vagyis a Biblia. A Biblia a keresztény vallás szent könyve, de mind a kereszténység széles táborán, mind az egyes felekezeteken belül nagy különbség van az **értelmezési felfogások** tekintetében. Szent volta ugyanis néhány irányzat szemében abszolút tekintélyt, szó szerinti, illetve betű szerinti tévedhetetlenséget jelent. A Szentírás *szó szerinti ihletettsége*, az úgynevezett verbális inspiráció tana azt a felfogást jelenti, amely szerint a Biblia minden egyes szavát, sőt betűjét a Szentlélek közvetlenül sugallta, „tollba mondta” a bibliai könyvek szerzőinek. Így ők a szó szoros értelmében nem is „szerzők”, hanem a Szentlélek írnokai. A Szentírás körültekintő értelmezése ezzel szemben minden olyan módszert igénybe vesz, amely a Bibliához hasonló irodalmi művek megértésére irányuló erőfeszítés esetében szóba jöhet. E módszerek közt jelentős például a *kulturális háttér* figyelembevétele (korabeli szokások, jogi rendelkezések, társadalmi, politikai berendezkedés, nyelvi sajátosságok stb.), az összefüggőnek tűnő szöveg egységeinek vizsgálata (*szerkesztéstörténet*) és nem utolsósorban a *hatástörténet*, vagyis annak a hatásnak a feltérképezése, amelyet a Biblia egyes részeinek értelmezése a történelem során kiváltott.

II.

Az értelmezés kérdését azért tekintjük különösen jelentősnek, mert a bibliai könyvek tartalma alapozza meg a kereszténység tanítását (dogmatika), egyúttal eligazítást ad a keresztény életvitel kérdéseiben (etika). A keresztény életvitel és a Biblia kapcsolatában *fundamentalizmus*nak nevezzük azt a felfogást, amely szerint csak olyan szellemi és fizikai tevékenységet szabad végezni, amelynek engedélyezése a Bibliából kifejezetten kiolvasható. Ezenkívül megfigyelhető még hitvallási, felekezeti és további fundamentalizmus is, amely egyedüli és kizárólagos érvényességet tulajdonít bizonyos hitvallási szövegeknek vagy vallási tanításnak. Ezek ebben az esetben nem normát jelentenek, hanem a valós élet elvakult kategorizálását.

III.

A Biblia a kereszténység **normája és forrása**. Egyetlen dogmatikai tétel sem állhat szemben a Biblia mondanivalójával, de több olyan súlyos dogmatikai tétel van, amelynek konkrét megfogalmazása a bibliai kor utáni szerzőktől származik. Ilyenek többek közt a Szentháromságra vonatkozó megállapítások (lásd 4. fejezet) vagy a Jézus kettős természetéről szóló tanítás (lásd 10. feje-

zet). A Szentírás normává válásának útját a **kánon** kialakulásának történetében lehet nyomon követni. A kánon a bibliai könyvek kötelezően elfogadott gyűjteménye, kialakulásának folyamata a zsidóságban az 1. század végére tehető. A kereszténységben lényegileg 200 körül lezárult ez a folyamat, bár egyes könyvekről a 4. századig folyt még vita. Az egyházak közt folyó teológiai viták egy részének háttérében is a bibliai szövegekkel, magyarázatokkal, gyűjteményekkel kapcsolatos különbségek állnak. Erre vonatkozó részletekkel már találkozhattunk a korábbi évek ismeretanyagában (lásd jeruzsálemi és alexandriai kánon, Septuaginta, Vulgata).

IV.

A Biblia kereszténységben betöltött szerepét nehéz túlbecsülni, de könnyű félreértetni. Téves az a szemlélet, amely a kereszténységet könyvvallásnak tekinti, mert a bibliai szerzők célja nem az isteni kinyilatkoztatás rögzítése volt (ellentétben például Mohamed próféta szerepével az iszlámban), hanem **Isten gondoskodásának bemutatása**. A bibliai könyvek tartalmi és műfaji sokszínűsége a kánon kialakulásának folyamatában meggyőzően mutatja az **életszerű inspiráció** vonásait. Ez a kifejezés – a fent említett verbális inspirációval szemben – egyaránt vonatkozik a szerző személyére, az írás tartalmára és a bibliai könyvek Szentlélektől való ihletettségére. Nincs elég okunk a Biblia ihletettségének csodaként való értelmezésére akkor, amikor ennek életszerű magyarázata ennél jobban kifejezi Isten gondoskodásának lényegét. A bibliai kinyilatkoztatás lényege nem az, hogy a bibliai könyvek egyikében sem fordulhat elő ellentmondás. Ennél komolyabb és fontosabb feladat észrevennünk, hogy egy személyt oly mértékben megragadhat a kinyilatkoztatásban feltárolt új valóságértelmezés, hogy szavait ez döntően meghatározza. Ebből fakadóan a bibliai szerzők és a mindenkori hívők szavaiban számos hasonlóság lehet. Ez a folyamatos **értelmezéstörténet** teszi mindig aktuálissá a Biblia igazságát.

V.

A Biblia megbízható értelmezésére különféle álláspontok születtek. Az egyes felekezetek bibliaértelmezési hangsúlyait leginkább hitvallásaik, zsinataik, saját hagyományaik jelölik ki. A Biblia **négyféle magyarázatának** szép példája ez a középkorban széles körben ismert mondat: *Litera gesta docet, quid credas allegoria, moralis quid agas, quo tendas anagogia*. (A betű a történelmet tanítja; az allegória azt, amit hinned kell; az erkölcsi értelem, hogy mit kell tenned; és az eszkatológia azt, amibe reményedet vetheted.) **Luther írásmagyarázati elve** egyrészt az volt, hogy csak ott szabad továbbmenni a négyféle magyarázatban a következő magyarázattípusra, ahol az elsődleges,

illetve megelőző értelem nyilvánvalóan nem használható. Másrészt a többféleképpen magyarázható részek esetében azt a szempontot kell előnyben részesíteni, amely leginkább egyezik Jézusnak az evangéliumokból megismerhető alakjával, igehirdetésével (*was Christum treibt*).

Források

„Ezért egészen bizonyosnak tartjuk a prófétai beszédet, amelyre jól teszitek, ha mint sötét helyen világító lámpásra figyeltek, amíg felragyog a nap, és felkel a hajnalszín szívetekben. Mindenelőtt tudnotok kell, hogy az Írás egyetlen prófécija sem ered önkényes magyarázatból, mert sohasem ember akaratából származott a prófécia, hanem a Szentlélektől indítatva szóltak meg az Istentől küldött emberek.” (2Pt 1,19–21)

„Ekkor összegöngyölítve a könyvtekercset, átadta a szolgának, és leült. A zsinagógában mindenkinnek a szeme rajta függött; ő pedig szólni kezdett hozzájuk: »Ma teljesedett be ez az Írás fületek hallatára.« Mindnyájan egyetértettek vele, majd elcsodálkoztak azon, hogy a kegyelem ígéit hirdeti, és azt kérdezték: »Nemde a József fia ez?«” (Lk 4,20–22)

„Ez a parancsolat tehát szó szerinti értelme szempontjából egyáltalában nem vonatkozik ránk, keresztyénekre, mert ugyanolyan külső dolog az, mint az Ótestamentum más rendelkezései is, amelyek bizonyos szokásokhoz, személyekhez, időhöz és helyhez vannak kötve. Krisztus pedig mindezt már szabad tetszésünkre bízta. De magyarázzuk meg az egyszerű híveknek is azt, amit Isten ebben a parancsolatában követel tőlünk.” (Luther Márton: *Nagy káté*, a harmadik parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

mitológiátlanítás: A mitológiátlanítás a bibliaértelmezés egyik módszere, amely Rudolf Bultmann (1884–1976) nevéhez fűződik. Célja a Bibliában rögzített szövegek értelmezésének megtisztítása a rájuk rétegződő mitikus, természetfeletti magyarázatoktól annak érdekében, hogy az elszigetelt „megfejtés” meg ne akadályozza a Jézus Krisztusba vetett hit személyes, egzisztenciális formáinak kialakulását. Bultmann programja megalkotásával hasonlónak vált egy szigorú tanárhoz, aki feladatul szabja egy könyv megértését, de a részfeladatoknál nem enged hátrapolni a megfejtéshez.

Teológia

„Először is: ha azt mondjuk: a Biblia igaz, azzal azt mondjuk, hogy amit jelent, az igaz. És amit jelent, az – többek közt – a benne szereplő műfajok felhasználásával fejeződik ki. A benne szereplő szavakat a történelemhez való viszony és a kulturális háttér alakította ki.

Másodszor: azt mondani erre a konkrét könyvre, hogy igaz, azt jelenti, hogy bízhatunk benne. Bízhatunk abban, hogy ez a hit és élet kérdéseibe vezető útmutató nemcsak

Isten hűségéről és az ennek megfelelő életformáról szól, hanem az egész világ megértésének módjáról és arról a nyelvről is, amely alkalmas erre a megértésre.” (William C. Pacher)

FELADATOK

1. (B)

Albrecht Dürer számos rajzot készített kezekről. Még utolsó éveiben is részletes vázlatokat készített ebben a témában, talán többet, mint bármely más művész egész munkássága alatt. Mintha egész életében a tökéletes rajzot szeretne volna elkészíteni a kezeiről.

Érdekes és tanulságos történet kapcsolódik az 500 évvel ezelőtt készült, *Imádkozó kezek* címen ismertté vált tanulmányához, amely hatalmas népszerűségnek örvend.

Számodra mit fejez ki a *Kéztanulmány Bibliával* című alkotása? Milyen kapcsolatra utal a Biblia és az olvasója között?

Kéztanulmány Bibliával

2. (I–IV.)

- „A Biblia létezése az emberi faj legnagyobb áldása. Az ennek lekicsinylésére tett minden kísérlet az emberiség ellen elkövetett merénylet.” (Immanuel Kant)
- „Ha megfelelően olvassuk, a Biblia a legerősebb ateista erő, amelyet valaha kitaláltak.” (Isaac Asimov)
- „A Biblia nem csupán egy könyv. Élőlény, amelynek hatalma van arra, hogy legyőzzön mindenkit, aki ellene áll.” (Bonaparte Napóleon)
- „A Biblia olvasása jobb hazafiakat, jobb apákat és jobb férjeket nevel.” (Thomas Jefferson)
- „Az a tény, hogy a Biblia szinte semmit sem előlegez meg a modern tudományból, engem megerősít abban, hogy nem lehet isteni eredetű.” (Carl Sagan)
- „Meggyőződésem, hogy a Bibliát egyre szebbnek találjuk, mentől jobban megértjük, azaz mentől jobban belátjuk és meglátjuk, hogy minden szavának, amelyet általánosan fogunk föl és különösen magunkra alkalmazunk,

hely és kor szerint sajátos, közvetlenül egyéni vonatkozása volt.” (Johann Wolfgang von Goethe)

- „Azáltal, hogy sok közismert tudományos könyvet olvastam, hamarosan arra a meggyőződésre jutottam, hogy sok bibliai történet nem lehet igaz. Ez a felismerés tett gyanakvóvá minden hatalommal szemben, és ez a hozzáállás egész életemet végigkíséri.” (Albert Einstein)
- „A legtöbb embert azok a bibliai szakaszok aggasztják, amelyeket nem értenek. Engem inkább azok, amelyeket megértettem.” (Mark Twain)

Melyik nézet áll a te álláspontodhoz legközelebb? Fogalmazd meg a saját véleményedet!

Mit válaszolnál az általuk megfogalmazott kritikákra az I–IV. pontban olvasottak alapján? Mennyiben állják meg a helyüket a pozitív vélemények az I–IV. pont alapján?

3. (I–IV.)

Mivel a legtöbb nyugati országban a Biblia széles körben elfogadott, nagy tekintélynek örvendő könyv, ezért sokan használják mondatait érveik alátámasztására. Sajnálatos módon a történelem során többször is előfordult, hogy egyes csoportok visszaéltek a Biblia tekintélyével, és olyan ügyek támogatására használták fel, amelyek távol álltak a Biblia szellemiségétől. Ilyen volt például a zsidóüldözés, a nők elnyomása, a rabszolgaság igazolása vagy a Föld kizsákmányolása.

Képzeljétek el, hogy ezeknek a csoportoknak kell választ adnotok! Korábbi bibliaismereti tanulmányaitok, valamint a fejezetben olvasottak alapján érveljétek ezen álláspontok ellen! (Segítségül néhány igehelyet is felsorolunk: Róm 16,1–3; ApCsel 2,17; Róm 16,7; Filem 8–20; 1Móz 2,15.)

4. (F, M, T)

„Mivel a Szentírásban Isten emberi módon szólal meg, ebből következően a magyarázó [...] gondosan keresse meg a szentíró gondolatát.” (II. vatikáni zsinat)

A bibliakritika nem negatív jelentésű fogalom. Célja nem az, hogy hibákat keressen a szövegben, s ezek alapján a Biblia üzenetét cáfolja meg. Épp ellenkezőleg, a bibliakritika célkitűzése az, hogy az egyes szövegeket alaposan megvizsgálva kiderítse, mit akart az adott fejezetek emberi írója kifejezni. Az

első kérdések, amelyek a Biblián belüli látszólagos ellentmondásokkal kapcsolatban felmerültek, többek között Mózes halálához (hogyan írhatta le Mózes a saját halálát? – lásd 5Móz 34) vagy az özönvíz történetéhez (hány állat fért be a bárkába? – lásd 1Móz 7,2–3; 1Móz 7,8–9) fűződtek.

Korábbi tanulmányaitokból idézzetek fel olyan bibliai részeket, amelyek a bibliakritikai kutatás tárgyai lehetnek!

Mit gondoltok, mi a fundamentalista értelmezés (lásd II. bekezdés) kapcsolata a bibliakritikával?

5. (V.)

Próbáljátok leírni az alábbi fogalmaknak és bibliai eseményeknek a klasszikus négyes felosztás szerinti (szó szerinti, allegorikus, erkölcsi és eszkatologikus) jelentését és magyarázatát! Segítséül néhány igehelyet felsoroltunk.

- Jeruzsálemi templom (1Kir 6; Jn 2,19; 1Kor 3,17; 1Kor 3,16; Zsolt 84,4)
- Izrael kivonulása Egyiptomból (2Móz 13,17–22)
- Jónás három nap és három éjjel a hal gyomrában (Jón 2,1; Mt 12,40)
- Ádám alakja (1Móz 1,27; 1Móz 5,1; Róm 5,14; Róm 5,12; 1Kor 15,45)
- Az özönvíz története (1Móz 6–8; 1Pt 3,20–21; 1Móz 6,12–13; Lk 17,27; Mt 24,37–39)

Szent Márk
(1020–1050 között
készült festmény,
ismeretlen alkotó)

6.

„Olyan sok Szentíráson alapuló verset írtak, hogy úgy tűnik, ami nem bibliai gondolat, az nem is igaz.” (Samuel Taylor Coleridge)

A Biblia minden korban az írók, költők, zeneszerzők, művészek ihletője volt. Voltak, akik bibliai témákat dolgoztak fel, mások indirekt módon használták a bibliai történeteket, megint mások a Biblia nyelvezetét használták fel, hogy erőteljesebbé tegyék műveik stílusát.

A reneszánsz koráig elsősorban a Biblia által inspirált költemények voltak népszerűek, amint a legismertebb szerzők (Dante Alighieri, William Shakespeare vagy John Milton) művei mutatják. A romantikában a költők saját művészi álláspontjuk alátámasztására használták a Bibliát: elég, ha Fjodor Dosztojevszkij (*A félkegyelmű, Karamazov testvérek*), Victor Hugo (*Nyomorultak*) vagy Gustave Flaubert (*Heródiás*) műveire gondolunk. A 20. században inkább a művészi újraírások jellemzőek (például Thomas Mann: *József és testvérei*),

valamint az aktualizálások és parafrázisok (például Nikosz Kazantzakis: *Akinek meg kell halnia*, John Steinbeck: *Édentől keletre*, William Faulkner: *Példabeszéd*). A magyar irodalomban is minden korban népszerűek voltak a bibliai ihletettséű művek, amint például Balassi Bálint, Vörösmarty Mihály, Madách Imre, Ady Endre, Karinthy Frigyes vagy Babits Mihály munkáin is láthatjuk.

Gyűjtsetek olyan mai, modern regényeket és filmeket, amelyek bibliai témát dolgoznak fel, vagy amelyekről úgy gondoljátok, hogy mondanivalójuk vagy egy-egy mozzanatuk (egy szereplő jellemvonásai, egy fordulat a történetben, egy gondolat) valamely bibliai történettel párhuzamba állítható – akár úgy is, hogy a szerző nem kívánta ezt nyilvánvalóvá tenni.

Vajon (arányaiban) kevesebb bibliai ihletettséű mű születik ma?

Vajon (arányaiban) kevesebb olyan mű születik, amelynek fő kérdése párhuzamba állítható a Bibliában is hangsúlyos gondolatokkal?

7. (F, M, T)

Máig 1500 nyelvre fordították le a Bibliát vagy legalább egyes részeit. Bibliafordítók szerint még további 3000 nyelvre kellene lefordítani a Szentírást. A legtöbb nehézséget azonban nem az egyes népcsoportok nyelveinek jelenleg is tartó feltérképezése okozza, hanem az, hogy sokszor lehetetlen egy kis nyelvjárás területén megtalálni az adott fogalomnak megfelelő szót. Például az „*Olyan havat ad, mint a fehér gyapjú*” (Zsolt 147,16) mondatban megjelenő „hó” szó a trópusokon élő népcsoportok számára nem jelent semmit, míg az eszkimók csupán ezt az egy szót rengeteg különféle alakban használják.

Próbáljatok meg egy „szekuláris bibliafordítást” készíteni! Egy kiválasztott bibliai részt (például a magvető vagy a szőlőmunkások példázatát) vagy az alábbi fogalmakat magyarázatok el úgy, hogy a keresztény tanításban járatlan emberek is megértsék: kegyelem, felebarát, hit, kísértés, teremtetés, evangélium, szeretet.

Példa az irgalmas samaritánus példázatának szleng fordítására (részlet az Ausztráliában kiadott szlengbibliából):

„Egy csapat bozótharcos megtámadta, elszedték tőle a dohányt, és félholtra verték. Úgy esett, hogy egy csuhás a templomból jövet elment mellette, vetett egy pillantást az arcra, átment az úton, és elsietett. Egy irodás tag, aki szintén azon az úton ment, ugyanezt tette.

Aztán egy teljesen közönséges alak (egy öreg, koszos utcaseprő, akire nem vetnél egy pillantást sem) elment mellette és rendesen megsajnálta. Így hát elővett egy eü-ládát, hogy összefoltozza a krapekot, aztán felrakta öreg csotrogányára, elvitte a legközelebbi kocsmába, és ápolta.”

8.

Játsszatok „activity”-t az alábbiak szerint! Osszátok két részre a csoportot, és mindenki válasszon ki egy-egy (ismertebb) igeverset a Bibliából. Húzzátok ki előre elkészített cédulákról, hogy milyen módon kell a másik csoportnak kitalálnia a mondatot: mutogatással, rajzzal vagy körülírással.

A végén szavazzatok, kinek melyik feladattípus szerint volt legnehezebb kitalálni a feladványt!

Filmajánló

451 Farenheit – Rendezte Francois Truffaut, 1966

A film egy elképzelt jövőben játszódik, ahol az emberek már nem olvasnak, sőt a könyveket betiltották. A könyvrejtegetőket üldözik, a megtalált könyveket elégetik. A film hőse a történet során hivatásos égetőből átkerül az üldözöttek oldalára, tagjává válik annak a kisebbségnek, akik igyekeznek a kultúrát megőrizni. A film forgatókönyve Ray Bradbury hasonló című könyvén alapul.

Felforgatókönyv – Rendezte Marc Forster, 2006

Egy reggel Harold, a teljesen átlagos és szemlátomást magányos adóellenőr arra ébred, hogy egy nő hang kommentálja minden mozdulatát, gondolatát és érzését, méghozzá félelmetes alaposággal. Harold precíz élete egyik pillanatról a másikra feje tetejére áll, hisz a narrációt csak ő hallja, s mikor a hang bejelenti, hogy hamarosan elhalálozik, a férfi elhatározza, hogy felkeresi a hang tulajdonosát, aki élete történetét írja, s meggyőzi arról, hogy változtassa meg a befejezést. Elkerülni próbálván végzetét, egy irodalmárhoz fordul segítségért, aki azt javasolja neki, hogy a befejezés megváltoztatásához életét úgy kell alakítania, hogy az tragédiából komédiává váljon. Az irodalmár professzor szerint számos komédia alapját egy olyan pár szerelme képezi, akik gyűlölik egymást. Javaslatát követve Harold meglehetősen szokatlan és váratlan románcba bonyolódik. Midőn Harold belekóstol az igazi szerelembe és a valódi életbe, úgy hiszi, végre megszabadult végzetétől, hisz az élete egy komédia összes jegyét magán hordozza; azonban Harold nem tudja, hogy az író, Kay írásaiban a karakterek akkor haláloznak el, amikor a leginkább élnek. Harold és Kay egy ismeretlen birodalomban találják magukat, amely mindkettőjüket gondolkodóba ejti: mennyit ér az emberi élet egy halhatatlan irodalmi művel szemben, amely életről és halálról szól?

Közelkép

A „Nagy Könyv” elnevezésű programsorozat célja az olvasás népszerűsítése volt. Először 2003-ban Nagy-Britanniában rendezték meg (eredeti nevén *Big Read*), majd több európai ország is átvette ezt a kezdeményezést. Németországban 2004-ben került sor a program (*Unsere Besten – Das grosse Lesen*) megvalósítására, ahol egy előre összeállított, 200 könyvet tartalmazó sikerlistából lehetett választani. Összesen 250 ezer ember szavazott, s a Biblia a második helyezést érte el (J. R. R. Tolkien *A Gyűrűk Ura* című könyve mögött). Csehországban szintén 2004-ben zajlott a verseny (*Moje kniha*). Itt összesen 93 ezer ember választott a szavazók által szabadon megjelölt könyvek közül. A Biblia a harmadik helyre került (J. K. Rowling *Harry Potter és a bölcsek köve* című könyve, valamint *A Gyűrűk Ura* után).

Magyarországon a programsorozat 2005-ben zajlott. Bárki bármilyen magyar vagy magyarra fordított külföldi regényt javasolhatott. A versenyben 1400 könyvtár, 500 könyvesbolt és 1300 iskola vett részt különféle programokkal. Magyarországon összesen 400 ezer szavazat érkezett a különböző könyvekre. Eszerint a magyarországi részvételi arány (4%) jóval nagyobb volt a németországi (0,3%) vagy csehországi (0,9%) részvételi aránynál. Az első helyezést Gárdonyi Géza *Egri csillagok*, a másodikat Molnár Ferenc *A Pál utcai fiúk* című regénye érte el. *A Gyűrűk Ura* és a *Harry Potter és a bölcsek köve* Magyarországon a 8. és a 9. helyezést érte el.

A magyarországi versenyben a legjobb 150 könyv közé nem került be a Biblia, hiszen a versenykiírás regényekre vonatkozott. Ugyanezen ok miatt nem került a nagy-britanniai 200 legjobb közé sem a Biblia (ahogy például Shakespeare művei sem).

Mit gondoltok, milyen lett volna a Biblia magyarországi szereplése, ha a versenykiírás feltételei lehetővé tették volna a beszavazást?

12

VIRÁG

A másik könyv

VIRÁG

Virágot kapunk ballagáskor, születés- vagy névnapon, diplomaosztáskor, gyermek születésekor, házassági évfordulón, nyugdíjba menetelkor, és végül a temetésünkön is. Virággal fejezzük ki elismerésünket, örömünket, szeretetünket. Sok mindent kifejezhet egy csokor virág. Színük és formájuk igen különböző, széles a választék, amelyből az alkalomhoz és személyhez illőt kiválaszthatjuk.

Mikor milyen virágot adunk?

Emlékszem, amikor általános iskolás, alsó tagozatos voltam, az egyik nap az osztályterembe belépett néhány felsős, nyolcadikos fiú. Nőnapon egy csokor hóvirággal lepték meg osztályfőnökünket. Akkor éltem át először, hogy néhány szál virág milyen örömet okozhat. Még él bennem tanítónőnk alakja, aki akkor nyugdíjazás előtt állt, mi voltunk az utolsó osztálya. Előző osztályának néhány fiútagja azzal a csokor virággal azt fejezte ki, hogy szívesen emlékeznek a vele eltöltött időre.

Sok-sok remek pillanatot idézhetnénk fel, amikor virágot kaptunk valakitől, vagy virágot adtunk valakinek.

Szintén emlékezetes volt, amikor unokaöcsém keresztelőjén – régi szokás szerint – a megkeresztelendő gyermek családjaként a szüleim, a testvérem és én gondoskodtunk a templom virágdíszítéséről. Fehér kardvirágok álltak a magas, fehér vázákban.

A templomban az oltárt virág díszíti. Nem mintha tudnánk bármi olyat az oltárra helyezni, ami ne lenne eredetileg is az Istené. Hiszen mindent az ő teremtettségéből veszünk! A virág Isten teremtettségére utal, ha rátekintek, eszembe jut, hogy a teremtettség műve – bibliai kifejezéssel élve – „íme, igen jó”. Valamint szép, hiszen az a bibliai kifejezés, amely többször is megismétlődik a teremtetéstörténetben, jót és szépet egyaránt jelent.

Amikor a virággal díszített oltárra nézek, a virágok gyönyörű színe, formája és illata felidézi bennem a teremtettség nagyszerűségét.

De ha árnyalni kívánnám ezt a nagyszerűséget, akkor alkalmanként más-más virágot tennék a templom oltárára.

A nárcisztól a krizantémig tartana a sor, a tavasz és az új kezdet első jelé-

től az elmúlás fagyával is dacoló, sápadt színű krizantémig, amely halottak napja környékén benépesíti a temetőket, és hirdeti a mulandó földi életen túli reményünket.

Luther Márton síremléke

A MÁSIK KÖNYV

I.

A történelemben nagyon sok ötlet született arról, hogy kicsoda Isten. Ahol eljutottak odáig, hogy Isten „mindig nagyobb” (*Deus semper maior*), ott általában helyesen látták meg azt is, hogy az emberi megismerés határain belül csak részlegesen és korlátozott érvénnyel „fedezhetjük” fel, és még kevésbé fejezhetjük ki őt. A figyelmes szemlélő számára azonban ezeken a határokon belül is nagyon sok értékelhető jel fogható fel. E puzzle-szerű jelek közös tulajdonsága, hogy bármekkora képet rakjunk is ki belőlük, sohasem fogják visszaadni Isten lényegét, de egy-egy részlet is elég ahhoz, hogy megszülessen a felismerés: a látvány mélyén, a kép fonákján végső soron róla van szó. Megismerhető világunk legintenzívebben erre utaló „jelegyütteseit”, „képrész-

leteit" összefoglalóan **általános kinyilatkoztatás**nak nevezzük. A kifejezés tükrözi, hogy ezeken keresztül Isten teszi lehetővé számunkra saját részleges megismerését. Területei: a teremtett világ a maga teljességében, a történelem és a lelkiismeret.

II.

Pál apostol szavai a természetes istenismeret egyik alapszövegévé váltak: „*Ami ugyanis nem látható belőle: az ő örök hatalma és istensége, az a világ teremtésétől fogva alkotásainak értelmes vizsgálata révén meglátható.*” (Róm 1,20)

De mit is jelent ez közelebről? Szó sincs itt arról, hogy Isten maga volna meglátható ily módon. Csupán két jellemzője: hatalma és istensége. Aki figyelmesen és következetesen értékeli a világ-puzzle összeillő darabjait, az eljut addig, hogy létezhet a világban egy felsőbb isteni hatalom. Hogy ki ez, hol található, és milyen tulajdonságai vannak, az ebből még nem tudható meg, sőt a részletek legtöbbször helytelen irányba vezetnek a gondolatainkat. Ezek a részletek **Isten álarcai** (*larva Dei*), amelyek valamit mindig mutatnak belőle, de teljesen soha fel nem fedik. Sokszor eredeti jelentésükkel pontosan ellenkező látszat alatt jelennek meg.

III.

Ez a kettősség jellemzi a **nyelv** helyzetét is. Hogyha természetes eszközeinkkel nem tudjuk megtalálni őt, akkor a természetes eszközök világába tartozó nyelvvél sem tudjuk kifejezni. Hiába akarjuk kimondani a lehető legnagyobb, mindig lesz annál is nagyobb kimondható. Fogalmaink ráadásul saját világismeretünket tükrözik, ezért sokkal inkább bennünket fejeznek ki, mint a minket is Alkotót. Ehhez hasonló gondolatok miatt jött létre a **negatív teológia** fogalma, nyelvezete. Ez a nagyon elméletinek hangzó megkülönböztetés azt fejezi ki, hogy Istenről sokkal inkább meg tudjuk mondani, hogy *milyen nem*, mint pontosan azt, hogy *milyen*. Nem nagy, mert végtelenül meghaladja a mi nagyságról alkotott képünket. Nem szép, mert összehasonlíthatatlanul szebb az általunk legszebbként megismerttel. Nem bölcs, mert elképzelhetetlenül bölcsőbb a legbölcsőbb bölcsnél is. Ez az út a **misztikához** vezet, az Istennel való végső, szavakon túli egyesülés vágyához. Ahhoz, hogy érthetőek maradhassunk, mégis vállalnunk kell a **pozitív teológiai** beszédet. Ehhez mindenekelőtt az ad bátorságot, hogy Jézus az evangéliumok tanúsága szerint fel tudta használni a nyelvet Isten országának, szeretetének, megbocsátásának kifejezésére. Miközben ezt tesszük, mindig hozzá kell gondolnunk a negatív teológia felismeréseinek igazságát is.

IV.

Hasonló kétértelműséget hordoz a **történelem**. Nem vagyunk könnyű helyzetben, ha egy kortárs jelenséget akarunk megérteni. Számos oldalról értékelhetjük, sok-sok jelentése lehet. Szenvedéseinknek, megpróbáltatásainknak sem látjuk az igazi arcát addig, amíg tartanak. Lehetünk kitartóak és bízakodóak, szert tehetünk már a szenvedés elviselésének képességére is. Arra a kérdésre azonban, hogy ezek az események konkrétan *hogyan* szolgálták a továbblépést, Isten tervének megvalósulását (lásd „üdv történet”, 13. fejezet), nem tudhatjuk a választ előre. Ezért mondhatjuk jogosan azt, hogy minden szenvedés nyitott. Nyitott a jövőre, nyitott a helyes értelmezésre, vagyis célja van. *Wolfhart Pannenberg* (1928–), a ma is élő egyik legnevesebb evangélikus teológus a világtörténelem egészét úgy értelmezi, mint egy színteret, ahol lassan mindaz megtörténik, amit Jézus feltámadása már megelőlegezett. Kissé ellentmondásosnak hat, de rendkívül mély igazságot hordoz, ha ezt úgy fejezzük ki, hogy a világtörténelem a felé tart, ami már megtörtént. Ez jól érthetően mutatja be, hogy a történelem nem a végső megoldások szintje, hanem Isten végső igazsága kibomlásának színtere.

V.

A **lelkiismeret** latin szava a *conscientia*, szó szerint tudásköteléket, együtt tudást jelent. Arra a megfigyelésre utal, hogy él bennünk egy önálló lelki funkció, amely képes „együtt gondolkodni” velünk, amelyhez hozzámérhetjük megfogalmazódófelben levő szándékainkat. Nyitott kérdés, hogy ez csupán velünk együtt tudást jelent-e, vagy tudatos énünknel közvetlenebb módon kapcsolódik Istenhez. Ez első kritikusként, éjjel is képes felverni álmunkból, és akár hajnalig tartó belső dialógusra kényszeríteni önmagunkkal. Kialvatlanságunk ellenére általában mégis hálásak vagyunk „munkájáért”, mert sok elhamarkodott döntéstől óv meg. Szívós, kitartó munkával el tudjuk hallgattatni vagy át is tudjuk állítani más vágányra, de ehhez rendszerint külső segítség is kell: újabb szokásokkal való azonosulás, új normák elfogadása vagy ezekhez hasonló jelentős változás. A lelkiismeret nem olyan fogalom, amelynek „lényegéről” hosszan lehetne értekezni, sokkal inkább jeleiről, hatásáról, „üzeneteiről” ismerjük. Jó lelkiismerettel, tiszta szívűen élni nagy ajándék.

VI.

A **teremtett világ** életünk és munkánk színtere. Ha megértettük a kinyilatkoztatás két formájának kapcsolatát, akkor minden egyes része a teremtő és gondviselő Istenről árulkodik. Feladatunk megőrizni a világot élhető voltában, ezzel válunk a Teremtő társaivá fenntartásában. A lelkiismeretesen végzett

munka így kapcsolódik össze a legmélyebb vallási igazsággal. Ezért mondhatja Luther egyik leghíresebb gondolatával, hogy ha a szolgáló becsületesen végzi a munkáját, azzal istentiszteletet végez.

VII.

A Föld jelenlegi állapotának fenntarthatatlanságát jelzik a **világproblémák**. A legfontosabb gondok: a világméretű szegénység és éhezés, az ivóvíz hiánya, az AIDS és más járványok, a túlnépesedés, a környezet túlterhelése és a klímaváltozás, az emberi jogok figyelmen kívül hagyása, az erőszak különböző formái, a fegyverkezés, a migráció, a rasszizmus és a kirekesztés, az írástudatlanság és a kábítószeres használata. A **fenntartható fejlődés** kifejezés először 1987-ben szerepelt hivatalosan egy ENSZ-dokumentumban (*Brundtland Report, Our Common Future*), azóta általánosan elfogadottá vált. Eredeti definíciója szerint olyan életforma, amely „kielégíti a jelen igényeit anélkül, hogy csökkentsen a jövő generációk képességét arra, hogy kielégítsék a saját igényeiket”.

Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett ember feladata, hogy **művelje és őrizze** a Földet (lásd még istenképűség, 5. fejezet; *mandatum Dei*, 19. fejezet). Nincs hová menekülni a süllyedő hajóról: teremtménytársainkért végzett erőfeszítéseinkért számot kell adnunk.

Források

„Enyém a tanács és a jutalom, én vagyok az értelem, enyém a hatalom. Általam uralkodnak a királyok, és rendelkeznek igazságosan a fejedelmek. Általam vezetnek a vezérek, és ítélkeznek igazságosan az elöljárók.” (Péld 8,14–16)

„Amikor meglátták őt, leborultak előtte, pedig kétségek fogták el őket. Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: »Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön.«” (Mt 28,17–18)

„Ahol a természet egyedül jut érvényre, és nem segíti Isten igéje, ott biztosan zsákutcába ér, és önmagától csak pusztta tévedéshez és homályhoz vezet. Valóságos varázslóvá válik, és tele lesz mindenféle babonassággal.” (Luther Márton: *Weihnachtspostille*, 1522)

Mit jelent?

teremtés, gondviselés: A Biblia első lapjain olvasható mindkét teremtésleírás folyamatban beszél a teremtésről. Ez a folyamat nem szűnt meg azzal, hogy elkészült minden égen-földön, hanem ezek után is tart, mind a mai napig. Lutherrel együtt ezt nevezzük folyamatos teremtésnek (*creatio continua*), vagy más néven a világ fenntartásának, amelyben a Teremtő Gondviselőként vesz részt. A folyamatos teremtésben lényeges szerepet

játszik az ember is, aki Isten felszólítása alapján munkatársává válik ebben a folyamatban. (Vö. Jn 5,17: „Jézus így szólt hozzájuk: »Az én Atyám mind ez ideig munkálkodik, én is munkálkodom.«”)

Teológia

„Isten, ki a nagy mindenséget teremtette [...], adja meg mindenben az ő igazságának ismeretét, hogy a láthatókból megismerjétek őt, a Láthatatlant, s Teremtőjének nagysága és szépsége láttán tanuljátok meg a Teremtő méltó dicséretét. »Hiszen, ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, a világ teremtése óta művei alapján fölismerhető« (Róm 1,20). Ezért a föld, a levegő, az ég, a víz, az éjszaka és a nappal, valamint minden látható lény hangosan emlékeztet a mi jótevőnkre. Ne áldozzunk a bűnnek egy pillanatot se, az ellenségnek se adjunk helyet szívünkben, hanem állandóan gondoljunk Istenre. Őt illet meg minden tisztelet és imádás most és mindörökké.” (Baszileiosz)

FELADATOK

1. (I.)

Mindenki írja le az önmagára vonatkozó három legjellemzőbb tulajdonságot. Ezeket a papírokat tegyétek egy kosárba, s egyenként felolvasva próbáljátok meg kitalálni, kire vonatkoznak a tulajdonságok.

Most játsszátok el ugyanezt úgy, hogy a mellettetek ülő emberre vonatkozóan írástok le a szerintetek három legjellemzőbb tulajdonságát. Ismét szedjétek össze a papírokat, s próbáljátok meg kitalálni, kire vonatkoznak a tulajdonságok!

- Mi nehezebb: a saját magunkra vagy a másik emberre vonatkozó tulajdonságokat megfogalmazni?
- Mi nehezebb: saját magunkat vagy a másik embert megismerni?
- Egy-egy tulajdonságot kiválasztva (lehetőség szerint olyat, amely több papíron is szerepelt), beszélgetsetek arról, vajon ugyanazt értjük-e az adott fogalom neve alatt.

2. (II., F, T)

- „A Kozmosz csodálatos elrendezése és harmóniája csak egy mindenható és mindentudó lény tervében születhetett meg. Ez mindörökké a legnagyobb felismerésem.” (Isaac Newton)
- „Te, aki a természet fényével ébresztesz bennünk vágyat a kegyelem fénye iránt, hogy azzal a dicsőség fényébe vezess bennünket, hálát adok neked,

Teremtő Istenem, aki gyönyörködtem alkotásaidban és örvendeztem kezed művében.” (Johannes Kepler)

- „Erdőt, hegyet, tengert, folyót, kék cinkét, csecsemőt, ha láttam, lelkem csak azt mondogatta: milyen szép az Isten!”

(Zelk Zoltán)

- „Aki a Jóisten ablakait nézegeti, az nem unatkozik, az boldog.” (Milan Kundera)
- „A rend, a szimmetria, a harmónia elbűvöl bennünket... Az Isten maga a tiszta rend. Ő az egyetemes harmónia megteremtője.” (Gottfried Wilhelm Leibniz)
- „Az egész teremtés szünet nélkül zengi dicséretedet. El nem némul ez a dicséret soha; sem a lelkes teremtmény feléd igazodó beszédjében, sem az állatokat és minden érzéketlen dolgot szemlélők szavaiban, hogy lelkünk feléd szárnyaljon teremtményeidhez kötözködő aléltságából, és áthaladjon rajtuk hozzád, mindezek csudálatos alkotójához; ott van pihenése és igazi erőssége.” (Augustinus)
- „Isten, végtelen bölcsességéhez illően, úgy rendezte el a dolgokat, hogy a műveiben hallhatjuk a hangját, tanítja azokat, akik észreveszik, élénk tárja és megmutatja az isteni misztériumokat... Isten műve nem más, mint Isten kedves hangja vagy anyanyelve, amellyel az intelligens lényeket tanítja a hozzá tarozó dolgokra.” (Jonathan Edwards)
- „A keresztény kinyilatkoztatás nemcsak az abszolút igazság és jóság, hanem az abszolút szépség is.” (Hans Urs von Balthasar)

- „Azok az emberek, akik nem tudományos munkát végeznek, abban a félreértésben élnek, hogy a tudósnak széles körű ismeretei következtében vallástalannak kell lennie; ellenkezőleg, a mi munkánk Istenhez közelebb visz bennünket.” (Ernest Rutherford)
- „Láttam az örök, végtelen, mindentudó, mindenható Istentől való

jelenségeket, és tisztelettel térdre estem előtte.” (Karl von Linné)

- „Az egész teremtettség a legszebb könyv vagy Biblia, amelybe Isten ön magát írta le és festette meg.” (Luther Márton)

Vizsgáljátok meg, hogy a *Teológia* címszó alatt szereplő gondolat és a fenti idézetek az általános kinyilatkoztatás mely útjaira építenek az alábbiak közül: a természetben megjelenő szépség, a természetben fellelhető harmónia, a teremtett világ esetlegessége, a világban található rendre épülő tudományos vizsgálat, a gondviselés, az erkölcsök léte vagy hiánya, a hézagok felismerése, lelkiismeret, a történelem szava, gondolkodás.

- Figyeljétek meg, hogy az egyes gondolatok következtetnek-e Isten létére, s milyen tulajdonságokat állapítanak meg Istenre vonatkozóan!
- Beszélgetsetek arról, hogy az idézetek közül melyik mennyiben meggyőző számotokra!
- Vessétek össze ezeket a források között felsorolt bibliai idézetekkel!

3. (III.)

Próbáljátok megfogalmazni azokat a tulajdonságokat, amelyek a világban szerzett tapasztalataink alapján Istenre vonatkoztathatók, s válasszátok ki azt a hármat, amely szerintetek a legfontosabb!

Hogyan válaszolnátok ez alapján arra a kérdésre: „Kicsoda Isten?”

Az Istenről való beszéd egyik formája analogikus. A keresztény teológia két évezredes története során számos megfogalmazás született válaszként a „kicsoda Isten?” kérdésre, attól függően, hogy Isten mely tulajdonságát igyekeztek hangsúlyozni.

Az alábbi táblázatban az Isten kifejezésére született analógiák közül sorolunk fel néhányat. Próbáljátok meg kitölteni a táblázat második és harmadik oszlopát! Melyek ennek az analógiának a legfőbb erősségei, amelyek egy-egy részletet mutatnak meg az istenképből; és melyek a hiányosságai, amelyek ennek a megismerhetőségnek a korlátozottságára és végességére utalnak?

Isten a...	Mi az analógia alapja, Isten mely tulajdonságára mutat ez rá?	Miben kérdőjelezhető meg?
Teremtmények Atyja	Az apa szerepe bepilantást enged Isten gondoskodó, létfenntartó, óvó, fegyelmező, tanító természetébe.	A nyelv hímneműségéből tévesen következtetnek Isten nemiségére, holott ez csak a teremtett rend sajátja. Másrészt nem minden társadalomban, korban és személyben valósulnak meg ezek a szerepek.
Pásztor		

Király

Bíró

Szülő

Barát

Szeretet

4. (IV.)

Egy képeslapot látunk 1918-ból, Párizsból. Az első világháború utáni években számos európai országban forradalmak zajlottak – Oroszországban, Németországban, Magyarországon is –, amelyek Karl Marxot és Friedrich Engelst tekintették szellemi atyjuknak. Ezen a képen Marxot mint új Mózeszt ábrázolják. A kőtáblák felirata pedig nem a Tízparancsolat, hanem Marx fő műve, *A Tőke*. Miben vélték megtalálni a hasonlóságot az 1918-as években Mózes és Marx között?

5. (V.)

Beszélgessetek arról, mit mond lelkiismeretetek az alábbi szituációkban, s mit tesztenek ennek következtében!

- hajléktalan asszony pénzt kér az aluljáróban
- megtudod, hogy egyik osztálytársad azért nem hoz tízórait magával, mert nagyon szegények
- idős ember botorkál fel a templomhoz vezető lépcsősoron
- észreveszed, hogy dolgozatírás közben padtársad puskázik
- egyik osztálytársadon nevetnek a háta mögött
- fontos dolgot hallgattál el a testvéred előtt
- tudomást szerzel arról, hogy unokatestvéred megcsalja a barátnőjét
- fogyatékkal élő fiatalok intézménye előtt mégy el
- reggel észreveszed, hogy megint égve hagyta éjszakára a lámpát a fürdőszobában

Milyen jelei, hatásai, üzenetei vannak annak, ha lelkiismeretünk szerint vagy az ellen cselekszünk?

Hogyan magyaráznátok el a lelkiismeret fogalmát egy közénk tévedt földönkívülinek?

6. (VI.)

„Ha egy embernek utcaseprő a munkája, akkor úgy seperjen utakat, ahogy Michelangelo festett, ahogy Beethoven komponált, vagy ahogy Shakespeare írt verseket. Olyan jól seperje az utakat, hogy a mennynek és a földnek minden lakója megálljon egy percre, s azt mondja, ím, itt élt egy nagyszerű utcaseprő, aki jól végezte a munkáját.” (Martin Luther King)

Mindenki válasszon egy olyan foglalkozást, amelyet örömmel végezne egész életében!

Vitassátok meg, mit jelent ezekre a konkrét esetekre vonatkozóan a „jól végezte a munkáját” kifejezés!

7. (VII.)

Az alábbi fényképek két példát mutatnak arra, amikor helytelen életmódunkkal nem a Teremtő társaiként vigyázunk teremtetett otthonunkra.

Készíts fényképet, rajzot vagy montázst a lakóhelyed közelében található hasonló esetekről!

Nagyvárosok szmogjának hatása
a több száz kilométerre fekvő erdőkre
(Great Smoky Mountains, USA)

Kilátás a Tordai-hasadékra (Erdély)

8. (VII., M)

Az alábbiak mellé soroljatok fel minél több olyan szempontot, amelyek megvalósításával a fenntartható élet érdekében tehetünk egy-egy lépést!

- Távoli országokból származó, nem primőr termékek vásárlásától való tartózkodás
- Csomagolóanyagok mellőzése
- A kizsákmányoló és elnyomó rendszerekre építő cégek névsorának közzététele és áruiknak bojkottálása
- Minél kevesebb elektronikai cikk vásárlása (például mobiltelefon lecserélése csak akkor, ha az előző már használhatatlan)
- Szelektív hulladékgyűjtés
- Természet- és egészségkárosító technológiák megismerése

Csoportosítsátok ezeket aszerint, hogy melyek azok, amelyek mások közreműködése nélkül, azonnal kivitelezhetőek általatok, s melyek azok, amelyek megvalósításához mások segítségére, összefogásra és több munkára van szükség.

Mit gondoltok, mi a különbség a környezetvédelem és a teremtésvédelem között?

Mit gondoltok, egy helyi keresztény közösség, valamint az országhatárokon is átívelő egyház mit tehet a teremtésvédelem érdekében?

9. (VII., M)

A 3. európai ökumenikus találkozó (Nagyszében, 2007) az alábbi nyilatkozatot fogalmazta meg:

„A globális éghajlatváltozás a jelen és jövő nemzedéket leginkább fenyegető veszély. Az értelem és a szív megváltozása nélkül a technológiai megoldások vagy a politikai tiltakozások nem érik el céljukat. [...]

Az egyházaknak elsőbbséget kell biztosítaniuk a felelős és fenntartható életstílusok kialakítása számára. Különleges feladatuk van abban, hogy minden teremtmény egymásra utaltságának tényére hívják fel a figyelmet. [...]

Az egyszerű életmód napjainkban az egyik legfontosabb tanúskodás. Ezért felhívjuk Európa keresztényeit és egyházait, hogy éljenek a teremtés ünnepeinek lehetőségével (szeptember 1. és október 4. között), imádkozzanak és cselekedjenek a környezeti válsággal kapcsolatban, amely már most emberek milliói és az egész teremtett világ életét fenyegeti.”

2009 szeptembere óta a Magyarországi Evangélikus Egyház is meghirdeti a teremtés hetét a szeptember utolsó vasárnapjától az október első vasárnapjáig tartó időszakra. Tervezzetek programokat iskolátok számára erre a hétre!

Filmajánló

Álmok – Rendezte Akira Kurosza, 1990

A nyolc különálló epizódban a rendező saját álmait örökítette meg, amelyekben a japán népi vallásosság alakjai is szerepet kapnak. Egyik-másik álomban az élet alapkonfliktusai, helyzetei elevenednek meg. Ilyen a gyerekkor szorongásokkal teli időszaka, az ifjúkor küzdelmei, a végsőig feszített, fizikai megpróbáltatásokkal teli felnőttkor, és végül a megbékélt öregkor. De egy szebb világ ígérete előtt még felidézi a háború jóvátehetetlen szörnyűségeit és a miattuk támadt lelkiismeretfurdalást, amely megelevenedett élőhalott katonaként kísérti az álmodót. Több epizód is a bűnbeesés és a megbánás kérdése körül forog. De a természetes kinyilatkoztatás több helyen is szerepet kap: Vincent van Gogh művészetén keresztül éppúgy, mint a cseresznyefák megszemélyesített emberalakjaiban.

A legyek Ura – Rendezte Peter Brook, 1963

A film William Golding azonos című regényéből készült. A könyv R. M. Ballantyne *A korallsziget* című művének karikatúrája, amelyben angol gyerekek egy lakatlan szigetre vetődve létrehozzák a tökéletes emberi társadalmat – ez a mű a könyvben kétszer is felbukkan, az elején és a végén. *A legyek ura* rávilágít arra, mi is történik akkor, ha minden adott: szép idő, étel, ital, de felelősség és szabályok nincsenek. Nem létezik korlátozó erő, megszűnnek a civilizációs gátlások. A lakatlan szigeten rekedt gyerekek, akik magukra vannak utalva, semmiben sem szenvednek hiányt, de mivel emberek, ezért már az elején megindul közöttük a harc a hatalomért. Ki is a vezér? A kezdetben játékosan induló küzdelem csakhamar véresen komollyá válik. Nincs senki, aki meggátolhatná az erőszakot, amelyet egy erdőben felállított, karóra tűzött vaddisznófej-bálvány és a hozzá fűződő, csak sejtelmesen leírt kultusz legalizál. A fiúk kezdetben még emlékeznek, hogy mi a rossz, de az idő és az események múlásával az értékítéletük egyre inkább elmosódik...

Közelkép

A lelkiismeret nyugalmanak életbevágóan fontos voltára Csehov *Egy csinovnyik halála* című művében is példát láthatunk. „Egy ragyogó szép estén a nem kevésbé kiváló Ivan Dmitrics Cservjakov, hagyatéki végrehajtó, a földszinti zsöllye második sorában ült” a színházban. Gyönyörködött az előadásban, a földi boldogság csúcspontján érezte magát, amikor hirtelen tüszentett egyet. Ezzel nem is lett volna semmi baj, ha rövid körülmélés után meg nem látja, hogy ráprüszkölt az előtte ülő öregúr tarkójára, akiben felismeri Brizszalov államtanácsost, a magas rangú főtisztviselőt. Bár az öregúr „nem főnöke” Cservjakovnak, ő mégis úgy érzi, hogy gyorsan bocsánatot kell kérnie. Meg is teszi:

– Bocsásson meg, méltóságos uram, leprüszkölttem... Nem szándékosan tettem...

– De kérem, semmi az egész... – mondja Brizzsalov, és nézné tovább az előadást. Cservjakov homlokán azonban egyre több aggodalmas ránc jelenik meg. Úgy érzi, nem kért elég jól bocsánatot, ezért a szünetben is odalép Brizzsalovhoz, majd másnap a hivatalában keresi fel. Felesége is azt tanácsolja neki, hogy – biztos, ami biztos, nehogy baj legyen – kérjen tőle megint bocsánatot. Az államtanácsos egyre nehezebben viseli, zaklatásnak veszi, majd gúnynak érzi a szerencsétlen csinovnyik próbálkozásait, végül elkékülve és egész testében remegve így hördül fel: Takarodjék! „Cservjakov belsejében valami megszakadt. Se látott, se hallott, úgy vonszolta magát az ajtóig, majd kiosont az utcára, és roskadozva elindult. Gépiesen hazaért, a vadonatúj egyenruháját le sem vette, végigfeküdt a díványon és [...] meghalt!”

13

GYERTYA

Fény és árnyék

GYERTYA

Hirtelen teljes sötétség lett. Még a kattanást is jól lehetett hallani... Egyedül vagyok éppen otthon. Valami kívághatta a biztosítékot. Odabotorkálok a konyhaszekrényhez, ahol a gyufát szoktuk tartani. Kitapogatom, közben azon gondolkodom, hogy hol lehet a gyertya. Sikerül megtalálni, és már ég is az ujjnyi vastag paraffinrúd, amelynek pislákoló fényénél elindulhatok a kapcsolószekrény felé... Ilyenkor nem a legjobb választás gyertyát gyújtani. Talán egyszerűbb lett volna a zseblámpát megkeresni. Na mindegy, most már ott ég a kezemben. Tenyeremmel óvom a huzattól. Valaha így vihették őseink a tüzet, egyetlen kincsüket, amely az élet és a biztonság záloga lehetett.

Gyertyafény: parányi, megszelídített tűz, egy minimáglya. Évmilliókra képes visszarepíteni az időben, hiszen a tüzet nézve feléled bennünk az az ősi emlék, ahogyan egy-egy vadászat után a tüzet körülüljük és bámuljuk...

Ha gyertyát gyújtok, a szoba megtelik melegséggel, mintha egy másik világba lépnék; egy olyan világba, amely teret enged a csendnek, a lassúságnak. Mint ha Isten is közelebb lenne... Ilyenkor az ima is könnyebb, és a bőrkötéses régi imakönyv is előkerül, aranymetszett szélével, amelyből kikeresek egy-egy imát magamnak. Az imakönyv családi örökség. Állítólag nagyapám vitte magával a frontra... A gyertyafény megvilágítja sorait, és néha eltöprengek, vajon az éppen fellapozott imát mikor imádkozhatta.

A gyertyafény áldása összeköt engem az előző nemzedékekkel, az őseimmel, az eredetemmel: csak nézek a gyertyalángba, élvezem, ahogy tenyeremet melengeti.

Egy lux, ennyi egy égő gyertya fénye. Egy mértékegység is született, a gyertyának hála, hiszen régen több gyertya együttes fénye volt hivatott a világítást szolgálni.

Egyszer Németországban egy kastélymúzeumban jártam, ahol a legnagyobb teremben óriási aranyozott csillárok lógtak a mennyezetről, egy-egy csilláron pedig negyven-ötven gyertya, csillárokból pedig vagy húsz. Elképzeltem, hogy milyen lehetett végig meggyújtogatni azt a közel ezer gyertyát...

A kis hercegben a lámpagyújtogatóról szóló rész volt az egyik kedvencem

gyerekkoromban. Elképzeltem, hogy sosem pihenhet, hogy a fény, a világítás „szolgálatát” szüntelen fáradozást jelent.

Ezernyi gyertya fénye: de szívesen megnézném egyszer, milyen is az! Biztos, hogy nem bántó. Nem úgy világít ezernyi gyertya, mint reflektorok sokasága, a gyertyafény akkor is szelíd maradna, ha sok ezer világítana egyszerre.

Azok, akik a halálközeli állapotból visszajöttek, azt mesélték, hogy nagy fényességet láttak, de ez a nagy fényesség nem volt bántó. Elképzelem ezt az egyáltalán nem bántó fényességet. Azt, hogy el tudom képzelni, a gyertyának köszönhetem. Sok felekezet tartja magát ahhoz, hogy legyen égő gyertya az istentisztelet alatt az oltáron. Jöhet bármilyen új és csúcsszuper világítástechnika, a gyertya pótolhatatlan marad.

FÉNY ÉS ÁRNYÉK

I.

Az önmagát fogyasztó fényforrás ősi jézusi jelkép, egyben példa a keresztyének számára. A gyertya fényében a tárgyak a fény és árnyék váltakozásának különös játékában látszanak. Találó jelképe ez az emberi életnek, amely nem nyílegyenes úton tart célja felé, hanem kanyargós hegyi ösvényen, „egyszer fenn, egyszer lenn”. A Fény („*Én vagyok a világ világossága*” – Jn 8,12) sem mindig egyformán vetül rá, de irányítani tudja útját.

II.

„Arról fogja megtudni mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást” – mondja Jézus a tanítványainak (Jn 13,35). A **szeretetet** pedig olyan világformáló erőként mutatja meg szavaival, tetteivel és halálával, amely meghaladja az emberi teljesítőképességet. Jogosan tehetjük fel a kérdést: hogyan tudnánk megtenni, amire nem vagyunk képesek? Hogyan valósíthatnánk meg életünkben a szeretetet, ha nem rendelkezünk vele? A rövid válasz: sehoggy. A kicsit hosszabb: nem mi valósítjuk meg, hanem a szeretet vehet birtokába minket. A még hosszabb kifejtés pedig az evangélikus gondolkodásmód alapjait vezet.

III.

A reformáció egyik fontos felismerése az volt, hogy Isten szeretetét semmivel sem lehet kiérdemelni. Az erre irányuló törekvések becsapnak, mert sokat ígérnek, de legvégül cserbenhagynak. A **kegyelem** azért találó szó, mert nem azért adják (ha adják), mert megérdemli valaki, hanem annak ellenére. Ezzel függ össze a megigazulás gondolata is, amely már Pál apostolnál is fontos szerepet játszik.

IV.

A **megigazulás** nehezen érthető szó, mert magyarul a hétköznapi beszélt nyelvben nem használjuk. Latin megfelelője, a *iustificatio* (angolul: justification) elsősorban igazolást jelent. Lukács evangéliumában (18,9–14) találkozunk a farizeus és a vámszedő példázatával, amely erről szól. A farizeus önmaga és a társadalom előtt „igaz”, Isten mégsem igazolja életét. A jogosan megvetett vámszedő viszont Isten előtti őszintesége, bűneinek felismerése és megvallása révén „megigazulva ment haza”. A **megigazulás elfogadottság.** „Igazolási felszín” nélkül nem lehet kiegyensúlyozott életet élni. Aki Isten előtt igazza lesz, annak élete a „helyére kerül”, megnyílik, nem akar többé az élet forrásától elzárva élni. Az *Ágostai hitvallás* szavai szerint Isten „Krisztusért, hit által” (*propter Christum, per fidem*) igazítja meg az embert. A megigazult ember nem válik „jobbá” korábbi önmagánál, hanem *hiszi*, hogy Isten Jézusért, minden józan belátás ellenére mégis elfogadja őt.

V.

A **hit** életünknek az a jelensége, amely „irányban tart”, emlékeztet az élet középpontjára. Ha megjelenik az ember életében, az mindenképpen döntő változást jelent, mert a legkisebb („mustármagnyi”) mértékben is új minőséget hoz. Hitet az ember nem tud önmagának adni, legfeljebb hálával gondolhat

meglétére, vagy kérheti, ha nincs meg. A hit fenntartásán sem lehet közvetlenül dolgozni, hanem viszonylag önálló életet él. Erősödik vagy gyengül, mint a gyertya fénye, annak megfelelően, ahogy az ember élete részleteit alárendeli az Istennel való kapcsolatának, vagy elzárkózik előle. A hit életjelenségei addig ismeretlen, sőt elképzelhetetlenül tág horizontot nyithatnak a mindennapi világértelmezésben is. A hitben megnyíló új élet velejárója az üdvösség tartalmának megsejtése.

VI.

Az időről alkotott zsidó és görög felfogás különbsége a bibliai időszemlélet különlegessége. Emiatt az idővel összefüggő központi jelentőségű fogalmak is más-más értelmezést nyernek. Az üdvösség az eredeti zsidó felfogás szerint többek közt a veszélytől való megszabadulást, a szív és az élet, vagyis a külső és a belső világ békés egyensúlyát, az értékes életutat, az ígéretek beteljesülését jelentette. A későbbi ószövetségi irodalmi rétegekben már megjelenik a görögök felfogása, amely ennél radikálisabb viszonyok mellett, az adott világkorszak kereteinek felbomlásával új korszakként képzei el az üdvösséget (lásd *apokaliptika*). Az Újszövetség Jézus elfogadásához, szavainak hívó hallgatásához, a Jézusban való élethez köti az üdvösség megvalósulását. Ebből ered az örök élet kifejezés jelentése is. Ez nem a földi élet (*biosz*) végtelen meghosszabbítására utal, hanem egy minőségileg más élet lehetőségére (*dzóé*), amelyet az istenközelség jellemez, és nem vet véget neki a földi halál sem. A megtérés szó a Jézus Krisztussal találkozó ember gondolkodásának megváltozását fejezi ki, tehát nem pont a kezdete, hanem egyik állomása a keresztyén életnek. Az üdvörténet kifejezést már a korai egyházatyák, például Irenaeus (140–200 k.) abban az értelemben használták, hogy a világtörténelem egyben a Teremtő emberiséggel kapcsolatos tervei megvalósulásának is színtere.

VII.

Nyelvünk nem véletlenül tesz különbséget az idő múlása és telése között. A biológiai élet befejezésének egyik lehetősége, hogy az „élettel betelve” búcsúzzunk tőle. Ezt írja az Ószövetség az életet megharcolókról, köztük Ábrahámról, Dávidról és Jóbról. Túlságosan rövid vagy kínosan hosszú tud lenni viszont az élet akkor, ha csak múlik. Életünk – Martin Heidegger (1889–1976) szavai szerint – a halál felé tartó élet (*Sein zum Tode*). Halálunk pillanatával életünk minden pillanatában közvetlen kapcsolatban vagyunk, bár a kapcsolat részletei csak „visszafelé” tekintve látszanak majd. Amit a tisztázó visszatekintés érdekében már most tenni tudunk, az életünk Isten szeretetébe való beágyazottságának tudatosítása. A halál állapotáról nagyon sok részletet

természetszerűleg nem ismerünk. Az erre utaló bibliai szövegek arról szólnak, hogy ez az ember számára passzivitással jellemezhető állapot lesz, Isten azonban éppen annyira úr a holtak birodalmában is, mint az élőkében. Isten uralma és az emberi passzivitás együtt a biológiai élet keretein belül az Isten általi megragadottságban élhető át. Erről a hitben megnyíló tapasztalatok alapján szerezhető benyomás. Ez nem az egyetlen forrása, hanem az egyik tapasztalati alapja annak a jelenségnek, amikor a hívő emberek számára a halál nem tragikus, hanem perspektivikus eseményként jelenik meg.

Források

„Isten pedig ezt az igazságát most nyilvánvalóvá tette a Krisztusban való hit által minden hívőnek. Mert nincs különbség: mindenki vétkezett, és hűjával van az Isten dicsőségének. Ezért Isten ingyen igazítja meg őket kegyelméből, miután megváltotta őket a Krisztus Jézus által.” (Róm 3,22–24)

„Mert az én Atyámnak az az akarata, hogy annak, aki látja a Fiút, és hisz benne, örök élete legyen; én pedig feltámasztom őt az utolsó napon.” (Jn 6,40)

„...az emberek nem igazulhatnak meg Isten színe előtt a saját erejükből, tulajdon érdemeik vagy cselekedeteik alapján; hanem ingyen, Krisztusért, hit által igazulnak meg, ha hiszik, hogy (Isten) kegyelmébe fogadja őket és megbocsátja bűneiket a Krisztusért, ki halálával elégtételt adott bűneinkért. Ezt a hitet számítja be Isten, előtte érvényes igazságul.” (Ágostai hitvallás, IV. cikk)

Mit jelent?

hitbizonyosság: A hívő ember számára a hit – a természetes képességekhez hasonlóan – tapasztalható valóság. A hitnek reális léte, rendeltetése, funkciója van. Rajta keresztül élhető át az Istennel való kapcsolat, „hitben” nyer értelmet egy sor értelmetlennek tűnő esemény. A hit tapasztalható, de nemcsak a léte, hanem gyakran az is, hogy a hit „megtart” az életnek azon a területein, amelyeken önerőből csak nagyon nehezen vagy egyáltalán nem volnánk képesek állva maradni.

Az üdvbizonyosság kifejezés ezzel szemben fogalmi keveredés eredménye. Az üdvösség ugyanis nem teljesedik ki az ember biológiai életében, hanem mindvégig megőrizi reménység jellegét. Az üdvösséggel való helyes kapcsolatunk a reménység („Üdvösségünk reménységre szól” – Róm 8,24), ezért helyesebb az üdvösségbe vetett reménység dinamikus jelentésrétegeiről beszélni, mint a megismeréssel kapcsolatos statikus, filozófiai eredetű bizonyosság szót használni.

„Panaszkodsz, hogy nem tudsz hinni? Senki sem csodálkozhat, ha nem jut hitre, ameddig bármiben tudatosan engedetlen Jézus parancsával szemben, vagy megtagadja azt. Nem akard Jézus parancsának alávetni valamilyen bűnös szenvedélyedet, ellenségeskedést, reményt, életviteledet, értelmedet? Ne csodálkozz, hogy nem kapod meg a Szentlelket, hogy nem tudsz imádkozni, hogy a hitért való imádságod üres marad. Menj el inkább, és békülj meg testvéreddel, hagyd el a téged fogva tartó bűnt, és újból hinni fogsz! Ha Isten parancsoló szavát elutasítod, úgy kegyelmes szavát sem fogod megkapni. Hogyan találád meg azzal a közösséget, akitől bármely ponton tudatosan megvonod magad? Az engedetlen nem tud hinni, csak az engedelmes hisz.” (Dietrich Bonhoeffer: *Követés*)

FELADATOK

1. (B, I.)

Mit szimbolizál számotokra a gyertya?

Mit gondoltok, miért olyan népszerűek ma a gyertyák?

2. (II.)

Mindenki fogalmazzon meg magában egy olyan apró, konkrét cselekedetet, amely szeretetből fakad, nem kapcsolódik hozzá sem érdem a fogadó részéről, sem elvárás az adó részéről („ingyen, kegyelemből” történik), és amelyről hisszük, hogy valóban örömet okoz valakinek!

A következő egy héten belül valósítsátok meg ezt a cselekedetet valakivel (mindegy, hogy az illető ismerős, ismeretlen, családtag, barát vagy munkatárs)!

Írjátok fel egy papírra a 3 legfontosabb gondolatokat vagy érzéseket a cselekedet megfogalmazása előtt, megfogalmazása után, valamint a végrehajtása után!

3. (III.)

Pár mondatban fogalmazzatok meg egy kegyelmi kérvényt!

Milyen érzések jelentek meg bennetek a kegyelem kérvényezése közben, majd a kérvény elfogadásának vagy elutasításának kihirdetése után?

Mit jelent ez a bűnösnek ítélt ember életére nézve?

4. (IV., F)

Olvasátok el a Bibliából a farizeus és a vámszedő történetét (Lk 18,9–14)! Játsszátok el a történetet! Lehetőség szerint mindenki válasszon egy tetszőleges szerepet magának (lehet olyan szerepet is választani, amely nincs leírva a szövegben, például a távolban álldogáló ember vagy a templom előcsarnokának oszlopa).

Figyeljétek meg, majd beszéljétek meg a következőket:

- Milyen testtartást vesznek fel a szereplők? Milyen tulajdonságokat közvetít testhelyzetük?
- Milyen szavakat használnak? Milyen magatartást tükröz mondataik tartalma, beszédük hangsúlya?
- Melyik szereplő figyel a többi szereplőre, s melyik nem?
- Milyen érzések zajlottak az egyes szereplőkben?
- Kinek milyen (akár a történetről független) gondolat jutott eszébe játék közben?

Milyen új gondolatok jutnak eszetekbe a megigazulásról és a kegyelemről?

Mit gondoltok, a mai társadalomban ki van a farizeus, és ki a vámszedő helyzetében?

Illusztráció az ortodox egyház szertartási könyvében a „vámos és a farizeus vasárnapja” ünnepez

5. (V., M, T)

Milyen szavakkal tudnátok helyettesíteni az alábbi mondatokban a *hinni* szó különböző alakjait? Magyarázzátok el, szerintetek melyek a jelentésbeli különbségek! Az alábbi mondatokat ki szokta mondani (vagy ki mondta) kinek?

- Azt hittem, holnap találkozunk.
- Hinni a templomban kell.
- Hidd el, én jót akartam!
- Mit hittél már megint?
- Én hiszek a szerelemben.
- Hiszem, hogy ő valójában jó ember.
- Hinnie kell a gyógyulásában!
- Te hiszel a feltámadásban?
- Hiszem, hogy te vagy a Krisztus.
- Hiszek egy Istenben, mindenható Atyában, mennynek és földnek Teremtőjében.

6. (V., M, T)

Az V. bekezdésben, valamint a *Teológia* cím alatt megfogalmazott gondolatokban jelöljétek meg azokat a szempontokat, amelyek szerintetek a hit fő jellemzői!

Jálics Ferenc jezsuita szerzetes szerint hitünk folyamatosan változik. Ennek főbb állomásai: gyermeki hit, éretlen hit, lázadó hit, felnőtt hit és érett hit. Ezek az állomások nem jelentenek semmilyen „kötelező” utat vagy hierarchikus rangsort, hiszen egy kisgyermek életében ugyanúgy idegen lenne a lázadó hit, mint a felnőtt személyiségében a gyermeki hit. De személyiségünk fejlődése miatt fontos hagynunk, hogy hitünk is velünk együtt fejlődjön: „A kisgyerek saját mesevilágában él, és a hit is sokszor csak meséken és csodás történeteken keresztül juthat el hozzá. Amikor serdülőkorban ezt a mesevilágot leveti, a hitet is sokkal realisabb módon érti meg, ha van valaki, aki ebben az elmélyülésben segít. Aki egyetemista korában még mindig a naiv mesevilágból meríti hitét, jogosan tartja irreálisnak, és érthető, ha elveti. De ez nem a hitnek a baja, hanem annak, akinek a hite nem tartott lépést szellemi és lelki fejlődésével.” A hit fejlődésében elfogadhatóak a válságok, krízisek, hiszen amikor egyik állomást „kinövi” az ember, akkor addigi istenképében is csalódik, ez azonban nem kell, hogy a hit elvesztését is magával vonja.

Egyetértetek-e Jálics Ferenc leírásával? Beszélgetsetek arról, hogy vajon a személyiség és a hit fejlődése során hogyan változnak az alábbi fogalmakra adott válaszaink, s melyek lehetnek azok a krízispontok, amelyek csalódást eredményezhetnek: rossz, politika, imádság, Biblia, túlvilág.

7. (VI.)

A VI. bekezdésben leírt fogalmak (üdvösség, örök élet, megtérés, üdvtörténet) közül melyek ismerősek számotokra?

Mi a különbség az itt leírt magyarázat és a hétköznapi beszédben használt tartalom között?

8. (VII.)

Az alábbi kép alapján fogalmazzatok meg egy párbeszédet a két szereplő között! Szerepeljenek benne a következő kifejezések: élettel betelve, visszafelé, templom, szeretem, hiszem, sajnálom, idősök otthona, gyógyszer, fiú vagy lány, gyertya, megmarad, fiatal, két év múlva, útkeresés, halál állapota.

Olvassátok el a 71. zsoltárt („Öregember könyörgése”)!

Egyetértetek-e Paulo Coelho mondatával: „Az ember minden életkorához más-más nyugalanságot rendelt az Úr”?

9. (VII.)

Beszélgessetek arról, hogyan határozza meg életünket a halálról alkotott képünk!

- „A halállal szemben egyedül a szeretetben bízhatunk” (Simone Weil).
- „Sohase mondd rá semmire, hogy »elvesztettem«, hanem csak azt, hogy »visszaadtam«. Meghalt a gyermeked? Visszaadtad. Elhunyt a feleséged? Visszaadtad. Elvették a birtokod? Visszaadtad azt is. Azt mondd, hogy gazfickó vette el? Mi közöd hozzá, hogy ki által vette vissza az, aki neked adta? Ameddig adja, addig is úgy tekintsd, mint a másét: úgy, mint az utasok a fogadót” (Epiktétosz).
- „Az Atya a tenyerén tart minket. A halállal áttesz bennünket a másik tenyerébe – ennyi az egész” (Gyökössy Endre).
- „Isten nagyobb a mi szívünknel – ez az ígélet kísérjen el bennünket a halálba” (Jochen Klepper).
- „Mert meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet..., sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.” (Róm 8,38–39)

10. (VII.)

Polcz Alaine a következőképpen ír a gyászról:

„Mit jelent a gyász? Tárgyvesztést, a szeretet »tárgyának« elvesztését. Elveszteni egy hangot, érintést, gyengédséget, harcot-haragot, gondoskodást, együttélést; a közös jövőt, a közös terveket, de jelenti az életmód megváltozását is. [...] Ha nem végeztük el a gyász fájdalmas munkáját, ha nem tudtunk tőle megszabadulni, az alapvetően befolyásolja minden újabb veszteségélményünket. A régihez társul az új, és ez már túl nehéz feladat. Ezért szükséges tudni gyászolni, és hagyni, segíteni. Ne felejtjük el, hogy nemcsak halállal érhet veszteség. Elveszithetjük munkánkat, céljainkat, eszméinket, vagyónkat, szerelmünket, hazánkat, lábunkat, szemünk világát, egészségünket, és végül mindnyájan elveszítjük fiatalságunkat és életünket – a kör bezárul. Azért is kell gyászolni, mert az összegződéseken már nem tudunk úrrá lenni. A fájdalomtól való megszabadulás feltétele, hogy a halál ne élesszen fel egy régebben elfojtott veszteséget.”

Beszélgessek a halál, az elmúlás és a gyász kérdéseiről!

- Hogyan viszonyul a társadalom ma a halál és az elmúlás kérdéséhez? Milyen más módokon lehet a halál témájához viszonyulni?
- Szoktunk-e beszélni családban, barátok között vagy az iskolában egy ember betegségről, utolsó napjairól, temetéséről? Ha igen, hogyan? Ha nem, miért nem?
- Hogyan nézünk szembe saját eljövendő halálunkkal mint elkerülhetetlen sorsunkkal?
- Milyen magatartásra biztat a Prédikátor könyve (Préd 3,1–8)? „*Megvan az ideje a sírásnak, és megvan az ideje a nevetésnek. Megvan az ideje a gyásznak, és megvan az ideje a táncnak.*” (Préd 3,4)

Filmajánló

Villanás a víz felett – Rendezte Wim Wenders, 1980

Wim Wendersnek ez a portréfilmje közeli barátjának, a nagy magányos amerikai rendező-színésznek, Nicholas Raynek állít emléket. Barátságuk az *Amerikai barát* című film forgatásához köthető. A *Villanás a víz felett* készítésekor Nicholas Ray már súlyos beteg volt, s Wenders eredetileg csak a film befejezésében akart segíteni barátjának. A betegség előrehaladása miatt azonban ehelyett Nicholas Ray halálát „dokumentálta”. Egyfajta valóságmozit láthatunk, amely megmutat egy rákbeteg embert, aki a nézők szeme láttára hal meg.

Benjamin Button különös élete – Rendezte David Fincher, 2008

Benjamin Button valamikor az első világháború végén születik nyolcvan évesnek, és egyre csak fiatalodik, ahogy múlnak az évtizedek. Egy cirkuszban mutogatják mint látványosságot, a szeme előtt pereg le a gazdasági válság, túléli a második világháborút; már fiatalember, mire kitör a hidegháború, de békén, válságon és háborún is átível egy különös szerelem története. Az F. Scott Fitzgerald azonos című novellája alapján készült film az öregség és fiatalság alapkérdését feszegeti.

Közelkép

Elisabeth Kübler-Ross és David Kessler *Élet-leckék* című könyvében olvasható az alábbi történet:

„Jessicának amolyan mesebeli apukája volt – szórakoztató, kalandvágyó, és egy kicsit csintalan is. De kiszámíthatatlan is volt, gyakran hetekre, sőt olykor hónapokra is eltűnt, miután elvált Jessica édesanyjától.

Jessica, aki tizennégy éves volt, amikor a szülei végleg elváltak, édesapjával maradt közelebbi viszonyban. Édesanyja jól meg tudta magyarázni az apa távolléteit:

– Ő már csak ilyen – mondta olyankor. – Nem miattad van.

Jessica mindig tudta, hogy édesapja el fog tűnni, valahányszor ajándékot hozott neki, bár nem volt se születésnapja, se karácsony. Amikor éppen elkezdte kibontani, édesapja mindig megállította.

– Türelem, Jessica – mondta neki olyankor. – Ez az ajándék későbbre szól. – Sok nap vagy hét után, mikor már tényleg nagyon hiányzott neki az édesapja, akkor mondta neki édesanyja, hogy most már kinyithatja az ajándékot.

Ahogy Jessicából felnőtt nő lett, apja iránti szeretete egyre nőtt. Még akkor is, amikor befejezte tanulmányait, és házassági és családtanácsadó lett, férje volt meg két saját gyereke, ő és hetvenvalahány éves édesapja épp olyan közel álltak egymáshoz, mint valaha. Valahányszor édesapja azt tervezte, hogy eltűnik, mindig felhívta, hogy útnak indul, és majd találkozni, ha visszajött.

Egy napon elment, és nem tért vissza. Eltelt néhány hónap, és Jessica kezdett aggódni; úgy érezte, ezúttal valami nagyon más történt. Amikor édesapja barátai azt mondták,

hogy már hosszú ideje annak, hogy ők sem hallottak róla, kitöltött egy bejelentő űrlapot eltűnt személy keresésére.”

A válasz négy évvel később érkezett: édesapját egy időotthonban találták meg. Mint kiderült, édesapja Alzheimer-kórban szenvedett, ezért az otthon személyzetének nem tudta megadni hozzátartozói nevét. Jessica ezután hosszú ideig járt az apjához, azt remélve, hogy egyszer mégis felismeri őt.

„– Az egyetlen dolog, amely apámra emlékeztetett, az a türelem volt, amelyet a vele való törődés megkívánt. Próbáltam emlékezetembe idézni, hogy az az apa, akit én ismertem, benne volt, valahol mélyen. Mint gondozó, mindig mások problémáin segítettem. A sajátomat nem tudtam megoldani. Az egyetlen, amit tehettem, az volt, hogy türelmes voltam.

Édesapja fizikai állapota lassan hanyatlásnak indult. Végül tüdőgyulladást kapott, és hamarosan meghalt.

Több mint egy év elmúltával, miközben használt ruhákat, lomokat gyűjtött össze egy bolhapiacra készülődve, Jessica rábukkant üzenetrögzítőjére. Hangja elcsuklott, amikor ezt mesélte:

– Gondoltam, letesztelem, mielőtt a vásárba vinném, úgyhogy bekapcsoltam, és lenyomtam a lejátszás gombot. Nem tudtam elhinni, amit hallottam. Édesapám utolsó üzenete volt. Meghallgattam, amikor elutazott, de azóta egyszer sem. Azt mondta: „Jessica, szívem, csak tudatni akartam veled, hogy elmegyek, remélem, mindig emlékezetedben tartasz, amíg távol vagyok, minden nap gondolok rád, még akkor is, ha nem sikerül beszélnünk egymással. Tudom, hogy féltesz, de azt akarom, hogy tudd, jó nekem ott, ahol vagyok. Nagyon-nagyon szeretlek, és alig várom, hogy újra lássalak.”

Letörölte a szeméről a könnyeket.

– Ez volt az én apám – aki mindig türelemre tanított engem. Ez egészen jellemző volt rá, hogy hagyott nekem még egy utolsó ajándékot, amit csak később szabad kinyitni.”

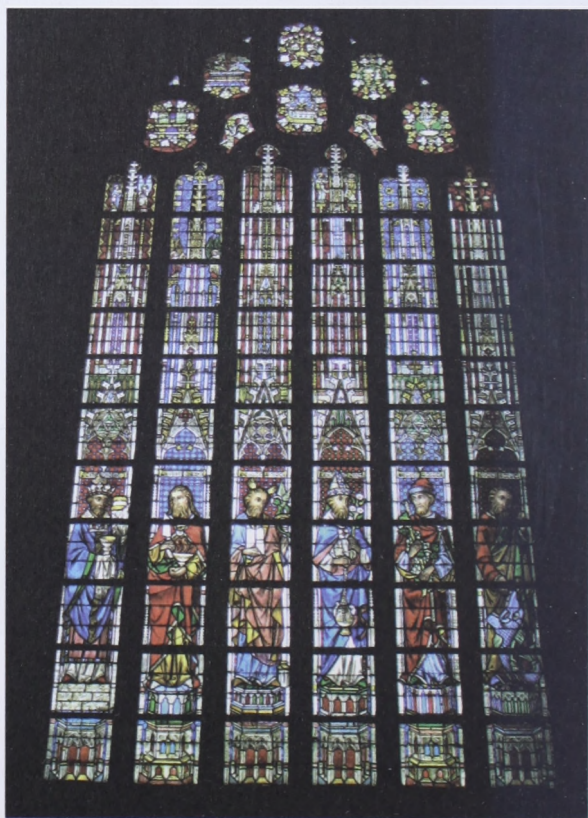
14

ABLAK

Kiterítenek úgyis?

ABLAK

A templom színes üvegablakait nézem. Micsoda színek! Csak az anyagában színezett üveg tud ilyen gyönyörű lenni.

Az ólomüveg táblán ábrázolt alakok ismerősnek tűnnek. Az ott Jézus lehet, mellette meg Mózes azokkal a szarvszerű sugarakkal a fején. És a többiek? Az útikönyvben lehet, hogy benne van. Lapozgatom, de nem találok semmit. Ennyire nem részletes...

Vajon hogyan érdemelte ki az a király ott Jézus balján, hogy ilyen előkelő helyre kerüljön? Mitől lehetett ilyen jelentős alak? És mi miatt példa ez a király? És a másik, az a vörös ruhás?

Egyáltalán, mitől lehet példakép valaki? Vannak, akik focistákat vagy más sportolókat tartanak példaképüknek. Poszterképük ott lóg a rajongójuk falán. A sportban könnyű példaképre találni. Világ bajnokságok, olimpiák aranyérmek jelölik ki azt a mércét, amelyhez fel akar nőni valaki sportolóként. De mi a helyzet a hétköznapi életben?

Ott nem olyan egyértelműek a dolgok. Vannak ugyan dijak, de azokat nem mindig azok kapják, akik rászolgáltak.

A Prédikátor könyvében találtam a múltkor egy érdekes mondatot: „Nem a gyorsak győznek a futásban, nem a hősök a harcban, nem a bölcsenek jut a kenyér, nem az értelmeseknek a gazdagság és nem a tudósoknak a jóindulat, mert mindezek az időtől és a körülményektől függenek.” (Préd 9,11)

Ha körülnézek magam körül, vannak, akik elég hamar, tizenéves fejjel rájönnek erre, és van, aki soha. Néha meglepődöm, milyen naiv tud lenni egyik-másik felnőtt. Vakon hisznek abban, hogy fáradozásuknak és jó teljesítményüknek köszönhetően jutottak magas polcra, és nem akarnak szembenézni azzal, hogy ez esetleg csak „az időn és a körülményeken” múlt.

Persze azért léteznek példaképek: nem azért, mert 300 lóerős autón járnak, hanem mert egy-egy pillanatra felvillantják az emberi létezés hiteles formáját.

Még akár öt éves unokaöcsém is nevezhetném példaképnek. A múltkor megkérdeztem tőle, hogy mi akar lenni: katona vagy rendőr. Tudtam ugyanis róla, hogy sokat játszik fegyverekkel. Mire azt válaszolta: egyik sem, hanem rendes ember. Jót neveltünk, pedig igaza van, feltéve, hogy lehet ezt egyáltalán egy öt éves gyerek szavaira mondani.

Rendes embernek lenni... Aki nem sztár... Hiszen nem kell, hogy sokan ismerjék. Nem is hős, mert a mindennapok során a sok apró lemondás nem látványos, és nem kerül bele a történelemkönyvekbe.

Legyek csak egy rendes ember – ha ez sikerül, akkor életem végén elmondhatom majd, hogy nem éltem hiába. A tettek értékét nem az adja meg, hogy hányan tudnak róla, elég, ha Isten tudja. Márpedig ő, úgy hiszem, tudja.

KITERÍTENEK ÜGYIS?

I.

Régi templomok ablakain gyakran láthatunk szentek életéből vett jeleneteket. A szentek a hagyományos, középkori értelemben a helyes cselekvési mintákat megvalósító történelmi alakok, akiknek **életpéldája** mindenkinek segítségére lehet. Az üvegfestményen ábrázolt etikakönyv azonban szükségszerűen véges lehetőségeket hordoz. Amennyire igaz, hogy az emberi tanulás egyik legfontosabb összetevője az utánzás, annyira igaz az is, hogy árnyaltabb etikai szabályok létrehozásához nem elegendő csupán sok élethelyzet ismerete. A keresztény hagyományban egyenrangú szerepet játszik a **tanítás és az életvitel** (dogmatika és etika). De nagy kérdés, hogy milyen kapcsolatban látjuk ezeket egymással: két önálló rendszernek, vagy alapvetően összekapcsolódó természetűeknek. Az evangélikus etikák ez utóbbit tekintik irányadónak, amikor az úgynevezett *nagy parancsolatból* kiindulva minden etikus cselekvés alapjának Isten és az emberek iránti szeretetet, vagyis egy dogmatikai elvet tesznek meg. A Luther számára meghatározó krisztusi etikai alapelvek a *Keresztény ember szabadságáról* című könyvében találjuk meg legszemléletesebben. Ebben úgy fogalmaz, hogy mivel a keresztény ember Istenhez tartozása révén **szabad ura mindennek**, ezért örömmel lesz **önkéntes szolgája** mindenkinek.

II.

Az **erkölcs** (*mos, mores* – lat. szokás; vö. „móresre tanít”) szó egy adott közösség, társadalom szokásrendszerének összességét jelenti. Az **etika** azt a kérdést teszi fel, hogy valóban helyesek-e ezek a szokások. Ehhez külső és belső szempontokat használ fel. Belső szempont például az, hogy milyen kapcsolatban áll az egyén és a közösség; külső szempont például, hogy vannak-e „egyetemes”, általános, mindenhol és mindenkor érvényes szabályok, **normák**, esetleg konkrét értékek. Ha ebben az utóbbi esetben megállapítható, hogy vannak, akkor még mindig meg kell nézni, hogy ezek érvényre jutnak-e az adott társadalomban vagy sem. A külső és belső szempontok összehasonlításával mutatható ki a „van” és a „kell” értékek egybeesése vagy eltérése. Az elsőt a szaknyelvben **leíró**, a másodikat **normatív etikának** nevezik. A keresztény etikában mindkettőnek nagy szerepe van, mert a Tízparancsolat általánosan érvényes normáihoz minden korban, társadalomban és élethelyzetben újabb szempontok járulnak, amelyek sokszor **konfliktusba** kerülhetnek egymással. A „Ne ölj!” parancs például másként érthető békében és háborúban. A „Ne lopj!” parancs áthágását másként kell megértenünk, ha egy szeretethiányos kisgyerek lopása mögött a szimbolikus „szeretetlopás” tudattalan szándéka

húzódik meg; másként, ha valaki ennivalót lop az éhhalál előtt álló rokonának; és megint másképp, ha például egy állami tisztviselő nem neki szánt pénzt vagy előnyt „térít el” saját hasznára.

III.

Az etikai döntéseknél jelentős segítség az **erkölcsi érzék**, amely becsületes és nyílt életformával őrizhető meg legeredményesebben. Számos olyan nehéz eset van azonban, amelyben bár az erkölcsi érzék nélkülözhetetlen, mégsem hagyatkozhatunk rá teljesen, mert például a választható lehetőségek egyike sem nyugtatja meg lelkiismeretünket. Az egyik legrégebbi ilyen dilemma, hogy meg szabad-e ölni a zsarnokot. Bármelyik eshetőséget válasszuk is, közvetve vagy közvetlenül vétünk az élet kioltását tiltó parancs ellen. Ha ezen túlmenően figyelembe vesszük azt is, hogy a „Ne ölj!”-t nemcsak konkrét tiltásként, hanem a másik ember életének, egészségének és minden ezt szolgáló életkörülményének védelmeként, sőt fejlesztéseként is érthetjük (máskülönbben hozzájárulunk életének elvételéhez), akkor válik világossá, hogy nincs olyan ember, aki megfelelhette a Tízparancsolat előírásainak. Ez is hozzájárulhat ahhoz a felismeréshez, hogy az ember **megváltása** (bűneinek következményétől való megszabadítása) csak kettős forrásból eredhet, amelyben együtt van a külső és a belső, az objektív és a szubjektív, az érintett és a tiszta, az emberi és az emberen kívüli természet. Az ember saját körülményei közt nem élhet tökéletesen igaz, tiszta életet. Ennek a belátásnak az alkalmazása a teológia történetében döntő hatást gyakorolt többek közt a Jézus Krisztus kettős természetét megfogalmazó khalkedóni zsinat (451) döntéseire és Canterburyi Anselmus (1033–1109) híres gondolataira arról, hogy miért *kellett* Istennek emberré válnia (*Miért lett Isten emberré?*).

IV.

Végigtekintve az etika mai ágain és irányzatain, azt láthatjuk, hogy az egyes jelentős kérdések külön szaketikai területeket, úgynevezett **alkalmazott etikákat** hoznak létre. Hosszú felsorolásra volna szükség ezek számbavételére. Az **élettel kapcsolatos** kérdéseket a *bioetikán* és a szűkebb *orvosi etikán* belül találjuk meg, ez utóbbin belül is külön csoportba szokták sorolni az élet kezdetével és végével foglalkozó témákat. A bioetika tágabb területeinek tipikus mai esetei a **környezetetika** és az **élet emberen kívüli formáinak jogairól**, illetve a velük való emberi kapcsolatokról folyó viták.

V.

Az etikai kérdések jellemzője, hogy a helyes cselekvési mód keresése közben **több részterület szempontjai** ütköznek. A *Föld lakóinak élelmezése* kapcsán például komolyan számba kell venni az igazságosság, az emberi méltóság és emberi jogok érvényre juttatásának lehetőségét, a gazdasági és környezeti etikák felismeréseit, a technikai vívmányok felhasználásával kapcsolatos kérdéseket is. Ma még távolinak tűnik az a pillanat, amikor törvényeket kell hozni az életfeltételekhez jutás korlátozásáról, de az elméleti lehetőségek terén már egyre több helyen felvetődnek ehhez hasonló etikai dilemmák (például hogyan válasszuk ki azt az embert, akinek az élelemiszerkészletek szükségessége miatt már éhen kell halnia). Ezek a kérdések ebben a formában jelenleg kegyetlennek tűnnek *házánkban*, de az etikai döntésekben nemcsak a „humánus” vagy az életpárti érvek szerepelnek, hanem a gazdaságossági, racionális szempontok is meghatározóak. „Humánus” szempontok alkalmazására addig van lehetőség, amíg erre a Föld eltartóképessége lehetőséget ad. Az emberiség egészen eddig kitüntetett helyzetben volt, mert összигényei nem haladták meg a környezet eltartóképességét. Ennek jeleit tapasztalva mostanában több „**jövőforgatókönyvvel**” találkozhatunk, amelyek alapos végiggondolása tömegek konkrét sorsának alakulását fogja befolyásolni.

Források

„Öltetek tehát magatokra – mint Isten választottai, szentek és szeretettek – könyörületet szívét, jóságot, alázatot, szelídséget, türelmet. Viseljétek el egymást, és bocsássatok meg egymásnak, ha valakinek panasza volna valaki ellen: ahogyan az Úr is megbocsátott nektek, úgy tegyetek ti is.” (Kol 3,13–14)

„Az ember ugyanis nem egyedül, önmagáért él ebben a halandó testben, hogy érte cselekedjék, hanem minden emberért is a földön, sőt kizárólag másokért él, és nem önmagáért. Testét ugyanis azért hajlítja engedelmességre, hogy őszintébben és szabadabban tudjon szolgálni másoknak, ahogyan Pál mondja Róm 14,7–8-ban: »Senki sem él önmagának, és senki sem hal meg önmagának, mert aki él, az Úrnak él, és aki meghal, az Úrnak hal meg.«” (Luther Márton: *A keresztény ember szabadságáról*)

Mit jelent?

Az etikai döntés indítékai legtöbbször az **érzület**, az erények, a kötelesség, a következmény és a felelősség. Arra a kérdésre például, hogy „szabad-e hazudni?”, az érzület alapján az a válasz születhet, hogy „nem, mert nem érzem helyesnek”. Az **erényetikus** az igazmondással mint erénnyel magyarázhatja a hazugságtól való tartózkodását. A **kötelesség**-

etika képviselője erkölcsi ítéleteiben is kötelességet teljesít. A **következményetika** alkalmazása esetén a döntés és a cselekvés az adott válasz várható hatásainak mérlegelése alapján történik. Ennek továbbfejlesztett változata a **felelősségetika**, amikor a döntését meghozó személy olyan körülmények között döntésre törekszik, amelyet a lehető legtöbb érveléssel utasított, és elismeri felelősségét a döntésével létrehozott újabb helyzetben. A felsorolt lehetőségek általánosan érvényesek, a keresztény etika esetén sem beszélhetünk valamely szempont kizárolagosságáról.

Teológia

„A Föld minden lakójához fordulunk: Földünk nem válhat jobbá anélkül, hogy az egyes ember tudata megváltoznék. Egyéni és kollektív tudati változásért küzdünk, spirituális erőink feltámasztásáért a reflexiók, meditációk, imádság és pozitív gondolkodás által, a szív megváltozásáért. Közös hegyeket mozdíthatunk el! Kockáztatás és áldozatkészség nélkül nem változhat meg jelentősen a helyzetünk! Emiatt kötelezzük el magunkat egy közös világethosz mellett: egymás jobb megértése és olyan életformák kialakítása mellett, amelyek csökkentik a társadalmi feszültségeket, előmozdítják a békét és védik a környezetet. Minden embert hívunk, akár hívők, akár nem: cselekedjenek ők is így!” (A Világvallások Parlamentjének nyilatkozata a világerkölc kialakításáról, 1993)

FELADATOK

1. (B)

Mért legyek én tisztességes? Kiterítenek ügyis!

Mért ne legyek tisztességes? Kiterítenek ügyis.

(József Attila: *Két hexameter*, 1936)

Mi a különbség a két kérdés hangsúlyában, tartalmában, hangulatában?

Mi a különbség a két válasz hangsúlyában, tartalmában, hangulatában?

A kétsoros vers egyes sorai mivel szemben és mi mellett foglalnak állást?

Mit gondoltok a vers alapján az erkölcsös élet megvalósítására fordított igyekezetéről: felesleges vagy hasznos? Hogyan befolyásol minket a „végeredmény”?

Lehet-e döntéseinket azok (vélt vagy valós) végeredménye vagy életünk (elképzelte) vége felől nézni? Más választ adunk-e ezekre a kérdésekre keresztényként, mint nem keresztényként?

2. (I.)

Beszélgessetek arról, kinek van példaképe, s a helyes cselekvési mintákat megvalósító történelmi alakok életpéldái mennyiben hatnak ránk!

Szent Ágoston meggyógyít
egy beteget

Miről szól az alábbi idézet?

„Az emberek olyanok, mint az ólomüveg ablakok. Csillognak és ragyognak, amikor a nap kisüt, de amint beáll a sötétség, igazi szépségük csak akkor mutatkozik meg, ha a fény belülről fakad.”
(Elisabeth Kübler-Ross)

3. (I.)

Amikor a törvénytudók felteszik Jézusnak azt a kérdést, hogy melyik a nagy parancsolat, Jézus így felel nekik: *„Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és a nagy parancsolat. A második hasonló ehhez: Szeresd felebarátodat, mint magadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták.”*
(Mt 22,37–40)

Beszélgessetek az alábbi kérdésekről!

Milyen kapcsolatban van egymással a tanítás és az életvitel (vagyis a dogmatika és az etika)

- Jézus válasza alapján,
- Luther számára,
- a szentek élettörténeteit példaként bemutató templomok esetében,
- saját álláspontotok szerint?

Mit gondoltok, a tanításunk és álláspontjaink alapján cselekszünk, vagy a cselekedeteink tanulságaiból alakítjuk ki tanításunkat?

Mennyiben igaz az alábbi mondás: „Élj úgy, ahogy gondolkodsz, különben úgy fogsz gondolkodni, ahogy élsz”?

4. (II.)

A Tízparancsolat részeihez keressetek olyan szituációkat vagy szempontokat, amelyekben a „leíró” és a „normatív” etika szembekerülhet egymással!

Gyűjtsetek olyan újságcikket, híradást, történetet, amely ilyen szituációt mutat be!

5. (III., F)

Az alábbiakban felsorolunk négy különböző tulajdonságokkal rendelkező karaktert.

- Roland: határozott véleménye van, mindenben kételkedik, minden ellen lázad, ritkán hajlamos a kompromisszumra

- Nóra: semmit sem kérdőjelez meg, minden otthoni és iskolai tanítást elfogad, igyekszik rendes életet élni
- Csaba: döntései előtt meghallgatja mások véleményét, nehezen vállalja fel saját álláspontját, csendes, szinte mindig elfogadja a kompromisszumokat
- Réka: nem gondolkodik az élethelyzetekről, mindig aktuális hangulata és kedve szerint dönt, nem hisz az általános értékekben vagy elvekben

Beszélgessetek arról, kihez melyik „típus” áll legközelebb! A felsorolt szerepek mellé milyen további tulajdonságokat írnátok, vagy melyiket változtatnátok meg?

Milyen típust hiányoltok?

- Bálint:
- Csilla:

Vajon lehet-e egyértelműen besorolni valakit egy típusba? Milyen külső vagy belső tényezők hatnak ránk egy-egy döntésünk meghozatala során vagy cselekvésünk közben?

Fel lehetne-e építeni egy ideális erkölcsi érzékkel rendelkező embert? Milyen tulajdonságai lennének? Lehet-e egy tulajdonság mindig csak pozitív vagy csak negatív?

Az egyes karakterek hogyan reagálnának a forrásokban felsorolt idézetekre?

Az előző feladatban felsorolt szituációk közül válasszatok egyet! Játsszátok el a fenti szereplők reakcióit az adott szituációban! Milyen érzés az adott szereplő bőrébe bújni? Milyen tanácsokat adnának a kívülállók az egyes karaktereknek?

6. (IV–V.)

Folytassátok az alább megkezdett felsorolásokat, majd konkretizáljátok, hogy kinek milyen dilemmát okozhat az említett kérdés!

- Az élet kezdetével kapcsolatos kérdések: az embrió jogai, össejtkutatás, abortusz...
- Az élet végével kapcsolatos kérdések: euthanázia, szervek felhasználása, halálbüntetés...
- Az élet minőségével, feltételeivel, körülményeivel kapcsolatos kérdések: környezetetika: fenntartható fejlődés, klímaváltozás...

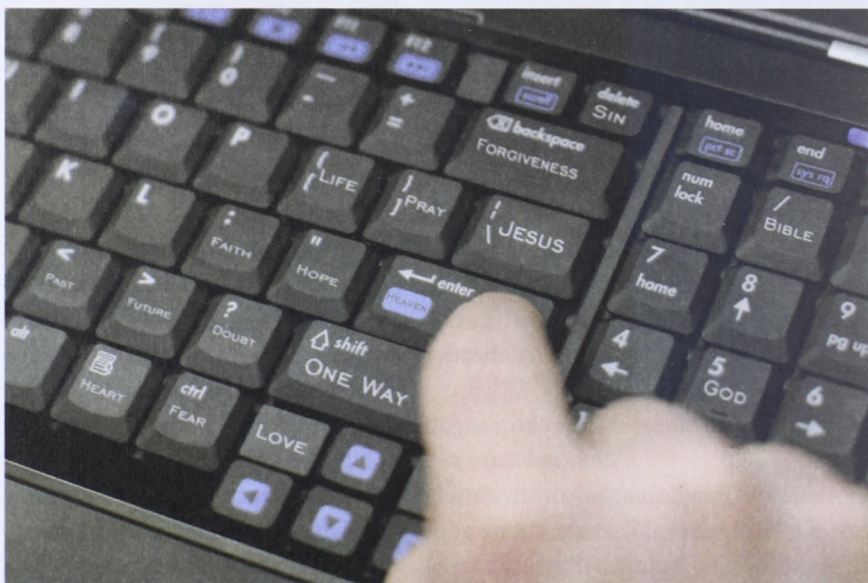
gazdaságetika: eladósodás...

technikai etika: szabályok a virtuális világban...

- Az élet emberen kívüli formáit érintő kérdések: állatok jogai, állatkísérletek...
Válasszatok ki ezek közül egy témát! Az 5. feladatban felsorolt karaktereket megszemélyesítve fejtsetek ki, hogy mit tennének az adott szituációban! Próbáljatok meg valamilyen közös eredményre jutni a kérdést illetően!

7.

A mellékelt fénykép készítője egy számítógépes klaviatúra billentyűihez próbálta rendelni a keresztény tanítás elemeit és a cselekvés során döntéseinket befolyásoló tényezőket.

Ha lehetségesnek tartjátok ezt a megfeleltetést, akkor mit hova helyeznétek? A keresztény tanítás mely részei és az élet mely területei vannak hatással cselekvéseinkre?

Ha nem tartjátok lehetségesnek ezt a megfeleltetést, akkor miért nem?

8. (V., T)

A helyesen kialakított erkölcsi döntés érdekében többen listát készítenek az ilyenkor szükséges teendőkről, az etikai döntések lépéseiről. Egy ilyen hatlépcsős listát készített Heinz Eduard Tödt (1918–1991) német etikaprofesszor is. E szerint a döntéshozatal lépései:

1. a probléma megállapítása
2. helyzetelemzés
3. a döntési és cselekvési lehetőségek végiggondolása
4. a normák ellenőrzése
5. döntés, a cselekvési stratégia kiválasztása
6. visszatekintő ellenőrzés

Tödt lépései alapján próbáljátok megoldani az egyre sürgetőbb vízhiány kérdését!

Mit tehetnek az egyes emberek azért, hogy a Föld és az emberiség jövője ne kerüljön megoldhatatlan helyzetbe?

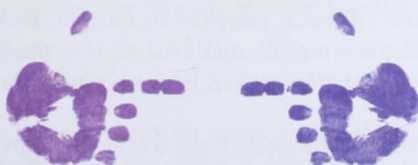
9. (M)

A 4. vagy 6. feladatban felsorolt példák közül válasszatok ki egyet-egyét! Milyen válasz születhet az adott kérdésre az erényetika, a kötelességetika, a következményetika és a felelősségetika alapján?

10.

Az erkölcsös életre nevelni szándékozó intelmek között számos típussal találkozhatunk. Az alábbiak közül melyeket hallottátok a családban, az iskolában, a gyülekezeti közösségekben, a baráti társaságban, a médiában, a társadalom erkölcsi ítéletében?

- Fogadj szót!
- Mit fognak így mondani az emberek?
- Amíg ebben a családban élsz, ezt nem teheted meg!
- Már megint csak a butaságon jár az eszed?
- Ez nem lányhoz/fiúhoz illő magatartás!
- Kitől láttad ezt itthon?
- Jóérzésű gyerek ilyen nem tesz!
- Ezt tanultad hittanórán?
- Van egyáltalán lelkiismereted?
- Szégyelld magad!
- 18 éves korod után majd azt teszel, amit te akarsz!
- ...

Az alábbiak közül mely hibákat követik el az egyes mondatok használói? kiskorúsítás, szerepmintákba való besorolás, általánosítás, alárendelt szerephez kényszerítés, ítélezés (akár pozitív előjellel), előítéletek hangoztatása, szégyenérzet és lelkiismeret-furdalás kialakítása, szorongás fokozása, függőség kialakítása, önállóság csökkentése, egyéniség elnyomása, önismeret háttérbe szorítása, önbecsülés csökkentése

Hogyan tudnátok ezeket a – feltételezetten pozitív szándékú – mondatokat úgy átfogalmazni, hogy bátorító és motiváló üzenetekké váljanak?

Ti milyen mondatokat használnátok, ha valakit a helyes döntés felé szeretnétek irányítani?

Filmajánló

Holt Költők Társasága – Rendezte Peter Weir, 1989

A Welton Akadémia a hagyományokra és a tökéletességre épült, szigorúan strukturált tananyagot kínál diákellenes vezetőséggel és eljárásrenddel. Az új irodalomtanár azonban diákjait sosem látott romantikus felfogásban tanítja. John Keating heves előadással kezdi a tanítást a közelgő halálról, elmagyarázva a diákoknak, hogy az életük elröpi, és meg kell ragadniuk a napot, hogy érjen valamit az életük, fel kell használniuk a „carpe diem” örökségét. Az oktatás kezdetén megkéri az egyik diákot, hogy olvassa fel a szöveggyűjtemény bevezetőjét, majd a diákok csodálkozására és megdöbbenésére kitépeti velük a könyvből a bevezetőt.

A tanár olyan romantikus szerzők műveit tanítja nekik, mint Whitman, Thoreau és Byron, valamint külső helyszíni gyakorlatok keretében hívja fel figyelmüket a konformitás veszélyeire és a sport erejére az emberi versengés lehetséges útjai között.

A furcsa tevékenységek közepette az új tanár beavatja a diákokat a titokba, hogy annak idején a Holt Költők Társaságának tagja volt. Kérdésre mesél a gyűlésekről, de figyelmezteti a diákokat, hogy tartsák titokban, amit mondott. Ennek ellenére ők a kollégiumból kiszököve megalapítják a maguk Holt Költők Társaságát, és a találkozókra minden résztvevő lehetőséget kap, hogy kibontakozzon saját romantikus vagy realista természete.

Gandhi – Rendezte Richard Attenborough, 1982

A film Mahatma Gandhi életének legfontosabb állomásait követi nyomon: dél-afrikai tevékenységét, politikai szerepvállalásait, majd azt, hogyan válik India vezető személyiségévé, aki milliókra gyakorolt hatást személyes példáján keresztül, és aki képes volt pusztán böjtölésével vérontásra felgyújtott tömegeket fegyverletételre bírni.

Közelkép

1.

Kurt Vonnegut *Az itt a kérdés...* című, a jövő egy lehetséges forgatókönyvéről szóló novellájában a Föld túlnépesedése utáni korszakban vagyunk. Ismét „minden rendben”, az emberiség „racionalizálta” az életben maradás feltételeit. A szülészoba előtti folyosón egy apát látunk ülni, akinek felesége bent éppen szül. A folyosón beszélgetőktől megtudtuk, hogy létezik egy „Szövetségi Terminációs Iroda”, amelyet csak olyan gúnyneveken emlegetnek, mint „Automata”, „Keselyűfarm”, „Konzervgyár”, „Jóéjtanya” stb. Vonnegut nem kíméli az olvasót:

„– Mit gondol, mi született az imént? – fordult még vissza.

– Fogalmam sincs – mondta a nő.

– Három iker! – kiáltotta a férfi.

– Három?! – a nő döbbenete a hármassikrekkel járó jogi következményeknek szólt.

A törvény szerint egy újszülött csak akkor maradhatott életben, ha szülei találtak egy önkéntest, aki hajlandó volt meghalni. Hármassikrek életben maradásához három önkéntes szükségeltetett. [...]

– Hurrá – mondta Wehling [az apa], lelkesedés nélkül.

– Nem hangzik túl boldognak – szögezte le dr. Hitz.

– Ki lenne boldog az én helyemben? – kérdezte Wehling. [...] Elvégre csak ki kell választanom, melyik maradjon életben a három gyerek közül, aztán elvinni anyai ági nagyapámat a Jóéjtanyára, majd visszajönni ide a nyugtával.

Dr. Hitz elkomorodva tornyosult a férfi fölé.

– Ön nem hisz a népességszabályozásban, Mr. Wehling? – kérdezte.

– Dehogynem, remek módszer – felelte a másik gúnyosan.

– Talán szívesebben élne a régi szép időkben, amikor a Föld népessége húszmilliárd volt, és megállíthatatlanul haladt a negyvenmilliárd, a nyolcvanmilliárd, majd a százhatvanmilliárd felé? [...] Mielőtt a tudósok közbeléptek volna, hogy megalkossák a törvényt, már az ivóvíz is hiánycikké vált, legfőbb táplálékforrásként pedig a tengeri hínárt tartották nyilván...”

2.

„A »tökéletes vihar« kifejezést a tavalyi évben használták először annak a világméretű krízisnek a megnevezésére, amely a tudósok szerint 2030 körül jöhet el, és az élelem-, a víz- és az energiahány együttes hatásai miatt alakul ki. Az előrejelzések szerint a világ lakossága 20 éven belül 8 milliárd fő fölé emelkedhet, ami az élelem és energia iránti igény 50%-os és a vízigény 30%-os emelkedését vonja majd maga után. Az elemzés központi témája a vízmennyiség, amelyet a különböző termékek előállítása során használnak fel. Fél liter sör előállításához például körülbelül 130 liter vízre van szükség, az alapanyagok kitermelésétől az előállítási folyamat legvégéig. Egy csésze kávé elkészítéséhez 140, egy rövidujjú pólóhoz 2000, egy farmernadrághoz pedig 10850 liter vízre van szükség.” (újsághír, 2010. április)

1. The first part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

2. The second part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

3. The third part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

4. The fourth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

5. The fifth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

6. The sixth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

7. The seventh part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

8. The eighth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

9. The ninth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

10. The tenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

11. The eleventh part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

12. The twelfth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

13. The thirteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

14. The fourteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

15. The fifteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

16. The sixteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

17. The seventeenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

18. The eighteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

19. The nineteenth part of the paper is devoted to a general discussion of the

importance of the problem of the origin of the universe.

20. The twentieth part of the paper is devoted to a general discussion of the

15

KERESZTELŐ- MEDENCE

A talpraállás művészete

KERESZTELŐMEDENCE

Valaha megkereszteltek. Ennek emlékét őrzi egy megsárgult emléklap, állítólag egy bejegyzés a keresztelési anyakönyvben. Emlékem nincs róla, hogy is lenne, csecsemő voltam még. Szüleimnek annál inkább: ha szóba jön, tekintetük messze révedő lesz, fátyolos, torkukat köszörülik, kimondanak néhány nevet, látszik, hogy néhány pillanat alatt felidéződik egész fiatalságuk. Ők éreznek valamit, ha keresztelesem szóba jön, én semmit.

Talán kellene... De mit? Itt van ez az esemény, amely megtörtént velem, de nem érzem magamon a hatását.

Luther állítólag az íróasztalába véste a mondatot: Meg vagyok kereszteleve! (Baptisatus sum!) Amikor nagyon maga alatt volt, ránézett erre a mondatra; ettől máris jobban érezte magát, ez a gondolat segített neki talpra állni. Pedig biztos ő sem emlékezett rá, hogy mi is történt vele csecsemőkorában. Gondolom, neki is a szülei mesélték el, hogy meg lett kereszteleve. Akkor hogy csinálta?

Mitől vált számára ennyire fontossá egy olyan esemény, amelyre nem is képes visszaemlékezni?

Attól, hogy az volt számára a fontos, akihez a keresztelezés kapcsolta: Jézus Krisztus. És attól kezdve, hogy fontossá vált számára, visszatekintve, mintegy retropektív módon felértékelődött az a pillanat, amikor a hozzátartozás elkezdődött. Ez pedig a keresztelezés.

Talán olyan ez, mint amikor megismerek valakit, jóban leszünk, a hónapok, évek alatt egyre inkább megkedveljük egymást, még talán szerelemnek is nevezhetném, aztán ő egyszer csak felfedi a titkát: elmondja, hogy már jóval korábban kiszemelt magának, amikor én még észre sem vettem, és nagy nehézségek árán sikerült elérnie, hogy a közelemben jusson. Mások segítségét kellett ehhez kérnie, de végül sikerült, mégpedig úgy, hogy én nem gyanítottam semmit.

Amikor ezt bevallja, egy pillanatra meghűl az ereimben a vér: én mit sem sejtve jöttem-mentem, mialatt ő már azon gondolkodott, hogyan tudna velem összeismerkedni. Aztán csak azt érzem, feltartóztathatatlanul, hogy sokkal jobban szeretem ettől. Hogy ő már akkor kiválasztott engem, amikor én még azt sem tudtam, hogy a világon van. Ez ijesztő is egy kicsit, de méltányolom

az őszinteségét, hiszen elhallgathatta volna, megőrizhette volna magának a titkot, de nem tette, mert bízott abban, hogy nem fogok elfordulni tőle emiatt.

Annak idején irodalomból tanultuk, hogy Isten és ember viszonyát gyakran a szerelem jelképeivel, a szerelemre használt kifejezésekkel írták le a nagy középkori misztikusok.

A keresztelezés talán olyan, mint egy eltitkolt vonzalom: valaki kiszemelt magának engem, én pedig az egészről mit sem tudok. De ő megkörnyékezi a hozzátartozóimat, és úgy alakítja az eseményeket, hogy elvigyenek hozzá. Ő pedig ott a templomban, egy keresztlőmedence fölött megjelöl magának, azután várja, hogy megnőjek, hogy nyiladozó értelmemmel felfogjam, amit hallok róla, és a történetek megragadjanak, és egyre kíváncsibbá tegyenek, arra sarkalljanak, hogy egyre többet tudjak meg róla, míg rá nem döbbenek, hogy ő már életem kezdetén eljegyzett magának: ő már akkor szeretett engem.

Mi lenne, ha az iskolapadra én is felvésném, mint Luther, hogy

„MEG VAGYOK KERESZTELVE”?

A TALPRAÁLLÁS MŰVÉSZETE

I.

Két fejezettel korábban, a megigazulással kapcsolatban említettük, hogy az elfogadottság, befogadottság alapérzése nélkül nem élhetünk teljes, mások javáért áldozatot vállalni kész életet. A keresztelőmedence annak a ténynek a jelképe, hogy létezik egy mindent megelőző és mindent meghaladó végső „fórum”, ahol nemcsak „döntés született” elfogadásunkról, hanem ennek valóságos jelei is vannak. Természetes, hogy a keresztyénység elterjedésekor először az új hitre tért felnőttek keresztelkedtek meg, de már a 2. század elején élt Jusztinosz apologéta (110–165 k.) ismer Jézus-követő gyermekeket. A **gyermekkeresztség**nek nemcsak az volt az oka, hogy ha valaki „háza népével együtt” megtért, akkor gyermekeit is részesíteni kívánta ebben a számára fontos eseményben, hanem világosan ki is fejezi, hogy Isten minden aktív közreműködésünk nélkül, sőt minden későbbi, ellene irányuló tevékenységünk ellenére fogad gyermekévé. Ez az egyszerű tény a teljes emberi életútra valóságos és elegendő erőt adhat. Amikor a 2. századi keresztyénülözések idején élt szmirnai Polykarpot felszólítják, hogy élete megmentésének érdekében tagadja meg Jézust, a vértanú csak ennyit mond: „Nyolcvanhat éve szolgálok neki, és még soha nem bántott engem. Hogyan szidalmazhatnám tehát Királyomat és Megváltómat?” (*Polykarp vértanúsága*) Luther számára rendszeresen komoly segítséget jelentett, ha nehéz pillanatokban emlékeztette magát ezekkel a szavakkal: „Meg vagyok kereszelve” (*Ego sum baptisatus*).

II.

A keresztelés elvégzése Jézus missziói parancsára vezethető vissza. A Máté evangéliumának végén található szövegrész, az úgynevezett **missziói parancs** (Mt 28,18–20) nemcsak a keresztelés elvégzésével, hanem a tanítás feladatával is megbízta tanítványait, az egyházat, és személyes jelenlétével biztatja őket. A keresztelőmedence látványa arról győz meg, hogy mindig és minden körülmények között van helyem és feladatom az életben, és van erőforrásom is ezek felismerésére, elvégzésére.

III.

Paul Tillich (1886–1965) az utóbbi évszázad egyik legismertebb igehirdetésében írja: „Néha, az elveszettség érzései közt fénysugár tör be sötétségünkbe, és mintha egy hang ezt mondaná: »**El vagy fogadva**. El vagy fogadva, az fogad el, aki nálad nagyobb...«” (*The Shaking of the Foundations*) Máshol így ír: „A létbátorság az elfogadhatatlanságunk ellenére megtörtént elfogadottságunk

elfogadásának bátorsága... ez az eredeti jelentése a »hit általi megigazulás« Pál apostoli és lutheri tanításának.” (*Létbátorság*)

IV.

Augustinus (354–430), akit az egyházatyák közt a „kegyelem tudósának” is neveznek, rendszerbe állítja a minden emberi akarást **megelőző kegyelemről** (*gratia praeveniens*) szóló tanítást. Észak-afrikai püspökként fellép a donatisták ellen, akik a Diocletianus-féle keresztényüldözésben (304–305) elbukottakat csak azzal a feltétellel akarták visszafogadni, ha azok újból megkeresztelkednek. Donatus püspök követői nem tévtanítók voltak, szigorúságuk ellen valószínűleg nem is lépett volna fel Augustinus, ha nem épp az újbóli keresztiséget szabják feltételül. Velük szemben kiemeli az egyszeri **kereszttség letörölhetetlen érvényét**, ugyanakkor azt is megállapítja, hogy nem mindenkin látszik meg annak *hatékonyága*. Ez vezeti el a **látható és láthatatlan egyházzal** szóló tanítás kidolgozásához. Az egyház látható része egyrészt a keresztények összessége, akik közt olyanok is vannak, akik csak külsődleges formában, nagyon gyenge szálakkal kötődnek a gyülekezetükhöz. A minden „keresztény” alkotta egyház az üdvösség intézménye, bár ez nem azt jelenti, hogy mindenki részese is lesz közülük az üdvösségnek. A látható egyház másik része az ezen belül található „igazi” keresztények, a „szentek közössége”, akiket a szeretet láthatatlan szövetsége fűz össze. Ezt a két koncentrikus, de különböző sugarú körrel ábrázolható csoportot úgy metszi egy harmadik kör, a „kiválasztottak” csoportja, hogy a két elsőből bele is kerülnek sokan, és ki is maradnak többen, viszont olyanok is tagjai lesznek a kiválasztottnak, akik jelenleg sem egyikben, sem másikban nem szerepelnek. Ezeket a helyeket azok fogják elfoglalni, akik egyelőre még nem találkoztak a kereszténységgel, de az igehirdetők munkája nyomán megtérnek, megkeresztelkednek és Jézus hűséges követőivé válnak majd. Ezekkel a gondolataival Augustinus a *nép-egyházi* forma kialakulását segítette elő, amely a kereszténységhez tartozást a kereszttség felvételén kívül nem köti más feltételhez.

V.

Az **ökumenikus mozgalom** vagy ökumenizmus a keresztények egységtörekvését jelenti (gör. *oikos* = ház, *oikoumené* = a lakott föld). Gyökerei 1910-re nyúlnak vissza, amikor a protestáns misszionáriusok Edinburgh-ben megtartották missziói világkonferenciájukat. Ettől kezdve egy elméleti és egy gyakorlati szervezetben keresték a keresztény hit közös megélésének lehetőségeit. A *Faith and Order* (Hit és Egyházszervezet) irányzat tagjai elméleti, teológiai, főként egyháztani kérdéseket igyekeztek tisztázni, míg a *Life and*

Work csoportban a közös hitéletet és a közös cselekvést valósították meg, főként a karitatív munka terén. E két ág egyesüléséből alakult ki 1948-ban Amszterdamban az Egyházak Világtanácsa vagy Egyházak Ökumenikus Tanácsa (EVT, EÖT, Ökumenischer Rat der Kirchen: ÖRK, World Council of Churches: WCC). Az EVT-t kezdetben 44 ország 147 tagegyháza alkotta, ma több mint 120 országból 347 egyház a tagja. Bár a római katolikus egyház nem tagja, egyre több közös pont jön létre a két világszervezet között.

Források

„Hálát adunk azért a reménységért is, amely készen van számotokra a mennyekben, amelyről már előbb hallottatok az igazság beszédéből, az evangéliumból.” (Kol 1,5)

„Jézus hozzájuk lépett, és így szólt: »Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjete el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.«” (Mt 28,18–20)

„A keresztségről azt tanítják, hogy szükséges az üdvösséghez, és Isten a keresztség által kegyelmét adja. Továbbá, hogy a gyermekeket meg kell keresztelni. Mikor ezeket a keresztség által Istennek felajánljuk, Isten őket kegyelmébe fogadja.” (Ágostai hitvallás, IX. cikk)

Mit jelent?

A **szenség** máig érvényes meghatározása is Augustinustól ered: „Amint az *Ige* az *elemek*hez társul, létrejön a szentség.” Teológiai tartalma az emberi természetet, a személyiség egész szerkezetét átjáró bűn (*eredendő bűn*) következményeitől való megszabadulás. A keresztség az egyetlen ökumenikus szentség. Az egyházhoz tartozás tudatos vállalása a római katolikus egyházban a bérmláshoz, a történelmi protestáns egyházakban a konfirmációhoz kötődik. Mindkét szó latin megfelelője a *confirmatio* kifejezés; mindkettő lényege, hogy a Szentlélek megerősítő erejét kéri a korábban már megkeresztelt emberre.

Az egyház (gör. *ekkleszia* = gyűlés, gyülekezet) a Jézus Krisztusban hívők gyülekezete, amelynek középpontjában az evangélium és a szentségek állnak. Kovács Imre evangélikus lelkész (1954–2010) így írt a konfirmandusoknak az egyházról: „Szeressétek az egyházat! Az egyház minden időben gyöngye, törekeny és gyarló. De Krisztus mégis hűséges hozzá, ezért bízhatunk abban, hogy Krisztus hozzánk is hű marad, akkor is, ha mi gyengék, törekenyek és gyarlók vagyunk. [...] Az egyház a lelkek otthona. Őszintén kívánom nektek, hogy megtaláljátok benne mindig a lelkek táplálékát és a lelkek biztonságát, amelyre most, a felnőttkor küszöbére érve éppolyan szükségetek van, mint életutakat közepén vagy vége felé járva!”

Hiszek az egy Istenben, a mindenható Atyában, a menny és föld, minden látható és láthatatlan Teremtőjében;

és az egy Úr Jézus Krisztusban, Isten egyszülött Fiában, aki az Atyától született minden idő előtt, Isten az Istenből, világosság a világosságból, valóságos Isten a valóságos Istenből; született, nem teremtetett, egylényegű az Atyával, s általa lett minden; aki értünk, emberekért és üdvösségünkért leszállt a mennyből, s a Szentlélektől Szűz Máriában testet öltött és emberré lett; értünk keresztre feszítettet Poncius Pilátus alatt, szenvedett és eltemettetett; harmadnapon feltámadt az Írások szerint és fölment a mennybe; ott ül az Atya jobbán, és ismét eljön dicsőségben, hogy megítélje az élőket és a holtakat, s uralkodásának nem lesz vége;

és a Szentlélekben, aki az Úr és megelevenít, aki az Atyától és a Fiútól jön, akit az Atyával és a Fiúval együtt imádunk és dicsőítünk, aki a próféták által szólt.

Hiszem az egy, szent, egyetemes keresztyén és apostoli egyházat.

Vallom az egyszeri keresztséget a bűnök bocsánatára, várom a halottak feltámadását és az életet az eljövendő világban. Ámen.

(Nicea-konstantinápolyi hitvallás. Ez a világ legelterjedtebb keresztyén hitvallása.)

FELADATOK

1. (B, I–II.)

Beszélgessetek a keresztségről!

- Milyen emléketek vagy élményetek van a keresztelezésről?
- Az alábbi válaszokat rakjátok sorba aszerint, hogy a szülők részéről vajon melyek a leggyakoribb érvek a keresztség mellett!

Mert Jézus ezt mondja missziói parancsában.

Hogy ne legyen pogány.

Mert szép szokás.

Hogy legyenek keresztszülei.

Mert keresztyének vagyunk.

A nagyszülők kérték.

Nem árthat.

Mert védelmet nyújt a rossz dolgok ellen.

Ez a névadás ünnepe.

Egyéb: ...

- Mit jelent számotokra, családotok számára a keresztszülő fogalma, és mi a szerepe a mindennapi életben? Kiket kérnétek meg, hogy a gyermekeitek keresztszülei legyenek: testvéreiteket vagy barátaitokat?

- Az alábbiak közül „miből mennyit” javasolnátok egy olyan ünnepre való készülődésben, mint a keresztelő?
- sütés-főzés, rokonok meghívása, bibliaolvasás, ruhavásárlás, fotós keresése, közös beszélgetések erről az alkalomról, egyéb: ...
- Gyűjtsetek érveket a gyermekkeresztség mellett!
- Vajon mit jelent a „talpraállás művészete” a keresztség vonatkozásában?

2. (III.)

Olvassátok el a III. bekezdést!

Milyen más szavakkal tudnátok leírni a Tillich által használt „el vagy fogadva” kifejezést?

Milyen kételyeink és ellenérveink támadhatnak ennek az elfogadottságnak az elfogadásában?

Vajon mit jelenthet a Tillich által válaszként adott „létbátorság” kifejezés? Vajon miért pont ezt a kifejezést használja Tillich az elfogadottság elfogadásának feltételeként?

3. (M)

A római katolikus és az ortodox egyházban hét szentség van (keresztség, bérmlás, eukarisztia, bűnbocsánat, betegek kenete, papi rend, házasság), a protestáns egyházakban ezek közül kettő maradt meg: a keresztség és az úrvacsora. Az evangélikus tanítás szerint szentség az,

- aminek van látható, külső jele,
- amit a szereztetési ígéren keresztül Jézus rendelt el,
- s amin keresztül az üdvösség ígéretét kapjuk.

Keressétek meg ennek a három szempontnak a megfelelőjét a keresztségben és az úrvacsorában!

Ezek közül melyek vannak meg, és melyek hiányoznak a konfirmáció, a gyónás, a betegekkel és betegekért való imádság, a házasság és a lelkészavatás eseményeiből?

4. (M)

A jelenlegi gyakorlat szerint a konfirmáció ideje 12-13 éves korban jön el. Szerintetek hány évesen képes ma egy fiatal tudatosan vállalni az egyházhoz való tartozást?

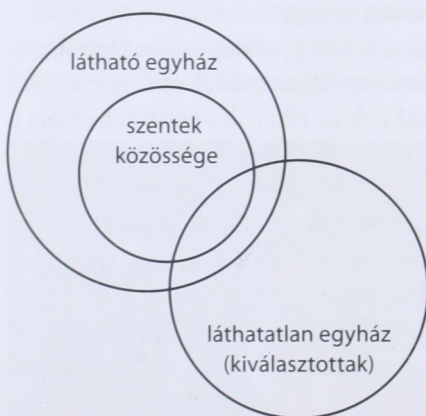
Beszélgessetek saját konfirmációi emlékeitekről! Segítségül szolgálhatnak az első feladatban felsorolt kérdések a konfirmációra átfogalmazva.

- Készítetek interjút egy gyülekezeti taggal arról, hogy mit jelentett számára a konfirmáció, és mit jelent számára most az egyházhoz tartozás!
- Vagy fogalmazzatok meg közösen egy konfirmációi vallástételt (vö. 1Tim 6,12), amely „nem ígéret és nem fogadkozás, hanem egyrészt bizonyágtétel arról, hogy a konfirmandus hisz Krisztusban, és tudatosan vallja egyházunk tanítását, másrészt kifejezése annak, hogy szeretne megmaradni ebben a hitben a Szentlélek segítségével” (*Agenda, Konfirmáció*).

5. (IV.)

A IV. bekezdésben vázolt augustinusi egyházkép-pel mennyiben értetek egyet, illetve annak milyen kritikáját fogalmaznátok meg? Vajon ma kik tartoznának a „nem kiválasztott látható egyház”, a „nem

kiválasztott szentek” és a „kiválasztott láthatatlan egyház” csoportjába?

Mit gondoltok, mennyiben következménye ez az elképzelés az egyház 4. században megkezdődött intézményesedésének?

6. (IV.)

Klaus Douglass németországi lelkipászor *Az új reformáció* című könyvében 96 kritikai, de konstruktív tételt állít fel arra nézve, hogy az egyházaknak mit kell tenni, ha a jövő

egyházai szeretnének lenni. Ezekből a tételekből felsorolunk néhányat:

- A reformáció nem a 16. század eseménye, hanem ránk váró feladat.
- Jézus Krisztus a válasz korunk spirituális éhségére. Ezt azonban nem elég csupán állítani. Ennek megtapasztalhatóvá kell lennie gyülekezeteinkben.
- Aki közölni akarja másokkal a jó hírt, annak magának is jó hírré kell válnia.
- Egyházunk lelkipászor-központúsága súlyos teher mind lelkipászorainknak, mind a gyülekezeteknek.
- A pénzügyi és személyi gondoknál is nagyobb baja egyházunknak, hogy nincsenek álmaink.
- Csak álmodni nem elég. Álmainkat tettekre kell váltanunk.

Milyen további tételeket állítanátok fel?

Saját közösségeitekre (iskola, gyülekezet) gondolva milyen konkrét lépéseket tudtok tenni ezek megoldása érdekében?

7. (IV.)

Képzeld el, hogy az alábbi képeslapot a képen látható templomban kaptad! Milyen címet adnál a képnek?

Írj egy ötmondatos üzenetet a képeslapra az adott gyülekezet presbitériumának az általad adott címmel!

8. (F)

„Amikor a misszionáriusok megérkeztek, miénk volt az ország, övük pedig a Biblia. Aztán megtanítottak minket csukott szemmel imádkozni. Amikor kinyitottuk a szemünket, övük volt az ország, és a miénk a Biblia.” (Mzee Dzsomo Kenyatta [1891–1978], kenyai politikus és író)

A kereszténység kétezer éves történelme során gyakran rosszul értelmezték Jézus missziói parancsát, mások tudatosan felhasználták azt saját egyéni céljaik elérése érdekében. Ezeknek a hibáknak az elkerülése érdekében ma a misszió kérdésében számos új megközelítéssel találkozhatunk.

- A 4. fejezetben már említett *inkulturáció* szóval leírható folyamatban nem az adott nép kultúráját illesztik a keresztény üzenethez, hanem az evangéliumi üzenet épül be az egyes népek kultúrájába. Ez a típusú misszió sokkal hosszabb időt igénylő folyamat, mert nemcsak külső alkalmazkodást igényel, hanem az emberi kultúra valódi értékeinek átítatását jelenti, s olyan magatartásformát kíván, amely Krisztus lelkületét tükrözi, aki szeretettel és alázattal jött közénk.

Pai Hui-ch'un: „Nem volt számukra hely...”
(Lk 2,7) (selyemfestmény)

- Egyre hangsúlyosabbak a „fordított misszió” szempontjai is. Eszerint a tanítás, prédikálás, formálás és meggyőzés lépéseit meg kell hogy előzze a tanulás, az odafigyelés, a formálódás és a tudatos részvétel a helyi népcsoport életében, valamint a szociális és egyéb igazságtalanságok (mint például szegénység és kizsákmányolás, amelyet gyakran a „keresztény” országok okoztak a

múltban, vagy okoznak ma is) felismerése, és azok megszüntetésére törekvő közös fellépés.

Mit gondolsz, melyek az inkulturáció, valamint a „fordított misszió” előnyei és hátrányai, értékei és veszélyei?

9. (V., T)

Beszélgessetek az ökumené kérdéseiről!

- Vajon az ökumenére való törekvést az elméleti vagy a gyakorlati lépések felől érdemes kezdeni? Melyik irány miben jelenthet könnyebbséget és nehézséget? Létezhet-e ökumenikus törekvés etikai kérdésekben, vagy csak dogmatikai témákban?
- Tapasztalataitok alapján mit gondoltok, egy egyház két különböző gyülekezete között vagy két egyház egy-egy gyülekezete között lehet nagyobb különbség: tanításban, kegyességben, spiritualitásban, istentiszteleti gyakorlatban, közösségi életben?
- Az úrvacsora kapcsán (9. fejezet 6. feladat) már szó volt Pál apostolnak a Krisztus testéről és tagjairól szóló példázatáról (1Kor 12,12–31). Olvassátok el az ezt megelőző részt is a kegyelmi ajándékok sokféleségéről (1Kor 12,1–11)! Vajon hogyan élhetnének az egyházak valódi közösségként?

- Vajon miért pont az úrvacsora tanítása – amelynek kapcsán az evangéliumok és az evangéliumi levelek is többször hangsúlyozzák a közösség szerepét – jelenti a legnagyobb nehézséget az ökumenikus törekvésekben?
- Tegyük fel, hogy az egyházaknak sikerül teljes ökumenikus egységre jutni. Milyennek képelnétek el egy ilyen „ökumenikus egyházat”?

Filmajánló

Fekete Köpeny – Rendezte Bruce Beresford, 1991

1634, Québec. Laforgue, a fiatal jezsuita atya – indián nevén Fekete Köpeny – elindul a vadonba, hogy átvegye a misszió vezetését, és keresztény hitre térítse a huron indiánokat. Daniel, aki útitársául szegődik, szerelmes lesz a huron törzsfőnök lányába. Laforgue a spirituális megtisztulást, a lelki békét keresi. A hóborította hegyek között harc, szenvedés és halál leselkedik rájuk. Amikor sok viszontagság után végre megérkeznek a huronok falujába, ott feketehimlő-járvány pusztít. Egy részük abban reménykedik, hogy a kereszttség által megmenekülhet a feketehimlőtől. Vezetőjük azonban azt kérdezi Laforgue atyától, hogy szereti-e őket. A fiatal jezsuita igennel felel. A válasz nyomán az egész törzs megkeresztelkedik.

Tizenöt évvel később azonban az egész huron népet lemészárolták az irokézek, és a jezsuita missziós bázis is elpusztult.

Halálsoron – Rendezte Frank Darabont, 1999

A *Halálsoron* Stephen King 1996-ban folytatásokban megjelent regénye alapján készült, és 1935-ben játszódik. A történetet Paul Edgecomb börtönőr visszaemlékezéseiből ismerhetjük meg. Edgecomb nyugdíjasotthonban él. Hat évtized telt el azóta, hogy őrként dolgozott a Cold Mountain börtön siralomházában. Az ő tisztsége volt, hogy utolsó útjára kísérje a kivégzésre váró gyilkosokat a halálsoron, azon a folyosón, amelyet zöld színű linóleum fedett, és a villamosszékhez vezetett. Az évek során Edgecomb sok elítéltet kísért már végig a halálsoron, de olyannal, mint John Coffey, sosem találkozott. A hatalmas férfi egy kilencéves testvérpár meggyilkolása miatt került börtönbe. Coffey termete miatt bárkit könnyedén meggyilkolhatott volna, de természete épp ellentétes volt méretével. Jóindulatú naiv óriás, aki halálosan fél a sötétben, és birtokában van valamiféle természetfeletti képességnek. Edgecomb egyre inkább úgy érzi, Coffey ártatlan. Arra is rá kell jönnie, hogy csodák olyan helyeken is megtörténhetnek, ahol az ember a legkevésbé várná. Miután Coffey feltámaszt egy agyontaposott egeret, aki az egyik fegyenc dédelgetett „cellatársa” volt, és meggyógyítja Edgecombót, a börtönőrök komoly dilemmába kerülnek: kicsempésszék-e az elítéltet a börtönből – veszélyeztetve állásukat –, hogy próbát tegyenek Coffey-val, és megpróbálják vele meggyógyítani a börtönparancsnok rákban szenvedő, haldokló feleségét, vagy pedig ne kockáztassanak, és ne tegyenek semmit? Végül az örök saját autójukon kicsempésszik Coffey-t, hogy tegyen csodát a börtönparancsnok haldokló feleségével.

A film a hit valós dilemmáját mutatja be, és azt, hogy a hit választása bizonyos esetekben egzisztenciális kockázatot jelent.

Közelkép

A kanadai jezsuita térítés

A hittérítés történetéből számos eset kínálkozik bemutatásra, ebből az európaiaknak más kultúrákkal való kapcsolatára nézve talán legtanulságosabb a kanadai francia hittérítés története.

A jezsuitáknak 1635-re már öt missziós állomásuk volt Kanadában. 1640 körül ezernél több huron indiánt, köztük gyerekeket kereszteltek meg. Miben állt ez a látszólagos siker, és mik voltak a buktatói?

Az európaiaktól az indiánokkal való találkozás elsősorban egyfajta merészséget, bátorságot követelt. A hittérítő feletteseitől és megbízóitól lényegében függetlenül, védelmük nélkül folytatta tárgyalásait. Hogy a találkozás sikeres volt-e, az nagyrészt a hittérítő személyes találékonyságán, intelligenciáján múlt. Siker vagy kudarc a jellemétől is függött.

Amikor megjelent az *Utasítások rendünknek a huronokhoz küldött atyái számára* című írás Párizsban 1658-ban, ebben kimondják a kívánalmat is, hogy a hittérítő osztozzék az indiánok életmódjában, bármennyire nélkülözésekkel teli is az, mert ez a legalkalmasabb út arra, hogy az indiánok bizalmát elnyerje.

A jezsuiták viszonylag hamar felismerték, mennyire fontos, hogy ismerjék az őslakosok nyelvét.

1625-ben már készítettek szótárakat, nyelvtanokat, majd néhány évre rá kiadták a *Keresztény tanítás* című katekizmust francia és montagnais nyelven. A munkák során megoldhatatlannak tűnő nehézségekbe ütköztek, ugyanis hiányzott még az általános fonetikai átírás, így nem volt biztosíték arra, hogy az olvasó helyesen ejti a szavakat. De ennél sokkal súlyosabb probléma volt az olyan dogmatikai fogalmak átültetése, mint vétek, bűn, kegyelem. Biard atya csalódottan vallja be számvetésében: „Azoknak a dolgoknak, amelyeket látunk, megérintünk és érzékszerveinkkel érzékelhetünk, megtudhatjuk a nevét valamilyen módon, ha azt a bennszülöttektől megkérdeztük, ami azonban a többi illeti, ennél a fajnál igen nagy a hiányosság a fogalmakban, és mérhetetlenül keveset is tudnak e dolgokról.”

Természetesen Biard atya és a kor más szerzői is óriásit tévedtek akkor, amikor a bennszülöttek gondolkodásából hiányzóknak ítélték az elvont vallási fogalmakat.

A bennszülöttek megtérítésére egyetlen valóban hatékony megoldás az lett volna, ha a gyermekeket kiemelték volna családi, kulturális környezetükből, és teljesen európai módon nevelik őket, csak hogy éppen ezt nem akarták, mert felismerték, hogy mennyire romboló hatással lenne ezekre a kultúrákra a fehér gyarmati társadalom befolyása: alkoholizmus, prostitúció, bűnözés és egyéb jelenségek...

Ezek a misszionáriusok saját kultúrájukat nem voltak hajlandók feladni, ugyanakkor vonakodtak a bennszülötteket bevonni és integrálni ebbe a kultúrába. Bár a pogányok megtérítését elsődleges feladatnak tartották, de igazán nem érdekelte őket az a kultúra, amellyel érintkezésbe léptek. Ennek az lett az eredménye, hogy a megtérített bennszülöttek keresztény vallásossága formális cselekményekre redukálódott: keresztelésben, áldozásban, gyónásban merült ki, és az indiánok ezekben a cselekményekben legfeljebb átmeneti védelmet láthattak: életük veszélyeivel szembeni, ideig-óráig ható „orvosságot”.

16

ZÁRÓKÖ

Határkérdések

ZÁRÓKÖ

A múltkor rendet raktam az íróasztalomban. Füzetek kerültek elő, bennük elkezdett írások, novellakezdemények, félkész rajzok. Egyik-másik jónak tűnt, be kéne fejezni őket... De ha realisan végiggondolom, akkor ezeket soha nem fogom folytatni. Töredékesek, befejezetlenek maradnak.

Nemrég ajándékba készítettem egy képet: volt olyan pillanat, amikor azt gondoltam, kész van, de amikor másnap reggel újra ránéztem, erős kényszert éreztem arra, hogy belejavítsak. Meg is tettem, bár vitatható, hogy jobb lett-e, mint ahogy eredetileg hagytam.

Nagyon nehéz valamire azt mondani, hogy kész van, vége, nem igazítok rajta többet.

Néhány éve egy buszos kirándulás alkalmával betértünk megnézni egy gótikus templomot. Beszélgetésbe elegyedtem egy nyugdíjas építésszel, aki a zárókő fontosságáról mesélt nekem, és ha jól értettem, azt fejtegette, hogy ha azt onnan kiütné valaki, akkor az egész templom összedőlne. A zárókő tehát a templomépítészetben nagyon fontos, nem hiányozhat, arra hivatott, hogy az egymásnak feszülő erőket összekösse és kiegyenlítsse.

Ahogy ott álltam, és néztem a zárókövet, eszembe jutott, hogy az építésznek könnyű dolguk volt, mert a több évtizedes fáradozás után szükségszerűen volt egy pillanat, amikor azt mondhatták, hogy kész van. Mikor végül behelyezték a zárókövet, és a templom szilárdan állt, azt mondhatták elégedetten, széjükben hátradőlve: Na végre, készen vagyunk! Majd kupáik után nyúltak...

De az elméleti emberek ritkán érezhetik úgy, hogy elkészültek valamivel. Talán elkészülhetnek egy vizsgálattal, egy tanulmánnyal, egy kutatással, de folyton újabb és újabb tények derülnek ki, amelyek megkérdőjelezzik az addigi eredményeket. És szinte előről kezdődik az egész...

Különösen így van ez a tudományok közül a teológiával: az Istenről szóló tudomány kevés tényből kell hogy messzemenő következtetésekre jusson. Olyan ez, mintha elképzelnék egy félig kész templomot, amire máris kirakták a táblát: *Átépítés alatt!*

Nincsenek tökéletes rendszerek, és én mint ember sem vagyok tökéletes: elnézem a tükörben a pattanásaimat, a fogtöméseimet, az izzadt ingemet, a cipőm csámpásra kopott talpát, és arra gondolok, hogy persze, vannak fokozatok a tökéletlenség terén, de hogy a korral ezek a tökéletlenségek csak romlani fognak, az biztos. És mindez talán azért van így, hogy ráirányítsa a figyelmemet a Teremtőre, és azt kérdezzem tőle: mi ennek az egész teremtésnek az értelme? Mivégre vagyok én itt a létezésben, én, a tökéletlen lény, és mi a célja a tökéletlenségeimnek, és annak, hogy nemcsak a rajzaim maradnak töredékesek, hanem valószínűleg egész földi életem is?

A HATÁRKÉRDÉSEK

I.

Ahogy a keresztelőmedencétől távolodunk, már a kifelé vezető úton haladunk. Kezdhethjük megfogalmazni elképzeléseinket arról, hogy mennyiben segítenek itt szerzett tapasztalataink a kinti élet folytatásában. **Külső és belső világunk határán** állunk nemcsak egyéni, hanem közösségi értelemben is. A templom épülete is erre emlékeztethet bennünket, még ha csak kívülről pillantjuk is meg valahol. A zárókő a templom épületében is különleges helyet foglal el. A

boltozat középtengelyébe utolsóként behelyezett kő ez, a legfontosabb statikai helyzetben álló kő: ezen áll vagy bukik az épület szilárdsága. Szimbolikusan ebben egyesül a belső teret a külső világtól elválasztó, egyben összekötő fal lényege. Ebben ragadható meg a nyugodt templombelső „szentségének” és a zajos külvilág „profanitásának” találkozása.

II.

Úgy tűnhet, hogy a Jézus-követésben a hit játssza a döntő szerepet. Meglepő, hogy az Ószövetségben mennyire nincs jelentősége a hitnek, és Jézus szavai között is csak ritkán fordul elő. János evangéliumában kicsit gyakrabban, de sokkal többször olvashatjuk az Apostolok cselekedeteiben és a levelekben. Jól látható, hogy a hit mint a Jézus Krisztushoz való személyes viszonyulás a korai egyház számára volt lényeges elem. Jézus szavaiban ehelyett sokkal nagyobb hangsúly esik **Isten országára**. Ez a kifejezés Isten világ és ember feletti uralmának valóságát jelenti a jelen és a jövő kettős értelmében. „Elközelített” Isten országa, de teljes valóságában csak az „idők végezetén”, az „utolsó napon” fog megvalósulni, akkor válik nyilvánvalóvá, hogy az Atya Jézusnak adta át hatalmát. Isten országának mindenki részese lehet ugyan, aki Jézust hallgatja, de nem mindenki marad meg benne. Nem válik el élesen a világtól, mégsem a világ része, hanem folyamatosan növekszik benne. Az emberi kapcsolatok is ebben valósulnak meg, és rajta hagyja nyomát az emberek gondolatain, szavain és cselekvésén, környezetükkel való kapcsolatuk minden vetületén. Jézus igehirdetésében Isten országa és a világ két különböző valóság. A kettő különböző módon épül fel, más-más „szabályokkal”, mégsem állnak szemben egymással. A korai egyházban, amikor a Jézus-követőknek sokszor ellenséges közegben is meg kellett vallaniuk hitüket, kialakult az a felfogás is, amely a mennyek országa és a világ ellentétét domborítja ki. Ez a vita régóta tart. A mai napig különböző, egymásnak ellentmondó felfogások élnek arról, hogy a keresztények bezárkózzanak-e saját közösségeikbe, gyülekezeteikbe, vagy nyitottaknak kell lenniük a külvilág felé. Jézus szavai jó útmutatást adnak ebben a kérdésben: *„Ti vagytok a világ világossága. Nem rejtethető el a hegyen épült város.”* (Mt 5,15)

III.

Jézus igehirdetésében – az Isten országáról mondtak miatt – központi szerepet kap **a jelen és a jövő** kapcsolata. Ez az elmúlt két évezredben több arra irányuló kísérletet is ihletett, hogy a történelmet vallási megfontolások alapján osszák korszakokra. Az itáliai misztikus gondolkodó, *Joachim de Fiore* (12–13. század) felosztása az egyik legérdekesebb példa erre. Megkülönböz-

tette az Atya korszakát a Fiú és a Szentlélek korszakától. Az elsőben szerinte az ószövetségi törvények voltak érvényesek, a másodikban az újszövetségi szemlélet arról, hogy hogyan válhat az ember Isten gyermekévé. A harmadik korszak lényegét de Fiore az Istennel megélhető közvetlen kapcsolat határtalan szabadságában látta, s úgy gondolta, hogy erre 1260-tól fog sor kerülni. A történelem végének, az *utolsó ítélet*, az Emberfia uralkodása eljövételének időpontja azóta is sok olyan találgatásnak a tárgya, amelynek sem Jézus szavaiban, sem az egyházi tanításban nincs alapja.

IV.

A **technika és a technológia** fejlődésével és alkalmazásával kapcsolatos kérdések első hallásra idegennek tűnhetnek a teológiai kérdésektől, mégis szorosán kapcsolódnak hozzájuk. Mindenekelőtt az idő kérdéséhez tartoznak, hiszen a történelem előrehaladtával az emberiség technikai vívmányai is egyre nagyobb számban és egyre szélesebb körben jelennek meg. Eközben felvetik az ember etikai felelősségét. A technika és a technológiák az ember által létrehozott eszközök a világ formálásában, de egyben fenntartásában, megőrzésében is. Előállításuk lépcsőfokai a (teremtett) világ törvényszerűségeinek megismerése, a gondolkodás, a tervezés és a cselekvés. A teológia arra keres választ, hogy hogyan kell a Teremtő szándékainak megfelelően megismerni, gondolkodni, tervezni és cselekedni.

V.

A világ megismerését elsősorban a tudományoktól várjuk, a hit igazságait a **teológia** fejt ki tudományos igénnyel. Fő területeinek mindegyike közel áll más, teológián kívül álló tudományágakhoz, műveltségi területekhez is. A *bibliai tudományok* az ókortudomány számos területéhez, például a klasszikus nyelvekhez és az irodalomelmélethez kapcsolódnak. A *történeti teológia* jelentős átfedésben van a történettudományi ismeretekkel és módszerekkel. A *gyakorlati teológia* többek között a lélektannal, a retorikával és az antropológiával van kapcsolatban, a *rendszerező teológia* pedig a vallástudománnyal, filozófiával, társadalomtudományokkal. A keresztény hit tartalma főként ez utóbbi segítségével jelenik meg a természettudományokkal való párbeszédben. Szintén ide tartozik az etika, amely önmagában is sok tudományterület metszéspontjában áll. Az általános és alkalmazott etikák minden területén jelentős feladatot végez a keresztény gondolkodás (például gazdasági etika, a technikával kapcsolatos etika vagy az előzőekben már részletesebben is tárgyalt bioetika és környezetetika).

VI.

Az **istenérvek** következtetések, amelyek úgy irányítják Isten filozófiai tulajdonságaira a figyelmet, hogy azok legvalószínűbb magyarázata Isten létét feltételezi. A kifejezéssel rokon értelmű szó az istenbizonyíték, de ez szakszerűtlenebb. Ahogy egy papírlapra nem tudunk *valódi* kockát rajzolni, úgy Isten mindent meghaladó *valóságát* sem tudjuk a megismerés egyedüli szempontja alá rekeszteni.

Források

„Ha viszont én Isten ujjával üzöm ki az ördögöket, akkor bizony elérkezett hozzátok az Isten országa.” (Lk 11,20)

„Amikor pedig majd alávettetett neki minden, akkor maga a Fiú is aláveti magát annak, aki alávetett neki mindent, hogy Isten legyen minden mindenkben.” (1Kor 15,28)

„Tanítják továbbá: Krisztus a világ végén megjelenik majd, hogy ítéletet tartson. A halottakat mind feltámasztja. Az istenfélőknek és választottaknak örök életet és soha el nem múló boldogságot ad. Az istenteleneket és az ördögöket pedig arra kárhoztatja, hogy vég nélkül gyötörődjenek.” (Ágostai hitvallás, XVII. cikk)

Mit jelent?

Pantokrator: A görög szó jelentése: *mindenható*. Az Újszövetségben a Jelenések könyvének kívül csak egy helyen találjuk meg, de az Ószövetség görög fordítása, a Septuaginta is használja. A 4. századtól terjed el az idők végén visszatérő Krisztusnak az emberiség mindenható megítélőjeként történő ábrázolása. Az ortodox ikonok leggyakoribb témája. A rokon értelmű latin szót (*omnipotens*) általánosabb értelemben használják.

Teológia

*„Istenem, Uram, aki a hithez megadod a megértő észet, add meg nekem, hogy amennyire ez hasznos számomra, megértésre tegyek szert! Hiszen te létezel, miként ezt hisszük, és az vagy, aminek hiszünk. Hiszünk pedig, hogy te vagy az a jó, akinél nagyobb jót elgondolni nem lehetséges. Az, aminél nagyobbat elgondolni nem lehetséges, lehetetlen, hogy csak az értelemben legyen. Ha ugyanis az, aminél nem lehetséges nagyobbat elgondolni, csak az értelemben van, akkor hiába ő az, aminél nagyobbat elgondolni nem lehetséges, mégis lehetséges elgondolni nagyobbat nála: tudniillik azt, ami olyan, mint ő, de ráadásul ténylegesen létezik. Kétségtelen tehát, hogy az, aminél nagyobbat elgondolni nem lehetséges, az értelemben is jelen van, és ténylegesen is létezik.” (Canterburyi Anselmus ontológiai istenérve a *Proslogion* 2. fejezetéből)*

FELADATOK

1. (I., B)

Milyen kapcsolatban lehet a Bibliában említett sarokkő az I. bekezdésben leírt zárókő jelentésével? „Mert ráépültetek az apostolok és a próféták alapjára, a sarokkő pedig maga Krisztus Jézus.” (Ef 2,20)

Lehet-e mást (például a Bibliát, hitvallásokat, reformátorok tanításait) is sarokkőnek tartani Krisztus mellett? Milyen következményekkel jár ez?

2. (II–III.)

Jézus Krisztus és Pál apostol a következőket mondja az Isten országáról:

- olyan, mint a magától növekedő vetés (Mk 4,26–29);
- olyan, mint a mustármag, amely hatalmas fává nő, és mint a kovász, amely megkeleszti a lisztet (Lk 13,18–21);
- olyanoké, mint a kisgyermeké (Mk 10,14);
- a szegényeké (Lk 6,20);
- nem az emberi jelekből előre következtethetően jön el, hanem az emberek között van (Lk 17,20–21);
- „nem evés és ivás, hanem igazság, békesség és a Szentlélekben való öröm” (Róm 14,17);
- nem beszédben áll, hanem erőben (1Kor 4,20).

Mit gondoltok, a fenti hasonlatok és mondatok Isten országának mely jellemzőire utalnak?

Ezek közül melyeket valósíthatja meg az egyház úgy, hogy a világgal kapcsolatban nem álló közösséget alkot?

3. (III., F, M)

Mit gondoltok, miért olyan népszerűek manapság a jelen és a jövő kapcsolatával foglalkozó kérdések?

Keressetek olyan könyveket, fil-

Chora templom, Isztambul
(a körben Jézus származási rendje,
középen Krisztus mint Pantokrator látható)

meket, újságcikkeket, amelyek a világ végének időpontjával és eseményeivel foglalkoznak!

Mennyiben használják ezek a keresztény tanítást, vagy milyen új elemeket jelenítenek meg?

4. (IV.)

Beszélgessek arról, szerintetek hogyan vehet részt az egyház az általános és az alkalmazott etikai kérdésekben!

Tervezzetek egy plakátot montázstechnikával, amelyen a teológia szerepét népszerűsítitek valamely alkalmazott etikai kérdésben! (Választhattok a 14/6. feladat példái közül.)

5. (IV.)

Amikor a technikai társadalom elemzésével foglalkozunk, nehéz megtalálni a középutat a technológia önfeledt éltetése és a technikai civilizációval szembeni romantikus gyűlölködés között. Az egyik legfontosabb, amit tehetünk ennek érdekében, hogy feltesszük a kérdést: „Mi az értelme annak a technológiai világnak, amelyet létrehozunk, és hogyan kell erre reagálnunk?”

A technikai társadalom és a technológia világának értékelése során soha nem lehet kizárólag a tudományt és a technológiát felelőssé tenni a kialakult helyzetért. A technikai krízis – és ennek részeként többek között a mai ökológiai krízis is – nem annyira technológiai, mint inkább kulturális és spirituális probléma. A krízis okai ugyanis a következők lehetnek:

- az ember irányítvesztése (a vertikális helyett a horizontálisra való figyelés);
- a prioritások átrendeződése (például a végső értelem és a végesség kérdéseinek felcserélődése);
- a dimenziók keveredése (tudományos és vallási);
- a tárgyiasítás;
- a cél-eszköz viszony felborulása.

Ezekben az irányítvesztésekben a teológus, a tanár, a művész, a történész, a lelkész, a munkás, az eladó, a fogyasztó, a tudós és a politikus ugyanúgy hibás. Nem a tudomány és a technológia önmagában a felelős, hanem az az ember, aki helytelenül alkalmazza azt, aki az élet sokdimenziós egységéből csak egyet emel ki, aki a tudományt és a technológiát hagyja egyedül uralkodni. Ez pedig a világ kulturális és vallási krízise – nem a tudomány vagy a technika önálló problémája.

- Egyetértetek-e a közös felelősség álláspontjával?
- Magyarázzátok meg a felsorolt krízisok jelentését!
- Soroljátok fel, hogy egy átlagos napotokon milyen technikai eszközök hasz-

nálátával éltek! Melyeket lehetne ezek közül mellőzni vagy egyszerűbbre cserélni? Mennyiben támogatjuk ezekkel a technika egyeduralmát?

- Vizsgáljátok meg, hogy a felsorolt krízisokok hogyan jelentkeznek például a számítógép- és internethasználat során!

6. (IV.)

Az előző feladat beszélgetése alapján adjatok címet az alábbi képeknek!

7. (V.)

Gyűjtsetek példákat arra, hogy egy-egy tudományág milyen konkrét kérdésekben kerül kapcsolatba a teológiával és személyes hitünkkel!

- irodalom:
- történelem:
- pszichológia:
- antropológia:
- filozófia:
- fizika:
- biológia:
- matematika:
- tudománytörténet:
- szociológia:
- ...

Mik a feltételei annak, hogy párbeszéd alakulhasson ki egy-egy tudományág és a teológia között valamely kérdésben?

Milyen előnyökkel vagy hátrányokkal járna, ha a teológia besorolható lenne a bölcsészet, a társadalomtudomány vagy a természettudomány körébe?

Milyen kihívásokkal kell szembenéznie a teológusoknak, ha egy társadalmi vagy tudományos kérdésben szeretnének állást foglalni?

8. (V.)

Ian Barbour fizikus és teológus szerint a természettudományok és a vallás kapcsolata az alábbi formákat öltheti az egyes emberek számára:

- Konfliktus: a természettudomány és a vallás egymással összeegyeztethetetlen és kibékíthetetlen állításokat mond, ezért az egyik mindenképp elutasításra kerül. Ezt az álláspontot támogatják például a bibliai literalizmus vagy a tudományos materializmus képviselői.
- Függetlenség: a természettudománynak és a vallásnak semmi köze egymáshoz, békésen élhetnek egymástól távol, ha nem avatkoznak egymás kérdéseibe. Ezen álláspont képviselői szerint a tudomány és a vallás két különböző valóságról beszél, különböző nyelveken, különböző kérdésekre keresi a választ (a hogyan, illetve a miért kérdéseire, lásd 12. fejezet).

- Párbeszéd: a tudományok és a vallás párbeszédbe kerülhetnek egymással, ha a két terület módszereit hasonlítják össze (például a végtelen, a véletlen vagy az ismeretlen fogalmának tárgyalása során), ha a tudomány határkérdéseinek tárgyalására kerül sor (például: „Miért rendezett a világegyetem?”), vagy ha etikai problémákra keresik közösen a választ (például az élet kezdetére és végére vonatkozó kérdések, lásd 14. fejezet). A természettudósok és teológusok, miközben tiszteletben tartják a másik terület szabályait, kritikus és építő megállapításokat megfogalmazó partnerekként vesznek részt a párbeszédben.

- Integráció: a párbeszédben megjelenő partnerség rendezettebb, kiterjedtebb és elkötelezettebb formája. Képviselői a természet vizsgálatának és a teológiai tanításoknak sokkal szorosabb és tudatosabb összefonódását vallják. Így Isten létezésére vonatkozó jeleket keresnek a természetben (természeti teológia, lásd például 12. fejezet), a vallási hagyományt a tudomány kritikájának fényében is megvizsgálják (természet teológiája), vagy épp egy filozófiai rendszert (például folyamatfilozófia) használnak a közös fogalmi gondolkodás kereteként.

Ki melyik csoportba helyezné el saját álláspontját?

Hova helyeznétek II. János Pál pápa *Fides et Ratio* enciklikájának bevezető mondatát? „A hit és az értelem két szárnyhoz hasonlatos, e szárnyakon emelkedik fel a lélek, hogy az igazságot szemlélje.”

Az egyes csoportok támogatói rendezzenek ke-rekasztal-beszélgetést, ahol mindenki elmondhatja, hogy melyek a saját csoportja álláspontjának pozitívumai és értékei (mind a teológia, mind a természettudományok szempontjából), illetve melyek a többi csoport megkérdőjelezhető nézetei.

9. (T)

Canterburyi Anselmus a 11. században a *Miért lett Isten emberré?* című könyvének előszavában a következőket írja: „Ha megvetésre méltó emberparány létemre mégis bizony a hit az én védelmemre szorulna, megpróbálnék írni valamit a keresztény hit erősítményének erősítésére, bizony könnyen ítélnének vakmerőnek, tarthatnának nevetségesnek. Hiszen ha az emberek

látnák, amint karókkal, kötelekkel és más olyan eszközökkel, amelyekkel düledező tákolmányokat szoktak megerősíteni és megtámasztani, az Olümposz körül szorgoskodnám, megerősítendő, nehogy egyetlen ember lökésétől meginogjon, és összeomolják, nos, csoda lenne, ha meg tudnák állni gúnyos nevetés nélkül.”

Blaise Pascal természettudós, filozófus a 17. században az Isten szemszögéből nézve fogalmazta meg az istenérvekről alkotott véleményét: „Nem keresnél engem, ha nem találtál volna már meg.”

- Anselmus fenti gondolata és a *Teológia* című részben olvasható idézet alapján mit gondoltok, mit érthetett az „istenérv” fogalom alatt?
- Hogyan fogalmaznátok át Pascal állítását az ember szemszögéből nézve?

10. (VI.)

A teológia története során Isten létét többféleképpen is próbálták igazolni. A világban szerzett tapasztalatainkra épülő istenérvek egyik legismeretebb formája a tervezettség (vagy célszerűség) érv, amely szerint a világban fellelhető rendezettség egy tervre, a terv pedig egy tervezőre utal. A természet rendje, ésszerűsége

vagy szépsége így sokakat arra a következtetésre juttat, hogy a világ nem véletlenszerűen alakult ki, hanem tudatos tervezés eredménye, e tervező pedig nem más, mint Isten (lásd még 12. fejezet).

A 20. század végén John Leslie filozófus számos anekdotát említ a tervezettségre adható válaszként, amelyek a teizmust vagy alátámasztják, vagy elutasítják. Ezek közül kettőt említünk. Magyarázzátok meg a különbséget a két gondolatmenet között! Tudnátok hasonló példákat mondani?

- A tervezettséget utasítja el az a szemlélet, amely a következő példa szerint érti a finomhangoltságot: „Milyen csodálatos, hogy Európa nagyvárosainak folyói mindig a hidak alatt folynak át!”
- A tervezettséget támogatja az alábbi gondolkodás: a szoba egyik hatalmas, üres, fehér falán egy légy pihen. A legyet eltalálja egy golyó. Mi történhetett? Vagy a rövidlövő nagybácsi lőtt a falra egy nagyon hosszú sorozatot a géppisztolyból, és véletlenül eltalálta a legyet; vagy egy mesterlövész pontos célzásának eredménye a találat.

Filmajánló

Hétköznapi mennyország – Rendezte Kay Pollak, 2004

Daniel Daréus sikeres karmester, pályája éppen a csúcspontján van. Magánélete azonban közel sem hozott számára sikereket: magányos és kiégett. Daniel hirtelen feladja pályáját, és visszatér abba a svéd kisvárosba, ahol gyermekkorát töltötte. Hírnevének köszönhetően többen csodálattal és kíváncsian fogadják, míg mások gyanakvóan figyelik. Aztán egy nap felkéri, hogy vállalja el a város apró templomi kórusának irányítását. És a csütörtökönkénti dalolgatás közben mindenről és mindenkiről sok minden kiderül.

Daniel minden tehetségét latba veti a zenekarért, darabokat ír számukra, de először őszintén megijed, amikor a kórus bejelenti, hogy indulni akarnak a kórusbajnokságon. Daniel retteg a megmérettetéstől. A fellépés estéjén Daniel ráébred, hogy szerelmes, amit azonnal meg is vall a nőnek. Utána biciklizni indul a városba, szerelemtől önfeledten kerékpározik, majd a templomharang kondulásából rájön, hogy erős késésben van. Sietve teker a helyszín felé, a lépcsőn felszaladva azonban szívinfarktus éri. Közben a csapat már a színpadon áll, türelmetlenül és aggódva várják a karmestert. Daniel betántorog egy mosdóba, elesik, és beveri a fejét. A mosdó szellőzőnyílásán keresztül hallgatja erősen vérző fejjel a kórus énekét, és érzékeli, hogy a terem hallgatósága is csatlakozik a fellépő énekesekhez. Daniel lehunyja a szemét, elégedett és boldog, gondolataiban gyermekkorai helyszínére tér vissza.

Mitől válik egy élet beteljesedetté? Lehet-e magát az életet úgy tekinteni, mint műalkotást, amelyben emberek megnyerése és a saját belső hangjuk megtalálásában való segítség a feladat? Lehet-e ennél többet tenni másokért? Bekerült a zárókő...

A fehér léggömb – Rendezte Jafar Panahi, 1996

A fehér léggömb március 21-én, az iráni újév és a tavasz első napján játszódik. Razieh, a hétéves kislány elhatározza, hogy az ünnepek alkalmából szert tesz egy aranyhalra. Fondorlatosan, bátyja segítségével sikerül édesanyja utolsó bankjegyét megszereznie. Útban a piacra, ahol a halat készül megvenni, megáll a kigyóbüvölőt nézni, amit az édesanyja kifejezetten megtiltott neki. Néhány percen belül természetesen – társa „közreműködésével” – a kigyóbüvölőnél köt ki a pénze. Azonban megszánják a kislányt, és azonnal vissza is adják neki a pénzt. A piacon aztán vitába keveredik az eladóval. Kiderül ugyanis, hogy az aranyhal drágább, mint azt ő gondolta. Majd amikor Razieh végül megegyezik az eladóval az árban, és fizetni akar, felfedezi, hogy a zsebéből eltűnt a pénz. Miután a keresésére indul, kiderül, hogy beejtette azt egy bezárt üzlet rácsa mögé. Számos érdekes találkozás színesíti útját, miközben megpróbálja visszaszerezni a pénzét.

A film egyszerű eszközökkel, szinte a népmesék elbeszélésmódján vezet bennünket az örök befejezetlenség felé.

Közelkép

A Kitzmiller–Dover-per

Az Amerikai Egyesült Államokban gyakoriak az evolúció oktatásával foglalkozó peres eljárások. Az első per 1925-ben indult John Scopes középiskolai tanár ellen, aki az élet kialakulását az evolúció folyamatával írta le a diákoknak, s ezzel vétett az akkori törvények ellen, amelyek tiltották, hogy a Biblia tanítása mellett vagy helyett bármilyen más elmélet teret kaphasson az oktatásban az élet kialakulására adott magyarázatként. A pert ugyan Scopes elvesztette, hiszen megszegte a törvényt, ám a következmények rendkívüliek voltak. A per lefolyása hatalmas érdeklődést váltott ki, azonnali hatását pedig mutatja az a tény is, hogy már az 1930-as évek elejére minden tankönyvben megtalálható lett az evolúcióelmélet leírása.

Az 1970-es és 1980-as években újabb lendületet kapott a vita jogi útra terelése: egyre több olyan eljárás indult, amelyben a kreacionista csoportok igyekeztek visszaszorítani és gyengíteni az evolúció elméletét. Napjainkig az egyik legjelentősebb a Kitzmiller–Dover-per, példaértéke miatt.

A Tammy Kitzmiller és társai által Dover körzet iskolaszéke ellen 2005 szeptemberében indított pert azért kezdeményezték, mert az iskolaszék olyan döntést hozott, amely szerint a kilencedik osztályos diákoknak a természettudományos órákon az evolúció tanítása mellett be kell mutatni az intelligens tervezés elméletét mint tudományos alternatívát.

Az izgalmas eljárás során a végkifejletet Michael Behe biokémikus, az intelligens tervezés mozgalom egyik szószólójának vallomása jelentette, aki a védelem legfőbb tanújaként volt jelen. Behe eskü alatt állította, hogy az intelligens tervező feltételezése számára nem vallási, hanem tudományosan bizonyított nézet. Ugyanakkor következő mondataiban azt is kijelentette, hogy állításainak valószínűsége függ attól, hogy milyen mértékben fogadjuk el Isten létezését.

John E. Jones III. bíró döntése során nagymértékben támaszkodott Behe vallomásaira. 139 oldalas dokumentumban foglalta össze a tényállást és a döntését, amely szerint az iskolaszék előírása alkotmányellenes volt, amennyiben vétett az USA alkotmánya első kiegészítésének az állam és egyház szétválasztásáról rendelkező cikkelye ellen.

A bíró döntésének indoklásából idézzük a néhány legfontosabb mondatot:

„Behe professzor félreérthetetlenül állítja, hogy az intelligens tervezéssel kapcsolatos érvek valószínűsége attól függ, milyen mértékben hisz valaki. Minthogy nincs bizonyíték arra nézve, hogy bármely tudományos állítás validitása Isten létezésében való hiten nyugodna, s a bíróságnak nincs tudomása ilyen tudományos állításról, Behe professzor kijelentése alapját adja azon bizonyítékoknak, amelyek alátámasztják, hogy látásmódja szerint az intelligens tervezés vallásos és nem tudományos felvetés. [...] Mi több, a védelem szakértői elismerik, hogy az intelligens tervezés nem tudományos elmélet az amerikai Nemzeti Tudományos Akadémia által leírt értelemben, s az intelligens tervezés elmélete legjobb esetben is peremtudomány (*fringe science*), amely nem nyert elfogadottságot a tudományos közösségen belül.”

Döntésében a bíró megtiltotta az intelligens tervezés oktatását Dover körzet iskoláiban a természettudományos órákon.

17

PERSELY

Szabadság és tartozás

PERSELY

A templomból való távozás előtt jön a perselyezés. A persely többnyire egy masszív kis láda, tetején nyílással. Van, ahol apró fonott kosár helyettesíti a zárt perselyt – olyankor a sumákolás lehetetlen, mert jól látható, mennyit adsz. Persze Isten a perselybe is beelát.

Az özvegyasszony két fillérjéről szóló történetben mutatkozik meg úgy Jézus, mint aki minden fontosat tud az emberekről, a pénztárcájukba is beelát, ismeri anyagi helyzetüket. Felszabadító ez a történet erről az özvegyasszonyról, aki mindössze két bezöldült rézleptont dobott a perselybe, és akiről Jézus azt mondta, hogy ő adta a legtöbbet, mert ő nem a feleslegéből adott, hanem mindenét odaadta. Felszabadító, mert ezek szerint a pénz értéke viszonylagos.

A zsebpénzemen kívül nincs semmim, de ha azt mind bedobom, akkor sem fogok olyanak számítani Jézus előtt, mint az az özvegyasszony! Mert én legfeljebb kérek újra apámtól, aki morog majd ugyan, de ad... Ám az özvegyasszony nyilván azért volt olyan nehéz helyzetben, mert neki nem volt kitől kérnie. Helyzetét kétségbeejtőnek képzelem, és ebben a lehetetlen helyzetben egy végső, elkeseredett lépésre szánja magát, és mindenét bedobja a perselybe. Mint amikor valakit csak egy cérnaszál tart a szakadék fölött, és azt is elvágja... A Jézus részéről jövő elismerés ennek a tettnek szólt. Bátorság? Elkeseredettség? Végső ultimátum Isten felé: most már egyedül te segíthetsz rajtam!

Nem tudhatom, kerülök-e valaha is hasonló helyzetbe. Remélem, nem fogok. Nagyapám mesélt a barátjáról, aki mindent itthagya disszidált. Az lehetett talán ilyen élethelyzet: amikor valaki végső elkeseredésében átszökik a határon, és a rajta lévő ruha az összes ingósága.

Ma tömegek érkeznek ugyanígy Európába más földrészekről. Egyik hittanóránk után feltűnt, hogy a szomszéd teremben nejlonszákokban állt a sok ruha. Kérdésemre a lelkészünk elmondta, hogy egy Sri Lanka-i férfi járt nála, akit hazájából családjával együtt elűldöztek keresztény hite miatt. Hosszú és viszontagságos út után jutottak el a magyar határig, ahol aztán elfogták őket, és a menekülttáborba kerültek. Meleg ruhát kért a lelkésztől a gyerekeinek, mert

a menekülttáborban nem tudták őket kellőképpen felruházni. Lelkészünk pedig összeválogatott nekik egy adagot.

Vajon mit mond egy harmadik világbeli nyomornegyed lakója számára a szegény asszony két fillérének története? Egy olyan embernek, aki népes családját körülbelül annyi pénzből kénytelen eltartani, amennyi az én zsebpénzem...

Egyre többen fognak majd jönni...

SZABADSÁG ÉS TARTOZÁS

I.

A templomból kilépni készülő az ajtó közelében elhelyezett persely emlékezteti a közösség fenntartásáért vállalt hozzájárulásra. Ez állandó felhívást jelent a materiális javak szimbólumaként szereplő pénztől való megválás gyakorlására is. **Adni** nemcsak az tud, akinek van miből, mert a legszegényebb ember is társai hasznára lehet. Akinek viszont semmije sincs, az valóban segítségre szorul. Megszokott látvány – néhány lépés múlva – a templomlépcsőn ülő koldus, kéregető, otthontalan látványa. Régebbi korokban a kolduló rendek tagjai vagy az ortodox kultúra sztarecei énekeltek, kéregettek a templomok körül és a város többi részén. Jelenlétükkel arra emlékeztették a társadalom tagjait,

hogyan felelősek egymásért, s hogy a tehetőség nem erény, hanem életkörülmény. A birtoklási vágy ellenőrzésének legkézenfekvőbb területe a pénzhez, anyagi javakhoz való viszony. Nem mintha a pénznek volna a legjelentősebb szerepe az egészséges lelkületű ember életében, hanem azért, mert itt valószínűsíthető a megtechnikailag legegyszerűbben az adás és kapás, ajándékozás és elfogadás egyensúlya. Ez pedig már mélyen a személyiséget, boldogulást érintő kérdés. Sok tennivalónk van még, hogy életünk végén ne féljünk majd szívünk ürességétől, gondolataink egyszerűségétől, lelkünk csendjétől. Hogy elég szegények legyünk majd ahhoz, hogy felkészülten várjuk Teremtőnk mérhetetlen gazdagságát.

II.

A világ egyre inkább egységesül. Sokféle gazdasági, társadalmi és kulturális (információs, technológiai, nyelvi, szimbolikus stb.) hálózat fonja körül a Földet. Ezt a jelenséget és az ezekben megvalósuló, egymást átfedő folyamatokat összefoglalóan **globalizációnak** nevezzük. A globalizáció nagyon hasonlít egy összetett, világméretű kereskedelmi rendszerre, amelynek fennmaradását az az általános szemlélet biztosítja, hogy minden elképzelhető, öröklött, kitermelhető vagy előállítható érték egyben termék is lehet. A termékek beárazás (azaz a legkisebb közös nevezőre hozás) után összehasonlíthatók, az adás-vételi folyamatok során hozott hasznuk a megfelelő pozícióban lévők számára többé-kevésbé előre tervezhető és erre alkalmas pontokon kinyerhető. A globalizáció **kétarcú jelenség**. Szószólói nem szívesen ismerik el, hogy hozzájárul a **világszegénység** és a **társadalmi egyenlőtlenségek** elmélyüléséhez. Szívesen utálnak ezzel szemben arra, hogy a mozgó tőke újabb és újabb munkalehetőségeket nyit meg a szegény országokban élők számára, és növeli a kulturális sokszínűséget. Tény, hogy a globalizáció számunkra is naponként érezhető előnnyel jár (például valós idejű videotelefonálást folytathatunk a Föld másik oldalán élő rokonunkkal), de észre kell vennünk, hogy az egységesedő világban folyamatosan új, eddig ismeretlen és megoldatlan kérdések nyílnak. Az utóbbi időkben egyre több közgazdász hívja fel a figyelmet arra, hogy a megváltozott világhelyzetet a gazdasági szemlélet változásának is követnie kell. Egyikük, Herman Daly (1938–) amerikai közgazdász híres cikkében már évekkel ezelőtt (*Közgazdaságtan a megtelt világban*, 2005) arra figyelmeztetett: a globális gazdaság már sokkal nagyobbra nőtt annál, mint hogy azt gondolhassuk, ez korlátlanul mehet így tovább. A **véges bioszférával** számoló új gazdasági gondolkodásmódra van szükség – mondja.

III.

A világ mai állapotára jellemző, hogy a Föld lakóinak több mint kétharmada él szegénységben a déli kontinenseken, míg egyharmada – jelenleg még biztos életkörülmények közt – az északi félteke gazdag országaiban. A déli országok lakóinak bevétele nagyon gyakran nem éri el az ENSZ által megállapított szegénységi küszöböt (napi 2 USD). Az ENSZ nagyszabású programjával, a **millenniumi fejlesztési célokkal** igyekszik enyhíteni a szegénységet és az éhezést, növelni a gyerekek iskoláztatási esélyét és a nők esélyegyenlőségét 2015-ig.

IV.

Az amerikai hitelpiaci (másodlagos jelzálogpiaci) válság indította el 2007-ben a **világgazdasági és pénzügyi válságot**, amelynek következtében nemcsak sok bank ment tönkre, hanem számtalan magánember, vállalkozó is áldozattá vált. Az országok gazdasági életének fenntartásához a kormányoknak a nemzeti bankok segítségére kellett sietniük azoknak az embereknek az adójából, akiket sok esetben teljesen elszegényített a válság. Eközben ezek a nagy bankok nem szüntették be a vezetőiknek osztott aránytalanul magas prémiumok kifizetését. E mögött az abszurd helyzet mögött számos etikai kérdés húzódik meg, mégis visszavezethető arra az egyre, hogy vajon megengedhető-e a pénz semmiből való előteremtése rafinált banki technikák által. E megoldás mélyén az egykori itáliai bankár csaladok által felfedezett virtuális technika, a tömeges eladósításra való törekvés áll.

V.

Értékek és javak közvetlen cseréjére való törekvéssel, közvetlenül a termelőtől való vásárlással, a felesleges kerülő utak kiiktatásával az egyház gyülekezeteiben mint egymást általában ismerő emberek közösségében hozzájárulhat a gazdaság emberarcúbbá tételéhez. A **méltányos gazdaságból** és **méltányos kereskedelemből** (*fair trade*) származó áruk választásával mi magunk is hozzájárulhatunk ehhez. Pál apostol így fogalmaz: *„Adjátok meg mindenkinek, amivel tartoztok: akinek az adóval, annak az adót, akinek a vámmal, annak a vámot, akinek a félelemmel, annak a félelmet, akinek pedig tisztelettel: a tiszteletet. Senkinek se tartozzatok semmivel, csak azzal, hogy egymást szeressétek; mert aki a másikat szereti, betöltötte a törvényt.”* (Róm 13,7–8)

Források

„Mint a madárral teli kosár, úgy tele van házuk alattomossággal: így lettek hatalmasok és gazdagok. Meghíztak, kövérek, gonosz beszédükben nem ismernek határt, nem hoznak ítéletet az árvák ügyében, hogy boldogulhassanak, a szegények igazát nem védik meg. Ne toroljam meg ezeket – így szól az Úr –, és ne álljak bosszút az ilyen népen?!” (Jer 5,27–29)

„Bizonyos, hogy amíg a testben vagyunk, hazugság nélkül mondhatjuk: Én szegény, bűnben teljes ember vagyok...” (Luther Márton: *Schmalkaldeni cikkek*, A gyónásról)

„Isten [...] tiltja [...], hogy felebarátunkat megkárosítsuk, és igazságtalanságot kövessünk el rajta – ennek különféle módja is beleértendő: hogy javait és tulajdonát el ne vegyük, ne károsítsuk, és adjuk vissza neki, tiltja továbbá azt, hogy ilyesmit jóváhagyjunk és megengedjünk, sőt inkább el kell háritanunk, és meg kell előznünk; viszont parancsolja, hogy javait gyarapítsuk, javítsuk, ha pedig szűkölködik, segítsünk, adjunk és kölcsönözzünk barátnak, ellenségnek egyaránt.” (Luther Márton: *Nagy káté*, Tízparancsolat, 7. parancsolat magyarázata)

Mit jelent?

diakónia (gör. szolgálat; diakónus, diakonissza = szeretetszolgálatot végző férfi vagy nő): Az Újszövetségben a kifejezés a szegények megsegítésével, élelem és más segélyek kiosztásával áll kapcsolatban. A gyülekezetek rohamos növekedésével szükségessé vált a diakónusok megválasztása, akik az igehirdetők munkáját segítették tevékenységükkel. A szeretetszolgálat mint Isten szeretetének továbbadása elválaszthatatlan az egyház életének minden szerveződési szintjétől. Az ökumenikus mozgalomnak is egyik fontos kérdése a közösen végezhető diakónia.

Teológia

„Az egyház rendeltetése, hogy meghirdesse és megéreztesse Isten országát. Ezt azzal valósítja meg, hogy hirdeti az evangéliumot, és Krisztus testeként él. [...] Krisztus testének tagjai együtt kell hogy küzdjenek az elnyomottakkal szabadságukért és méltóságukért, ahogy ezt Isten megvalósuló országa ígéri. Ezt a küldetést nagyon különböző politikai, szociális és kulturális közegben kell elvégezni. Hogy e küldetésnek hűséggel eleget tegyenek, tanúságuknak és szolgálatuknak a konkrét élethelyzetekhez megfelelőnek kell lennie. Ezzel hozzák a világba Isten országa dicsőségének és örömének előízét.” (EÖT, *Lima-dokumentum*, Szolgálat, 4.)

FELADATOK

1. (I.)

Keressétek meg az alább felsorolt állításokhoz tartozó igeverseket!

1. A pénzimádat a végidők jeleihez tartozik.	a) „Ne kövessetek el jogtalanságot az ítékezésben, sem a hossz mértékek, súly mértékek és űr mértékek használatában. Igaz mérlegetek, igaz súlyotok, igaz vékátok és igaz mérőedényetek legyen. Én, az Úr, vagyok a ti Istenetek, aki kihoztalak benneteket Egyiptom földjéről!” (3Móz 19,35–36)
2. Az ember semmit sem adhat váltságul életéért és lelkéért.	b) „Dávid így szólt Ornánhoz: Add nekem ezt a szérút, hadd építsek itt oltárt az Úrnak! Teljes áron add nekem, hogy megszűnjék a csapás a népen!” (1Krán 21,22–24)
3. Isten a pénz kérdésében is tisztaságot, őszinteséget, szentséget kíván népétől.	c) „Ha szaporodnak a javak, szaporodnak a fogyasztói is; mi haszna van hát belőlük a gazdának? Legfeljebb annyi, hogy szemlélheti.” (Préd 5,10)
4. Nem pénzen, hanem Krisztus halála által váltattunk meg.	d) „Mert minden rossznak gyökere a pénz szerelme, amely után sóvárogva egyesek eltévelyedtek a hittől, és sok fájdalmat okoztak önmaguknak.” (1Tim 6,10)
5. Jézus nem hordott magánál pénzt, s tanítványait is erre inti.	e) „Azok pedig összegyűltek a vénekkel, és miután határozatot hoztak, sok ezüstpénzt adtak a katonáknak, és így szóltak: »Ezt mondjátok: Tanítványai éjjel odajöttek, és ellopták őt, amíg mi aludtunk.«” (Mt 28,12–13)
6. A pénz nagy kísértés, mert aki függ tőle, nem telik be vele, mindig többet akar belőle.	f) „Azt pedig tudd meg, hogy az utolsó napokban nehéz idők jönnek. Az emberek ugyanis önzők, pénzsóvárák lesznek, dicsekvők, gőgösek, istenkáromlók, szüleikkel szemben engedetlenek, hálátlanok, szentségtelenek.” (2Tim 3,1–2)
7. Az bánik helyesen a pénzzel, aki nem felhasználja, hanem mások javára fordítja.	g) „[Jézus] meghagyta nekik, hogy semmit se vigyenek az útra egyetlen vándorboton kívül, se kenyeret, se tarisznát, se pénzt az övükben.” (Mk 6,8)
8. A pénzzel gyakran árulás és hazugság jár együtt.	h) „Mert mit használ az embernek, ha az egész világot megnyeri, lelkében pedig kárt vall? Vagy mit adhat az ember váltságdíjúl a lelkéért?” (Mt 16,26)
9. A pénz utáni vágy tévútra vezethet.	i) „Jézus így válaszolt neki: »Ha tökéletes akarsz lenni, menj el, add el vagyonodat, oszd szét a szegényeknek, és kincsed lesz a mennyben; aztán jöjj, és kövess engem.«” (Mt 19,21)
10. Mindennek meg kell fizetni a teljes árát.	j) „Ezt mondja az Úr: Ingyen adtalak oda, nem pénzen váltal meg.” (Ézs 52,3)

2. (I., F)

Egy asszony mondja a negyvenéves érettségi találkozón: „...háromszintes a ház, húsz évig építettük, rendeztük. Most 84 ablaktáblát kell tisztítanom. Ha rá gondolok, elfog a rémület. Még szellőztetni is sok annyi helyiséget.”

A férj: „Valami mindig romlik, javíttatni meg szeretni kell... A gyermekek felnőttek, kiröpültek, benéznek néha és rohannak... Hurcoljuk a hátunkon az életünk munkáját, pedig mennyit dolgoztunk érte. Az volt a jó, ameddig építettük, a terveink szerint, mindent szépre. Ezért sajnáljuk eladni, mert egyébként nincs mit kezdeni vele!” (Részlet Polcz Alaine *Meghalok én is?* című könyvéből)

Mit mondanátok ennek a házaspárnak?

Mi a gyűjtés értelme? Mit jelent a birtoklás számunkra: cél vagy eszköz?

A bolond gazdag példázatában ezt olvashatjuk: „*Isten azonban azt mondta neki: Bolond, még ez éjjel elkéri tőled a lelkedet, kié lesz akkor mindaz, amit felhalmoztál? Így jár az, aki magának gyűjt, és nem Isten szerint gazdag.*” (Lk 12,20–21) Vajon mit jelent az Isten szerinti gazdagság?

Az I. bekezdés alapján mit mondhatunk: megvalósítható-e egyszerre az Isten szerinti gazdagság és az emberek szerinti jólét?

3. (I., F)

Az előző feladatban felsorolt kérdések mit jelentenek az egyházra vagy egy konkrét gyülekezetre nézve?

Hogyan fogalmaznátok át a házaspár idézett mondatait egy gyülekezet vezetőinek szemszögéből nézve, a gyülekezetre vonatkozóan?

4. (B, I.)

Beszélgetsetek arról, mit jelent az adakozás számotokra!

Mikor és kinek szoktatok adakozni? Milyen érzés adni? Milyen érzés nem adni?

Fejezd be az alábbi mondatokat:

„Egy új bevásárlóközpont létrehozásának árából lehetne...”

„Egy új mobiltelefon árából lehetne...”

„Egy mozijegy árából lehetne...”

Vidéki templom

Rembrandt: Koldusok
alamizsnát kapnak egy
ház kapujában, 1648

5. (II.)

Az alábbi kifejezéseket sokszor hallhatjuk a globalizáció folyamatával kapcsolatban: hangsúlyeltolódás, kölcsönös függés, személytelenedés, identitásvesztés, információgazdagság, sebezhetőség, határok megszűnése, anonimitás a kapcsolatokban, felgyorsult élet, pénzközpontúság, értékek megváltozása, multikulturalitás, multinacionalitás, munkahelyekért való verseny, időtől és helytől független vásárlás, hálólét, versenypiac, nemzetközi tőkemozgás.

Gyűjtsétek össze ezek előnyeit és hátrányait! Miből van több: előnyből vagy hátrányból?

Saját életetekre nézve a globalizáció több negatívummal vagy több pozitívummal jár?

A globalizáció hatásával, következményeivel, megítélésével kapcsolatban számos felmérés készült az utóbbi években. Mit gondoltok az alábbi eredményekről?

- A világlátlaghoz képest kiemelkedő a globalizációt aggódva figyelő magyarok aránya: hazánk lakosságának közel kétharmada szerint a globalizáció nemcsak megváltoztatja az értékeket, hanem túlságosan felgyorsítja és elszemélyteleníti az életet.
- A magyarok kis része véli úgy, hogy a globalizáció ledönti a határokat, és megtanít más kultúrák, társadalmak megértésére, valamint az irántuk való toleranciára.
- A magyarok szerint a globalizáció legnagyobb előnye, hogy elérhetővé teszi az ugyanolyan minőségű árut és szolgáltatást, amelyet a világon bárki más is megkaphat.
- A németek, az osztrákok, a lengyelek és a csehek szerint a globalizáció legnagyobb előnye, hogy elérhetővé teszi az egész világból származó híreket, ismereteket és szórakozást.
- A világ fogyasztói közül a latin-amerikaiak és ázsiaiak a globalizáció fő támogatói, akik szerint az sok szempontból jobba teszi az életüket.

6. (II–III.)

Az Észak és a Dél, az első és a harmadik világ közötti gazdasági különbségek többek között a téves világszemlélet következményei.

Az a megállapodás, hogy észak kerüljön a térképen „felülre”, a középkorból származik, amikor a nagy európai felfedezők hajóútjaikon az északon elhe-

lyezkedő Sarkcsillag alapján tájékozódtak, s a mágneses iránytű is az északi irányt mutatta. Ezt megelőzően kelet volt a tájékozódás fő iránya, azonban mára már évszázadok óta belénk vésődött a geografikus északi és déli „fent” és „lent” meghatározottsága.

Az első modern „fordított” térképet 1979-ben egy ausztrál fiú, Stuart McArthur készítette 12 éves korában, házi feladatként földrajzórára. Ekkor azonban tanára újrarajzoltatta vele a térképet a „helyes” ábrázolás szerint. Három évvel később Japánban tanult ösztöndíjas diákként, ahol az amerikai vendégdiákok csak a „lentről jött fiú”-nak nevezték őt. Ekkor határozta el, hogy egy nap kiad egy térképet, amelyen Ausztrália van fent. Azóta több „fordított” típusú térkép készült.

Forrás: www.odt.org

- Milyen érzés ezen a térképen megtalálni Magyarországot?
- Vajon más lenne a megítélése és a helyzete az első és a harmadik világbeli országoknak, ha „fordított” térképeket használnánk?

7. (IV)

A mózesi törvények között fontos szerepe volt az elengedés esztendejére (5Móz 15,1–18) vonatkozó rendelkezéseknek. Ezek szerint minden hetedik évben el kellett engedni a felebarátnak a felhalmozódott adósságot, szabadon kellett bocsátani a rabszolgát, de még a megművelt földet is hagyni kellett pihenni (2Móz 23,10–11).

Rendeztek vitafórumot az elengedés esztendejének lehetséges megvalósításáról!

8. (V.)

Az egyre ismertebbé váló méltányos kereskedelem célja, hogy a kizsákmányoló magatartással szemben olyan kereskedelmi kapcsolatot építsen ki, amely a hátrányos helyzetű termelőkkel és dolgozókkal való párbeszédre és egymás kölcsönös tiszteletén alapul. Nagyobb egyenlőségre törekszik azáltal, hogy mind a vevő, mind a dolgozó számára jobb kereskedelmi feltételeket kínál, és biztosítja alapvető jogait (többek között a munkakörülmények, a fizetés és az ellátás terén).

Nézz utána a mozgalom történetének, alapelveinek, magyarországi vonatkozásainak (például www.fairvilag.hu)!

Képzeld el, hogy egy ilyen cégnek dolgozol. Hogyan reklámoznád az alábbi, méltányos kereskedelemről származó termékeket egy iskolai közösségnek, egy gyülekezetnek vagy egy családnak?

kakaó, kávé, csokoládé, rizs, banán, focilabda, fonott kosár, póló

Ha a karácsonyi tortához „friss” epret szeretnénk vásárolni, akkor ezzel világunk több területét is megsértjük: így gyakran a kizsákmányoló munkafeltételeket támogatjuk, a hosszú szállítással a környezetet szennyezzük, a tároláshoz használt vegyszerekkel pedig szervezetünket terheljük meg.

Melyek azok az élelmiszerek és használati cikkek, amelyeket kis kompromisszumkészséggel külföldi termesztő vagy gyártó helyett itthoniaktól is megvásárolhatnánk? Melyeket vehetnénk meg közvetlenül a termelőtől? A termelőtől való közvetlen vásárlás tekinthető-e a méltányos kereskedelem egy módjának?

9. (M, T)

- betegápolás egy afrikai kórházban
- tanítás egy latin-amerikai szegénynegyed iskolájában
- bevásárlás a szomszédban lakó idős embereknek
- segítség az osztálytársnak az angoltanulásban
- részvétel a gyermek-istentisztelet szervezésében

Mit gondoltok, ezek közül melyek tartoznak a diakónia fogalma alá? Mi lehet a diakónia „kritériuma”?

Milyen konkrét diakóniai cselekedeteket tudtok még felsorolni?

10.

A középkori templomokban népszerű szokás volt, hogy a kijárat mellé nyitott szájú ördögöt festettek. Ez figyelmeztette a hívőt, hogy a templom biztonságos teréből való kilépés után a világ veszélyei leselkednek rá.

Mit gondolsz erről a felfogásról? Mennyiben állta meg a helyét ez a tanítás régen, és mennyiben lehet igaz ma?

Filmajánló

Otthonunk – Rendezte Yann Arthus-Bertrand, 2009

Az *Otthonunk* (*Home*) egy 2009-ben bemutatott dokumentumfilm, amelynek producere Luc Besson. Al Gore-nak a globális felmelegedésről szóló, *Kellemetlen igazság* című könyve, Davis Guggenheim azonos című dokumentumfilmje, valamint Nadia Conners és Leila Conners Petersen *Az utolsó óra* című filmje tekinthető e mű előzményének. A film először bemutatja a Föld ökoszisztémáját, majd a környezetszennyezés mai mértékét ismerteti elképesztő adatokkal, tényekkel alátámasztva. Las Vegas, New York, Los Angeles, Shenzhen, Mumbai, Tokió és Dubai tipikus példái a pazarlás fellegvárainak. A film második része a legérdekesebb: az új technológiai eljárásokat vonultatja fel, amelyek lehetőséget kínálhatnak – ha nem is a katasztrófa elkerülésére, de legalább a „soft landing”-re.

A remény útja – Rendezte Xavier Koller, 1990

1988 szeptemberében egy török házaspár hétéves gyermekével a szegény hazát maga mögött hagyva a jómódú Svájcba akar eljutni. A házaspárnak hét gyermeke van, és a nagypapa tanácsára közülük csak egyet visznek magukkal, hogy Svájcban járjon iskolába, beilleszkedjen, és később ő segítse az otthon maradottakat. A család pénzzé teszi földjeit, hogy ki tudják fizetni az utazást. Nagyobb zökkenő nélkül érnek el a svájci határhoz, ám itt nem várt nehézségek keresztezik útjukat. A film megtörtént esetet dolgoz fel.

Közelkép

A Louvre-ban látható ez a hűsvét-szigeti faszobor, amely egy asszonyóst ábrázol. Előkelő és fegyelmezett tartása mellett élesen kirajzolódó bordái és agyonszívott emlői, alakjának egész soványsága éhezésre és nagy nyomorra utal.

1722 hűsvétján egy holland hajó kikötött egy ismeretlen szigeten. Ez a mindössze 160 négyzetkilométernyi sziget, annak ellenére, hogy talaja termékeny, éghajlata szubtrópusi,

az első holland felfedezők leírása szerint kopár volt, növény- és állatvilága szegényes, csak a hatalmas kőszobrok hívják fel magukra a figyelmet. Alig kétezer tengődő őslakost számláltak meg. A szigeten nem találtak egyetlen három méternél magasabbra növő fát, de még bokrot sem. Az állatvilág is hasonlóan szegényes volt. A rovarokon kívül egyetlen őshonos szárazföldi állatot sem találtak. A bennszülöttek egyedüli háziállata a tyúk volt.

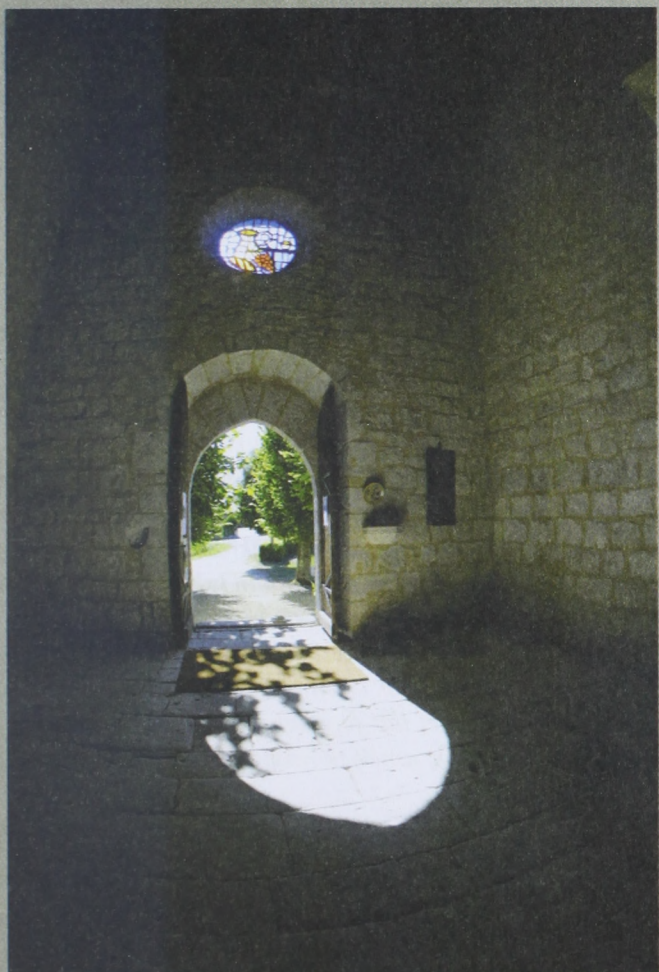
A régészeti feltárások alapján lehetségessé vált a sziget megdöbbentő krónikájának megismerése.

Ez a sziget valaha valóságos földi paradicsom volt, felszínén őserdővel, gazdag állatvilággal. Az első emberek 1600 évvel ezelőtt, i. sz. 400 körül léptek a szigetre. Eleinte jól boldogultak. Kiépítettek egy elég összetett gazdasági, politikai rendszert, és fejlett, önálló írással rendelkező kultúrát. A szigetre érkezésük után 400 évvel kezdett szembetűnően fogyni az erdő. Először csak kenek készítéséhez és tűzifának használták a fát, majd az 1200-as évektől különös vallási tébolyuk megvalósítása céljából, összobraik szállításához. A hegyek adta kőzetből, vulkáni tufából készítették hatalmas szobraikat. Egyik-másik ezek közül 20 méter magas és 270 tonnát nyom. Volt közöttük olyan, amelyet a kőbányától 10 kilométer távolságra hurcoltak el. Fák törzsén görgetve szállították ezeket a szobrokat, és fakéregből font kötelekkel húzták. A szobrok lassan benépesítették a szigetet, viszont a 15. századra az egész őserdőt letarolták összes fafajtajával együtt. A szigetről szinte az összes fa eltűnt. Nem tudtak többé újabb keneket sem építeni. Kipusztult a szigeten élő összes szárazföldi madár. Fa hiányában a vízimadarak sem költöttek többé a szigeten. Az erdőirtás miatt a termékeny talajokat gyorsan pusztította az erózió, és a termés egyre soványabb lett. Az emberek éhezni kezdtek. Láadások törték ki. Felbomlott a rend, a nemzetségek egymás ellen

kezdték háborúzni. Tombolt az erőszak, elterjedt a kannibalizmus. Amikor az első európaiak partra szálltak a szigeten, már az összeomlás utáni állapotban találták őket. Az egykori népességnek már csak alig egytizede élt a szigeten, siralmas fizikai és erkölcsi állapotban. Csak azon járt az eszük, mit lophatnak el a hajósoktól, és kultúrájuk, vallásos hitük legbecesebb, legértékesebb darabját, főistenüknek, Make-makénak fából faragott képmását eladták James Cook kapitánynak néhány rozsdás szögért és pár rongyos ruhadarabért.

Elkerülhetetlen, hogy a Húsvét-sziget sorsa és korunk környezeti válsága között párhuzamot vonjunk; egyések szerint mai világunk a Húsvét-sziget nagyban.

18

KINTI ÚT

Másként

KINTI ÚT

Kilépek. Távolodóban még hallom a templomból kijövő, beszélgető emberek hangját, aztán már csak a forgalom zaját. Egyedül vagyok ismét, és a gondolataimba feledkezhetek. Az utat fürkészem, amely mintha saját belső utam tükre lenne.

Válaszokat kaptam, de új kérdéseket is. Elvárások telepednek rám, és azon kapom magam, hogy alattuk meggörnyedve megyek. Tisztességes ez: azok lelkiismeretét terhelni, akik egyébként is igyekeznek? Ez talán mindig is így volt, és így is marad. Jézus a talentumok példázatában is hasonlót mond: „A kevésen hű voltál, sokat bízok rád ezután...” (Mt 25,21.23)

Ha ki is lépünk a templomból, és térben távolodunk is tőle, de visszük azt magunkkal tovább. Kötve vagyunk a templomhoz: szüleim a házassági esküjükkal vagy a keresztszülőkkel tett fogadalmukkal, majd én a konfirmációi eskümmel. Ígéreteket tettünk, amelyek miatt az evangélikus egyházhoz tartozunk.

Egyébként pedig ami ideköt, ez a „kötelék” valójában csak bennünk, a lelünkben, a lelkiismeretünkben létezik.

Istent vajon mennyire érdekli az, hogy ki melyik felekezethez tartozik? Úgy gondolom, ez számára kevésbé fontos, inkább nekünk az. Szerintem őt jobban érdekli a felekezeti hovatartozásnál az, hogy az ember személyesen mennyire következetes, és mennyire tartja magát az elveihez, a meggyőződéséhez.

Minden felekezetben lehet látni olyan embereket, akik nem igaz meggyőződésből, hanem csak azért vannak ott, mert az élet úgy hozta, vagy mert beleszülettek, vagy egyszerűen a társaság miatt. De akármilyen ok és körülmény miatt vannak ott, mindenkinek a saját személyes felelőssége, hogy az egyházban való ottléte lendít-e valamit a dolgokon.

Az egyháztagság szerintem nem olyan, mint a klubtagság. Az egyház nem lehet olyan, mint egy rajongói klub, ahol az emberek meg vannak győződve arról, hogy a klubhoz való csatlakozásukkal vagy jobb embereknek számítanak mások szemében, vagy jobb ember voltak igazolásaként kapták meg a klubtagságot.

Hogy melyik felekezethez tartozunk vagy melyikbe kerülünk, az, azt hiszem, nem Isten rendelése. De ideális esetben az ember maga ébred rá arra, hogy egy vallás és egy felekezet tanítása számára az igazságot jelenti. És ez a felfedezés már Istenhez kapcsolja, azokkal az embertársaival együtt, akik részesei vagy segítői voltak ennek a ráébredésnek. S ez maga az egyház – az az esemény, amikor ez a felfedezés a többiekkel való együttlét során, vagyis a közösségben megtörténik. Persze lehet, hogy éppen egyedül vagyok, amikor átélem azt a pillanatot, hogy felismerem, mi igaz. De ez nem változtat a lényegen, hiszen az élmények, amelyek alapján egyáltalán gondolkodhatok erről, más embereken keresztül értek. Még akkor is így van, ha csak egy könyv olvasása adta meg ezt az élményt.

Amikor Jézus azt mondta magáról: „Én vagyok az út, az igazság és az élet” (Jn 14,6), szerintem ezzel azt is mondta, hogy ez a három egy. Vagyis az úton járó emberek élhetik át az igazságra való rátalálás élményét, és ez az élet, vagyis ezért a rátalalásért érdemes élni...

MÁSKÉNT

I.

Aki „végigjárta a templomot” velünk ebben a könyvben, átgondolhatta a keresztény tanításról és életformáról eddig szerzett ismereteit, jelentős új összefüggéseket is megláthatott, és közelebb kerülhetett annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy mit jelent számára Jézus Krisztus követése.

II.

Kereszténynek lenni, keresztény emberként élni sokféleképpen lehet. Csak néhány példa ennek elemei közül: fogékonyság a hit kérdéseire; Isten létének, magáról adott jeleinek kutatása és értelmezése iránti vágy; a keresztény erkölcsiség iránti érdeklődés; a Jézus szavain való tájékozódás igénye; az Istenhez tartozás öröme; a Szentlélek vezetésének átélése; azonosulás a keresztény értékekkel; egyházszeretet. Egyáltalán nem biztos, hogy életutunk során ezek mindegyike megvalósul, vagy azonos súllyal jelenik majd meg.

III.

A keresztény hittel való kapcsolatunk a személyiségfejlődés során **identitásunk** részévé válik. Annak ellenére, hogy nem uralhatjuk a bennünk élő hitet akarattal, értelemmel vagy az érzelmi világunkkal, mégis tudunk önmagunkra keresztényként vagy hívőként tekinteni, és ennek megfelelően cselekedni. Ahogy felnőttkorunk küszöbén egyre többször foglalkoztat belső és külső világunk kapcsolatának kérdése (Ki is vagyok én? Milyen világban is kell élnem?), úgy a kereszténység megélésében is fontos hangsúly kerül a kettő kapcsolatára. Nagyon nehéz lesz kilépnie a klisék közül keresztényként is annak az embernek, aki nem „használja” belső világát, és nagyon nehéz lesz felnőtté válnia keresztényként is annak, aki nem néz szembe a külvilág kérdéseivel.

IV.

Egyszerű térmetaforákkal is kifejezhetjük identitásunk legfontosabb elemeit. A *kint* – *bent* a belső és külső világ, az *elől* – *hátról* a helykeresés, hivatás és pozíciók, a *jobbra* – *balra* a társadalmi szerepvállalás, politikai tájékozódás horizontális irányainak felel meg. Minden horizontális útkeresésünknek pedig a *fent* – *lent* dimenzióban megvalósuló **szabadság és elköteleződés** ad erőt és értelmet.

Források

„Tanuljátok jól tenni, törekedjete igazságra, térítsétek jó útra az erőszakoskodót! Védjétek meg az árvák jogát és az özvegyek peres ügyét! Jöjjetek, szálljunk vitába! – mondja az Úr. Ha vétkeitek skarlátpirosak is, hófehérekké válhattok, ha vörösek is, mint a bíbor, fehérekké lehetetek, mint a gyapjú. Ha készségesen hallgattok rám, élhettek az ország javaival.” (Ézs 1,17–19)

„Hit nélkül ugyanis az emberi természet semmiképp sem tudja teljesíteni azokat a cselekedeteket, amelyeket az első vagy a második parancsolat követel. Hit nélkül nem hívja Istent segítségül, nem vár Istentől semmit, nem tűri el a keresztet, hanem embereknél keres oltalmat, és emberi segítségbe veti bizodalmát. Hit nélkül és Istenbe vetett bizodalom nélkül így kerül uralomra a szívben mindenféle kívánság és emberi elgondolás.” (Ágostai hitvallás, XX. cikk)

Mit jelent?

mandatum Dei (lat. megbízás, felhatalmazás): Az 1Móz 1,28-ban szereplő leírásban Isten az emberre bízta a teremtetést, felhatalmazza az embert arra, hogy jelenlétével betöltse a világot, éljen munkája gyümölcséből, és megőrizze a teremtetett világot. Áldást és útmutatást ad az embernek munkája elvégzéséhez.

Teológia

„Aki hozzákezdett, hogy keresztény legyen, annak arra is kell gondolnia, hogy még nem keresztény, hanem csak megpróbál az lenni. Pál apostol Filippi levelének 3,12–15 verseivel szólva: »Testvéreim, én nem gondolom magamról, hogy már elértem« stb. És akik már tökéletesek, azok is maradjanak ennél a szabálynál. Mert kereszténnyé nem lesz az ember, hanem válik.” (Luther Márton: *Megjegyzések Máté evangéliumához*, 1538)

FELADATOK

1. (B, I.)

Az 1. fejezetben a 15. oldalon szereplő képek közül most melyik fejezi ki számotokra legjobban a hit területén való útkeresést és úton járást? Van-e különbség az év elejei és a mostani választásotok között?

A keresztény tanításban melyek azok a témák, amelyekben úgy érzitek, biztosabb tudással rendelkeztek, s melyek azok, amelyek továbbra is kérdést jelentenek számotokra? Melyek azok a dogmatikai témák, amelyekkel szívesen foglalkoznátek részletesebben?

2. (II.)

Beszélgessetek arról, hogy a II. bekezdésben felsorolt példák mit jelentenek saját életetekre nézve, milyen gyakorlati, hétköznapi vonatkozásokban jelennek meg!

A felsorolt példák közül melyekről gondoljátok, hogy közelebb vagy távolabb áll tőletek?

Melyek területén történt változás a saját gondolkodásotokban, saját álláspontotokban?

3. (III.)

„Ezután kiment, és meglátott egy Lévi nevű vámszedőt, aki a vámnál ült. Így szólt hozzá: »Kövess engem!« Az otthagyt mindent, felkelt, és követte őt. Lévi nagy vendégséget készített neki a házában, és nagy sokaság volt ott, vámszedők és mások, akik velük együtt telepedtek asztalhoz. A farizeusok és a közülük való írástudók

pedig zúgolódtak, és ezt mondták tanítványainak: »Miért esztek és isztok a vámszedőkkel és bűnösökkel együtt?« Jézus így válaszolt nekik: »Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek. Nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem a bűnösöket megtérésre.«” (Lk 5,27–32)

Játsszátok el Lévi elhívásának történetét! Mindenki válasszon egy tetszőleges szerepet magának.

Milyen szavakkal jellemeznétek Lévi helyzetét és érzéseit az alábbi pontokon: mielőtt találkozott Jézussal, miután szólt hozzá Jézus, amikor a farizeusok zúgolódtak, és miután Jézus válaszolt a farizeusoknak?

Képzeljétek el, hogy ti vagytok Lévi helyében! Vajon mi változna meg egy ilyen elhívás következtében a személyiségetekben?

4. (III.)

A Biblia gyakran fejezi ki névváltozással a személyiségfejlődésben bekövetkező döntő fordulatot. Így lesz például...

- Abrámból Ábrahám: *„Ez lesz az én szövetségem veled: Sok nép atyja leszel! Nem neveznek többé Abrámnak, hanem Ábrahám lesz a neved, mert sok nép atyjává teszek. Nagyon megszorítom utódaidat, népeket támasztok belőled, királyok származnak tőled. Szövetségre lépek veled, sőt utódaiddal is, örök szövetségre minden nemzedékükkel. Mert Istened leszek, és utóda-*

idnak is. Neked adom és utódaidnak a földet, hol jövevény vagy, Kánaán egész földjét birtokul örökre, és Istenük leszek.” (1Móz 17,4–8)

- Szárajból Sára: „Azután ezt mondta Isten Ábrahámnak: Szárajt, a feleségedet ne nevezd többé Szárajnak, hanem Sára legyen a neve! Mert megáldom őt, sőt fiút adok tőle neked; megáldom őt, és népek támadnak belőle, népek királyai származnak tőle.” (1Móz 17,15–16)
- Jákóbból Izráel: „Jákób pedig ott maradt egyedül. Ekkor Valaki tusakodott vele egészen hajnalhasadtáig. De látta, hogy nem bír vele, ezért megütötte a csípője forgócsontját, és kificamodott Jákób csípőjének forgócsontja a tusakodás közben. Akkor ezt mondta Jákóbnak: Bocsáss el, mert hajnalodik! Ő azt felelte: Nem bocsátlak el, amíg meg nem áldasz engem. Ekkor megkérdezte tőle: Mi a neved? Ő így felelt: Jákób. Erre azt mondta: Nem Jákób lesz ezután a neved, hanem Izráel, mert küzdöttél Istennel és emberekkel, és győztél.” (1Móz 32,25–29)
- Lévíből Máté: lásd az előző feladatban, valamint: „A tizenkét apostol neve pedig ez: az első Simon, akit Péternek hívnak..., Tamás és Máté, a vámszedő...” (Mt 10,2–3)
- Simonból Péter: „Jézus így válaszolt neki: »Boldog vagy, Simon, Jóna fia, mert nem test és vér fedte fel ezt előtted, hanem az én mennyei Atyám. Én pedig ezt mondom neked: Te Péter vagy, és én ezen a kösziklán építem fel egyházamat, és a pokol kapui sem fognak diadalmaskodni rajta.«” (Mt 16,17–18), illetve Kéfás (Jn 1,42)
- Saulból Pál: lásd Saul elhívásának történetét (2/2. feladat), valamint: „Saul pedig, akit Pálnak is hívnak...” (ApCsel 13,9)
- a győzteseknek új neve: „Akinak van füle, hallja meg, mit mond a Lélek a gyülekezeteknek! Aki győz, annak adok az elrejtett mannából, adok neki fehér kövecskét is, és a kövecskére írva új nevet, amelyet senki sem tud, csak az, aki kapja.” (Jel 2,17)

A felsorolt példákban milyen változások történtek a szereplők életében, hitében?

Saját nevetek jelentése mennyire fejezi ki jól jelenlegi személyiségeteket? Ha lehetne, milyen változtatást tennétek?

5. (III–IV.)

Keressétek meg, mit írtatok az 1. fejezet 3. feladatának kérdéseire!

KIK VAGYUNK?
HOVÁ MEGYÜNK?
MIRE JÓ EZ AZ EGÉSZ?

Milyen válaszokat adnátok most Peter Greenaway kérdéseire?
Milyen kérdéseket írnátok fel most a kiállítás falára?

6. (F, M)

Manapság sok olyan kezdeményezés van, amely lehetőséget nyújt arra, hogy különféle szociális programok és önkéntes munkák keretében mindenki ki próbálhassa saját segítőkészségét, lelki és testi erejét, motivációját.

Gondoljátok végig a könyvben felsorolt témákat! Az etikai vonatkozású kérdések és feladatok közül melyik áll hozzád legközelebb?

Melyikben próbálnád ki saját magadat szívesen?

Melyikkel kapcsolatban érzed úgy, hogy a neked megfelelő *mandatum Dei* (lásd a *Mit jelent?* című részben) része is lehet?

7. (III.)

Daniel Gottlieb írja le az alábbi gondolatokat:

„Egy csodálatos zsidó példabeszéd szerint mielőtt egy gyermek a világra jön, Isten minden tudást és bölcsességet belétölt, amire élete során szüksége lesz. Aztán Isten a gyermek ajkára szorítja az ujját, és azt mondja neki: »psszt«, és abban a pillanatban létrejön köztük egy titkos egyezség. A történet szerint ezért van kicsipkézve az emberek felső ajka. Az Isten ujji lenyomata. De az idők során ez a tisztaság és bölcsesség valahogy megkopik. A gyerekek beilleszkednek a társadalomba, tapasztalataik alakítják őket. Az élet mássá teszi őket. [...] A te feladatod tehát egyszerűen csak ennyi: bízzál az ösztöneidben, emlékezz a titkos egyezségre, és szerezd vissza a bölcsességet, amely amúgy is a tiéd volt.”

Vajon mit jelent a III. bekezdésben is leírt „belső világ használata” a kérdéseinkről való gondolkodás során?

8.

„Olyan lelkületre van szükségünk, amely életünket összeköti a múlttal, a jelennel és a jövővel, valamint Istennel, aki mindezt fönntartja. A globális egymástól függés szellemisége segít felismerni a teremtett világ egységét. Ezzel a lélekkel, amelynek az erős helyi közösségek adnak háttérrel, lehet bátorságunk és reménységünk arra, hogy közvetlen akciókat indítsunk leküzdhetetlennek tűnő akadályokkal szemben, amelyek azt sugallják, hogy úgysem tudjuk megváltoztatni a dolgokat. [...]

Az egyház a Krisztusban való »új teremtés« jele, a megváltás által az ösz-szetörtből egész lett, a halálból életre kelt. Mint megváltott közösségnek, az egyháznak alapvető fontosságú feladata van a teremtés megújításában. Ez az egyház prófétai feladata, és arra kapott elhívást, hogy erre hittel, bátorsággal és reménységgel válaszoljon.” (Az Egyházak Világtanácsa hetedik nagygyű-lésének *A Szentlélek jelei* című dokumentuma, Canberra, Ausztrália, 1991. február 7–20.)

Mennyire valósul meg ez a törekvés a kisebb és nagyobb közösségeidben?
Mit tudsz tenni ennek érdekében?

9. (IV., T)

„Nem mintha már elértem volna mindezt, vagy már célnál volnék, de igyek-szem, hogy meg is ragadjam, mert engem is megragadott a Krisztus Jézus. Testvéreim, én nem gondolom magamról, hogy már elértem, de egyet teszek: ami mögöttem van, azt elfelejtve, ami pedig előttem van, annak nekifeszülve futok egyenest a cél felé, Isten mennyei elhívásának a Krisztus Jézusban adott jutalmáért. Akik tehát tökéletesek vagyunk, így gondolkozunk, és ha valamit másképpen gondoltok, azt is kijelenti majd Isten nektek; ellenben amire elju-tottunk, a szerint járunk. Legyetek követőim, testvéreim, és azokra figyeljeteK, akik úgy élnek, ahogyan mi példát adtunk nektek.” (Fil 3,12–17)

Mit jelenthet a tökéletesség?

Milyen üzenetet adnak útravalóul Pál apostol szavai s a hozzájuk fűzött lutheri gondolatok? (Lásd a *Teológia* című részben.)

Filmajánló

Pusztá formalitás – Rendezte Roman Polanski, 1994

Az éjszaka kellős közepén mezítláb és bőrig ázva bevisznek egy embert a rendőrsre. Még nem tudják, ki ő, még ő sem tudja, miért van itt...

Az amnéziában szenvedő nagy írónak, Onoffnak (beszélő név, a ki-bekapcsolásra, így az öngyilkosságra utal) az írásai iránt rajongó rendőrkapitány óvatos kérdései mellett kell tisztáznia magát a gyilkosság vádjá alól. A vádló és a vádlott, az író és az olvasó feszült párbeszéde elmozdul a csupán formális kihallgatás síkjáról, és egyre talányosabb lesz, míg végül az író rájön, hogy a gyilkosságot valóban elkövette – önmaga ellen. Miután tettére rádöbben, a kihallgatás véget ér, és apró jelekből következtetve lassan rájövünk mi, nézők, hogy a helyszín nem más, mint „a másvilág előszobája”.

Dark City – Rendezte Alex Proyas, 1998

John Murdoch egyedül ébred egy hotelszobában, egy szörnyű gyilkosság helyszínén, és nem emlékszik semmire: sem az áldozatra, sem arra, hogy került oda, sőt még arra sem,

hogy ki ő valójában. Nincs más választása, menekülnie kell, mégpedig azonnal. Ugyanis nyomában a rendőrség, egy nő, aki magát John feleségének tartja, valamint egy titokzatos, sápadt emberekből álló csoport is, akik szemlátomást az egész várost a kezükben tartják. Ezek a fura alakok hatalmas erő birtokában vannak: képesek megállítani az időt, és fajok fennmaradása érdekében éjjelente elrabolják az embereket, hogy kiszívják az emlékeiket és érzéseiket.

Vajon mindaz, ami velünk történik, mennyire valóságos? Mi a mi igazi identitásunk? És hogyan tudunk visszatérni eredeti énünkhöz? Ezekre a kérdésekre keresi a film a választ.

Közelkép

Athanasziosz 295 körül Alexandriában született keresztény szülőktől. Gyermekként élte át Diocletianus császár keresztényüldözését. Ez az élmény egész életére szóló tartást adott neki.

Nazianzoszi Gergely írja róla: „Csak kevés időt fordított tanulmányokra, de éppen elegendő ahhoz, hogy ne legyen tudatlan.” 325-ben elkísérte püspökét, Alexandroszt a niceai zsinatra, az egyház első egyetemes zsinatára, és látta az igaz hit győzelmét Arius tanítása fölött. Alexandrosz halála után őt választják meg püspöknek.

Konstantin császár – központosító törekvései szellemében – fontosnak tartotta, hogy a pártok kibéküljenek, ezért kész volt Ariust újra kegyébe fogadni, ha új hitvallást tesz. Athanasziosz a császárnak küldött válaszlevelében így foglalt állást: „Nem lehetséges újra fölvenni az egyházba olyan embereket, akik ellene mondanak az igazságnak, tévtanítást terjesztenek, és akikre az egyetemes zsinat kimondta a kiközösítést.” Ezután Alexandriában áskálódások kezdődtek ellene, így jobbnak látta, ha elhagyja a várost, és eltűnik egy felső-egyiptomi kolostorban.

Később Konstantinápolyban bukkant föl, meglepve a császárt a főváros egyik utcáján. Megmagyarázta helyzetét, mire Konstantin hívatta a tiruszi zsinaton részt vett püspököket. Ezek azonban nemcsak megismételték vádjait, hanem most már azzal is vádolták, hogy – a létfontosságú szállítások leállítatásával fenyegetőzve – beleavatkozik az egyiptomi gabona fölvásárlásába és kivitelébe. A császár emlékezett más hasonló esetekre is, földühödött, és az alexandriai püspököt Trierbe küldte. Athanasziosz öt száműzetése közül ez volt az első.

356-ban ismét menekülnie kellett. Az arianusok megnyerték ügyüknek Constantius császárt, aki eljárást kezdett Athanasziosz ellen. Ekkor az egyiptomi remeték közt talált menedéket. Julianus császár uralkodásának kezdetén térhetett haza. Közben a helyébe ültetett György püspököt az alexandriai nép megölte.

Nemsokára Julianus alatt is száműzetésbe küldték (362–363). Valens császár uralkodásának idején, 366-ban újabb négyhónapos száműzetésbe kényszerült. Ekkor szülei síremlékében húzódott meg. Ezután véglegesen hazatérhetett városába, és békében kormányozhatta egyházmegyéjét, amely haláláig hű maradt hozzá. Püspökségének negyvenhat évéből húszat száműzetésben töltött. Amikor meghalt, a niceai hit még nem mindenütt élt, néhány év múlva azonban az új császár, Theodosius ezt a hitet tette kötelezővé birodalmában.

A KÖNYVBEN ELŐFORDULÓ LEGFONTOSABB FOGALMAK MUTATÓJA

(**Félkövér:** főszövegben való előfordulás, *dőlt:* bevezetőben való előfordulás, normál: feladatokban való előfordulás)

- adakozás, adás **235, 236**
- agnoszticizmus **36, 40**
- ateizmus **36, 40**
- Atya **52, 53, 57**
- áldozat **140, 144**
- beszéd, nyilvános beszéd **98, 103–105**
- Biblia *152, 153, 154, 147–162*
 - ~fordítás **160**
 - ~kritika **158**
 - ~ értelmezési felfogásai **154, 158, 159**
 - ~ mint norma és forrás **154**
- boldogság **50, 74, 78, 164, 224**
- bűn **66, 70–72, 112**
- bűnvallás **112, 117–119**
- corpus permixtum* **85**
- család **66, 72–75**
- deizmus **36, 40**
- diakónia **238, 243, 254**
- dogmatika **14, 154, 194, 215, 217**
- egyház **209, 210, 213, 214, 238, 240, 248, 255,**
 - látható és láthatatlan ~ **209, 213**
- eksztázis **28**
- elhívás **27, 35, 36, 252, 253**
- elköteleződés **84, 248, 250**
- ember **35, 64, 195**
 - ~ mint erkölcsi lény **65, 198**
 - ~ mint közösségi lény **66, 72–76**
 - ~ mint vallási lény **24, 27**
- emberi méltóság **83, 88, 196, 199, 238**
- ENSZ millenniumi fejlesztési célok **237**
- erkölcs **13, 65, 99, 144, 194, 200, 201**
 - ~i érzék **195, 199**
- etika **14, 65, 69, 83, 154, 194–197, 198–201, 223, 226, 237, 254**
 - ~i döntés **66, 199–201**
- eukarisztia **126; lásd még** úrvacsora
- életvitel **193, 194, 198, 200**
- felebarát **86**
- felszabadításteológia **84, 88**
- feltámadás **140, 142, 147**
- fenntarthatóság **168, 174, 199**
- Fiú **52, 53, 57**
- fundamentalizmus **154, 159**
- globalizáció **236, 241**
- gondviselés **155, 168**
- gyász **187**
- gyónás *111, 112–114, 116, 117, 121, 122*
- gyülekezet **82, 86, 88**
- halál **128, 134, 165, 179, 181, 186, 188**
- házasság **66, 72–75, 77, 78**
- homoszexualitás **67, 72–75**
- hit *11, 13, 18, 50, 51, 59, 61, 90, 97, 127, 142, 147, 180–183, 185, 256*
- ~ és értelem **59, 61, 141, 145, 229, 232**
- ~bizonyosság **182**

- hitvallás **50, 56**
 Apostoli ~ **56**
 Athanázioszi ~ **53, 54**
 Nícea-konstantinápolyi ~ **211**
 identitás **250, 252, 253**
 Ige **97, 101, 210**
 igehirdetés **97, 97, 98, 101, 102, 107**
 imádság **82, 84, 85, 89–91, 116, 133, 178**
 immanens és transzcendens **139, 143**
 inkulturáció **51, 214**
 inspiráció **154, 155, 159**
 írásmagyarázati elv **155, 159**
 Isten **10, 11, 13, 26, 30, 36, 37, 41, 52, 53, 70, 97, 132, 145, 166, 171, 172, 222, 251**
 ~ álarcai **166, 170**
 ~ országa **222, 225**
 ~érvek **224, 229, 230**
 ~keresés **13, 35, 37, 39, 41, 46**
 ~képűség **66, 68, 168**
 ítélet **128, 134**
 jövő **196, 203, 222, 225**
 jó és rossz **65, 69**
 kánon **155**
 kegyelem **43, 160, 180, 184**
 megelőző ~ **209**
 kereszt **138, 139, 139–141, 143, 147, 149**
 ~ teológiája **141, 146**
 keresztény **23, 78, 206, 207, 250, 256**
 kereszténység **13, 18, 37, 50, 51, 55, 59, 139, 154, 155, 208**
 keresztség **206, 207, 208, 209, 211**
 gyermek~ **208**
 kinyilatkoztatás **49, 50–53, 54, 58, 61**
 általános ~ **50, 166, 169–174**
 igei ~ **50, 140, 141, 154, 155, 157–159**
 kisebbség **88, 118**
 konfirmáció **212, 213**
 követés **11, 37, 250**
 közösség **25, 70, 75, 76, 82, 112, 235, 248, 249; lásd még úrvacsorai közösség**
 közteológia **83, 88**
 Krisztus **43, 50–53, 56, 85, 100, 102, 124, 126, 127, 129, 142, 180, 181, 225**
 ~ kettős természete **140, 145**
 kulcsok hatalma **114, 120**
 kultúra **51, 57**
 lelkiismeret **167, 172, 175**
mandatum Dei **65, 251, 254**
 megigazulás **69, 180, 209**
 megtérés **60, 181, 186, 208, 217, 252**
 megváltás **43, 139, 141, 142, 182, 195, 255**
 méltányos gazdaság és kereskedelem **237, 243**
 Miatyánk **38, 43, 89**
 misztika **37, 166, 207**
 misszió **214, 217**
 ~i parancs **208**
 mitológiátlanítás **156**
 morál **14, 99**
 munka **35, 66, 81, 82, 173**
 művészet **25, 29, 30, 159**
 norma **154, 194**
 nyelv **166, 171, 172, 217**
 ökumené, ökumenikus mozgalom **209, 210, 215**
 öngyilkosság **120**
 önismeret **112, 202**
 örök élet **181, 185**
 Pantokrator **224, 225**
 paradoxon **141, 145**
 pénz **234, 239–240**
 pokol **128, 134**
 politikai teológia **83, 88**
 predestináció **82, 87**
 reformáció **98, 126, 127, 136, 213**
 reklám **28, 102**
 szabad akarat **42, 68**

szabadság 84, 238, 250
 szegénység 234, 236, 237, 240, 242
 szekularizáció, szekularizált társadalom 83, 85, 87, 88
 szekularizmus 85
 szent 24, 44
 Szentháromság 51–53, 57–59, 154
 Szentlélek 23, 51–53, 56–59, 154, 210, 223, 250
 szentség 210, 212
 szenvedés 37, 38, 41–43, 84, 131, 139, 140, 141, 146
 szeretet 38, 43, 66, 68, 83, 84, 86, 96, 113, 117, 139–141, 146, 147, 164, 180, 184, 187, 194, 207, 238
 ~ formái 76
 szereztetési igék 126
 szexualitás 67, 72–75
 szó 98, 104
 társadalom 80, 81, 86, 87, 244–245
 ~i igazságosság 99, 104, 105, 93
 ~i egyenlőtlenség 236
 technika, technológia 223, 226, 227
 teizmus 36, 40
 teodícea 37, 38, 41–43, 87

teológia 14, 221, 223, 228
 pozitív/negatív ~ 166, 171, 172
 teremtés 167, 168
 ~i rendek 82, 87
 ~történet 66, 232
 ~védelem 168, 173, 174, 244, 245
 teremtményérzés 24, 28
 Tízparancsolat 98, 115, 194, 198
 ~ erkölce 99, 105
 történelem 167, 172
 tudatmódosítás 25, 31
 utolsó vacsora 126, 129, 130, 134, 135
 úrvacsora 124, 125, 126, 131–133, 149
 két szín alatti ~ 127
 ~i közösség 127, 132
 útkeresés 10, 11, 12, 13, 15, 17, 18, 44, 251
 üdvösség 99, 113, 181, 185
 üdvtörténet 181, 185
 vallás 25, 55, 61
 véges és végtelen 140
 vétek 113
 világproblémák 168, 236, 237
 világvallások 12

Kiadja a Magyarországi Evangélikus Egyház Luther Kiadója

Budapest, 2010

Felelős kiadó: Kendeh-Kirchknopf Péter

Olvasószerkesztő: Miklósné Székács Judit

Tervező- és tördelőszerkesztő: Galgóczi Andrea

A borítón a pennsylvaniai Lewis Miller (1796–1882) rajza látható egy evangélikus templom belsejéről. Vegyük észre rajta a templom és az istentisztelet otthonosságának jeleit: például az egyház nagy alakjainak festményeit a falon; a sekrestyést, aki épp egy kutyát űz ki a szentélyből; vagy ahogy valaki befűti a kályhát. A kép jelenleg a Historical Society of York Country tulajdonában van.

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben

Felelős vezető: Fazekas Péter vezérigazgató

Telefon: 66/887-400

ISBN 978-963-9979-14-7

Ha az érettségi utáni szortírozásban e hittankönyvek 10%-a nem ugyanoda kerül, ahova a többi tankönyv 90%-a, akkor érdemes volt foglalkoznunk a könyv megírásával.
(*Béres Tamás* evangélikus lelkész, teológiai tanár)

Hittankönyvünk egy templom képéhez kapcsolódik. Vajon az iskolából lehet-e templom, és lehet-e a hittanórából istentisztelet? Ez a kérdés az, amely legalább olyan izgalmassá teszi ezt a tárgyat, mint a többit, legyen az akár fizika, akár történelem.

(*Kodácsy-Simon Eszter* matematika-fizika és hittan szakos tanár, egyetemi oktató)

Régi vágyam teljesült, amikor részt vehettem a végzős hittankönyv megírásában. Nagyon közel érzem magamhoz ezt a generációt, és örömmel gondolkodom együtt velük. Ennek a több évtizedes pedagógiai munkának a gyümölcse – úgy gondolom – ebben a hittankönyvben összegeződik.

(*Réz-Nagy Zoltán* evangélikus lelkész)

Aki kézbe veszi ezt a könyvet, és segítségével elindul felfedezni „a templomot”, új felismerések, megdöbbentő összefüggések, végre megértett magyarázatok élménye előtt áll. Képpé rendeződnek a mozaikdarabkák.

Azért szeretem ezt a hittankönyvet, mert kinyitja a világot, hogy észrevegyük, milyen sokféle formában van jelen a keresztény hit kultúránkban és életünkben.

(Szabóné Mátrai Marianna, az Evangélikus Hittudományi Egyetem
Gyakorlati Intézetének vezetője)

Van-e bármiféle esélye manapság érettségiző fiatalok körében egy hittankönyvnek, főleg ha templomlátogatásra invitál? Ez a templom azonban nem tömjénszagú, hanem életszagú, világa izgalmas és mozgalmas, benne prédikálás helyett diskurzus, töprengés, vita, játék kínálkozik, és mindenekelőtt olvasmányélmény.

Az általam ismert legjobb hittankönyvek egyike lehetőséget és segítséget nyújt olvasójának abban, hogy saját tempójában, saját ízlése szerint, saját útját járva találja meg vagy fedezze fel magának újra Istent.

(Kamarás István akadémiai doktor, vallásszociológus,
az ember- és erkölcsismeret tantárgy kidolgozója)

Feltehetőleg sok ember agyán átcikázik a gondolat – ha máskor nem is, amikor egy templomra pillant vagy elmegy mellette –: vajon van Isten? Ha pedig felmegy a lépcsőkön, belép a kapun, s az oszlopok között haladva eljut az oltárig, akkor felismerheti, hogy itt őrá van szó, mégpedig a szó legigazibb, legvégső értelmében.

Ez a könyv – amely messze több, mint „hittankönyv” – bárki számára hozzáférhetővé, megérthetővé, sőt befogadhatóvá teheti az evangélikus-lutheránus kereszténységet.

(Takácsné Kovácsházi Zelma evangélikus lelkész, egyetemi oktató)

880 Ft

ISBN 978-963-9979-14-7

9 789639 979147